

METSZETEK

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

CROSS-SECTIONS
SOCIAL SCIENCE JOURNAL

VOL. 8 (2019) No. 3

METSZETEK
Társadalomtudományi folyóirat
Vol. 8 (2019) No. 3

Főszerkesztő:

Dr. Czibere Ibolya

Szerkesztőbizottság:

Dr. Balogh László Levente, Dr. Csoba Judit, Dr. Fényes Hajnalka,
Dr. Mohácsi Márta, Dr. Rác Andrea, Sipos Flórián

Tanácsadó testület:

BOBKOV, Vyacheslav – Russian Science Academy, Russian Institute of the Socio-Economic Problems of Population, Laboratory of Problems of Life Quality and Living Standards, Moscow, Russia
FOX, Chris – Manchester Metropolitan University, United Kingdom
GEELHOED, Sandra – University of Applied Sciences Utrecht, Netherlands
HERRMANN, Peter – University of Eastern Finland, Kuopio, Finland; Corvinus University, Budapest, Hungary
HORAKOVA HIRSCHLER, Nicole – University of Ostrava, Department of Sociology, Czech Republic
JANKY, Béla – Budapest University of Technology, Hungary
KERÜLŐ, Judit – University of Nyíregyháza, Hungary
NISTOR, Laura – Hungarian University Sapientia of Transylvania, Faculty of Economics, Socio-Human Sciences and Engineering Miercurea Ciuc, Romania
PICCIONE, Vincenzo – Roma Tre University, Department of Education Sciences, Italy
RAZUMOVA, Tatiana – Moscow State Lomonosov University, Economic Faculty, Department of Labour and Personnel Economics, Russia
SIK, Endre – Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary; TÁRKI Social Research Institute, Budapest, Hungary
SZABÓ, Márton – University of Miskolc, Hungary
SZÁNTÓ, Zoltán – Corvinus University of Budapest, Hungary
TIMÁR, Judit – Hungarian Academy of Sciences Centre for Economic and Regional Studies Research Center; Eötvös Loránd University Department of Social and Economic Geography, Hungary
URIZ, Maria Jesús – University of Navarra, Pamplona, Spain
WIKTORSKA-ŚWIEĆKA, Aldona – University of Wrocław, Poland

Olvasószerkesztő:

Dr. Szekeres Melinda

Tördelőszerkesztő:

Juhászné Marosi Edit

Webdisegn:

Fábián Márton

Szerkesztői munkatársak:

Béres Zsuzsa
Molnár Éva

ISSN 2063-6415

Kiadja: a Debreceni Egyetem Politikatudományi és Szociológiai Intézet

Felelős kiadó: a DE BTK PSZI igazgatója

Webcím: metszetek.unideb.hu

E-mail: metszetek@arts.unideb.hu

Tartalomjegyzék

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Szerkesztette: CZIBERE IBOLYA

CZIBERE IBOLYA – KOVÁCH IMRE: Községekben élő immobil fiatalok.....	3
HUSZTI ÉVA: A hazai pálya előnye. A társas kapcsolatok szerepe a falusi fiatalok immobilitásában	23
CSOBA JUDIT: Hol dolgoznak a falusi fiatalok? Kötődéstípusok és foglalkozási karakterek a kistelepülésen élő fiatalok körében	55
NAGY TERÉZIA: Itt lehet vagy kell maradni? Mobilitástörténetek.....	86
MURÁNYI ISTVÁN: Falusi fiatalok identitásának szociális reprezentációja.....	101
LONCSÁK NOÉMI: Területi immobilitás mint lehetőség a falusi fiatalok életében	114
CZIBERE IBOLYA: Az alacsony státuszú, szegénységben élő falusi fiatalok immobilitásának okai.....	133
MOLNÁR ÉVA: A család hatása a falusi fiatalok immobilítására.....	153
BIHARI ILDIKÓ: A falvakban élő immobil fiatalok jövőképe	167
KERÜLŐ JUDIT: Az immobilitást növelő és csökkentő települési jellemzők.....	184
KRÉMER BALÁZS: Miért ésszerű maradni, ha egyszer nem az? – Szempontok az „immobilitás-kutatás” feldolgozásához és elemzéséhez	233

RECENZÍÓ

A. GERGELY ANDRÁS: Együttműködő befogadás, kizáró hatalom	250
---	-----

OLVASS FELESLEGESET!

SIK ENDRE ÁLLANDÓ ROVATA

LONCSÁK NOÉMI: Visszatérő migráció Albániába – ahogy a fiatalok és a gyerekek megélik	259
--	-----

Abstracts.....	264
----------------	-----

Contents

IBOLYA CZIBERE – IMRE KOVÁCH: Rural youths and their lack of mobility	3
ÉVA HUSZTI: Advantages of the home ground. The role of the social contacts in the immobile status of the rural youth	23
JUDIT CSOBA: Where do young villagers work? Types of social bonds and occupational characters of young generations living in small villages.....	55
TERÉZIA NAGY: Here you can or should stay? Narratives of mobility.....	86
ISTVÁN MURÁNYI: Social representation of rural youth identity	101
NOÉMI LONCSÁK: Territorial immobility as an opportunity in the life of young people in the village.....	114
IBOLYA CZIBERE: Causes for the Lack of Mobility Among Low-Status, Impoverished Rural Youths	133
ÉVA MOLNÁR: The impact of the family on the immobility of young people	153
ILDIKÓ BIHARI: The vision of young people living in villages	167
JUDIT KERÜLŐ: Municipal Characteristics Increasing and Decreasing Immobility.....	184
BALÁZS KRÉMER: Why it is sensible to stay, if it is not? – Insights for processing and analyzing prospects of „immobility research”	233
Abstracts.....	264

Községekben élő immobill fiatalok

CZIBERE IBOLYA¹ – KOVÁCH IMRE²

ABSZTRAKT

A vidéken élő emberek immobilitásának okait és jelenségeit a nemzetközi szakirodalom elsősorban az elvándorlási motivációk és a betelepülések következményein keresztül vizsgálja. Tanulmányunk első felében ezeket a kutatási eredményeket ismertetjük. Bemutatjuk a szegénység és immobilitás összefüggéseit, áttekintjük a mezőgazdaság és a területi mobilitás kapcsolatát, elsősorban a falusi vállalkozások funkcióin keresztül. Kitérünk a migráció után visszatérő fiatalok (return migration) helyzetére, akik elsősorban hosszabb távú tanulás és/vagy munkakeresés után települnek vissza a falujukba. Áttekintjük a strukturális teóriákat, amelyek elsősorban a különböző tőkefajták szerint magyarázzák a vándorlást, és a vidék megváltozott percepciójának hatását is értelmezzük. A magyar falusi fiatalok immobilitásának jellemzőit, és a 2010–2017 között megfigyelhető elvándorlási trendeket idősoros társadalomstatistikai eredmények alapján értelmezzük. Tanulmányunk második felében az MTA Mobilitás Kutatási Centrum kutatási programja keretében készült elemzések eredményeit ismertetjük. A tanulmányok és esettanulmányok vizsgálják a társas kapcsolatok szerepét az immobilitásban, a kistelepülésen élő fiatalok foglalkozási karakterét és ezek kötődést befolyásoló hatását. Értelmezzük a fiatalok mobilitástörténeteit, identitásuk szociális reprezentációját, a sikeresség kategóriáit, a szegénység hatásait, a családi kötöttségeket, az immobill fiatalok jövőképét, valamint a települések társadalmi-területi jellemzőinek következményeit.

KULCSSZAVAK: migráció, immobilitás, falvakban élő fiatalok, területi egyenlőtlenségek

ABSTRACT

Rural youths and their lack of mobility

International research on the lack of mobility and its causes among people in rural areas primarily focuses on motivations for emigration and consequences of immigration. In the first half of our study we summarize the findings of the research described above. We explain the relationship between poverty and lack of mobility, review the link between agriculture and local mobility, predominantly through the functions of rural businesses. We explore the return migration of youths, especially those who move back to their village after a long period of

¹ Egyetemi docens, Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, czibere.ibolya@arts.unideb.hu.

² Egyetemi tanár, Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, kovach.imre@arts.unideb.hu; Társadalomtudományi Kutatóközpont – Szociológiai Intézet, tudományos tanácsadó.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

education and/or job search. We revisit structural theories that connect migration to different types of capital and shed light on the impact of changing perceptions on rural life. We use longitudinal quantitative studies and their statistics to analyze the characteristics of the lack of mobility among Hungarian rural youths and emigration patterns between 2010–2017. The second half of our manuscript delineates the results of studies done by the Mobility Research Center of the Hungarian Academy of Sciences. The pertinent articles and case studies examine the role of social bonds in the lack of mobility, types of employment among rural youths, and how those influence their attachment to their village. Mobility case studies among the youths are also analyzed, along with the social representation of their identity, categories of success, the effects of poverty, their family bonds, perspectives for the future, as well as the consequences of the social and regional characteristics of their villages.

KEYWORDS: migration, lack of mobility, rural youths, regional inequalities

Bevezetés

2018-ban a falusi fiatalok körében végeztünk kvalitatív kutatást, amelynek az volt a célja, hogy feltárjuk, az érintett korosztály megkérdezett tagjai a trendek ellenére miért nem vándoroltak el a falujukból, milyen motiváló és kényszerítő hatások kötik őket a településekhez. Az eredmények alátámasztásához tanulmányunkban bemutatjuk a témával foglalkozó nemzetközi elméleteket, kiemelve, hogy ezek az összefüggések elsősorban nem az immobilitás, hanem a mobilitás irányából közelítik meg a témát. Be kívánjuk mutatni, hogy a helyben maradás és immobilitás mint kutatási téma csupán periférikus terület a társadalomtudományi megközelítésekben, függetlenül attól, hogy fontos társadalomszervező hatása van. Tanulmányunk első részében ismertetjük a vidéktudományokban legelterjedtebb mobilitással és immobilitással összefüggő nemzetközi elméleteket, ezen belül kitérünk a téma periférikusságának okaira és összefüggéseire. A második részben ismertetjük a magyarországi falvak és városok közötti vándorlási jellemzőket, elsősorban a fiatal korosztályokra irányulóan. Részletesen bemutatjuk a 2018-ban végzett kvalitatív vizsgálatunk módszertani hátterét, a kutatás dimenzióit és az elemezni kívánt legfontosabb téma-területeket. Tanulmányunk utolsó részében összefoglaló ismertetést adunk a kapott eredményekről, elsősorban a családi hatások, kapcsolati tőke, jövőkép, sikeresség és kudarc, megélt mobilitástörténetek és hatásuk, munkaerőpiaci és jövedelemszerzési lehetőségek és a földrajzi tér adottságainak átfogó értelmezésén keresztül.

Mobilitás és immobilitás a vidéktudományokban

A társadalmi vagy a területi, települési immobilitás sokkal kevesebb figyelmet kap a mobil csoportokhoz hasonlítva a nemzetközi társadalomtudományi, geográfiai irodalomban. A társadalmi hierarchiákban felfelé törekvő vagy éppen lecsúszó csoportok

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

tok, a nemzetközi és helyi elvándorlás vagy a bevándorlás tényeinek elemzése nagyszámú publikáció témája. Az immobilitás kérdésköre inkább a lokális kvalitatív kutatásokban jelenik meg, de az esetek többségében ott is résztémaként, kiegészítésként, és a törzsökös falusiakról a legritkábban szól hosszabb fejezet.

A vidéktudományokban jellegzetes módon a nemzetközi migráció, és a vissza-település az a kutatási témakeret, ahol egyáltalán szó esik a vidéki társadalmaknak a települések között hosszabb időtartam alatt sem mozduló csoportjairól (Boyle – Halfacree 1998, 2014, Scott et al. 2017, Champion 1988). A rurális települések lakosságcsökkenése, egyes területeken az elnéptelenedés veszélye folyamatosan a kutatások, a fejlesztéspolitika, az uniós tervezés napirendjén tartja a migráció kérdéskörét (Schmied 2002, Solana – Solana 2010). Ahogy Marian Villa (2019) is kiemeli, a városok és falvak közötti népességmozgásban a fiatalok elvándorlása a legfőbb hajtóerő a turizmus, az új életformát kereső városiak, a nyaraló- és hétvégi ház-tulajdonosok tömeges megjelenése és a városi munkahelyekről kiszorulókkal. A települések közötti mobilitás és a stabilitás, valamint a befogadás és elutasítás egy adott helyen, egymás kölcsönhatásai miatt váltak kutatási témává (Milbourne – Kitchen 2014). A beköltözők, az újonnan érkezettek azonban ezekben a kutatásokban is sokkal nagyobb figyelmet kapnak, mint az immobil helyiek. A migrációs irodalom része a beköltözések és a külső értékek hatásának a leírása a helyi társadalomra, a régi és új falusiak gyakran politikai következményekkel járó konfliktusai és a divergáló fejlesztési elképzelések elemzése (Solana-Solana 2010, Halfacree 2012, Halfacree – Rivera 2012). Ebben a kontextusban az immobil, de a körülmények miatt mégis átalakuló társadalmi csoportok helyben maradásának indítékairól lehet sokat megtudni.

A vidéki immobilitás közvetetten, az elvándorlás motivációinak és a bevándorlás következményeinek a kutatásain keresztül ismerhető meg. Ez az irodalom a szegénységet egyrészt a területi mobilitás kiváltó okának, másrészt a helyben maradás kényszerítő feltételének is tekinti (Foulkes – Newbold 2008), és az ingázás szerepét emelik ki a hosszú időtartamú lakóhelyi immobilitás mögöttes magyarázataként (Brown et al. 2015).

A mobilitás-immobilitás motivációk gazdasági összetevőinek újabb irodalma a mezőgazdaság és területi mobilitásról (Corrado et al. 2016), a falusi vállalkozások migrációra is következményekkel levő társadalomstabilizáló funkciójáról (Deller et al. 2019), a helyi üzletek bezárásának hatásáról a migrációs mintákra (Amcoff et al. 2011), a vidéki gazdasági regeneráció előfeltételének tekintett migrációról (Stockdale 2006) készített elemzésekben jellemzi a falusiak elvándorlásának az indítékait.

A fiatalok egyik stratégiája az elvándorlás, majd a migráció utáni visszatérés. A fogalom annak a sokak által leírt jelenségnek a konceptualizálása, hogy a vidékre bevándorlók jelentős része szignifikáns falusi háttérrel rendelkezik (Cassarino 2004, Farrel et al. 2011). A visszatérő migráció (return migration) ugyan minden korosztályban előfordul, de a fiatalokra leginkább jellemző, akik a tanulás és munkahely-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

keresés után települnek vissza a falvakba. A migrációs teóriák strukturális (gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális) értelmezéseket keresnek, és a vándorlást a leginkább a különböző tőkefajták szerint magyarázzák. Farrel és szerzőtársai (2011) mindezek mellett azt is kiemelik, hogy a visszatérő migráció motivációiban lényeges szerepe van a vidék megváltozott percepciójának, a vidék idillikusságát, biztonságát, a családot, a jól működő közösséget pozitív értéként feltételező gondolkodásnak. Stockdale (2002) a döntéseket érintő, gyakran ellentétes hatások szerint tipizálja az elvándorlókat, azt is kiemelve, hogy a mobilitás/immobilitás dilemmáját az egyes régiók adottságai is árnyalják. A visszatérési hajlandóság nem csak a munkaerőpiaci pozíciótól és foglalkoztatási lehetőségektől függ, hanem más tényezőktől is, amelyek közül néhánynak még nagyobb is lehet befolyása, mint a munkalehetőségeknek. Az életútpozíció, a családi háttér, a migrációtörténet, az iskolai végzettség és a kibocsátó, visszafogadó régió minősége mind központi szerepet játszanak a migráció és a visszatérés összetett és szelektív folyamatában (Rérat 2014), amelyet a nemi hovatartozás is jelentősen befolyásol (Liebert 2016). A holland kisiskolások migrációs szándékait a számontartott munkalehetőségek és a helyi kötődés kettőssége motiválja (Thissen et al. 2016). Callela (1986) a visszafogadó közeg minőségét, lehetőségeit hangsúlyozza a visszatérő migránsok tartós megtelepedésének a zálogaként. Allston (2004) a visszatérés intézményi feltételeit: az erős kapcsolati tőkét, a képzéshez és foglalkoztatottsághoz való hozzáférést tartja a tartós visszatérés biztosítékának. Egy holland kutatás szerint a lakásjellemzők, a környezet fizikai tulajdonságai, a személyes okok és az alacsony lakhatósági költségek, a vidéki idill érték együttese hatnak a leginkább az elmaradottabb területekre visszatérők döntéseire. Az egyedülálló legfiatalabb és legidősebb visszatérő migránsok számára a családi kapcsolatháló, a magasabban képzeteknek és a magas jövedelműeknek inkább a fizikai, természeti környezet a legfontosabb érték, és minden csoport számára a lakhatóság az elsődleges (Rijker et al. 2012).

A községekben élők vándorlási jellemzői Magyarországon

A magyar falusi fiatalok immobilitásáról is elsősorban a migráció adataiból lehet a legtöbbet megtudni. A tárgyra vonatkozó célzott kutatásokról nem tudunk. A társadalomstatisztika korosztályonként és település típusonként az elvándorlás nagyságát közli, mert 1993 óta nem vették fel a költözések okait. A kilencvenes években erősen visszaesett a belső vándorlás a munkaerőpiaci folyamatok, elsősorban a munkanélküliség növekedésének, a lakásépítések csökkenésének, és az ingatlanpiaci pangásnak a következményeként. A mobilitási arányszám a kilencvenes évek végén, de az EU-s tagságot közvetlenül követő évben sem érte el a hatvanas évek szintjét, és a magyar lakosság mobilitását rendkívül szerénynek minősíti a szakértői elemzés (Dövényi 2007, 2009; Bálint – Gödri 2015).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az ezredfordulót követő idősoros adatok szerint az látszik, hogy a fiatalabb korosztályok az idősebbekhez hasonlítva sokkal nagyobb számban vándorolnak el lakhelyükről (1. táblázat).

1. táblázat. A vándorlók száma Magyarországon
2000 és 2017 között korcsoportonként (fő)

	Összesen	Össze- vont kor- csoport	5 éves korcsoport	2000	2005	2010	2015	2017
				év				
Vándorlók száma (fő)	Mindösszesen			404 979	433 153	379 591	494 196	572 408
	Mind- összesen	0–14		70 553	78 776	75 727	92 734	109 776
		0–14	0–4	24 161	30 002	32 504	38 105	45 199
			5–9	23 579	25 282	24 099	30 913	35 948
			10–14	22 813	23 492	19 124	23 716	28 629
		15–39		224 094	244 557	205 310	253 521	276 500
		15–39	15–19	44 853	40 678	30 101	33 118	35 643
			20–24	62 750	52 642	43 514	53 132	56 072
			25–29	58 331	69 066	48 304	61 243	67 628
			30–34	36 037	51 500	48 651	55 139	61 933
			35–39	22 123	30 671	34 740	50 889	55 224
		40–59		69 924	69 829	61 561	92 296	118 157
		40–59	40–44	20 147	19 525	21 784	36 293	47 790
			45–49	20 714	18 184	13 888	23 914	30 854
			50–54	16 173	18 308	12 969	16 645	21 624
			55–59	12 890	13 812	12 920	15 444	17 889
		60–X		40 408	39 991	36 993	55 645	67 975
		60–X	60–64	9 737	10 474	9 628	15 841	19 572
	65–69		8 286	7 444	6 585	11 519	14 754	
	70–74		7 724	6 533	5 230	8 403	10 859	
	75–79		6 962	6 317	5 377	6 857	8 183	
	80–84		3 797	5 507	5 123	6 206	6 984	
	85–89		2 769	2 449	3 701	4 528	5 002	
	90–X	1 133	1 267	1 349	2 291	2 621		

Forrás: KSH (2018): A belföldi vándorlás aktuális trendjei, 2012–2017

A 15–39 év közöttiek, ezen belül a 20–24, 25–39, 30–34 évesek minden más életkori csoportnál nagyobb számban vándorolnak el. A 2000 utáni közel két évtizedes vándorlási adatok ugyanazt a trendet mutatják. 2010-ben visszaesett ugyan

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

a migráns fiatalok száma, de a 2000–2017 között időszakban folyamatos trend az elvándorló fiatalok számának a növekedése, amely nagyobb arányú, mint bármely más életkori csoportnál. 2010–2015 között különösen megnőtt az összes elvándorló száma, így a 20–39-es korosztályban is. A fiatal immobilok kutatása szempontjából kiemelten fontos 15–19 és 20–24 éves életkori csoportban viszont az előbbivel ellentétes változás történt: 2010 és 2015 között jelentősen csökken a 15–24 közötti migránsok számának növekedése, és létszámuk 2017-re sem éri el a 2000-es szintet. Hogy mindezekben a demográfiai változások vagy a megnövekedett immobilitás hatását feltételezhetjük, annak a megválaszolásához további kutatások szükségesek.

2. táblázat. A vándorlók száma Magyarországon 2017-ben településtípusok és korcsoportok szerint (fő)

Településtípus	Összevont korcsoport (év)	Odavándorlók száma adott területi egységre (fő)	Elvándorlók száma adott területi egységről (fő)
Főváros	0–14	9 873	13 542
	15–39	41 037	35 294
	40–59	16 070	19 012
	60–X	9 615	11 567
Főváros		76 595	79 415
Község	0–14	43 589	41 816
	15–39	92 664	94 267
	40–59	40 990	37 979
	60–X	22 419	23 242
Község összesen		199 662	197 304
Megyei jogú város	0–14	18 138	18 124
	15–39	55 028	56 958
	40–59	21 605	22 680
	60–X	12 058	11 463
Megyei jogú város összesen		106 829	109 225
Város	0–14	38 176	36 294
	15–39	87 771	89 981
	40–59	39 492	38 486
	60–X	23 883	21 703
Város összesen		189 322	186 464
Mindösszesen		572 408	572 408

Forrás: KSH (2018): A belföldi vándorlás aktuális trendjei, 2012–2017

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A községi lakosok területi mobilitása összlétszámukhoz hasonlóan különösen magas. A kilencvenes évek strukturális átrendeződése és annak ezredfordulón és az uniós tagság kezdetén is továbbnyúló következményei, majd a 2008-as pénzügyi válság a falusiak elvándorlására erősebben hatottak. A belső vándorlás és a külföldre történő migráció adatai nem világosan különülnek el a statisztikákban. A földtulajdon változása, a földhasználat koncentrációja (Kovách 2016), a vidéki ipari munkahelyek leépülése és a városi kitelepedés, a helyi közép- és felsőbb rétegek lecsúszásának a veszélye (Kovách 2012), a leszakadó településekről induló kényszermobilitás (Váradí et al. 2017), a fejlesztési források egyenlőtlen elosztása és gyenge hatékonyságú felhasználása (Horzsa 2018) következtében 2017-ben a falusi elvándorlók aránya a községben élők teljes népességén belüli arányának felelt meg (197 304 fő, 2. táblázat).

A korosztályonkénti adatok (2. táblázat) azt mutatják, hogy a falvakból intenzívebb a 15–39 évesek kiáramlása, mint más településtípusokból. A falusi elvándorlás adatainak az értékeléséhez tartozik, hogy lakosságunk hosszabb ideje folyamatosan csökken. 1990 és 2017 között hétszáznegyvenezerrel kevesebben élnek falvakban az elvándorlás, a várossá nyilvánítások nagy száma, és a demográfiai változások következtében (Kovách – Megyesi 2018). Az ország lakosságán belül a községben élők aránya 34-ről 29 százalékra csökkent az elmúlt három évtizedben, amely változásban meghatározó a szerepe a fiatalabbak elvándorlásának. Különösen igaz ez a kutatásunk régiójában (3. táblázat), ahol a 14–39 évesek nagyobb arányban hagyják ott a falvakat, mint más körzetekben.

Ezért is lényeges kutatási kérdés a fiatalok területi mobilitásának indítékai mellett az immobil, vagy visszatérő fiatalok motivációjának a megismerése is, amiről nagyon kevés a tudásunk. Kutatásunkat éppen ennek a hiánynak a pótlási szándékával szerveztük meg.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

3. táblázat. A községekben élők vándorlási adatai
néhány kelet-magyarországi megyében 2017-ben (fő)

Megyék	Település típusa	Összevont korcsoport	Odavándorlók száma adott területi egységre (fő)	Elvándorlók száma adott területi egységről (fő)
Békés megye	Község	0–14	831	932
		15–39	2 245	2 652
		40–59	884	929
		60–X	482	584
		Község összesen	4 442	5 097
Békés megye összesen			16 604	18 438
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	Község	0–14	4 433	4 814
		15–39	8 626	9 763
		40–59	3 058	3 188
		60–X	1 671	2 102
		Község összesen	17 788	19 867
Borsod-Abaúj-Zemplén megye összesen			37 735	41 870
Hajdú-Bihar megye	Község	0–14	1 516	1 706
		15–39	3 164	3 549
		40–59	1 039	1 171
		60–X	626	631
		Község összesen	6 345	7 057
Hajdú-Bihar megye összesen			26 026	28 115
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	Község	0–14	3 565	4 318
		15–39	7 773	9 380
		40–59	2 432	2 770
		60–X	1 225	1 523
		Község összesen	14 995	17 991
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye összesen			30 799	35 695

Forrás: KSH (2018): A belföldi vándorlás aktuális trendjei, 2012–2017

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az immobilitás motivációi és kényszerei a falvakban élő fiatalok körében

Miért kutatjuk az immobilitást (Krémer 2019)? A társadalomtudományok megszo-
kott nézőpontja szerint az elméletek és a statisztikai adatok is leginkább a földrajzi
mobilitás összefüggéseit magyarázzák és kevésbé a helyben maradást. A szociológi-
ai irodalmak térségi mobilitáshoz viszonyulása a faluban maradást inkább „átmene-
ti megkésettiséggént”, még inkább kudarcként, hátrányként értelmezik. Kutatásunk,
szakítva ezzel a nézőponttal, azokat a fiatalokat igyekszik megérteni, akik iskolai
életpályájuk lezárultát követően is falvakban maradnak. Az immobilitás vizsgálatá-
val hozzá kívánunk járulni a társadalmi normák szerepének, az átfogó társadalmi
folyamatok és a földrajzi mobilitás összefüggéseinek komplexebb értelmezéséhez.

Kutatásunkat a 2500 főnél alacsonyabb népességszámmal rendelkező kistal-
vakban bonyolítottuk, a 19–25 éves, iskolai pályafutásukat lezáró fiatalok körében. Öt
kelet-magyarországi megyében összesen 15 településen kutattunk. A települések
jelentős része komplex programmal fejlesztendő járásokban található hátrányos
helyzetű falu. 104 db félig strukturált interjút készítettünk, 53-at a fiatalokkal, 51-et
az ugyanabban a faluban élő szüleikkel (az interjúalanyok kiválasztása során feltétel
volt, hogy a szülők is ugyanabban a faluban éljenek, amelyben a megkérdezett fia-
talok). A kutatás az MTA Mobilitási Centrum Kiválósági Együttműködési Progra-
mja keretében a Debreceni Egyetemen zajlott 2018-ban. A kutatás főbb dimenziói a
fiatalok esetében a családtörténetükre kérdezett, a családjuk státuszára és presz-
tízisére a faluban, vizsgáltuk a fiatalok kapcsolati hálóját, kötődéseiket, ismertségü-
ket, elismertségüket a faluban. Kiemelt dimenzióként kezeltük az iskolai pályafutá-
saikat, munkatapasztalataikat, illetve az eddig szerzett mobilitási tapasztalataikat,
mobilitástörténeteiket. A szülőket külön kérdeztük a falu lakosságának mobilitási
szokásairól, a szülői korosztály rendszerváltás előtti és utáni munkaerőpiaci és
munkamobilitási jellemzőiről, a meghatározó családtörténeti eseményekről, a család
kapcsolati tőkéiről, a gyermekeikkel kapcsolatos céljairól, vágyaikról, iskoláztatásuk
stratégiáiról. Végezetül mindkét korosztálynak feltettük a kérdést, hogy „összessé-
gében miért maradtak a faluban?”. Az alábbiakban a kiemelt szempontok szerinti
elemzések eredményeit ismertetjük a kapcsolathálózat, a munkavállalási stratégiák
és foglalkozási karakterek, a családi mobilitástörténetek, az én-identitás és lokális
identitás, a középosztályi, jó helyzetű fiatalok perspektívái, az alacsony státuszú, sze-
génységben élő fiatalok kényszerei, a családi hatások, a fiatalok jövőképe, valamint
a földrajzi tér és települési jellemzők immobilitást befolyásoló tényezőin keresztül.

Az *immobil falusi fiatalok kapcsolathálózatát* elsősorban az erős, leginkább a
családtagokból és rokonokból álló kapcsolatok jellemzik (Huszi 2019). Ez többek
között abból is adódik, hogy az egyedülálló és a tartós párkapcsolatban élő fiatalok
többsége is a szüleivel él egy fedél alatt. A gyenge kötelességeit elsősorban a volt osz-
tálytársak, csoporttársak alkotják, baráti társaságaik jelentős része a helyi oktatási

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

intézményekben alakult ki. Ugyanakkor a várakozásokkal szemben a tágabb, lokális ismeretségi hálójuk szűkös, sem munkahelyi, sem szomszédsági vagy attól távolabbi ismerősi kapcsolatuk nincs vagy nem meghatározó. Mobilitási szándékaikra nem hat azoknak az ismerősöknek a hatása sem, akik a falutól távol, akár külföldön élnek, az ismerősök „sikeres földrajzi mobilitásának” pozitív példája nem jelent számukra mozgósítható motivációs tőkét a településük elhagyására. A kérdezett falusi fiatalok tipikusan homogén kapcsolatrendszerben élnek, jelentős túlsúlyban a bizalmas és emocionális kapcsolatokkal, zárt, mikrotársadalmi szolidaritásra épülnek a kötődéseik, erőforrásaikat egy szűk kör biztosítja számukra, amelyek korlátozottságához alkalmazkodtak. Hiányzik az átívelő, más társadalmi környezettel, társadalmi csoportok tagjaival az érintkezést lehetővé tevő network-rendszer a környezetükben és a saját életükben is, amelynek következménye a csoporton belüli kapcsolati sűrűsödés, a kifelé bezáródás, a befelé konformitás állapota.

A munkavégzés és jövedelemszerzés terén kialakuló munkavállalási stratégiák, foglalkozási karakterek és a fiatalok lokális kötődése közötti kapcsolatok vizsgálatából (Csoba 2019) kiderült, hogy a szülői és nagyszülői minták jórészt nem befolyásolták a fiatalok pályaválasztását, az emlékeztörténetekben felsejlő nehéz fizikai munkák képe nem vonzza, sőt inkább taszítja az új fiatal nemzedéket a korábbi időszakok munkavállalási mintáinak követésében. A falusi fiatalok pályaválasztását nem az érdeklődés és a tehetség, hanem a falu közvetlen környezetében elérhető tanulási lehetőségek határozták meg. A hiányzó szülői erőforrások (motiváció és anyagi) következményeként gyermekeik „bejárós” iskolai státuszban maradtak, amely egyrészt szolgálta a szülők biztonságigényét, másrészt a gyermekeiknek átadott „megkésített önállósulás” révén kialakított egy nehezebben elszakítható közösségi-családi köteléket. Ennek következményeként, illetve a távolabbi környezetben ki nem épülő tágabb ismeretségi kapcsolatrendszer hiányában a lokális munkaerőpiac által kínált lehetőségekkel kötnek kompromisszumokat, még azon az áron is, hogy az iskolai végzettségüktől jóval alacsonyabb presztízsű munkakörökben helyezkednek el (jogászként műkörmös, érettségizettként konyhalány stb.). Az elszünetelt iskolai kudarcok, a kényszerből választott iskolák és szakmák gyakran eredményeznek tanulási sikertelenségeket, és iskolai lemorzsolódásokat. Az ilyen típusú kudarcélmények tovább erősítik a falu által kínált biztonságélmény megtartása érdekében a szűkös lehetőségekkel történő megalkuvást is. A kényszerből a falvakban maradók mellett tudatosan választott életutakkal is találkozunk. Körükben több nemzedékre visszavezethető a lokális kötődés. A kiterjedt kapcsolatok, a közösség által elfogadott és tiszteletre méltó tevékenységek (vállalkozás, helyi közalkalmazotti státusz), a szülők által a gyermekeik számára is átörökített lokális kötődések és személyes networkök révén erős lokális identitással rendelkeznek fiatalok. Ugyancsak fontos szerep jut azoknak a fiataloknak is, akik az új falusi szolgáltatói nemzedéket képviselik, többnyire családi vállalkozásokhoz kötődve, vagy azokat átvéve és önállósulva, akár a szolgáltatási szektorban, akár a mezőgazdasági termelés területén.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A *családi mobilitástörténeteken* keresztül is vizsgáltuk a helyben maradás okait (Nagy 2019). A felismerhető okok mellett, mint a szegénység vagy a kockázatkerülés, más rejtve maradó tényezők immobilitást befolyásoló hatását is értelmeztük, mint pl. az iskolázatlanságból fakadó fejlődési képesség hiánya, az anyagi és más erőforrások hiánya, a várható veszteség mérlegelése (pl. a helyben megszerezhető források elvesztése). A saját élettörténetben kimutatható mobilitások a helyben maradó falusi fiatalok esetében az iskolai tanulmányokhoz kapcsolhatók. A felső tagozat és a középiskolai tanulmányok alakítják leginkább ennek mintázatait. A szomszédos települések vagy a vonzáskörzet centrumtelepüléseinek távolsága határozza meg a vállalható távolságot. Ez általában 5–30 km-es körzet, ritkán 60 km-es körzeten belül történik. A tanulásban motivált fiatalokat elsősorban a felsőfokú tanulmányok mozdítják ki ebből a komfortzónából, de kötődéseiket erősen tudja tartani a „visszaváró, munkalehetőséget kínáló” falu és a család által kínált erőforrások együttese. Az immobill fiatalok falun kívül vállalt munkáit is befolyásolja a távolság, és a hazajárás lehetősége. A napi szinten hazajárók akár 30 km távolságot is ingáznak, az ettől mobilabbak maximum egy hetes távolléteget gondolnak vállalhatóknak. Korábban elszenvedett kudarcuk után az újrapróbált mobilitás gondolata (külföldi, belföldi) nem merül fel. Mobilitástörténeteik narratívái azt mutatják, hogy leginkább a rövidebb ideig tartó „mikro-távozások” a jellemzők, az 1-2 napos kirándulástól a néhány napos, inkább régió belüli utazásokig, valamint a mindennapi élet szervezése során természetessé váló, de kényszerű mobilitások a kistelepülésen kívüli ügyintézesek, a helyben nem megoldható bevásárlások miatt. Földrajzi elhelyezkedéstől függően ezen apróbb távozásoknak is lehetnek nehézségei, elsősorban a rossz tömegközlekedés, az átszállási nehézségek és a jelentős idővesztéssel járó járat-sűrűség (még inkább ritkaság) miatt. Családtörténeti mintáik között gyakran szerepelnek mobilitástörténetek, a falubeli rokonok, szülők, nagyszülők akár 50–70 km-t is ingáztak aktív időszakukban az ipar, feldolgozóipar, építőipar stb. nagyvállalatainak munkavállalóiként. Szinte minden család történetében megjelenik a munkamobilitás rendszerváltozás előtti időszakának valamely formája a fekete vonattól a dunántúli területeken vállalt munkákig. Ezeknek a mintáknak nem mutatható ki a hatása a fiatalok nemzedékén belül, amelynek egyik magyarázó oka, hogy rendkívül kevés tudással, ismerettel rendelkeznek az előző korosztályok munkaerőpiaci szerepvállalásairól, illetve, ahogyan korábban írtuk, a meglévő tudásuk inkább elrettenti, semmint motiválná őket a korábbi minták követésére. A fiatalok szinte mindnyájan ismernek sikeres mobilitástörténeteket, akiknek „bejött az élet” valahol máshol, ennek ellenére maguk számára a felsorakoztatott technikai és mentális akadályok miatt nem tartják elképzelhetőnek az elköltözést. A kudarcként megélt korábbi mobilitástörténetek viszont ráerősítenek a maradás tényére. A negatív élmények utáni visszaköltözéseket és faluban maradásokat elsősorban a falu-város különbségtételeivel legitimálják (a városban mások az emberek, mint a faluban stb., mindez a városra vonatkoztatva negatív konnotációval).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az én-identitás és lokális identitás vizsgálata során (Murányi 2019) az identitás szociális reprezentációja alapján kialakított négy csoporton belül (1. centrális/core, 2–3. átmenet, 4. periféria) az identitást legkevésbé (1.) és legjobban meghatározó (4.) csoportok megoszlására támaszkodva az eredmények azt igazolják, hogy a nőket, a fiatalokat, a diplomásokat és a házasságban élőket jellemzi leginkább az én- és lokális identitás szociális reprezentációja. Különösen az életkor és az iskolai végzettség alapján mutatható ki jelentős eltérés. Az eredmények azt támasztják alá, hogy a lakóhelyhez erős érzelmi kötődésük körében alacsonyabb szintű az én- és a lokális identitás szociális reprezentációja, a gyengébb érzelmi kötődés viszont jóval erősebb identitás reprezentációt eredményez.

A faluban maradást pozitívan, perspektívaként megélő fiatalok motivációinak vizsgálata (Loncsák 2019) alátámasztotta, hogy abban jelentős szerepet játszik a falu földrajzi elhelyezkedése, a nagyobb városokhoz kapcsolódása, amely a munkavállalás miatti ingázás alapvető feltétele. A falusi létben perspektívát látó fiatalok a szüleikhez képest jóval mobilabbak, amely egyrészt az iskolai tanulmányok miatt megszokott napi szintű ingázás, másrészt a megváltozott munkaerőpiaci jellemzők miatt megkövetelt alkalmazkodás eredménye. A szülői nemzedékhez képest a fiatalok intergenerációs mobilitása sikerélményt, presztízst, büszkeséget ad az érintett családoknak, amely jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok nem csak kényszerből választják a faluban maradást, és nem érzékelik úgy, hogy más vidékeken sikeresebbek lehetnének. A szülők jelentős része aktív munkavállaló, de nem szívesen távolodnak el a falutól még munkavégzésük érdekében sem, akkor sem, ha gyermekük felnőtté válásával már megszűntek az időbeli kötöttségek. Ugyanakkor gyermekeiket segítik a környező települések elérésében, az ingázással együtt járó nehézségek áthidalásában. A szülői korosztályon belül többekben keltenek falujukkal szembeni elégedetlenséget a helyben hozzáférhetetlen szolgáltatások, az infrastrukturális problémák, a kulturális lehetőségek és a munkaerőpiaci lehetőségek hiánya. Bár nem tervez(het)nek elköltözést, de körükben többek motiválnák gyermekeiket a másik településre költözésben. Különösen fontos számukra, hogy a megszerzett magasabb iskolai végzettség megtérülhessen a fiatalok számára (és a család számára is), amelyet a falujukkal elégedetlen szülők csak a legtrikább esetben ítélnék esélyesnek. A szülők kapcsolati tőkéje nem terjed tovább vagy csak alig-alig a falu határán, de ez a network még így is jóval kiterjedtebb, mint a fiataloké. A szülői kapcsolati háló valamelyest örökítődik a fiatalok számára is, de azok a fiatalok, akik kénytelenek távolabbi településekre ingázni napi szinten, ezt a helyi tőkeforrást nem tudják ténylegesen erőforrásként hasznosítani, a szülők viszont a térségi szempontból hídszerű kapcsolati tőkéjük hiányában ezen a téren nem tudják segíteni a fiatalokat. A fiatalok számára az iskolázottságukkal elnyert magasabb társadalmi státuszuk a faluban tekintélyt és presztízst ad, sikerként élik meg, hogy egy jellemzően munkahiányos földrajzi környezetben megbecsült munkájuk van, karrierterveik vannak, amelyeket helyben megvalósíthatónak is látnak, és egy trendekkel szem-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

be menő magatartás jutalma, a maradók „kiváltsága” is az övék, a megbecsültség, a magabiztosság és az önbizalom. Ehhez jól érzékelhetően kapcsolódik a helyben felhalmozott családi tőke, vagyon, és az ezekből származtatható jövőbeli előnyök és várható hozadékok reménye. Az iskolázott fiatalok tömeges elvándorlása a falvakból a maradók számára azt is jelenti, hogy alig-alig kerülnek versenyhelyzetbe a munkaerőpiacon, a nagyvárosi fiatalok munkakeresési és munkavállalási esélyeit jelentősen befolyásoló konkurenciával szemben számukra ilyen típusú kihívások nincsenek, így ehhez kapcsolódó kudarcélményekről sem számoltak be. Mindez befolyásolta az immobilitásra vonatkozó döntéseiket is.

A *legalcsonyabb társadalmi státuszú, szegénységben élő fiatalok* körében az immobilitást erősítő okok (Czibere 2019) vizsgálata igazolta, hogy számukra a falvakban maradás nem önálló választáson alapuló döntés. A saját sorsuk fölötti autonóm rendelkezés ebben a csoportban nem értelmezhető, életútjukat már a korai évektől kezdődően meghatározza a szegénységükből következő kényszerek összetett hatása. A posztadoleszcens életszakasz kimaradása, a 16–17 évesen felnőtt szerepeket megalapozó döntések meghozatala (párkapcsolat, gyermekvállalás, munkavállalás, lakhatás stb.), és a középosztályi kortársak körében még egyáltalán nem jellemző felelősségvállalás saját és családtagjaik iránt számukra nem teszi lehetővé a szabad életútválasztást. A tanult tehetetlenség, a falu környezete által nyújtott biztonság, a családtagok közötti egyszerű, de jól tervezhető reciprok kapcsolatok és egyéb, az együttéléstől származó előnyök nem engedik a földrajzi mobilitást, a családtól való eltávolodást. Kapcsolatrendszerükben szinte kizárólag saját státuszúakkal találkoznak, ezért nem élnek meg kirekesztődést, a vonatkoztatási csoportjukhoz képest nincsenek frusztrációs élményeik, így ebből következően sincs taszító hatás a falutól. Elsősorban falun belül vállalnak alkalmi munkákat is, ha lehet, a falun kívülre már nem mennek. Ebben a társadalmi csoportban nehéz az időt strukturálni, a kiszámíthatatlan alkalmi munkák és a közmunka világa szervezi az életüket. A magasabb társadalmi státuszú falusi fiatalokkal ellentétben a szabadidő eltöltés korlátozottsága, a kultúrafogyasztás, szórakozási lehetőségek beszűkült lehetőségei sem jelentenek problémát, illetve hiányérzetet és motivációt az eltávolodásra a falutól (még egy-egy alkalomra sem). Barátokról nem számolnak be, bizalmas baráti kapcsolataik nincsenek, a barátkozás fogalmát és az azzal együtt járó mindennapi élethelyzeteket sem ismerik. A fiatalok baráti kapcsolatait elsősorban a faluban élő és a rokonsághoz tartozó, életkorban hozzájuk közel álló fiatalok pótolják. Többségük soha nem volt még távol a falujától, legfeljebb rövidebb bevásárlások céljából a környező települések valamelyikén. A mobilitás terén mintaadó személyeket is ismernek a környezetükben, de ez nem hat motivációként a saját mobilitásukra. A szegénységben élő fiatalok szülei jelentős teherként élik meg, hogy a többnyire fiatalon párkapcsolatot létesítő, gondoskodni többnyire még önmagukról sem tudó gyermekeik családalapítását követően az új családdal kapcsolatos eltartási terhek is rájuk hárulnak, amely tovább súlyosbítja saját szegénységüket is. Mind a szülők, mind a fiatalok mobilitását köl-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

csönösen korlátozza a szülők által kényszerűen vállalt felelősségérzet gyermekeik és unokáik eltartásában.

A család immobilitásra gyakorolt hatásának vizsgálata (Molnár 2019) alátámasztotta, hogy az ugyanabban a faluban élő szülői nemzedék (és olykor a nagyszülői is) erőteljes megtartó hatást gyakorol a fiatalokra. A családi kapcsolatok hasznosíthatóságának elsődleges feltétele a térbeli közelség, emiatt a faluban élő családtagok védelmi rendszerének biztonságából csak jelentős kockázatvállalással lehetne kilépni. Ugyancsak fontos kapocs a lakóhelyhez a szülők, nagyszülők iránt viselt felelősségérzet, amelyet többek a település elhagyása esetén hálátlansággként, magukra hagyásként élnének meg. A szűkös lehetőségek és mozgósítható erőforrások nem hogy a faluból történő elköltözést, de a szülőktől való elköltözést is megnehezítik még a falun belül is. Önálló háztartásban csak a legritkább esetben élnek a fiatalok a falun belül, jellemzően származási családjukkal vagy társuk családjával élnek közös fedél alatt abban az esetben is, ha már párkapcsolatot létesítettek. Gyermekeik is ide születnek, így nem rendkívüli, hogy olykor nem csak a szülőkkel, testvérekkel, de a nagyszülőkkel is együtt élnek, kialakítva három- vagy akár négynemzedékes háztartásokat. Ezek az együttélési formák inkább kényszerek, a szűkös lehetőségekre adott válaszreakciók, semmint a fiatalok (és a családjuk) által önként választott formák. Mindezek a támogató közeg biztosítása mellett komoly konfliktusforrásokat is teremtenek az együtt élő nemzedékek körében. A kényszerű együttélések miatt különösen a fiatalok érzékelnek „beleszólást” az életükbe, illetve gyermekeik nevelésébe. A gyermekkel nem rendelkező fiatalok körében is jellemző, hogy a megszo-kottnál magasabb létszámú, illetve eltérő összetételű háztartásokban élnek, a nagyobb alapterületű lakások és a bővítési, hozzáépítési lehetőségek az együttélési formák sokszínűségét eredményezik. Különösen hangsúlyos a család szerepe azoknak a fiataloknak az életében, akik már gyermeket is vállaltak. A szülői segítségnyújtás a gyermek(ek) gondozásában tovább növeli a településhez kötődést, különösen a gyermekükkel otthon maradó fiatal nők esetében. Függetlenül az elérhető támogatásoktól, erős következményként érzékelhető a fiatalok körében, hogy ezek a kényszerű együttélések nem a családdal, hanem a faluval szemben teszik elégedetlenné a fiatalokat, és inkább taszító hatást váltanak ki, amennyiben az elköltözni vágyók rendelkeznének az ehhez szükséges erőforrásokkal.

A falusi fiatalok jövőterveinek vizsgálatát (Bihari 2019) a munkaerőpiaci mobilitással, az iskolai végzettséggel és a lakóhellyel összefüggő tervek elemzésére alapoztuk. A tudatos jövőépítő, a sodródó és a kudarcokat halmozó falusi fiatalok csoportjai között jelentős eltéréseket mutattunk ki a jövőterveiket illetően. A tudatos jövőépítő fiatalok az átlagtól magasabb végzettségűek (érettségizettek vagy diplomások), konkrét célokkal, boldogulási tervekkel rendelkeznek, változaspártiak. A sodródó fiatalok inkább középszintű (középfokú, de nem érettségi) végzettséggel rendelkeznek, elfogadók a jelenlegi helyzetükkel, változásokat nem akarnak, konkrét célokat nem jelölnek ki maguk előtt. A kudarcokat halmozó fiatalok alacsony is-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

kolai végzettséggel és alacsony munkaerőpiaci státusszal rendelkeznek, jellemzően korai iskolaelhagyók vagy a tanulásból lemorzsolódók. Célkitűzések nélküli, de vágyakkal teli élet jellemzi őket. A kudarcokat halmozó fiatalok alacsony iskolai végzettségének oka szubjektív megítélésük szerint a gyenge iskolai teljesítményük, a korai gyermekvállalásuk és szülővé válásuk, illetve a családjuk szegénysége miatti kényszerek és következmények. Olykor ezek kombinációjáról is szó van. Jövőterveik középpontjában egy „álomszakma” megszerzése áll, ugyanakkor egy jogosítvány megszerzése is komoly nehézségekbe ütközik a rossz anyagi helyzetük miatt. A tudatos jövőépítő fiatalok magabiztosak a munkaerőpiaci lehetőségeiket tekintve, jórészt elégedettek a munkahelyeikkel és nem terveznek munkahely-változtatást. Céljuk leginkább a szervezeti ranglétrán történő felfelé haladás, karrierépítésüket az egyre magasabb pozíciók megszerzésére alapozzák. Ugyanakkor nem zárkóznak el a jobb munkalehetőségek megszerzésétől sem, illetve akár az önálló vállalkozások indításától sem. A jelenleg még munkanélküli, de diplomás fiatalok jövőképe is pozitív. Körükben a munkanélküliség nem jelenti egyben a munkatlanságot is, számukra a diplomás végzettség vagy alkalmi, vagy otthon végezhető, de nem bejelentett tevékenységek sorát is megteremti. A diplomás fiatalok rendkívül mobilak, a közeli városok munkaerőpiaci lehetőségei sorra kínálják számukra a munkalehetőségeket. A sodródó, leginkább középfokú végzettségű falusi fiatalok körében jellemzőbb, hogy nem a végzettségüknek megfelelő munkatevékenységeket végzik, munkaerőpiaci státuszuk rendkívül sokszínű. Körükben egyaránt jellemzők a saját otthonukban dolgozók (napi bejelentéssel vagy bejelentés nélkül), a szülői eltartásban élők, a nem a tanult szakmájukban, de helyben kínált lehetőségeket megragadók, valamint a legalisan szakmájukban dolgozók helyben vagy egy közeli településen. Elsődleges terveik között a megszerzett munkalehetőségek megtartása áll, ezért körükben nem a magasabb pozíciókba jutás, hanem a jelenlegi munkahelyük megtartása, minél tovább munkahelyükön maradás a legfontosabb kitűzött cél. A tudatos jövőépítő fiatalok vagy szeretnének elköltözni a faluból, vagy a faluban maradásra lehetőségként gondolnak. A sodródó fiatalok körében alacsony az elköltözési hajlandóság, családjuk és a falu megtartó ereje számukra nagyon erős, körükben is többek lehetőségként élnek meg a faluban élest és nem kényszerként, a költözést leginkább csak falun belül tudják elképzelni, legfeljebb a faluhoz közeli másik településen. A kudarcokat halmozó fiatalok körében éles kettősség figyelhető meg, a kényszerből maradók a rossz anyagi helyzetük és a szülők támogató segítsége miatt maradnak, de reménykednek az elköltözés esélyében, a tudatosan maradók pedig végleges döntést hozva maradtak a faluban, felnőtt jövőjüket itt tervezik.

A települési jellemzők szempontjából eltérő hatásokat tártunk fel a jelentős munkanélküliséggel sújtott és az országos átlaghoz közeli értékekkel jellemezhető települések esetében (Kerülő 2019). Abból kiindulva, hogy a helyi munkaerőpiaci lehetőségek fontos magyarázó tényezői lehetnek az immobilitásnak, a települések munkaerőpiacát vizsgáltuk a fiatalok iskolai végzettségének megfelelő kínálattal

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

összevetve. Eredményeink szerint minél magasabb vagy speciálisabb iskolai végzettséggel rendelkeznek a fiatalok, annál nehezebben képesek a végzettségüknek vagy szakmájuknak megfelelő munkahelyet találni a településükön vagy annak közelében. A szakma nélküliek számára a település elhagyása még ingázás céljából sem kifizetődő, hiszen az alacsony presztízsű munkák érdekében nem érdemes más településekre átmenni, ha helyben hasonló munkák végezhetőek. Vizsgáltuk a közmunka megtartó hatását a falvakban, de igazolódni látszik, hogy a közmunkának minden más ideiglenesen végezhető munkától alacsonyabb a presztízse, szegélyelni valónak tartják, szemben a napszámmal és az alkalmi munkákkal. Várakozásainkkal ellentétben nincs jelentős immobilitást erősítő hatása az alacsony végzettségű fiatalok körében a helyben kínált közmunkának. A magasabb végzettségűek számára a helyben végezhető munkalehetőségek hiánya motivációt teremt a településen kívüli munkavégzésre, de elsősorban mindennapos utazással, ingázással. Ezt kettős feltételrendszerben mérlegelik, egyrészt a falutól való távolság, másrészt a tömegközlekedés szervezettsége, sűrűsége alapján. A városok elérhetősége lényegesebb szempont, mint a távolság, ha tömegközlekedéssel vagy autóval a város könnyen elérhető, akkor akár a 30 km-rel arrébb levő munkahely sem jelent akadályt, és okot sem ad az elköltözésre. Amennyiben ez nem megoldható, a 30 km-es távolság már erősen befolyásoló tényező lehet az elköltözés megfontolásában. A megyeszékhelyhez közeli, 20 km-en belüli távolság esetében a város és a falu által kínált lehetőségek együttesen élvezhetőek, a város által nyújtott szolgáltatások könnyen elérhetőek, amelyek lehetőséget adnak arra, hogy a fiatalok a faluban maradjanak. Az immobilitást ebben a helyzetben a megfelelő munkalehetőség megléte segíti, nem kizárólag a falu városhoz közelsége. Nem segíti viszont az immobilitást a falvak történelmi múltja, a fiatalok kötődéseit a tradicionális értékek nem befolyásolják. Befolyásolják viszont az ingatlanárak, a helyben piaci áron eladhatatlan lakások, a távolban piaci áron számukra megvásárolhatatlan lakások. Mindezek elzárják a fiatalokat a jobb munkahelyekkel rendelkező térségektől és a vágyott nagyságrendű fizetésektől.

Összegzés

Tanulmányunk elméleti felvezetésében bemutattuk a vidéktudományokban legnépszerűbb mobilitással és immobilitással összefüggő nemzetközi elméleteket. A helyben maradók csoportjának vizsgálata periférikus téma, a nemzetközi migráció és a visszatelepülések kapcsán említődik leginkább a szakirodalomban, de önálló kutatási témaként csak a legritkább esetben. A települések közötti mobilitási jellemzők alapján a városok és a falvak közötti népességmozgalmakat elsősorban az új életformát kereső városokban élők (hétvégi háztulajdonosok és nyaralók tömeges megjelenése), a város munkaerőpiacán elhelyezkedni nem tudók, és a fiatalok turizmus határozza meg. A települések közötti mobilitási jellemzők a befogadás és kizá-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

rás kettősének kölcsönhatásai miatt váltak népszerű kutatási témává, de a beköltözők ezekben is jóval nagyobb figyelmet kapnak, mint az immobil helyben maradók. Ebben az összefüggésben elsősorban a befogadó helyi társadalom értékeinek változásai, és a régi és az új falusi népesség értékeinek konfliktusai a vizsgálat legfőbb tárgya. A vidéken élők immobilitása elsősorban a beköltözések és elvándorlások motivációinak és következményeinek kutatásán keresztül ismerhetők meg. A nemzetközi irodalmak a szegénységet egyrészt a földrajzi mobilitást kiváltó tényezőként, másrészt a helyben maradást kikényszerítő körülményként azonosítják. A hosszabb távú immobilitás mögöttes tényezőjeként az ingázási lehetőségek szerepét emelik ki.

A magyarországi eredményekre a falusi immobilitásról elsősorban a migrációs vizsgálatokból lehet következtetni, hazai célzott kutatások nem készültek. Ezek eredményei azt igazolják, hogy a fiatal korosztályok nagyobb arányban vándorolnak el, mint az idősebbek. A magyarországi falusi népesség területi mobilitása összlétszámához képest különösen magas arányú, amelyre elsősorban a '90-es évek strukturális átrendeződései, ennek az ezredfordulón is átnyúló következményei, és a 2008-as pénzügyi-gazdasági válság a legfőbb magyarázat.

Kutatásunkban a legkisebb falvakban élő immobil fiatalok helyben maradásának okait és motivációit kutattuk. Eredményeinket több tématerület felől közelítve foglaltuk össze, a fiatalok helyben maradását leginkább meghatározó társadalmi tényezőknél és jelenségeken keresztül. Ennek alapján értelmeztük a falusi fiatalok kapcsolathálózati jellemzőit és ezek hatását a helyben maradásra. Vizsgáltuk a munkavégzés és jövedelemszerzés érdekében kialakított munkavállalási stratégiákat, foglalkozási karaktereket, a családi mobilitástörténeteket, az én-identitás és lokális identitás összefüggéseit. Bemutattuk azoknak a fiataloknak az élethelyzeteit, akik perspektivikus jövőt látnak a falvakban maradásban, és elemeztük a szegénységben élő, alacsony státuszú, falujukban a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévő fiatalok szempontjait is. Feltártuk a családi közeg, a családi együttélési formák hatását a fiatalok faluban maradására, ezzel együtt elemeztük a falvakban maradók jövőterveit is. Végül a települések adottságai, munkaerőpiaci jellemzői alapján kategorizáltuk a falvakat, és összefüggéseket kerestünk a helyi munkaerőpiaci lehetőségek és az immobilitás jelensége között.

Irodalom

Amcoff, J. – Moller, P. – Westholm, E. (2011): The (un)importance of the Closure of Village Shops to Rural Migration Patterns. *The International Review of Retail, Distribution and Consumer Research*, 21(2): (129–147) doi: 10.1080/09593969.2011.562678

Bálint L. – Gödri I. (2015): Belföldi vándorlás. *Demográfiai Portré* (171–187)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Boyle, P. – Halfacree, K. (1998): Migration into rural areas: theories and issues. Chichester, John Wiley & Sons
- Boyle, P. – Halfacree, K. – Robinson, V. (2014): Exploring contemporary migration. Routledge, London
- Brown, D. L. – Champion, T. – Coombes, M. – Wymer, C. (2015): The Migration-commuting nexus: migration and commuting in rural England, 2002–2006: A longitudinal analysis. *Journal of Rural Studies*, 31 (118–128)
- Bihari I. (2019): A falvakban élő fiatalok jövőképe. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (167–183), doi: 10.18392/metsz/2019/3/9
- Cassarino, J. P. (2004): Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited. *International Journal on Multicultural Societies*, 6(2) (253–279)
- Champion, T. (1998): Studying counterurbanisation and the rural population turnaround. In: Boyle, P. – Halfacree, K. (eds.): Migration into Rural Areas: Theories and Issues. Chichester, J. Wiley & Sons (21–40)
- Corrado, A. – Castro, C. – Perotta, D. (eds.) (2016): Migration and agriculture: mobility and change in the Mediterranean area. London and New York, Routledge, <https://www.routledge.com/Migration-and-Agriculture-Mobility-and-change-in-the-Mediterranean-area/Corrado-de-Castro-Perrotta/p/book/9781138962231> Utolsó letöltés: 2019. 09.01.
- Czibere I. (2019): Az alacsony státuszú, szegénységben élő falusi fiatalok immobilitásának okai. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (133–152), doi: 10.18392/metsz/2019/3/7
- Csoba J. (2019): Hol dolgoznak a falusi fiatalok? Kötődéstípusok és foglalkozási karakterek a kistelepülésen élő fiatalok körében. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (55–85), doi: 10.18392/metsz/2019/3/3
- Deller, S. – Kures, M. – Conroy, T. (2019): Rural entrepreneurship and migration. *Journal of Rural Studies*, Volume 66, February 2019 (30–42)
- Dövényi Z. (2009): A belső vándormozgalom Magyarországon: folyamatok és strukturák. *Statisztikai Szemle*, 87. (748–762)
- Dövényi Z. (2007): A belföldi vándormozgalom strukturális és területi sajátosságai Magyarországon. *Demográfia*, 50. évf. 4. szám (335–359)
- Foulkes, M. – Newbold, K. B. (2008): Poverty catchments: Migration, residential mobility, and population turnover in impoverished rural Illinois communities. *Rural Sociology* 73(3) (440–462)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Halfacree, K. (2012): Heterolocal Identities? Counter-Urbanisation, Second Homes and Rural Consumption in the Era of Mobilities. *Population, Space and Place* 18(2) (209–224)
- Halfacree, K. H. – Rivera, M. J. (2012): „Moving to the countryside... and staying: lives beyond representations.” *Sociologia Ruralis* 52.1 (92–114)
- Horzsa G. (2018): A fejlesztési környezet szerepe a belső vándorlás alakulásában. *socio.hu* (25–41) <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2018.3.25>
- Husztai É. (2019): A hazai pálya előnye. A társas kapcsolatok szerepe a falusi fiatalok immobilitásában. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (23–54), doi: 10.18392/metsz/2019/3/2
- Kerülő J. (2019): Az immobilitást növelő és csökkentő települési jellemzők. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (184–232), doi: 10.18392/metsz/2019/3/10
- Kovách, I. (2012): A vidék az ezredfordulón. Argumentum Kiadó, Budapest
- Kovách I. (2016): Földek és emberek: Földhasználók és földhasználati módok Magyarországon. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen
- Kovách I. – Megyesi B. (2018): A vidék harminc éve. A magyar vidék alakulása az erőforrások, a társadalmi tőke és fejlesztéspolitikai változásainak tükrében. *Erdélyi Társadalom*, 16: 1 (83–104)
- Krémer B. (2019): Miért ésszerű maradni, ha egyszer nem az? Szempontok az „immobilitás-kutatás” feldolgozásához és elemzéséhez. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (233–249), doi: 10.18392/metsz/2019/3/11
- KSH (2018): A belföldi vándorlás aktuális trendjei, 2012–2017
- Loncsák N. (2019): Területi immobilitás mint lehetőség és perspektíva a falusi fiatalok életében. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (114–132), doi: 10.18392/metsz/2019/3/6
- Milbourne, P. – L. Kitchen (2014): Rural mobilities: connecting movement and fixity in rural places. *Journal of Rural Studies* 34 (April) (326–336)
- Molnár É. (2019): A család hatása a falusi fiatalok immobilitására. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (153–166), doi: 10.18392/metsz/2019/3/8
- Murányi I. (2019): Falusi fiatalok identitásának szociális reprezentációja. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (101–113), doi: 10.18392/metsz/2019/3/5
- Nagy T. (2019): Itt lehet vagy kell maradni? Mobilitástörténetek. *Metszetek Társadalomtudományi folyóirat*, Vol. 8. (2019) No. 3. (86–100), doi: 10.18392/metsz/2019/3/4

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Rérat P. (2014): The selective migration of young graduates: Which of them return to their rural home region and which do not? *Journal of Rural Studies*, Volume 35, July 2014 (123–132)
- Schmied, D. (2002): *Winning and Losing, The changing geography of Europe's rural areas.* Aldershot, Ashgate
- Scott, M. – Murphy, E. – Gkartzios, M. (2017): Placing 'Home' and 'Family' in rural residential mobilities. *Sociologia Ruralis* 57 (S1) (598–621)
- Solana-Solana, M. (2010): Rural gentrification in Catalonia, Spain. A case study of migration, social change and conflicts in the Empordanet area. *Geoforum* 2010 Vol. 41 No. 3 (508–517)
- Stockdale, A. (2002). Towards a typology of out-migration from peripheral areas: a Scottish case study. *International Journal of Population Geography* 8 (345–364)
- Stockdale, A. (2006): Migration. A Pre-Requisite for Rural Economic Regeneration. *Journal of Rural Studies* 22(3) (354–366) DOI:10.1016/j.jrurstud.2005.11.001
- Thissen, F. – Fortuijn, J. D. – Strijker, D. – Haartsen, T. (2010): Migration intentions of rural youth in the Westhoek, Flanders, Belgium and the Veenkoloniën. *The Netherlands Journal of Rural Studies*, Volume 26, Issue 4, October 2010 (428–436)
- Váradi M. M. – Durst J. – Fehér K. – Németh K. – Virág T. (2017): Kényszerű mobilitás: migrációs utak hátrányos helyzetű vidéki terekben. *socio.hu* (25–46) <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2017.3.25>
- Villa, M. (2019): Local Ambivalence to Diverse Mobilities – The Case of a Norwegian Rural Village, *Sociologia Ruralis*, *Sociologia Ruralis*, Vol 0, Number 0, July 2019 DOI: 10.1111/soru.12263

A hazai pálya előnye

A társas kapcsolatok szerepe a falusi fiatalok immobilitásában

HUSZTI ÉVA¹

ABSZTRAKT

A tanulmány az egyéni network felépítésének, működésének hatását vizsgálja a falusi fiatalok immobilitására. A tanulmány alapjául szolgáló kutatás 2018-ban, 2500 fő alatti településen élő, 19-25 év közötti falusi fiatalok körében zajlott strukturált interjúk készítésével. A kutatás keretében összesen 104 interjú készült 53 fiatal és 51 szülő részvételével. A tanulmányban elsőként a kutatás alkalmával megkérdezett fiatalok személyes kapcsolathálózatának kiterjedtsége, összetétele kerül ismertetésre, majd a fiatalokat körülvevő társas kapcsolatok feltárt funkcióinak az immobilitásra gyakorolt lehetséges hatásait kerülnek bemutatásra. Az interjúk alapján elmondható, hogy a vizsgált fiatalok személyes kapcsolathálózata az erős, elsősorban közeli családtagokból, rokonokból áll. A gyenge kötések közül leginkább az oktatási intézményekhez (általános iskola, középiskola, egyetem) kötődő kapcsolatok vannak jelen a fiatalok networkjében. Az adatok alapján megfigyelhető, hogy a helyi oktatási intézményeknek nagy szerepe van a barátságok kialakulásában. A falun belüli munkahelyi kapcsolatok, szomszédok, ismerősök nem általános aktorai a megkérdezettek kapcsolathálózatának.

KULCSSZAVAK: egyéni kapcsolathálózat, immobilitás, falusi fiatalok, erős kötések, gyenge kötések

ABSTRACT

Advantages of the home ground

The role of the social contacts in the immobile status of the rural youth

The paper deals with the effects of the structure and the working of the egocentric network to the immobile status of rural youth. The research was made in 2018 among 19-25-year-old youth living in villages with not more than 2500 inhabitants. More, than a hundred (104) structured interview was made: 53 youth and 51 parents. Firstly, the study shows the network size and composition of the examined population, then the influence of the revealed functions of the egocentric network of the youth to their immobility. Based on the data the egocentric network of the youth mainly consist of strong ties: close kin and other relatives. From the weak ties the most frequent contacts belong to the education institutions as primary or grammar school, university.

¹ Szociológus, főiskolai docens, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, huszti.eva@foh.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

The local schools have a great role in the forming of the friendships. The local working place contacts, neighbours and acquaintanceships are not general actors of the egocentric networks of the youth.

KEYWORDS: *egocentric social network, immobile status, rural youth, strong ties, weak ties.*

*„Pesten azért láttam, hogy mi megy, hogy mindenki csak így megy. Aztán itt azért kicsit barátságosabb a közeg. Meg hát ugye csak itt nőttem fel. Hazai pálya.”
(24 éves nő)*

Bevezetés

Az egyént körülvevő személyeknek, a társaknak fontos szerepe van a társadalmi integrációban, a minőségi élet kialakításában, a társadalmi mobilitásban. Meglétük érvényre jut az elérhető erőforrások mozgatásában, az egyénnek a társadalomba való beágyazódottságában (social embeddedness). Ezekre a kapcsolatokra, az így összeállt kapcsolati tőkére bármilyen társadalmi pozícióban lévő egyénnek szüksége van. A társadalmi hierarchia alján lévő csoportok körében a mindennapos megélhetés biztosításában is kiemelkedő szerepe van a rokonok, barátok, szomszédok által alkotott természetes védőhálóknak (Vastagh – Huszár 2008). Az egyéni kapcsolathálózat az egyén és a társadalom közötti „mezo” szinten működik. Ez a működés abban érhető tetten, ahogyan az egyén személyes networkjén jut el különböző javakhoz, forrásokhoz, csoportokhoz, intézményekhez (Bidard 2006, Albert – Dávid – Gerő – Hajdú 2017). Bourdieu, illetve Coleman társadalmi tőkének nevezi ez a típusú erőforrást (Bourdieu 1986, Coleman 1988).

A személyes kapcsolathálózat részletesebb feltárásával ahhoz a kérdéshez szeretnék közelebb kerülni, hogy miért nem hagyták el falujukat a vizsgált fiatalok? Mennyire játszik szerepet immobilitásukban az, hogy a falusi közösség biztonságot, kiszámíthatóságot nyújt a bizonytalansággal szemben? Mennyire vannak jelen a fiatalok otthonmaradás melletti döntésében a lokális szolidaritás hálón keresztül elérhető és mozgósítható javak, melyek a posztadoleszcens utáni önálló fiatal felnőtt lét kialakításában nyújthatnak támogatást?

A legutóbbi ifjúságkutatás (MIK 2016) eredményei szerint a fiatalok az ifjúság egyik legégetőbb problémájának a kilátástalanságot, illetve az anyagi nehézségeket tartják. A kilátástalanság megítélése az észak-alföldi és észak-magyarországi régiókban átlagos, az anyagi nehézségek pedig átlagon felüli értékeket mutattak az ifjúságkutatás során. Érdeemes megemlíteni, hogy a két régióban a kapcsolati nehézségek,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

mint probléma megjelölése is gyakoribb, mint az ország többi régiójában. Az egzisztenciális problémákat inkább a vidéki nagyobb városokban, az anyagi nehézségeket viszont a falusi fiatalok érzékelték nagyobb arányban. A kapcsolati nehézség, mint probléma észlelése a falusi fiatalok körében kevésbé jelentős, mint más településtípusokon. A függetlenedési folyamatot a falvakban élő fiatalok lényegesen kevésbé élik meg problémaként, mint akár a fővárosi, akár a megyeszékhelyeken élők (Fazekas – Nagy – Monostori 2018).

Az interjúkérdésekre adott válaszok alapján a tanulmány többek között foglalkozik azzal a kérdéssel is, hogy a falusi közösségekben könnyen elérhető, mobilizálható erőforrások mennyire pótolhatják az egyébként nem, vagy csak nehezen elérhető erőforrásokat (elsősorban anyagi vagy más materiális javak, illetve információk).

Az egyéni kapcsolathálózat általános jellegetességei

Az erős kapcsolatok a mindennapi, többnyire intenzív, intim kapcsolatok, melyek elsősorban a szűk család (szülők, gyerekek, házastársak, testvérek) tagjai. Itt említjük a közeli rokonságot, illetve a közeli, bizalmas barátokat is, akivel az egyénnek intim és gyakori kapcsolata van. Az erős kapcsolatoknak viszonylag kis szerepe van a makrotársadalmi integrációban: nem jellemző, hogy különböző társadalmi csoportokat kötnek össze az egyéni szinten megjelenő erős kapcsolatok. Ezek a kapcsolatok általában homofilek, döntően az egyénhez hasonló társadalmi helyzetben lévő (kor, iskolai végzettség stb.) emberek.

A gyenge kapcsolatok laza szálak, ismeretségek, melyek jelentősége abban áll, hogy hidat képeznek az erős kapcsolatokon keresztül nem elérhető társadalmi helyzetben lévő csoportokhoz, azaz makrotársadalmi szinten integrálják az egyént. Ide soroljuk általában a jelenlegi és volt szomszédokat, tanárokat, munkatársakat, üzleti partnereket, katonatársakat, kollégiumi társakat, felületes személyes ismerősöket, barátok, rokonok által bemutatott egyéb ismerősöket. Az egyéni kapcsolathálózatban megjelenő gyenge kapcsolatok között a sűrűség kicsit, azaz nem jellemző, hogy az egyénhez lazán kötődő személyek egymást is ismerik. Az erős kapcsolatokban bővelkedő egyéni kapcsolathálózat inkább bezárja az egyént. A gyenge kapcsolatokat is tartalmazó network összeköti az egyént a világgal, nyit a makrotársadalom felé (Granovetter 1973, 1974, Gyarmati 2009, Huszti 2015).

Lin (2008) a társadalmi kötődés három formáját különbözteti meg a társas kapcsolatok intenzitása és kölcsönössége szerint:

1. „binding” – az egyénhez legközelebb álló kapcsolatok, melyek több szempontból is (nem, kor, iskolai végzettség stb.) inkább homogén jellegűek. Érzelmeken, kölcsönös segítségnyújtáson alapuló intim és bizalmas kapcsolatok (szülő, gyermek, házastárs, élettárs, bizalmas barát, akikkel az egyén rendszeres és intenzív kapcsolatban áll).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

2. „bonding” – az ide tartozók közösen birtokolják az erőforrásokat és az információkat, viszonylag zárt és ugyancsak homogén csoport. Itt már az úgynevezett gyenge kötések is megjelenhetnek.
3. „bridging” – ide a gyenge, különböző társadalmi csoportokon átívelő híd-szerű kapcsolatok sorolhatóak. A gyenge kapcsolatok olyan laza ismertségek, melyek mintegy hidat képezve kapcsolják össze az egyéneket tőlük távolabb lévőkkel, akiket az erős kapcsolataik révén egyébként nem tudnának elérni. A társadalmi integráció szempontjából ezek a legfontosabb kapcsolatok. Ide sorolhatók például a szomszédok, ismerősök (Lin 2008, Dávid – Huszti – Vajda 2015).

A kapcsolathálózat összetételéből következik, hogy milyen típusú, minőségű erőforrásokhoz juthat általuk az egyén. Egy nagyobb méretű kapcsolathálózat több erőforrást, nagyobb mennyiségű információt, többfajta speciális ismeretet nyújt (Albert – Dávid 2007), a kapcsolathálózat heterogenitása, ami általában a gyenge kötések nagyobb számával válik sokszínűbbé, változatos információhoz, különbözőbb ismeretekhez, erőforrásokhoz juttathat (Granovetter 1973, 1974). A kapcsolatok minősége pedig általában az erős kötések által valósul meg.

A társas kapcsolatok jellegzetességei Magyarországon

Már a rendszerváltás előtt végzett hazai és nemzetközi kutatások is azt mutatták, hogy a nyugati országokhoz képest hazánkban a személyes, támogató hálózatokon belül jóval magasabb a családi, rokoni kapcsolatok aránya, mint máshol. Fontos jellemző a barátválasztás terepe: nemzetközi összehasonlítás szerint a magyarok előszeretettel választják barátaikat a munkatársaik közül. A munkahelyi barátságok továbbra is nagyon fontosak, de egyre jelentősebbek a tanulmányok során, az iskolaévek alatt kialakuló „iskolai” barátságok is (Albert – Dávid 2015). Magyarországon magas azok aránya is, akik nem rendelkeznek egyetlen baráttal sem (Utasi 1990, 1991, Albert – Dávid 2015).

A legfrissebb hazai kutatások szerint felértékelődnek a baráti kapcsolatok (Albert – Dávid 2012, Kopasz et al. 2008). Egyre elfogadottabbá válik, hogy a családtagok mellett/helyett egyéb, nem rokoni kapcsolatok is fontos, bizalmas szerepet töltenek be. Ha a jól működő családi kapcsolatok mellé, azt kiegészítve épülnek be újabb, nem rokoni kapcsolatok a bizalmas hálóba, az mindenképpen egy táguló, bővülő kapcsolatrendszerbeli változást mutat. Hazánkban inkább az figyelhető meg, hogy a nem rokoni, bizalmas kapcsolatok nem a családi kapcsolatok mellé, hanem azok helyett lépnek be, mintegy pótolva az ott meg nem kapott bensőséges viszonyt (Albert – Dávid 2015).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A gyenge kapcsolatokkal foglalkozva, 2006-ban az Angelusz–Tardos szerzőpáros mutatott rá a tényre, hogy a rendszerváltás óta felerősödtek a kapcsolathálózati javak elosztásában, elérésében mutatkozó társadalmi különbségek. Ebből a szempontból meghatározó az egyén származási pozíciója, foglalkozása és egyre erősödő az életkor szerepe: minél idősebb valaki, annál erőteljesebb a kapcsolati erőforrások csökkenése. További szakadékokat mutattak ki kapcsolathálózati szempontból a munkaerő piaci aktivitás tekintetében az aktívák és inaktívák között (Angelusz – Tardos 2006).

Megerősítve a fent írtakat, a legutóbbi vonatkozó kutatások szerint a magyar társadalomban kapcsolathálózati szempontból a legjelentősebb szegmentáló dimenziók a munkaerőpiaci státusz, a nem és az életkor (Kopasz et al. 2008, Albert – Dávid 2015).

A rendszerváltást követő társadalmi folyamatok nyomán az egyéni kapcsolathálózatok még inkább bezáródtak: az addig is nagyon kisszámú kevés szomszédsági, munkahelyi kapcsolatok még inkább háttérbe szorultak, és az egyes társadalmi rétegek egyre inkább saját határaik közé kényszerültek, egyfajta „osztályspecifikus bezáródás” volt megfigyelhető (Angelusz – Tardos 1998, Utasi 2002a, 2002b, Albert – Dávid 2003).

Az eddigi hazai vizsgálatok általános tapasztalata, hogy az életkor, az iskolai végzettség, munkaerőpiaci és jövedelmi helyzet által meghatározott társadalmi státusz erős összefüggést mutat mind a kapcsolathálózat méretével, mind összetételével. Az életkor növekedése, a gazdasági inaktivitás, az alacsony iskolázottság korlátozza a kapcsolati javak elérhetőségét (Albert – Dávid 1998, 2003, 2015, Gerő – Hajdu 2015). A nem szerinti eltérések a kapcsolathálózat mérete és összetétele szempontjából az ezredforduló után elhalványultak, amelyet a nők erőteljesebb munkaerőpiaci részvételével magyaráznak a kutatások (Angelusz – Tardos 2006).

A település nagysága és a fizikai távolság befolyásolja a közeli és távolabbi családtagokkal való kapcsolattartás intenzitását. Általában megállapítható, hogy a kisebb településeken jobban jellemző a családtagok közötti kapcsolatok intenzitása (Utasi 2013).

A társadalmi integrációval összefüggő legfrissebb kutatások kapcsolathálózati adatai azt mutatják, hogy a hazai felnőtt népesség 42%-ának szűkös egyéni kapcsolatrendszer van, így hátrányosnak tekinthető a személyközi integráltság szempontjából (Albert – Dávid – Gerő – Hajdu 2017).

A 18–29 éves korosztály egyéni kapcsolathálózatának néhány szegmensét vizsgálva, a legfrissebb vonatkozó kutatások alapján megállapítható, hogy a fiatalok bizalmas kapcsolathálózat mérete átlag feletti (2,6 vs. 2,2) és a bizalmas kapcsolatok száma lineárisan csökken az életkor előrehaladásával. A barátok száma is a 18–29 évesek körében a legmagasabb (4,9) és az életkor növekedésével folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. A mozgósítható gyenge kötések száma azonban a fia-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

talok körében átlag alatti (5,03 vs. 5,4), viszont kapcsolataik a legmagasabb presztízsűek. A kisebb településeken több gyenge kapcsolatot tudnak mozgósítani az emberek, viszont ezek zöme alacsonyabb presztízsű (Albert – Dávid 2015).

Kapcsolati naplós adatok alapján megállapítottuk, hogy a kapcsolathálózat mérete és az egyéni interakciók száma összefügg a településtípussal: a falvakban élők rendelkeztek a legtöbb ismerőssel (8,3), a fővárosban élők a legkevesebbel (6,6). A legtöbb beszélgetést (12,2) is a falusiak folytatták a vizsgált periódusban (2 nap), a legkevesebbet (8,9) pedig a megyei jogú városokban élők. A falvakban élők kapcsolathálózatának 51%-át alkotják a rokon kapcsolatok, mely lényegesen magasabb, mint a megyei jogú városokban (41%) vagy a fővárosban (45%) élők esetén (Dávid – Lukács – Huszti – Barna 2017).

Az integrációs kutatás eredményeiből érdemes kiemelni azt is, hogy a településtípus hatása, függetlenül az egyén társadalmi pozíciójától, szignifikáns és a nagyobb településen élőknek több erős kötése van. Relatív legtöbb erős kapcsolattal a Kelet-Magyarországon és Közép-Magyarországon rendelkeznek az emberek. A gyenge kötésekkel kapcsolatban ezzel ellentétes hatást mutattak ki a szerzők: minél kisebb településen él az egyén, annál több gyenge kapcsolattal bír. Régiókat vizsgálva a Kelet-Magyarországon élők magas gyenge kötéseinek a számát lehet kiemelni. A téma szempontjából további fontos megállapítás, hogy a kisebb településeken élők közül azoknak van több gyenge kapcsolata, akiknek a környékén nem élnek szegények. A kisebb településeken a szegregált környék elvája az egyént a gyenge kapcsolatoktól (Koltai – Nemes 2017).

Módszer, minta

A tanulmány alapját az MTA Kiválósági Együttműködési Programja Mobilitás Kutatási Centrum programja keretében végzett kutatás adja. A kutatás 2500 fő alatti településen élő, 19–25 év közötti falusi fiatalok körében zajlott strukturált interjúk készítésével. Az interjúalanyok kiválasztása nem valószínűségi mintavétellel történt. Olyan fiatalok kerülhettek a mintába, akik: 1) befejezték tanulmányaikat, 2) a falujukban maradtak, 3) a szüleik is ugyanabban a faluban élnek. A kutatás keretében összesen 104 interjú készült 53 fiatal és 51 szülő részvételével. Az interjúkat 2018 nyarán-őszén rögzítették a Debreceni Egyetem hallgatói saját falujukban. A megkérdezettek átlagéletkora 22,7 (min. 18, max. 24). A megkérdezett fiatalok az ország északi és keleti régióiban, 5 megye 15 településén élnek. A települések szinte mindegyike komplex programmal fejlesztendő járásokban van.

Az interjú több kérdésblokk mentén vizsgálta a fiatalok immobilitásának okait. Ennek során az egyéni kapcsolatokkal több kérdés, illetve egy konkrét kérdésblokk is foglalkozott. Ezek közül jelen elemzés során a következő témakörök és interjúkérdések kerülnek részletes bemutatásra:

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

1. Erős és gyenge kapcsolatok az egyéni networkben, a kapcsolattartás gyakorisága, célja, módja, fontossága
  - Jelenlegi család összetétele („Kérem, mutassa be a saját családját, akikkel jelenleg egy háztartásban él!”)
  - Kapcsolattartás a faluban maradt családtagokkal („Mennyire tartják a kapcsolatot a faluban maradt családtagokkal, milyen szorosak ezek a kapcsolatok?”)
  - Kapcsolattartás az elköltözött családtagokkal („Mennyire tartják a kapcsolatot az elköltözött családtagokkal, milyen gyakran találkoznak?”)
  - Baráti, rokoni, ismerősi kapcsolatok a faluban („Vannak-e a faluban baráti, rokoni, ismerősi kapcsolatai? Ha igen, mutassa be az Ön számára legfontosabbakat! Kikkel tart kapcsolatot és milyen gyakran, milyen ügyekben?”)
  - A kapcsolattartás formája a faluban élő ismerősökkel, rokonokkal („Hogyan tartja a kapcsolatot a faluban élő ismerősökkel, rokonokkal?”)
  - A találkozások gyakorisága, célja a faluban élőkkel („Milyen formában, milyen gyakran szoktak találkozni, együtt lenni, szórakozni a faluban élő ismerősökkel? Mit jelent a szórakozás a találkozások alkalmával?”)
  - Falun kívüli fontos kapcsolatok („Vannak-e a falun kívüli fontos kapcsolatai? Ha vannak, mutassa be azokat [nem helyben élő rokonok, barátok, ismerősök].”)
  - Kapcsolattartás a falun kívüli kapcsolatokkal („Hogyan tartja velük a kapcsolatot? Mennyire van jelen az internetes/online kapcsolattartás a mindennapokban?”)
  - A kapcsolatok fontossága („Hogyan ítéli meg, a faluban vagy a falun kívüliek meghatározóbbak, vagy melyik miért fontos az Ön számára?”)
2. A kapcsolatok funkciói, reciprok kapcsolatok az egyéni networkben
  - Fontos dolgok intézése a falusiaknak („A munkahelyed és a munkatársaid révén el tudsz-e intézni fontos dolgokat a falusiaknak? (szerelés, javítás, építkezés, szállítás, mezőgazdasági munkák stb.)”)
  - Fontos szerep a faluban („Fontos ember vagy-e a falusi mulatásban, buliban? És a falusi életben?”)
  - Tartós viszonyosság („Vannak-e olyan rokonaid, barátaid, akikkel tartósan valamilyen viszonyosságban vagytok? Akiknek gyakrabban szoktál segíteni ebben-abbban, de akikre te is bármikor számíthatsz.” Illetve „Mennyire érzed úgy, hogy itt te is számíthatsz másokra?”)

Az interjúkból származó információk arra ugyan nem alkalmasak, hogy pontosan és részleteiben feltárjuk a fiatalok egocentrikus kapcsolathálózatának kiterjedtségét és összetételét, de arra igen, hogy azt megvizsgáljuk, hogy a fiatalokat körülvevő szo-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

lidaritásháló szövetei hogyan járulnak hozzá az otthonmaradás mellett döntéshez, de legalábbis az otthonmaradás indokai között milyen narratívában jelennek meg a társas kapcsolatok. Annak ismeretében, hogy a fiatal felnőttből önálló felnőtté válás folyamata mennyire összetett, most azt vizsgáljuk, hogy a családon belüli és kívüli kapcsolatok, helyben fellelhető viszonyosságok, reciprok kapcsolatok mennyiben lépnek a felnőtté válás feltételeinek megteremtésében elsődlegessé a falusi fiatalok esetében és ezáltal mennyire szolgálják az immobilitást.

Eredmények

A falusi fiatalokkal készített interjúk alapján feltárt kapcsolathálózat részletezésére egy koncentrikus kör mentén kerül sor: a kör közepén a vizsgált személy áll, majd az őt körülvevő legközelebbi kapcsolatok a közeli családtagok, majd a távolabbi családtagok, rokonok. Őket követik a közeli barátok, a baráti társaságok, majd a munkatársak, szomszédság, az utcabeliek és a falubeli ismerősök.

CSALÁDI KAPCSOLATOK

A vizsgált fiatalok általában többgyermekes családokban nőttek fel. A megkérdezett fiatalok szüleinek átlagosan 2,8 gyermeke volt (min. 1, max. 11, Mod. 2).

A kibocsájtó család méretét az interjúk alapján a jelenleg egy háztartásban élők számával lehet leírni. Ezek alapján megállapítható, hogy a megkérdezett fiatalok jellemzően négytagú háztartásokban élnek, ahol általában a szülők a megkérdezett és a testvére él egy fedél alatt.

Vizonylag magas a nagyobb – a megkérdezettel együtt legalább hatan együtt élő – háztartások aránya is a mintában. Ezekben a háztartásokban jellemzően a gyermekek száma magas, de néhány helyen előfordul a nagyszülőkkel való együttélés is.

1. táblázat. A háztartás nagysága

A fiatallal együtt...	N	%
kéttagú háztartás	3	6
háromtagú háztartás	10	19
négytagú háztartás	16	31
öttagú háztartás	9	17
hat és többtagú háztartás	14	27
Összesen	52*	100

*N=egy válaszadó esetén nincs vonatkozó adat

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A kutatás során megkérdezett fiatalok fele hajadon vagy nőtlen volt a kérdezés idején, 20 fő (ebből 15 lány/nő) élt élettársi vagy párkapcsolatban. A házások aránya alacsony volt, mindössze hat fő volt házas a vizsgálat idején, és egy válaszdó volt elvált családi állapota szerint.

Azok a fiatalok, akik házasságban éltek a megkérdezés idején (6 fő) egyrészt saját családban (3 fő), másrészt kiterjesztett családban (3 fő) éltek. Az élettársi vagy párkapcsolatban élő fiatalok jelentős része (20-ból 14-en) élt még a szülőkkel együtt, egy háztartásban. Csupán ketten voltak, akik saját családban éltek élettársi vagy párkapcsolatban. Négy fiatal kiterjesztett családokban él együtt párjaikkal.

A megkérdezett fiatalok közül kilencnek volt gyermeke. A gyermekek száma leggyakrabban egy volt, illetve néhány kétgyermekes fiatal és egy négygyermekes férfi került a vizsgált fiatalok közé.

2. táblázat. A megkérdezett családi állapota

	N	%
Hajadon/nőtlen	26	50
Házias	6	11
Élettársi vagy párkapcsolatban él	20	37
Elvált	1	2
Összesen	53	100

Forrás: Saját szerkesztés

Kapcsolattartás a családtagokkal, rokonokkal

A legközelebbi családtagokkal, közeli és távolabbi rokonokkal való kapcsolatokra vonatkozóan az interjú során azt kérdezték a fiataloktól, hogy vannak-e a faluban rokonaik, és ha vannak, akkor milyen gyakran tartják velük a kapcsolatot és milyen szoros ez a kapcsolat? Továbbá kérdések voltak arra vonatkozóan is, hogy vannak-e a fiataloknak olyan rokonaik, akik már elköltöztek a faluból, vagy nem is éltek itt és velük milyen gyakran tartják a kapcsolatot.

A faluban lévő szűkebb és tágabb rokonság a mikroszolidaritást jelentheti, aktív, fizikailag a közelben lévő, akár multifunkcionális kapcsolatokat. A szívességi háló, az elnyújtott reciprocitás része lehet, melyen különböző erőforrások juthatnak el a fiatalokhoz. A falun kívüli rokonok és a velük való kapcsolattartás a falunk kívüli világhoz való kapcsolódást jelentheti és a személyes network heterogenitását növelheti, ezen keresztül az elérhető erőforrásokat szélesítheti.

Az interjúk alapján a megkérdezett fiataloknál a közös fedél, egy háztartásban való együttélés miatt a közvetlen családtagokkal általánosságban a napi kapcsolat

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

jellemző. A faluban élő egyéb családtagok közül a szülői házat már le hagyó, de a faluban maradt testvérekkel való kapcsolattartás gyakori. A helyben élő más családtagokkal is a mindennapos, de legalább a heti kapcsolattartás jellemző. Azok a fiatalok, akik még eljárnak a településről iskolába, ritkábban találkoznak a helyi rokonokkal az iskolai időszakok alatt. A nyári szünidő általában megélelénkíti a rokonokkal való kapcsolattartás gyakoriságát. A faluban élő családtagokkal való kapcsolattartás gyakori formája még a legalább az ünnepek (karácsony, húsvét, születésnap, névnap) alatti találkozások, évente néhány alkalommal.

A szűkebb családtagokkal való gyakori kapcsolattartás sokkal jellemzőbb, mint a távolabbi rokonokkal tartott intenzív kapcsolat. Korábbi kutatások igazolják, hogy „míg a szűk családi közösség összezár, addig a családi közösségen kívül eső rokoni körrel tartott kapcsolat meglehetősen laza, a távolabbi rokonok az erős kapcsolatok hálójának peremén helyezkednek el.” (Utasi 2013: 41)

Ezzel összhangban, a kutatás során megkérdezett minden ötödik fiatalra (n=10, 19%) jellemző az, hogy a faluban élő távolabbi rokonaikkal szinte egyáltalán nem tartják a kapcsolatot. Ennek oka az elmondottak alapján az időhiány, az érdektelenség, illetve személyes, családi konfliktusok lehetnek.

A faluban maradt családtagokkal hogyan tartják a kapcsolatot?

„Csak köszönés alapon. Szia-szia, mi újság? Az alapvető dolgokat megbeszéljük, hogy milyen az időjárás, de nincs kapcsolat.” (25 éves nő)

„Semennyire. Csak az ilyen, hát annyira, hogy néha szoktunk szóba állni, köszönni, de azt sem minddel. Ennyi.” (23 éves nő)

„Mindenkinek megvan a kis élete.” (25 éves nő)

„Hát, annyira nem. A keresztapám mondjuk, az itt van. Csak hát ez is egy régi családi vita miatt nem tartjuk úgymond a kapcsolatot.” (21 éves férfi)

„Hát úgy igazából csak távoli rokonok vannak a faluban, akikkel nem tartjuk a kapcsolatot, tehát úgy köszönünk az úton és körülbelül ennyibe megállt a rokonság.” (24 éves nő).

A megkérdezett fiatalok elmondásai alapján a rokoni kapcsolatok hiányát a barátok veszik át. Azoknál a fiataloknál (6 fő), akik azt mondták, hogy nincsenek rokoni kapcsolataik a faluban (vagy vannak, de mivel nem tartják a kapcsolatot, olyan mintha nem is lennének), a kiemelt reciprok kapcsolatot minden esetben a barátok jelentették.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A megkérdezett fiatalok jelentős részének nem volt olyan családtagja, aki elköltözött a faluból. Akiknek van ilyen családtagjuk, azok egy része (5 fő) napi szintű kapcsolattartásról számolt be. Ezek a kapcsolatok jellemzően a testvérek. Illetve itt is az évente egy-két ünnepi alkalomhoz kötött találkozások gyakoribbak. Jellemző, hogy a nem faluban élő családtagokkal, rokonokkal való kapcsolattartás egyirányú: az elköltözöttek látogatnak haza és nem az ottmaradottak mozdulnak ki. Ennek nyilvánvaló indoka lehet a nagyobb rokonsággal való találkozás megoldása az elköltözötteknek.

Baráti kapcsolatok a faluban

Mivel az interjú során nem volt a barátok pontos számára vonatkozó kérdés, a baráti kapcsolatokat a „Vannak-e a faluban baráti, rokoni, ismerősi kapcsolatai?” kérdésre adott válaszokból ismerhetjük meg. Ezek alapján elmondható, hogy a vizsgált falusi fiatalok jelentős részének van baráti kapcsolata, még inkább baráti társasága a faluban. A faluban élő barátok sok esetben a régi általános iskolai osztálytársakból verbuválódnak és fontos szerepet töltenek be a megkérdezett fiatalok életében. A jelenség jellemzőbb a megkérdezett fiatal férfiakra.

„Azokkal a barátaimmal, akikkel így nagyon tartom a kapcsolatot, igazából óvodás korunk óta tart, ami hát elég sok. Azóta viszont folyamatosan tartjuk a kapcsolatot. Ugyebár egy csoportba jártunk, egy osztályba jártunk 8 éven keresztül...” (20 éves férfi)

„Barátok? Ők is falubeliek, együtt nőttünk fel.” (22 éves férfi)

„Hát ugye, az általános iskolából pár emberrel tartom a kapcsolatot.” (25 éves férfi)

„Hát rengeteg barátomat a suliból ismerek még... általános iskolából maradtam meg barátaim. Úgy ennyi. (18 éves férfi)

„Hát, részben osztálytársak, mert itt jártam általános iskolába. Azokkal tartom...” (21 éves férfi)

„Ide jártunk oviba, ide jártunk iskolába és akikkel elkezdük az ovit és a nyolcadikat befejeztük. Nem is baráti kapcsolat ez azt mondanám, ... hanem ez ilyen féltestvéri viszony és nekem ezek vannak itt meg.” (24 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„Barátaim vannak a faluban, ők olyan barátok, akikkel már általános iskolában ismertem meg őket, és még most is tartjuk a kapcsolatot.” (22 éves nő)

Hat fiatal mondta azt egyértelműen, hogy neki nincsenek a faluban baráti kapcsolatai. Az ő esetükben megfigyelhető, hogy a falun kívüli kapcsolatok erősebben vannak jelen a személyes networkben. Ezek a kapcsolatok jellemzően baráti és rokon kapcsolatok. Közülük háromra jellemző az, hogy el szeretnének költözni, esetükben mondhatjuk azt talán, hogy a falun kívüli kapcsolatok növelik a mobilitási szándékot.

A helyi barátokkal való kapcsolattartás, szórakozás gyakran valamelyik háznál való, étkezéssel összekötött összejövetel formájában valósul meg. Nyári időszakban legjellemzőbb a közös szalonnasütés, bográcsolás, „sütögetés”, „nyársalás”, „piknik”, de gyakori a kocsmázás, bulizás is, ami az elmondások alapján gyakran kötődik össze „iszogatással”.

Kiemelt fontosságú az interjúk során említett „beszélgetés”, mint a szórakozás egy fajtája. Az értékelhető válaszokból 17 esetben jelölték meg a beszélgetést egyértelműen az összejövetel céljának. Megfigyelhető, hogy a beszélgetés, mint az összejövetel célja szinte egyformán fordul elő mind a nők, mind a férfiak elmondásaiban.

3. táblázat. A baráti összejárások formái nemenként

Az összejárás formája	Említések száma		Összesen
	Férfi	Nő	
Beszélgetés	8	9	17
Szalonnasütés, bográcsolás, sütögetés, nyársalás, piknik, grillezés	6	10	16
Pizzázó, bowling, biliárd, lottózó, mozi, vásárlás	4	7	11
Kocsmázás, iszogató, sörözés, presszó	5	4	9
Diszkó, bulizás	7	2	9
Kártya, foci, horgászat, strand, meccsnézés	8	0	8
Séta, futás, biciklizés	1	5	6
Házibuli, otthoni filmnézés a barátokkal, darts, Xbox otthon	3	3	6
Kávézás	0	3	3

Forrás: Saját szerkesztés

Bizonyos összejöveteli célok inkább a lányokra, nőkre jellemző, míg mások inkább a fiúkra, férfiakra. Így például a kávézás, moziba, vásárolni járás, pizzázóba

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

beülés, illetve a faluban végezhető sporttevékenységek, mint a futás, biciklizés, séta inkább a nőkre jellemző. A megkérdezett fiatal férfiak összejöveteleit a bulizás, kártyázás, focizás, közös meccsnézés, horgászat, strandra járás dominálja. Nincs nemi különbség a kocsmázni, sörözni, iszogatni járás esetén és az otthoni összejövetelek, házibulik, filmnézés említésénél.

Falusi fontos kapcsolatok

Ahogy az már fentebb is láttuk, az interjú során a lokális kapcsolatokra vonatkozó kérdés így hangzott: „Vannak-e a faluban baráti, rokon, ismerősi kapcsolatai? Ha igen, mutassa be az Ön számára a legfontosabbakat!” A kérdésre adott egyértelműen besorolható válaszok alapján megállapítható, hogy a fontos kapcsolatokra vonatkozóan a fiatalok narratívájában elsőként a baráti kapcsolatok említése jelenik meg, ami életkori sajátosságoknak is betudható jellegzetesség. A későbbiek folyamán látni fogjuk, hogy éppen ezek a kapcsolatok azok, melyek a különböző erőforrások áramoltatásában nagy szerepet játszanak, részt vesznek a mindennapi szolgáltatás cserében. Ezek jelenti a kiszámíthatóságot, azt a mikrotársadalmi szolidaritást, amelyre minden esetben számítani lehet.

4. táblázat. A fontos kapcsolatok típusa

A kapcsolat típusa	Említések száma
Család, rokonok (unokatestvér, nagyszülő, keresztanya)	14
Barátok	20
Szomszédok	2

Forrás: Saját szerkesztés

A falun kívüli kapcsolatok típusa

Az interjú során megkérdezték a fiataloktól azt is, hogy vannak-e a falun kívül kapcsolataik. A kérdés így hangzott: „Vannak-e falun kívül fontos kapcsolataik? Ha vannak, mutassa be azokat!”

A fiatalok által elmondottak alapján megállapítható, hogy a falun kívüli kapcsolatok alapvetően barátok, illetve korábbi vagy jelenlegi osztálytársak, csoporttársak. A falun kívüli barátságok maguk is többnyire a volt osztálytársakból, iskolatársakból alakulnak ki. Jellemző még a faluból elköltözött közeli és távolabbi rokonokkal való szorosabb kapcsolattartás is. Ezen kívül a munkahelyi vagy szabadidős elfoglaltság-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

hoz kapcsolható ismerősök, csapattársak, lazább barátságok jelennek meg a fontos kapcsolatok említése során.

5. táblázat. Falun kívüli fontos kapcsolatok

A kapcsolat típusa	Említések száma
Közeli rokon (testvér, szülő), vőlegény	3
Távolabbi rokonok	12
Barát	18
Iskolatársak (jelenlegi, korábbi)	18
Laza ismeretségek, haverok	2
Egyéb: munkahelyi ismerős, ismerős, csapattárs, gyülekezeti társ	4

Forrás: Saját szerkesztés

A falun kívüli kapcsolattartás módjára is rákérdeztek az interjú során: „Hogyan tartja velük a kapcsolatot? Mennyire van jelen az internetes/online kapcsolattartás a mindennapokban?”

A kérdésre adott értékelhető válaszok alapján látható, hogy a falun kívüli fontos kapcsolatokkal a fiatalok leggyakrabban személyesen és interneten, jellemzően valamilyen online üzenetküldő felület segítségével tartják a kapcsolatot, ami egyébként az elmondások alapján meglehetősen gyakori kapcsolattartást eredményez. A kétféle kapcsolattartási mód megerősítheti azt, hogy ezek a kapcsolatok valóban fontos és erős kapcsolatok lehetnek a fiatalok életében, hiszen nem csak Internet segítségével, hanem személyesen is tartják a kapcsolatot.

6. táblázat. A falun kívüli fontos kapcsolatokkal való kapcsolattartás módja

A kapcsolattartás módja	Említések száma
Személyesen	4
Telefonon	3
Interneten/online	4
Személyesen és interneten/online	17
Személyesen és telefonon	3
Telefonon és interneten/online	3
Személyesen, telefonon, interneten/online	5

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Falusi kontra falun kívüli kapcsolatok

Az interjúk lehetőséget adnak arra, hogy az elmondottak alapján megvizsgáljuk, vajon azok a fiatalok, akiknek van a falun kívül fontos kapcsolata, jobban vágyóznak-e el a faluból, jellemzőbb-e körükben a mobilitási szándék?

A kérdést vizsgálva az interjúk narratívák a helyi kapcsolatok visszahúzó erejét mutatják: még azokra a fiatalokra sem jellemző, hogy szeretnének elköltözni, akiknek van a falun kívül fontos kapcsolata. A falun kívüli kapcsolatoknak úgy tűnik nincs motiváló ereje a mobilitási szándékot illetően.

7. táblázat. Kapcsolatok és mobilitás

Típusok	N	%
Van a falun kívül kapcsolata, és van mobilitási szándéka	17	35
Van a falun kívüli kapcsolata, de nincs mobilitási szándéka	26	53
Nincs falun kívüli kapcsolata, de van mobilitási szándéka	2	4
Nincs falun kívüli kapcsolata és nincs mobilitási szándéka sem.	4	8
Összesen	49	100

Forrás: Saját szerkesztés

Arra a kérdésre, hogy vajon a falusi vagy a nem falusi kapcsolatok a fontosabbak a megkérdezetteknek 39 értékelhető válasz született. Ezek alapján a fentebb leírtakat lehet alátámasztani: legtöbbször (41%, n=16) ugyanis azt mondták, hogy nekik a faluban élő kapcsolatok fontosabbak, de sokaknak (36%, n=14) mindkét típusú kapcsolat fontos volt, nem tudott különbséget tenni. Kilenc válaszadó (23%) mondta azt, hogy neki a falun kívüli kapcsolatok a fontosabbak.

Munkatársak, szomszédok, ismerősök a kapcsolathálózatban

A gyenge kapcsolatok közül az interjúk során említésre kerülő munkahelyi, szomszédsági kapcsolatokat és a falusi ismerősöket tudjuk vizsgálni. Ebbe a sorba kíváncsokra tulajdonképpen a volt osztálytársakkal, iskolatársakkal való kapcsolattartás vizsgálata is. Mivel az interjúzott fiatalok esetén azonban ezekből a kapcsolatokból lettek a barátok, ez a kapcsolattípus inkább ott került bemutatásra.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Munkatársak a networkben

A megkérdezett fiatalok közül 42 főnek volt munkahelye, 45%-uk (n=19) rendelkezett a kutatás idején falun belüli munkahellyel és nagyobb részüknek (n=23) volt a kérdezés idején falun kívül munkahelye. A faluban dolgozó fiatalok közülük csupán hatan voltak (31%), akik a kapcsolataikról beszélve említettek munkahelyi kapcsolatokat is és közülük négyen egy adott településen élnek. Akiknek a falun kívül volt munkahelye, csupán ketten említették meg munkatársaikat az interjú során. Ezek alapján úgy tűnik, hogy sem a falun belüli, sem a falun kívüli munkatársak nem képezik aktív tagját a fiatalok személyes kapcsolathálózatának.

Ez egybecseng Utasi korábbi kutatási eredményével, miszerint a munkatársakkal tartott kapcsolat gyakorisága minden településtípuson messze elmarad az erős kapcsolatokhoz képest (Utasi 2013).

Szomszédok a networkben

Szomszédsági kapcsolatokat, utcabelieket a megkérdezett fiatalok 22%-a (n=12) említett az interjúk során. Közülük heten dolgoznak, öten pedig munkanélküliség vagy gyermeknevelés miatt vannak otthon. Az utóbbiak esetén a szomszédokkal való gyakoribb vagy szorosabb kapcsolattartás a gyermeknevelés miatt otthon töltött idővel is magyarázható. A szomszédokkal való kapcsolattartás általánosságban is inkább a nőkre volt jellemző (n=9 vs. 3).

Ismerősök a networkben

Az ismerősi kapcsolatok említésének értelmezése jelen mérés során eltér a megszokottól. Maga az „ismerős” kifejezés jelentése egészen mást foglalhat magában egy olyan településen, ahol „szinte mindenki ismer mindenkit”, „mindenki ismerőse mindenkinek”. Sokszor a rokon, vagy az utcabeli, a szomszéd is tulajdonképpen az ismerős kategóriába sorolható, de azok is, akikkel a kisboltban, a piacon vagy csak úgy, a faluban találkoznak a helybeliek. Így félrevezethető lenne bármire is következtetni az interjúban elhangzott kérdésre – miszerint vannak-e a megkérdezettnek baráti, rokon, ismerősi kapcsolatai a faluban? – adott válaszokból. Itt ugyanis, ha a válaszoló nem is tér ki külön az ismerősi kapcsolatok említésére, a barátok és rokonok említése már eleget tehet egyben az ismerősi kontaktok felsorolásnak is. Az interjúk szövegei nem teszik lehetővé a pontosabb vizsgálatot.

Az ismerősi kapcsolatoknak a kivonása, vagy figyelmen kívül hagyása a vizsgált populáció immobilitásában azonban nem lenne praktikus döntés, hiszen a falusi fiatalokat körülvevő „mindennapos ismerősség”, a „mindenki ismer valamilyen szinten mindenkit” érzés adhat egyfajta társadalmi beágyazottság érzetet, egy valahová való

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

tartozás tudatot, közösségiséget, mely hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalok (egyelőre) otthon maradtak.

„[D]e ugye van az a közösség, ahová beilleszkedtél és nagyjából mióta az eszedet tudod, benne élsz és máshogy viszonyulnak hozzád az emberek.” (25 éves férfi)

„Egész Galgóc olyan picike 370 fős lakossal, hogy mindenki tudja egymás dolgát. Ismerik egymást.” (25 éves nő)

„[E]gy kis falu és itt mindenki, lényegében mindenki kapcsolatban van mindenkivel napi szinten boltba, postán, gyógyszertárba, bárhol.” (25 éves nő)

„Mivel kis falu, így azt mondom, mindenki ismer mindenkit. Mindenki köszön mindenkinek.” (20 éves férfi)

„A falukra az jellemző általában, mint itt is, hogy mindenki ismer mindenkit, mert ugye kis település, az utcán mindig találkozunk, a szomszédok is ismerik egymást.” (22 éves nő)

A településen maradás szubjektív okai és a társas kapcsolatok

„Mert ezt szoktuk meg. Nem akartunk változtatni. Minden kezdet nehéz más-hol. Hát megpróbáltam én is elmenni, visszajöttem. Meg volt, amikor a lányom is elment, de ők is visszajöttek. Végül mindenki visszatér szinte. ... Mi lehet az oka ennek, a falu megtartó ereje? (Kérdező) – Nem a falunak, a családnak.” (62 éves nő)

Az interjú során a fiatalokat arról is kérdezték, hogy összességében mi indokolja azt, hogy az adott településen maradtak. Az alapvetően szubjektív elemeket tartalmazó és pontosabban értelmezhető, egyértelmű válaszokat aszerint lettek kategorizálva, hogy azokban mennyire jelenik meg az immobilitás szubjektív magyarázata során a család, illetve a faluhoz köthető baráti és rokoni kapcsolatok.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

8. táblázat. Az immobilitás okai a fiatalok szerint

Az immobilitás szubjektív oka	Említések száma
Család	27
Rokonság	2
Partnerkapcsolat	4
Barátok	9
Falusi emberek, kapcsolatok, utcabeliek, ismertség	9
Biztonság, biztos háttér	3
Szülői támogatás, még aktív tanulmányok	4
Munkahely	8
A településhez kötődő pozitív érzelmek	10
Személyes múlt	6
Megszokás	3
Anyagi okok, ház, alacsony ingatlanár, takarékoskodás	9
Nincs más választás	4
Ideiglenes, menni akar	3
Egyéb (rossz döntés, nincs még saját családja, példát akar mutatni, hit, fel sem merült a költözés)	4

Forrás: Saját szerkesztés

Az immobilitás szubjektív okai között a fiatalok leggyakrabban emberi kapcsolataikat említik, ezen belül is elsődlegesen a család megtartó erejét. A családi kapcsolatok húzóereje mellett a faluban élő barátok, továbbá a falusi emberek, a falusi kapcsolatok fontosak az immobilitás magyarázatában. A településhez kötődő pozitív érzelmek is hangsúlyosak.

„Hát, hogy is mondjam: most az itt maradás, a barátok egy része ideköt, a családom, és most még így könnyebb, mint a későbbiekben, mint mikor majd el kell mennem.” (19 éves fiú)

„Röghöz kötött vagyok a társaság miatt, az emberek miatt, a környék miatt, meg amit itt már megvalósítottam. Ez mind, amiért maradnék.” (22 éves férfi).

Az emberi kapcsolatok mellett racionálisabb megfontolások is megjelennek: az anyagi okok említése mint otthontartó tényező gyakorisága is megfigyelhető. Ez egészül ki a helyben talált munkalehetőséggel, mely biztosíthatja a megélhetést, esetleg

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

takarékoskodásra is lehetőség nyílik. Az anyagi okok esetén a munkabér hiányát, a munkanélküliséget is említik a fiatalok, illetve ezzel összefüggésben azt, hogy nincs pénz elköltözni, nincs pénz például albérlet finanszírozására. Ide tartozik még a helyben meglévő ingatlan is, mely sok esetben a biztos lakhatást jelenti hosszútávon.

Ha az immobilitás szubjektív narratíváját elemezzük, felmerül a korábban már említett önállósodási folyamat, pontosabban az ezt gátló tényezők említése, ha nem is direkt módon, de mégis több aspektusa is fellelhető ezekben a magyarázatokban.

*„A másik ok, hogy nyilván még nincs hova menni, nincsen még saját kis kuckó.”
(25 éves nő)*

„Ugye most tudok még félretenni, gyűjtögetni a későbbiekre. Itthon vagyok a családdal, van családi ház, bőven elférünk, úgyhogy főként azért, ezért gondoltam, hogy maradok.” (24 éves nő)

„Anyuék mindenben segítenek. Vanda (másfél éves lánya) miatt. Itt kellett maradni.” (25 éves elvált nő)

„Leginkább, hogy nincs stabil munkahelyem, nem tudok még olyan albérletet kivenni, amit tudnék is fizetni. És hogy innen a bejárás még úgy elmegy viszonylag.” (21 éves férfi)

„Jó, mert anyámékkal vagyok itt, végül is jó, szeretek velük lakni. Meg ugye nyilván nem tudok elmenni, mert nem tudok lakást, házat venni. Úgyhogy muszáj, hogy itt legyek, úgy annyira nincs választási lehetőség.” (23 éves nő)

„Hát, igazából, amit az előbb is említettem, munka, család, pénz. Röviden ennyi.” (24 éves férfi)

Az immobilitás indoklására vonatkozó kérdést feltették mind a fiataloknak, mind szüleiknek, így még jobban megragadható a kapcsolatok generációs szerepe az immobilitásban.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

9. táblázat. Az immobilitás okai a szülők szerint

Az immobilitás szubjektív oka	Említések száma
Család (saját kibocsátó – itt voltak a szülők vagy jelenlegi – ide születtek a gyerekek, ide házasodott)	25
Rokonság (házastárs szülei, rokonai)	4
Barátok	3
Kapcsolati tőke, emberek, sok ismerős, összetartás, összefogás	8
Biztonság	2
Félelem	3
Munkahely (saját vagy házastárs, jelenlegi vagy korábbi)	12
A településhez kötődő pozitív érzelmek	8
Személyes múlt (itt született, ide telepedett le)	7
Megszokás	5
Ház (itt volt, itt örökölt, itt épített)	8
Nincs más választás, itt ragadt	6
Nem tudja, nem gondolkodott még rajta, fel sem merült soha	4

Forrás: Saját szerkesztés

A szülők szubjektív immobilitás magyarázatában is domináns a családi kapcsolatokra való hivatkozás, de másképpen, mint a fiatalokéban. A fiatal még abban a helyzetben van, hogy nem tud, nem akar, nincs lehetősége megteremteni az önálló életet akár falun belül vagy azon kívül. Így a család, a mindennapos boldogulás biztosításával odahúzza. A szülőknél a család immobilitást erősítő szerepe másképp jelenik meg: nem ment a szülő, mert a településen éltek a szülők is, akikről gondoskodni kell(ett), a településre születtek a gyerekek, kisgyerekekkel nehéz elindulni, és egyébként is jó a gyerekeknek ez a közeg, ide köti a házasság, a férje/felesége és az ő rokonsága már a településhez kötődik. A szülők esetében a barátságok nem jelennek meg a falu megtartó erői között. Ez összecseng azokkal a korábbi kutatási eredményekkel, miszerint hazánkban a felnőtt népesség baráti kapcsolatainak száma hagyományosan igen alacsony. Felértékelődik a szülők esetén a kapcsolati tőke szerepe a maradásban. Ez vagy a válaszadó szülő vagy a szülő házastársának jó kapcsolatrendszerének említését jelenti.

„Hát igazából ezen még nem is gondolkodtunk el. De szerintem mondjuk a férjem szempontjából, szerintem mondjuk a családja. Jóformán az összes családja itt él Tiszanánán. Nagyon jók a kapcsolataink. Férjemnek is... Ismerettségai... Hát, igazából ezen nem gondolkodtunk.” (36 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Nem vágytam sosem városba menni. Ide vágytam férjhez, itt telepedtem le és nem gondolkodtam azon, hogy máshová menjek.” (57 éves nő)

„Én szeretem az embereket és szerintem én ezért maradtam itt. Szeretek emberekkel beszélgetni és ez biztos, ez így van. És a férjemnek itt van munkája.” (48 éves nő)

„A gyerekek miatt. Semmi másért. Vagyis a szüleim miatt. Meg a férjem miatt maradtam.” (52 éves nő)

„Igen, itt építkeztünk, itt teremtettük meg a kis jövőnket, a kis lakásunkat, meg mindent.” (43 éves nő)

A megkérdezett fiatalok szüleinek általában nincsenek mobilitási tervei, nem akarnak máshová költözni. A korábbi tervekre vonatkozóan azonban találunk utalásokat, illetve a maradás magyarázatai és az azokban felsejlő kognitív disszonancia is érzékelhető az interjúk szövegekből.

„Nem volt rá lehetőség, és bennünket ez fogott, bár a páromnak T.(település) szeretete, mert ő nagyon nem. Mi, mikor megesküdtünk, Nyíregyházán kaptunk volna lakást és ő nem jött velem. Kaptunk is. És ő nem jött... Nem jött velem és mindig ő volt az, aki rátette az i-re a pontot... Igen. És így itt maradtunk. Végül is maradtunk, mert itt voltak a szüleink, gondoztuk, ápoltuk őket...” (59 éves nő)

„J.-nek a mamája is itt lakott és beteg volt, és itt kellett maradni. Pedig lett volna lehetőség. Pestre is menni, lett is volna munka akkor J.-nek ottan.” (43 éves nő)

Az ismeretlentől való félelem, a megszokott dolgokkal való szakítás nehézsége is sokszor magyarázatként jelenik meg mind a fiatal, mind a szülők narratívájában.

„Leginkább a családom miatt, meg tényleg az, hogy nem mernék nekivágni egyedül egy ilyen nagyobb... nagyobb tervnek.” (24 éves nő)

„Mert szerintem féltünk az újtól, féltünk belevágni abba, hogy elmenni más városba, utána, ahogy az ember idősödött, úgy volt vele, hogy még nehezebb beleszokni.” (58 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„[É]s sajnós azt kell mondanom, hogy 48 évesen nem tehetem meg már azt a feleségemmel, hogy elmenjünk... sajnós mi már nem vagyunk abban a korban, hogy vándoroljunk.” (48 éves apa)

Az anyagi lehetőség említése a szülői narratívákban is megjelenik.

„Mert szegény vagyok, nincs rá lehetőségem, azért maradtam itt, szó szerint.” (57 éves anya)

A fiatalok és a szülők immobilitásának szubjektív indokai az interjúkban rögzítettek szerint sok esetben megfeleltethetők egymásnak, érzékelhető az „átörökített magyarázat”, az el nem indulás hasonló indoklása.

10. táblázat. „Összességében miért maradt?”

Szülő	Fiatal
„Ide köt minket minden, a családot. Amit édesapám itt felépített dolgokat. Tényleg teljesen mindent, egzisztenciát, kapcsolati tőkét, ilyesmit.” (41 éves férfi)	„Hogy itt nőttem fel, az nagyon ide köt. Hogy itt dolgozom, hogy itt a családom. Amúgy meg biztos, hogy nem maradnék itt.” (21 éves férfi)
„A gyerekek miatt. Semmi másért. Vagyis a szüleim miatt. Meg a férjem miatt maradtam S-n (település)”. (52 éves nő)	„Hát ugye, mivel anyáék is itt laktak. Ide építkeztek. Tehát itt nőttem fel.” (25 éves nő)
„A család marasztalt itt, nem volt lehetőség rá, hogy elmenjünk még abba’ az időbe’, hát most hova mentünk volna?” (47 éves nő)	„Csakis a családom, csakis az. Nem a munkalehetőség, meg a pénz miatt, csakis azért, mert a családtagjaim idekötnek.” (22 éves nő)
„Összetartás, a falu közössége, meg maga a falu.” (57 éves nő)	„Mert itt mindenki kedves és aranyos és segítőkész. Itt él a családom, barátaim.” (25 éves nő)
„Hát, én a családom miatt vagyok itt, meg hát én szeretek itt lakni, szeretem ezt a községet, na az az igazság. Nekem jó itt.” (49 éves nő)	„Hát a családom, ók. Emiatt így. Meg hát ugye a barátok is. Meg hát azért szeretek itt lenni. Sok az ismeretség, és akkor így ezért.” (22 éves nő)
„Ezt szoktuk meg. Ez a..., hogy mindenki ismer mindenkit...” (45 éves nő)	„Ismerünk mindenkit, ideköt mindenki, család, és ez így jó.” (22 éves férfi)
„Ide születtünk, itt van a család, munkahely, lakás, csendes falu, szeretünk itt lakni. (58 éves nő)	„Mert ide születtem és ide köt a szívem.” (24 éves férfi)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„Há' mert itt születünk. Mink szeretünk itt élni. Itt is akarunk meghalni.” (60 éves nő)	„Hát itt születünk. Akkor itt van minden családtagom. Akkor a párom. Így ennyi.” (21 éves nő)
„Nem is tudom. Talán a családi összefogás, összetartás miatt.” (41 éves nő)	„A család miatt. Azt mondanám, hogy a család miatt maradtam B-n (település), de elképzelhető, hogy változni fog idővel.” (20 éves férfi)
„Minket eleve az is vitt a nejemmel, mikor a szüleim ránk írárták a házat. Ez egy ilyen marasztaló hatás volt, hogy na, ez a miénk... Ez egy nagyon nagy erő, hogy na, ez a miénk, senki másé. Itt nőttek fel a gyerekek. Ez egy nagyon nagy ragaszkodási pont nekem.” (47 éves férfi)	„Akármilyen csöves is ez a hely, nem tudnám itt hagyni. Már lehet az maga, érted, hogy a megszokás. Az, hogy ebbe nőttem fel. Apukám szintén. Még szegény anyám is, hiába bekerült, ezt a csöves helyet biztos nem hagyná.” (25 éves nő)

Forrás: Saját szerkesztés

Ezekben az interjúrészletekben jól követhető, hogy az interjú narratívákban mind a szülő, mind a fiatal elsősorban a családi vagy egyéb, a faluhoz kötő kapcsolatokkal magyarázza a maradást. Az el nem indulás tudatos, vagy kevésbé tudatos okát vagy utólagos magyarázatát a családi kötelékekben jelölték meg.

Mikrotársadalmi szolidaritás

„Szerintem B. (település) azért jó, mert összetartanak, próbálnak összetartani az emberek, akik így közelebről ismerik egymást. Segíteni a másikon. Kölcsönös ez a dolog.” (23 éves nő)

A társadalom elsősorban a kapcsolatokon keresztül megvalósuló interakciók segítségével képes a biztonság és a társadalmi egység fokozására (Utasi 2008). A kapcsolathálózat segítségével az egyén különböző erőforrásokat aktivizálhat, ami akár komolyabb válsághelyzetekben is segítséget jelent (Albert – Dávid 2001).

Caplan (1974) szerint a támogató rendszer a következő dolgokban nyújt segítséget: pszichológiai erőforrások mobilizálása érzelmi problémák esetén; megosztja a feladatokat, illetve anyagi, pénzületi, továbbá szakértői segítséget, útmutatást ad bizonyos helyzetekben. Cobb (1976) szerint a társas támogatás arról is informálja az egyént, hogy szeretik és törődnek vele, értékelik és megbecsülik. Azt is közvetíti a társas támogatás, hogy az egyén tagja az adott közösségnek, mely kölcsönös kötelességekből áll.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A közösségeknek, így egy faluközösségnek fontos eleme a szolidaritás. Ez az a terep, ahol kialakul a kölcsönös bizalom, mely elengedhetetlen alapja a szolidaritásnak. Durkheim (1978) kétféle szolidaritásról írt: organikus és mechanikus szolidaritásról. A jóléti társadalmak átalakulásával az organikus szolidaritás egyre inkább veszít mindennapi biztonságot nyújtó szerepéből. Egyre többen fordulnak az erős kötések által biztosított mechanikus szolidaritásfajtákra, melyek a tradicionális társadalmakra voltak korábban jellemzőek. Ezekben a társadalmakban a szolidaritás természetes, elvárt. A mindennapi szolidaritás általában elnyújtott reciprocitással történik, melynek ugyancsak a bizalom az alapja. A nagy rétegegyenlőtleniségek nem kedveznek a bizalom kialakulásának (Utasi 2013).

„Az ismerőseim, azok most segítséget nem kérhetek tőlük, mert ők is közmunkások. Inkább a szüleimhez szoktam fordulni segítségért.” (48 éves férfi)

Az immobilitásban szerepe lehet annak, hogy a fiatalok mennyire érzik azt, hogy számíthatnak valakire, hogy viszonyossági kapcsolatban vannak a falusiakkal, hogy van-e olyan dolog, amivel ő maga hozzá tud járulni a falusiak boldogulásához, azaz van-e egyéni értéke, megbecsültsége a faluban.

Ezeket a jelenségeket a következő interjúkérdések elemzésével lehetett tesztelni:

- „A munkahelyed és a munkatársaid révén el tudsz-e intézni fontos dolgokat a falusiaknak?”
- „Vannak-e olyan rokonaid, barátaid, akikkel tartósan valamilyen viszonyosságban vagytok? Akiknek gyakrabban szoktál segíteni ebben-abbban, de akikre te is bármikor számíthatsz?”
- „Mennyire érzed úgy, hogy itt te is számíthatsz másokra?”

11. táblázat. Kötelmek és viszonyosságok (N=54)

	Igen (fő)	Nem/nincs (fő)	NT/NV
„A munkahelyed és a munkatársaid révén el tudsz-e intézni fontos dolgokat a falusiaknak?”	25	16	13
„Vannak-e olyan rokonaid, barátaid, akikkel tartósan valamilyen viszonyosságban vagytok? Akiknek gyakrabban szoktál segíteni ebben-abbban, de akikre te is bármikor számíthatsz?”	34	15	5
„Mennyire érzed úgy, hogy itt te is számíthatsz másokra?”	43	3	7

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az interjúk kérdésekre adott válaszok alapján világosan kirajzolódik az a támogató hálózat, ami a faluban körülveszi a fiatalokat. Legtöbbjük úgy érzi, hogy számíthat másokra, mások támogatására, és nagyobb részük mondta azt, hogy igen, vannak olyan kapcsolatai a faluban, melyeknél a reciprocitás jelen van a mindennapokban. A munkahellyel egyáltalán rendelkező fiatalok esetén (n=42) láthatjuk, hogy többen vannak azok, akik munkájukhoz kapcsolódóan részt tudnak venni a falusi viszonyosságokban, adott esetben el tudnak intézni egy s mását a falusiaknak. Akinek nincs munkahelye, akarva vagy akaratlanul, de könnyen kimaradhat a szolidaritáshálóból is.

A lokális kapcsolatok által nyújtott erőforrásokat a továbbiakban az interjúk során feltárt viszonyossági kapcsolatokon, azok irányán és fajtáin keresztül vizsgálom.

A viszonyossági kapcsolatok iránya aszerint lett megkülönböztetve, hogy az a családon belülre, családi kapcsolatokra vagy inkább a családon kívüli kapcsolatokra vonatkozik. A válaszok alapján látható, hogy a viszonyosságok jellemzők mind a családon belül, mind a családon kívüli kapcsolatoknál oda-vissza.

12. táblázat. A viszonyossági kapcsolatok iránya

A viszonyossági kapcsolat iránya	Említések száma
Családon belül (jellemzően: unokatestvér, keresztszülő, nagyszülő, testvér, nagybácsi)	26
Családon kívül (jellemzően: barátok, szomszédok)	21

Forrás: Saját szerkesztés

A viszonyossági kapcsolatok fajtái

A társas kapcsolatok funkcióinak vizsgálata is fontos ahhoz, hogy közelebb jussunk annak megértéséhez, vajon a falusi fiatalok életében milyen szerepet, milyen funkciókat töltenek be azok a kapcsolatok, melyek mindennapjaikat meghatározzák.

A viszonyossági kapcsolatok tartalmának, azaz az említett kapcsolatok funkcióinak vizsgálatával tovább pontosíthatjuk a viszonyosságok jelentését. Az ide vonatkozó válaszokban tetten érhetők azok a mindennapi viszonyosságok, melyek a kölcsönös ismertségen, az egymás „ismerésén”, és az ezeken alapuló bizalmon alapulnak. Ezek a bizalmas és viszonyos kapcsolatok sokszor átívelnek a különböző generációkon is.

„Az egyik haverom az édesapámékkal dolgozik együtt és akkor segítjük egymást. Nekik van bolt, ha úgy van, akkor hétvégén is kinyitják, meg ilyesmi. Meg, ha valamit neki kell segíteni, például valahová el kell vinni vagy ilyesmi, azt vissza.” (21 éves férfi)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A viszonyossági kapcsolatok tartalmát vizsgálva látható, hogy ezeken elsősorban az immateriális javak áramlanak: leggyakrabban az otthoni kisebb-nagyobb munkákban, illetve a mindennapos ügyintézésben való kölcsönös segítségnyújtás figyelhető meg a fiatalok narratíváiban. Jellemző még a kisebb-nagyobb használati eszközök, illetve a háztartásba szükséges dolgok kölcsönadása, kölcsönvétele, cseréje.

13. táblázat. A viszonyosságok fajtái

A viszonyossági kapcsolat fajtája	Említések száma
Ügyintézés (hivatalos ügyekben, adóbevallás, autóval szállítás faluban, falu-város között, bevásárlás, gyógyszerkiváltás, orvoshoz kísérés/szállítás)	11
Otthoni kisebb-nagyobb munkák (szerelés, javítás, takarítás, favágás)	11
Kisebb-nagyobb dolgok kölcsönadása, cseréje (utánfutó, cukor, babaruha)	7
Emocionális támasz	4
Tanácsadás	2
Munka (maszekolás)	2
Pénz, anyagi	1
Egyéb (gyermekfelügyelet)	1

Forrás: Saját szerkesztés

Vannak-e olyan rokonaid, barátaid, akikkel tartósan valamilyen viszonyosságban vagytok?

„Persze, a fogadott keresztzüleim, keresztanyám. Figyelj, lelkiekben bármikor mehetek tanácsért, vagy kisírhatom magam vagy hasonló dolgok és szerintem ez oda-vissza működik. Vagy hogyha mennem kell valahova és akkor lemegegyek, hogy eljön-e velem vagy segítene-e bizonyos dolgot elintézni, akkor ott van és segít.” (25 éves nő)

„Az unokanővéremnek én is szívesen segíték, meg rá is bármikor számíthatok. Pl. mikor itt laktak a közelben, elmentem segíteni kifesteni a lakást, vagy a szekrényt összeszerelni.” (21 éves nő)

„Van. Például unokatestvérem. Ő könyvelőként dolgozik egy irodában és volt, hogy sok mindenben segített már nekünk. Adóbevallást megírni, akkor munkával kapcsolatos intézni valók. Sok tanácsot tud így adni.” (23 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Igen, van ilyen. .... Visszatérve a szomszédokra. Többször volt olyan, hogy ha mi elmentünk itthonról és akkor nem értünk haza. Például elmentünk egy lagziba. Nem voltunk itthon éjszaka. És akkor megkérdtük a szomszédot, hogy zárja be a tyúkokat, adjon a kutyának, macskának enni. Ők is így voltak, ugye elmentek a lányához hétvégére, nem volt otthon senki. Azért átmentünk szétnézni, megraktuk a tüzet, hogy ha úgy volt... Egyéb segítséget is, tehát volt ilyen példa, hogy kaszáltunk egy területen és akkor haza kellett hozni a szénát például. És akkor itt elkértük az utánfutót valakitől. Ő ideadta nekünk szívesen, nem fogadott el érte semmit. És legközelebb, mikor hozzánk került a párom, észrevette, hogy nem úgy világít az utánfutó lámpája, ahogy kell. És akkor megszerelte. Tehát ilyen ez a kölcsönösség.” (25 éves nő)

„Ha valami a háztartásban elfogy és már mondjuk bezárt a bolt, mondjuk a cukor, akkor megkérdezem a szomszédától és szó nélkül segít, ad.” (22 éves nő)

„Szerintem inkább érzelmi dolgokban szoktuk támogatni egymást a közeli baráti körben, de nyilván mindenkinek vannak meglepetésszerű gondjai, ha meghibásodik valami, vagy tönkremegy valami, azon a területen is szoktunk segíteni egymásnak.” (22 éves nő)

Az interjú során adott válaszok lehetővé tették a kiemelt reciprok kapcsolatok meglétének és a mobilitási szándék kapcsolatának vizsgálatát. 49 esetben lehetett azt megnézni, hogy milyen kapcsolat van a fiatal által kinyilvánított mobilitási szándék („Gondolkodtak-e már azon, hogy elköltöznék a faluból?”) és az interjú során pontosan definiált viszonyos kapcsolatok megléte között.

14. táblázat. Reciprok kapcsolatok a faluban és mobilitási szándék (N=49)

Típusok	N	%
Van kiemelt reciprok kapcsolata, de menni szeretne.	13	27
Van kiemelt reciprok kapcsolata és nem szeretne menni.	21	43
Nincs kiemelt reciprok kapcsolata és menni szeretne.	7	14
Nincs kiemelt reciprok kapcsolata és nem szeretne menni.	8	16
	49	100

Forrás: Saját szerkesztés

Az interjúk során elmondottakból összeállított adatok szerint a megkérdezettek között az a típus fordult elő leggyakrabban, akiknek van a faluban reciprok kapcsolata és nem áll szándékukban elhagyni a falut. A válaszadók 27%-a sorolható abba

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

a típusba, akik annak ellenére szeretnék elhagyni a falut, hogy vannak ott viszonyosági kapcsolataik.

A fiatalok elmondásaiból kialakul egy olyan kép, miszerint a falun kívüli fontos kapcsolatok meglétének nincs, viszont a falun belüli reciprok kapcsolatok meglétének inkább van szerepe abban, hogy az adott fiatal a faluban maradt.

Az interjúk válaszokból kialakított három változó (Van-e reciprok kapcsolata? Van-e falun kívüli fontos kapcsolata? Van-e mobilitás szándéka?) együttes vizsgálata során azt látjuk, hogy az a típus a leggyakoribb a megkérdezett fiatalok között, akiknek vannak reciprok kapcsolataik, vannak a falun kívül is fontos kapcsolataik, de nincs mobilitási szándékuk. Második leggyakoribb pedig az a típus, akiknek vannak falun belül és falun kívül is értékes kapcsolataik és a terveik között szerepel a falu elhagyása. A falusi kapcsolatok megtartó ereje erősebbnek tűnik tehát, mint a falun kívüli kapcsolatok húzó ereje a vizsgált fiatalok esetében.

15. táblázat. Reciprok kapcsolatok, falun kívüli fontos kapcsolatok és mobilitási szándék (N=48)

Típusok	N	%
Van reciprok kapcsolata, van falun kívüli fontos kapcsolata, nincs mobilitási szándéka	20	42
Van reciprok kapcsolata, van falun kívüli fontos kapcsolata, van mobilitási szándéka	11	23
Nincs reciprok kapcsolata, van falun kívüli fontos kapcsolata, nincs mobilitási szándéka	6	13
Nincs reciprok kapcsolata, van falun kívüli fontos kapcsolata, van mobilitási szándéka	5	10
Van reciprok kapcsolata, nincs falun kívüli fontos kapcsolata, nincs mobilitási szándéka	2	4
Van reciprok kapcsolata, nincs falun kívüli fontos kapcsolata, van mobilitási szándéka	1	2
Nincs reciprok kapcsolata, nincs falun kívüli fontos kapcsolata, nincs mobilitási szándéka	2	4
Nincs reciprok kapcsolata, nincs falun kívüli fontos kapcsolata, nincs mobilitási szándéka	1	2
	48	100

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Összegzés

A kutatásba kerülő fiatalok interjúk válaszai alapján az a kép rajzolódik ki, hogy személyes kapcsolathálózatukban az erős, elsősorban közeli családtagokból, rokonokból álló kapcsolatok vannak túlsúlyban. A fiatalok zöme még szüleikkel él, akkor is, ha már saját családot alapított vagy élettársi, illetve párkapcsolatban él.

A gyenge kötések közül leginkább a volt iskolatársak, osztálytársak, egyetemi csoporttársak vannak jelen a fiatalok networkjében. A helyi oktatási intézményeknek nagy szerepe van a barátságok kialakulásának terepeként. Sok fiatalnak a helyi intézményekben eltöltött időhöz kötődnek a jelenlegi falusi baráti kapcsolatai.

A falun belüli munkahelyi kapcsolatok, szomszédok, ismerősök nem általános aktorai a megkérdezettek kapcsolathálózatának.

A helyi kapcsolatok visszahúzó erejét mutatja, hogy azok a fiatalok, akiknek van a falun kívül kapcsolata, azokra sem jellemző, hogy szeretnének elköltözni. A falun kívüli kapcsolatoknak úgy tűnik, nincs motiváló ereje a mobilitási szándékot illetően.

A binding és bonding típusú kapcsolatok a gyakoribbak a vizsgált fiataloknál, ritkább a bridging típusú kapcsolatok jelenléte a személyes kapcsolathálózatukban. Ez azt jelenti, hogy az egyéni networkre általában a homogenitás jellemző: egyrészt erős kapcsolatokat tartalmaz, mely az emocionális és bizalmas kapcsolatok túlsúlyát jelenti, másrészt egyfajta zártságot is jelez, hiszen a bonding típusú kapcsolatokra is a homogenitás jellemző, az ide sorolható kapcsolatok közösen birtokolják a különböző típusú erőforrásokat. A munkatársi, szomszédosági, lazább ismeretségi kapcsolatok ritkább előfordulása, a faluban élő és elérhető kapcsolatok erőssége, az interjúkban is jól megjelenő mikrotársadalmi szolidaritás azt is jelentheti egyúttal, hogy az erős kapcsolatokon keresztül áramló erőforrások sokkal inkább szolgálják a fiatalok mindennapos boldogulását, mint a gyengébb, bridging típusú kötések. Ez a jelenség azonban azt a veszélyt is magában hordozza, hogy egy szűk körben megtermelődő erőforrás áll rendelkezésre, melyek könnyen el is fogyhatnak. És ha nincsenek hídszerű kötések, kapcsolódások, akkor nincsenek olyan új muníciók, melyek az erőforrások újrateremtését segítik elő.

Összességében az interjúk során adott válaszok alapján úgy tűnik, hogy a megkérdezett fiatalok esetén a falun kívüli kapcsolatoknak nincs motiváló ereje a mobilitási szándékot illetően, viszont erős megtartó ereje van a falusi viszonyosságoknak.

Kmetty-Koltai (2016) szerint, ha a kapcsolatok a csoportokon belül sűrűsödnek és kifelé bezáródnak, azok negatív következményekkel járhatnak. A szerzők Portes-re hivatkozva azt állítják, hogy a túl erős kapcsolatháló konformitást eredményezhet és a csoport visszahúzó képességét növelheti (Portes 1998).

„Viszonylag amúgy azt gondolom, hogy a b-i (település) nép kicsit ilyen bezárt. A b-iek, azok b-iek. Szerintem ez minden faluban megfigyelhető.” (24 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Az interjúk során adott válaszokból úgy tűnik, hogy a megkérdezett falusi fiatalokkal éppen ez történik: erős és támogató, elsősorban a falusiakból álló kapcsolatrendszerük útját állja mobilitásuknak.

Irodalom

- Albert F. – Dávid B. (1998): A barátokról. In: Kolosi T. – Tóth I. G. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 1998. Budapest
- Albert F. – Dávid B. (2001): Ha elszakad a háló... A hajléktalanság kapcsolathálózati megközelítésben. Új Mandátum Kiadó, Budapest
- Albert F. – Dávid B. (2003): Az emberi kapcsolatok alakulása Magyarországon a XX. század utolsó évtizedében. Budapest: TÁRKI, <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a592.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Albert F. – Dávid B. (2007): Embert barátjáról: A barátság szociológiája. Századvég, Budapest
- Albert, F. – Dávid B. (2012): Az interperszonális kapcsolathálózati struktúra átrendeződése Magyarországon. In: Kovách I. et al. (szerk.): Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Argumentum Kiadó, Budapest
- Albert F. – Dávid B. (2015): Mikromilió integrációs megközelítésben. A személyes kapcsolatokra vonatkozó eddigi kutatás eredményeinek áttekintése. DOI: 10.18030/socio.hu.2015.4.1. <http://real.mtak.hu/33610/1/albert1.pdf>. Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Albert F. – Dávid B. – Gerő M. – Hajdu G. (2017): Kapcsolathálózati tipológia és társadalmi integráció. In: Kovách I. (szerk.): Társadalmi integráció. Belvedere, Szeged
- Angelusz R. – Tardos R. (1998): A kapcsolathálózati erőforrások átrendeződésének tendenciái a kilencvenes években. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 1998., Budapest
- Angelusz R. – Tardos R. (2006): Hálózatok a magyar társadalomban. In: Kovách I. (szerk.): Társadalmi metszetek. Napvilág Kiadó, Budapest
- Bidard, C. (2006): Social networks and social integration panel. A longitudinal survey. The process of entering adult life, starting work and developing social networks. <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00164797v1> Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Bourdieu, P. (1986): Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. Routledge and Kegan Paul, London
- Caplan, G. (1974): Support Systems and Community Mental Health: Lectures on Concept Development. Behavioural Publications, New York

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

- Cobb, S. (1976): Social Support as a Moderator of Life Stress. *Psychosomatic Medicine*, 38(5). 300–314.
- Coleman, J. S. (1988): Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Dávid B. – Huszti É. – Vajda K. (2012): Strong tie, weak tie and in-betweens: a continuous measure of tie strength based on contact diary datasets. *PROCEDIA – SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES* 79:(6). 38–61.
- Dávid B. – Lukács Á. – Huszti É. – Barna I. (2017): Kapcsolati napló – pluszok és mínuszok. Új módszer az egocentrikus kapcsolathálózat kutatásában. In: Kovách I. (szerk.): *Társadalmi integráció, Belvedere, Szeged*
- Durkheim, E. (1978): A társadalmi tények magyarázatához. KJK, Budapest
- Fazekas A. – Nagy Á. – Monostori K. (2018): „Bú, baj, bánat messze szalad!” Életesemények, problémák, mobilitás, migráció. In: Nagy Á. (szerk.): *Margón kívül. Magyar ifjúságkutatás 2016. Excenter Kutatóközpont, Budapest*
- Gerő M. – Hajdu G. (2015): Az egyéni kapcsolatháló nagysága, heterogenitása és a társadalmi integráció Magyarországon. DOI: 10.18030/socio.hu.2015.4.12 https://socio.hu/uploads/files/2015_4/gero_hajdu.pdf Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Granovetter, M. S. (1973): The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78:1360-1380.
- Granovetter, M. S. (1974): *Getting a Job. Study of Contacts and Careers*. Harvard University Press, Cambridge
- Gyarmati A. (2009): Hogyan verjünk hidat az idősekhez? Az ötven év fölöttiek kommunikációs és kapcsolathálózatának néhány jellemzője. http://www.infonia.hu/digitalis_folyoirat/2009_4/2009_4_gyarmati_hid.pdf Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Huszti É. (2015): *Megismer-hetem. A személyes kapcsolathálózat feltárásának új formája: kapcsolati napló*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen
- Kmetty Z. – Koltai J. (2016): Státuszélerés, társas támogatás, társadalmi törésvonalak. A kapcsolathálózati integráció aspektusai. *socio.hu* 2016/3 DOI:10.18030/soci.hu.2016.3.1 https://socio.hu/uploads/files/2016_3/kmetty_koltay.pdf Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Koltai J. – Nemes D. (2017): A lakóhely hatása a társadalmi kapcsolatokra. In: Kovách I. (szerk.): *Társadalmi integráció, Belvedere, Szeged*
- Kopasz M. – Szántó Z. – Várhalmi Z. (2008): A magyar háztartások tagjainak kapcsolatháló-dinamikája 1992 és 2007 között. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. (szerk.): *Újratervezés. Életutak és alkalmazkodás a rendszerváltás évtizedeiben*. TÁRKI, Budapest

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

- Lin, N. (2008): A network theory of social capital. In: Castiglione, D. – van Deth, J. W. – Wolleb, G. (edit.): The Handbook of Social Capital. Oxford University Press, Oxford
- Portes, A. (1998): Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. Annual Review of Sociology, 24, 1–24. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev.soc.24.1.1>.
- Utasi Á. (1990): Baráti kapcsolatok. In: Andorka R. – Kolosi T. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi Riport 1990. TÁRKI, Budapest
- Utasi Á. (1991): Társas kapcsolatok. Gondolat Könyvkiadó, Budapest
- Utasi Á. (2002a): A bizalom hálója. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- Utasi Á. (2002b): A társadalmi integráció és a szolidaritás alapjai: a bizalmas kapcsolatok. Századvég, 24. szám <http://www.szazadveg.hu/files/kiadoarchivum/24utasi.pdf> Utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 18.
- Utasi Á. (2008): Éltető kapcsolatok – A kapcsolatok hatása a szubjektív életminőségre. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- Utasi Á. (2013): Kötelékben. Szolidaritás-hálóok és közélet. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Belvedere, Szeged
- Vastag Z. – Huszár Á. (2008): Kapcsolatszegény – Aki szegény, az a legszegényebb? In: Statisztikai Szemle, 86 (12), 1103–1125.

Hol dolgoznak a falusi fiatalok? Kötődéstípusok és foglalkozási karakterek a kistelepülésen élő fiatalok körében

CSOBA JUDIT¹

ABSZTRAKT

A lokális kötődés egyik meghatározó eleme a munkavégzés és a jövedelemszerzés lehetősége. Különösen fontosak ezek a tényezők az alacsony lélekszámú rurális térségek kistalvaiban, ahol a termelési szerkezetben és a földtulajdonviszonyokban bekövetkezett változások miatt napjainkban egyre kevesebb a munkalehetőség. A megélhetést biztosító munka és jövedelem hiányában a falusi fiatalok körében általánossá vált az elvándorlás, a falvak elöregednek, elnéptelenednek. A falusi fiataloknak egy szűkebb köre azonban a településen marad és mellettük megjelennek a városi térségekből kitagozódó új betelepülők is.

A 12 településen készült 104 interjúra épülő esettanulmány során arra keressük a választ, hogy a mintába került 19–25 éves fiatalok kényszerként vagy lehetőségként azonosítják, hogy egy kislélekszámú faluban élnek. Peremhelyzetű státuszukkal magyarázzák, hogy nincs más választásuk, mint az olcsónak tételezett falusi lét, vagy éppen ellenkezőleg, a vidéki életmódot preferáló tudatos választás eredményeként maradnak a kislélekszámú településeken?

Tanulmányunkban a munkavállalási stratégiákra fókuszálva keressük a célcsoport lokális kötődésének dimenzióit és bemutatjuk az adott keretek között kialakuló foglalkozási karaktereket is.

KULCSSZAVAK: lokális kötődés, falusi fiatalok, munkaerőpiaci státusz, foglalkozási karakterek

ABSTRACT

Where do young villagers work? Types of social bonds and occupational characters of young generations living in small villages

One of the defining elements of local identity is the opportunity to work and the chance of earning money. These factors are especially important in small villages within low-populated rural areas, where due to changes in the production structure and land ownership job opportunities become less and less. In the absence of livelihood opportunities and adequate income for young people living in the countryside, the migration process is intensifying, the villages are aging and

¹ Debreceni Egyetem, Politikatudományi és Szociológiai Intézet, egyetemi tanár, csoba.judit@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

become more and more depopulated. A smaller part of young villagers however remain in the settlement, with new marginalized settlers from urban areas, who appear alongside them.

Our case study, based on 104 interviews in 12 settlements, seeks to find whether young people – aged 19–25 – look at village life as a constraint or an opportunity. The central question is whether they think that this marginal status, with an assumingly cheap village life, is the only choice for them, or they are convinced that they are staying in small villages due to their conscious choice in favour of a rural lifestyle.

Focusing on employment strategies, the aim of this paper is to look at the dimensions of local attachment of the target group, and to show the various labour market characteristics of the target group that develops within the given framework.

KEYWORDS: *local attachment, village youth, labour market status, employees characters*

Bevezető

A lokális kötődés egyik meghatározó eleme a munkavégzés és a jövedelemszerzés lehetősége (Bóhm 2000). A rendszerváltást követően a vidéki kistelepülések azonban egyre kevesebb munkalehetőséget kínáltak a helyben élőknek. A termelőszövetkezetek felszámolásával, a termőföldek értékesítésével és a közeli városok termelőegységeinek privatizációjával a legutóbbi évekig folyamatosan csökkent a munkahelyek száma, s ezzel arányosan szélesedett a munkanélküliek és passzív ellátásban részesülők köre (Csoba 2017). A kedvezőtlen munkaerőpiaci változások a kistelepüléseken kétirányú folyamatot indítottak el: a mobilabb és tőkeerősebb csoportok kiáramlottak, elköltöztek, s helyüket a vidéki terekbe visszatörődők foglalták el. A stabil munkajövedelem hiányában az új beköltözők számára az alacsonyabb településszint csökkentett költségei és az önellátás ígérete nagy vonzerőt jelentett. Az ígéretek azonban a legtöbb esetben nem teljesültek, s a folyamatosan végbemenő lakosságcsere miatt – kevés kivételtől eltekintve – a lokális közösségek megmaradt hálózata is széttöredezett (Kovács 2016, Váradi 2016).

A 2009-ben elindított „Út a munkához” program, majd a 2011-től széles körben alkalmazott közmunka programok jelentős változást hoztak a vidéki terek foglalkoztatás szerkezetében is. A szomszédos városokban lassan megjelenő, piaci szereplők által kínált munkahelyek mellett széles körben elérhetővé váltak a közfoglalkoztatás keretében szervezett munkakörök még a leghátrányosabb célcsoportok számára is (Vida – Vidra 2016). Az utóbbi évek gazdasági konjunktúrája pedig a nyílt munkaerőpiacra való visszalépés esélyét hozta el kutatásunk célcsoportja, a falun élő fiatalok számára is.

Esettanulmányunkban arra keressük a választ, hogy ezek a korlátok és esélyek hogyan érintették a kistelepülésen élő 19–25 év közötti fiatalokat. Milyen hagyományok élnek tovább a fiatalok munkavállalásával kapcsolatban, és milyen új alternatívák kínálóznak a falusi terekben a munkavégzés, jövedelemszerzés terén. Az in-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

terjük elemzése során legfőképpen arra voltunk kíváncsiak, milyen markáns típusok rajzolódnak ki a fiatalok körében a munkaerőpiaci szerepvállalás alapján.

A kutatás módszertani keretei

A falusi fiatalok élethelyzetének megismerésére irányuló kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum programja keretében a Debreceni Egyetemen zajlott. Az adatfelvételre 2018-ban került sor. A kutatásba vont települések lélekszáma 2500 fő alatt volt. A mintába olyan 19–25 év közötti falusi fiatalok kerültek, akik többnyire befejezték tanulmányaikat, és a falujukban maradtak. A mintába kerülés további feltétele volt, hogy a kiválasztott fiatalok szülei is ugyanazon a településen éljenek. A kutatás során 12 településen összesen 104 interjút készítettünk, 53 fiatallal és 51 szülővel. Az interjúalanyokat nem valószínűségi mintavétellel választottuk ki.

A tanulmány készítésekor elsődlegesen a fiatalokkal készített interjúkat elemeztük (53 interjú), de a munkaerőpiaci státuszra és az azt meghatározó tényezőkre vonatkozó elemzéshez felhasználtuk a szülőkkel készített interjúk részleteit is. Mindkét csoport esetében törekedtünk az alapvető munkapiaci jellemzők megismerésére, hogy értelmezési keretet adhassunk a fiatalok céljainak, vágyainak és az általuk bemutatott nehézségeknek.

Az esettanulmány biztosította keretek között kiemelten a munkaerőpiaci státuszt meghatározó iskolai és szakmai végzettséget, a háztartás szerkezetét és a végzett munka jellegét elemeztük. A mobilitást/immobilitást – mint a falusi fiatalok körében végzett vizsgálatok egyik domináns dimenzióját – elsődlegesen földrajzi értelemben vizsgáltuk, vagyis azt figyeltük, hogy a fiatal életében, vagy a családjában milyen gyakran fordul elő a külföldi munkavállalás, a távolsági ingázás és a napi bejárás. A társadalmi értelemben vett mobilitás elemzésére ebben az esettanulmányban két ok miatt sem vállalkoztunk. Egyfelől a mobilitás témaköre egy másik tanulmányban hangsúlyosan előtérbe kerül, s szerettük volna elkerülni az ismétlődéseket. Másfelől az is visszatartott bennünket, hogy a fiatalok egy része – meghatározóan a hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozó fiatalok – nem ismerték a szüleik iskolai és szakmai végzettségét. A nagyszülőkkal kapcsolatos ismerethiány pedig nem csupán a peremhelyzetű csoportokra, hanem a fiatalok meghatározó részére jellemző volt, így a társadalmi mobilitás elemzése háromgenerációs metszetben jelentős adathiányba ütközött.

Mindezeknek megfelelően a tanulmány a falusi fiatalok számára kínálkozó munkalehetőségek feltárására és az adott keretek között kialakuló foglalkozási karakterek bemutatására vállalkozik.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Munkalehetőségek a rendszerváltást megelőzően, avagy a minták és hagyományok szerepe

*„[A]ki itthon nem talált munkát, az elment, bejárt Nyíregyházára a kisvonattal. Én tizenhárom évig jártam be... jószágtartással is foglalkoztunk a munka mellett „
(59 éves érettségizett nő)*

A rendszerváltás előtti munkalehetőségekre rákérdezve arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok ismerik-e az elmúlt évtizedek hagyományait, tudják-e, hogy régebben hogyan éltek, hol dolgoztak a falu lakosai. Eljártak-e a faluból az emberek dolgozni? Ha igen, hova, milyen messzire? Milyen munkákat végeztek, akik eljártak, és akik helyben maradtak?

A település munkavégzéssel, jövedelemszerzéssel kapcsolatos hagyományainak elemzését és értelmezését nem könnyítette meg az a tény, hogy a megkérdezett fiatalok szülei és nagyszülei igen széles idődimenziót fednek le. Bár az 1. sz. táblázatban megpróbáltuk összefoglalni a kutatásban érintett három generáció munkavégzésének általános keretfeltételeit, azt mindenképpen el kell mondanunk, hogy az esetek közel negyedében a 18–20 éves fiatalnak a szülei alig 35–40 évesek. Náluk tehát akár az is igaz lehet, hogy a nagyszülők többnyire valóban közmunkások voltak az elmúlt 10 évben.

A) SZÜLŐI, NAGYSZÜLŐI MINTÁK A MUNKAVÁLLALÁSHOZ, KARRIERTERVEZÉSHEZ

Az esettanulmány készítésekor elsőként arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen hagyományok, munkalehetőségek voltak korábban a településen, a szülők, nagyszülők, vagy a közvetlen környezet életútját ismerve milyen minták rajzolódtak ki a fiatalok pályaképének formálódásához.

Az ötvenes éveiben járó szülői generáció még saját élményre építve tudja, hol lehetett dolgozni, pénzt keresni a rendszerváltás előtt. Több esetben pontos képet ad a változás folyamatáról is.

„Hát a rendszerváltás előtt Bercelen azért volt munka. Üzemelt régen a téglagyár, volt a TSZ telep. A TSZ 300-400 embernek adott munkát. Ez a rendszerváltás után, ahogy privatizálták, magántulajdonokba került. Ahogy korszerűsítettek, fejlesztettek, így az emberek zöme munka nélkül maradt, és beleszaladtak a leszázalékolás művészetébe ... A zöme, aki itthon nem talált munkát az elment, bejárt Nyíregyházára a kisvonattal. Én tizenhárom évig jártam be, onnan jöttem el GYES-re... mi jószágtartással is foglalkoztunk a munka mellett. Állatokat tartottunk, tehenet, annak a növendékeit, borjút.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Ugyan úgy a TSZ-ben dolgozott a párom akkor, mellette paradicsomot, paprikát vállaltunk és rengeteget dolgoztunk. Rém sokat dolgoztunk akkor, de kiszámítható volt a megélhetésünk, mert tudtuk, hogy van egy fix fizetésünk, ahol nagyon nagy dolgot kellett csinálni egy dolgozónak ahhoz, hogy felmondják.” (59 éves nő, szociális gondozó-ápolóként dolgozik jelenleg)

A célcsoport generáció (19–25) azonban viszonylag keveset tud a két generációval korábbi munkalehetőségekről. Többnyire úgy foglalják össze a szülők/nagyszülők munkavégzését, hogy a férfiak elmentek dolgozni, a nők meg otthon maradtak, vagy a gyerekekkel voltak, vagy mezőgazdaságban dolgoztak. Csak kevés esetben találkozunk konkrét információkkal a rendszerváltást megelőző időszakra vonatkozóan.

„Szerintem a TSZ-be. Minden öreg ezt mondja, hogy a TSZ idő, jaj a TSZ időben! Mindent ehhez kapcsolnak, mert akkor milyen jó volt! Hát gondolom oda járt mindenki dolgozni. ... Nem tudom pontosan, mert annyira nem osztják meg ezeket a dolgokat az emberek egymással vagy legalábbis velem...” (24 éves nő, BA diploma – képi ábrázoló – nyelvvizsga miatt függőben, most műkörmösnek tanul)

„Gondolom ilyen termelő szövetkezetekbe vagy földekre, határba, ilyesmire gondolkodok... Szerintem szomszéd falvakba vagy településre, vagy városba biztos, hogy átmentek. Volt ilyen gyár vagy valami.” (23 éves, érettségizett kozmetikus végzettségű lány, jelenleg munkanélküli átképzésre jár, mint dísznövénykertész)

„Hát volt a TSZ, azt tudom. TSZ – major, oda azt hiszem. Aztán nagyon sokan foglalkoztak mezőgazdasággal, ugye földet műveltek, állatot tenyésztettek. Volt a csarnok régen, ugye a tehéntenyésztés és a tej felvásárlás. Valamint a gyümölcsök, voltak nagyon sokan, akik gyümölcsfelvásárlásból is éltek például. Bár ezt nem tudom pontosan, hogy a rendszerváltás előtt volt, vagy után, szerintem azon a környéken. ... Kohóipari üzemekben meg gyárakban dolgoztak inkább. Konzervgyárban azt hiszem, de ennyit tudok.” (25 éves, mentőtiszt végzettségű nő. Nem helyezkedett el. Párja kocsmát működtet, abban kisegítő)

A 18 éveseknek pedig összecsúsznak az idődimenziók. Számukra már a közelmúlt is történelem. Szerintük a nagyszülői generáció meghatározó munkavégzése a:

„Közmunka program, közmunkára jártak. Meg vannak itt a faluban nagyobb vállalkozók, akiknél, akik alkalmazták az embereket.” (18 éves, mezőgazdasági gépjávitó férfi. A családi gazdaságban dolgozik.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

1. táblázat

A kutatásban érintett generációk munkaerőpiaci keretfeltételei

Melyik generáció	A fiatal generáció (19–25 év)	A szülői generáció (45–60 év)	A nagyszülői generáció (60–85 év)
a munkavégzés meghatározó évtizedei	2008 után	a rendszerváltás után (1990–2008)	a rendszerváltás előtt (1970–1990)
meghatározó munkaerőpiaci keretfeltételek	a „munka társadalma” ideológia megerősödése, közfoglalkoztatás, az „iparosítás új hulláma”, munkaerőhiány, a fiatal munkavállalók felértékelődése a munkapiacra	privatizáció, nagyarányú munkanélküliség, a szakképzettség és a magas teljesítmény felértékelődése, a fiatal és idősebb munkavállalók kiszorítása a munkapiacról, multinacionális nagyvállalatok megjelenése	szocialista nagyüzemi termelés, nehézipari létesítmények a férfiak, könnyűipari munkahelyek a nők számára, teljes foglalkoztatás, betanított munkák piaca (cementgyár, vasgyár, bányák, kohók, vegyipari üzemek,
jellemző végzettségek	szakmunkás, érettségi, főiskolai szintű diploma	8 általános, szakmunkás	8 általános, betanított munkás
jellemző munkakörök a településen	szolgáltatói tevékenység (főként jóléti és igazgatási területen) Pl. idős – és gyerekgondozó,	munkanélküliség, GYES, GYED vállalkozói tevékenység főként szakipari területen (villanyszerelő, műszerész, kőműves)	növényápoló a tsz-ben (főként nők)
jellemző munkakörök bejáróként	ipari szakmunkák nők és férfiak számára, szolgáltatói tevékenység kiszélesedése (kereskedelem, egészségügy, jóléti területek), egyszerű szellemi munkakörök főként nőknek	ipari szakmunkák (főként férfiak) adminisztratív tevékenység (főként nők)	ipari segéd és betanított munkák (főként férfiak)
jellemző munkahelyek a településen	önkormányzat és intézményrendszere, helyi szolgáltatások (bolt, fodrászat, idősellátás, gyermekintézmények)	önkormányzat és intézményrendszere	tsz és melléküzemágai

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

jellemző munkahelyek 30-50 km-es körzetben	a multinacionális vállalatok termelő üzei, közszolgáltatás járási szintű intézményei és szolgáltatásai	vállalkozói tevékenység és az ehhez köthető alkalmazottak szakipari területen főként a férfiak számára	a szocialista nagyvállalatok (bányák, kohók, nehézipari és könnyűipari cégek)
---	--	--	---

Forrás: Saját szerkesztés az interjúkra és kutatási tapasztalatokra építve

Az interjúk elemzésekor nyilvánvalóvá vált, hogy a generációk tudáselemei alapvetően a saját tapasztalatokra épülnek, és a generációk közötti tudásátadás nagyon korlátozott. A fiatalok többsége nem igazán érdeklődik a múlt eseményei iránt. A két generációval korábbi, vagyis a rendszerváltás előtti munkavégzési formákra vonatkozóan csak felszínes ismeretekkel rendelkeznek, s minél alacsonyabb a megkérdezettek iskolai végzettsége, annál kevesebb konkrétumot őriz az emlékezet a múlt hagyományaira vonatkozóan.

B) AZ INGÁZÁS, BEJÁRÁS HAGYOMÁNYAI

*„[M]indenkinek el kell menni, aki dolgozni akar.”
(25 éves fodrásznő, jelenleg gyesen van)*

A falusi tér a mezőgazdaság modernizációját követően egyre kevesebb munkalehetőséget adott az ott élőknek (Bíró – Rácz 2013). Az ötvenes évek politikája által erőltetett nehézipari fejlesztés először a férfiakat mozdította ki a falusi térből, a hatvanas évek kollektivizálása pedig a meghatározó női munkahelyeket számolta fel a falvakban. A megélhetés kényszere miatt a hetvenes években kialakult kétkeresős családmóddal kialakulásával a nők is elindultak a szomszédos városok felé. Jelen-tősen megnőtt a naponta munkába járók, majd ezt követően az elköltözők száma és aránya.

Az esettanulmány készítése során mi is szeretnénk volna tudni, hogy a fenti tendenciák hogyan érvényesültek a vizsgált településeken. Mennyire voltak helyhez kötöttek a mintába került fiatalok szülei, nagyszülei, illetve milyen mértékű volt az ingázás bejárás körökben?

Az 1. sz. táblázat tanulsága szerint a fiatalok emlékezete a nagyszülők munkavégzésére vonatkozóan többnyire csupán a hetvenes évek vége-nyolcvanas évek közepéig nyúlik vissza, a megkérdezettek közül mégis többen tettek említést arról, hogy a nagypapa külföldön dolgozott. A szocializmus idejének két nagy külföldi munkavállalási lehetősége – a kőolajvezeték építése Tengizben és többnyire építőipari munkavégzés Németországban (akkor még NDK) – nem volt ismeretlen főként a leg-szegényebb vidékeken. A külföldi munkavállalás, bár számos áldozattal járt, a hely-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

ben maradó családtagok számára mindig gyors felemelkedési lehetőséget ígért, s a peremhelyzetű fiatalok körében mint magas presztízsű megoldás került említésre.

A külföldi munkavállalás mellett az interjúalanyok közel kétharmada tett említést arról, hogy az idősebb családtagok közül volt olyan, aki a településről hetente vagy kéthetente munkába járva, illetve napi *bejárással végezte munkáját*. Az interjúalanyok hosszan sorolják a településről a munkavállalási céllal elinduló családtagok listáját.

„A Cementgyár, meg a Vasgyár. Meg volt még a kohászat, meg más is, mert volt annak még egy mellékága. Papírgyár is megvolt akkor. Meg megvolt még akkor Szerencsen a cukorgyár. Akkor még megvolt a malomipar, az is volt. Volt rengeteg. Ó, akkor még nem privatizálták őket, akkor még volt az ÁFÉSZ, a Miskolc Élelmiszer, a Pesti Csemege, és hú, hát azután mentek át ezek így, hogy átváltak és jöttek a multi cégek. (...) Én szerintem régen jobban eljártak. Akkor még biztosítva volt. Akkor még tudták, hogy elmennek a gyárba és akkor még 10 évig ott lesznek. Hát ez így volt kilencven-kilencvenötig. Ez így volt, mert már mikor én is visszamentem a második gyerekkel dolgozni, akkor már a céget szétszedték. Akkor már kezdődött ez a huzakodás. Az volt a biztos, akkor bentre jártak a Cementgyárba, akkor úgy álltunk a buszon, mint a heringek, hazafele is. Most meg üres a busz szinte, megy a déli vagy a fél egyes, hát na. Reggel vannak tanulók, de na. Akkor még inkább bentre jártak.” (53 éves, szakmunkás nő. Most is bejáróként dolgozik.)

Jóllehet, sok esetben megfogalmazódik, hogy a magyar munkaerő nem kellően mobil, az általunk készített interjúk tapasztalata alapján a munkavégzés az érintett fiatalok többsége esetében nem a településen, hanem a közeli városban történik és az 53 interjúalanyból csak 16 esetben sikerült a lakóhelyen munkát szerezni, de ennek jelentős része (8 eset) közmunka.² Az ingázók között azonban csak egy olyan eset volt, amikor a munkavégzés miatt a fiatal nagyobb távolságot tett meg (Budapestre jár), s nem napi bejárással látja el feladatait. A piaci jövedelmek azonban a többség esetében a megkérdezett célcsoport tagjai számára most is napi bejárással érhetőek el, mint a szülői generáció esetében.

² A közfoglalkoztatás szabályainak változásával – 25 év alatti fiatalok közfoglalkoztatásba vonásának megszigorítása – azonban ez a lehetőség egyre korlátozottabban áll a helybeli fiatalok rendelkezésére. A 2017 márciusában kiadott kormányrendelet szerint ugyanis 25 év alatti személyeket csak abban az esetben vonhatnak be a közfoglalkoztatási programokba, ha az Ifjúsági Garancia Rendszer keretében megvalósuló munkaerőpiaci program nem kínál számukra egyéb reális lehetőséget. Részletesebben lásd: 1139/2017. (III. 20.) Korm. határozat az egyes munkaerőpiaci intézkedésekről.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

C) A FÖLDRAJZI ELHELYEZKEDÉS MEGHATÁROZÓ SZEREPE A MUNKAVÁLLALÁSI STRATÉGIÁK ALAKULÁSÁRA

„Akkoriban még nem volt annyira jellemző ez az elmenés, akkor még maradtunk, még munkalehetőség is volt akkor. Mivel mind a ketten szentandrásiak voltunk, így maradtunk... (Mára a) ... munkalehetőség, az abszolút elfogyott... Végül így alakult, itt veszttem.” (50 éves, érettségizett nő. Bolti eladó helyben.)

Az interjúalanyok elmondása szerint a reggeli buszok a falvakból ma már üresen járnak a műszakkezdesre. Hova lettek a fiatalok, miért járnak a buszok üresen? A szülői generáció tagjainak nagy része saját tapasztalataira építve sajátos képet fest fiatalkori munkavállalás esélyeiről és gyermeke mai lehetőségeiről a településen.

„[M]unkalehetőség terén sokat romlott az én fiatalkoromhoz képest, mert azért akkor több lehet..., most is csak azt mondom, hogy a TSZ bármilyen ágon rengeteg munkát tudott adni a szentandrás embernek, akár fizikai, akár szellemi munkát most is azt mondom. Meg akkor például, mint amibe bedolgozom varroda, az is volt kettő. Tehát azért többet tudott adni, mint most... Fiatal itt munkát itt helyben nem nagyon talál. Ritka. (49 éves, általános iskolai végzettségű nő, betanított munkásként dolgozik.)

„Sajnos munkalehetőség nem nagyon van, csak ez a hivatali program, fiatalok is vannak benne, idősebbek is, középkorúak is. Fiatalkoromban több lehetőség volt. (...) A fiataloknak el kell menni távolabbra, mert nincs munkalehetőség, elmennek hetelni. Ezen a településen csak a hivatali program van. Régen több lehetőség volt.” (54 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő, háztartásbeli.)

„Hát ugye volt egy időszak mindenkinek az életében az az időszak, amikor nehezen lehetett elhelyezkedni. Ugye amikor mi tanulók voltunk nem hallottuk, hogy nincs munkája valakinek és utána jött az az időszak, amikor jött a munkanélküliség. És akkor nagyon sokan szerintem nem csak falun, hanem a városokban is sok lett a munkanélküli. És szerintem az embereknek a kedvük is elment talán így a munkától. Nehezebben álltak vissza a munkakörökbe és van, aki próbálkozott úgy tanfolyamokon továbblépni túl ezeken, de vannak, akik mélypontokra kerültek, sok a munkahelye elvesztése miatt. (57 éves, érettségizett nő, jelenleg is dolgozik.)

Az élénkülő munkaerőpiac hatása ezeken a peremhelyzetű településeken csak az utóbbi néhány évben vált érezhetővé. A kedvező földrajzi elhelyezkedésű kistéle-
püléseken, a megyeszékhelyek, közép méretű és kisebb városok 30-40 kilométeres

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

vonzáskörzetében megjelenő gazdasági és szolgáltató egységek munkaerőkereslete fokozatosan erősödik, lehetőséget kínálva a napi bejárással elérhető munkavégzésre a fiatalok és középkorúak körében. A 40 kilométernél távolabb eső településeken, illetve a közlekedésárnyékos térségekben lévő településeken (pl. zsákfalvak) ez az élenkülés sokkal korlátozottabban érvényesül. Ha ez a távolság ennél nagyobb, vagy kedvezőtlen a tömegközlekedéssel való megközelítése, nagyobb eséllyel alakulnak ki olyan települési zárványok, ahol a helyben maradás (főként az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők számára) nem választás, hanem kényszer eredménye. Nincs más alternatíva. Több esetben ez a helyzet köszön vissza az interjúkból is:

„Sokkal több itt a velem egykorú lány, család, akiknek gyerekei vannak és szóval hátrányos helyzetbe vannak és nem tudtak, ezáltal kitörni... a legközelebbi hely, ahol munkát találhatnának, ha sikerülne az is nagyon messze van, több mint 60 kilométer.” (25 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő. 10. osztályban lemorzsolódott, mert terhes lett. Jelenleg közmunkás.)

„Munkalehetőség, az abszolút elfogyott, szerintem az nincs, azt mindenki tudja. A fiatalok is azért mennek el szerintem... (24 éves, érettségizett nő. A szomszéd városban dolgozik pénztárosként.)

A kiüresedett vagy népességszerkezetükben átalakult települések (előregedés, foglalkoztathatóság szempontjából kritikus népességcsoportok koncentrációja) tömegközlekedésének újjászervezése nem gazdaságos, a napi bejárás feltételei ilyen formában nem állnak rendelkezésre. Ezekre a településekre még a manapság újra általános jelenséggé váló „munkásbuszok” sem járnak ki, nem éri meg, hogy kijárjanak, mert nincs megfelelő mennyiségű és minőségű „hadra fogható” munkaerő. Ez a kettősség tetten érhető az interjúkban is. Van, ahol teljesen reménytelen képet festenek a bejárással elérhető munkavégzéssel kapcsolatban és van, ahol folyamatosan újratermelődnek ezek a struktúrák és az egész család naponta utazik a közeli településen lévő munkahelyre. Éppen ezért célszerű a települések földrajzi elhelyezkedése, népességszerkezete és lokális térben kialakult minták alapján differenciáltan kezelni a mintaadó örökségeket („több generáció óta eljárnak az itt élők dolgozni”) és az időközben bekövetkezett változásokat („már nincs, aki eljárjon, vagy nincs mivel eljárjon”).

Mindemellett a reális helyzetértékeléskor célszerű azt is figyelembe venni, hogy a megkérdezettek a szülői generációból hogyan tudják összeegyeztetni a munka világára vonatkozó, az ezredforduló környékén érvényes saját tapasztalataikat napjaink megváltozott, a gyerekeik számára lehetőségeket kínáló feltételekkel. Több esetben tapasztaltuk ugyanis, hogy a szülők úgy mentették fel gyerekeiket a munkavállalás felelőssége alól, hogy érvként a korábbi évtizedek korlátozott munkerőpiacára érvé-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

nyes jellemzőket sorolták. Ezt az ellentmondást tükrözi az is, hogy a szülők, jóllehet összességében alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, még ma is nagyobb arányban dolgoznak, mint a kutatásba vont gyerekeik. A *szülők* igen gyakran – rövidebb, hosszabb időre – felmentik gyerekeiket a munkavállalás alól és *eltartják a jövedelem nélküli 19–25 éves fiatalokat*, még akkor is, ha a munkaerőpiaci helyzet ezt nem indokolná.

2. táblázat

A szülők és a gyerekek munkaerőpiaci státusza jelenleg

	Apa	Anya	Gyerek
dolgozik	30	29	27
közfoglalkoztatott	5	11	7
munkanélküli	1	1	8
nyugdíjas/ rokkantnyugdíjas	5	4	–
tanuló	–	–	6
GYES/GYED	–	–	3
HTB	–	5	–

Forrás: Saját szerkesztés az interjúk adatbázis alapján

A lokális térben tetten érhető múltbeli örökségek/hagyományok összefoglalásaként fontos kiemelni, hogy úgy tűnik, ezek a *korábbi munkavállalási minták* racionális és manifeszt módon *nem sokat segítenek a falusi fiatalok munkaerőpiaci útkezdésén*. Nem egyértelmű például, hogy ahol a szülők körében is jelentős volt a szomszédos településekre való bejárás, ott a gyerekek generációjában is ezeket az utakat járják, és a gyerekek beletörődnek abba, hogy a szülők útja is ez volt és ezen a környéken így szokás. Sok esetben a gyerekek nem vállalják a bejárással kapcsolatos kényelmetlenségeket, s inkább elfogadják a közfoglalkoztatást, vagy a passzív státuszokat (a szülő eltartja, vagy transzferjövedelmet – pl. gyes – kap).

A racionális modellkövetést akadályozza az is, hogy az előző generációk munkaerőpiaci helyzetére vonatkozó tényyszerű ismeretek helyett mind a fiatalok, mind a szülők esetében sok esetben nosztalgikus képeket találunk, amelyek nem illeszthetők a megváltozott gazdasági és társadalmi környezethez, és csak kivételes esetben szolgálnak követhető mintaként (ifjú gazdák). Ezek a nosztalgikus/romantikus modellek nem segítik elő, hogy a huszonéves fiatalok megtalálják munkájukat, szerepüket a falusi társadalomban. Másfelől a nagyszülői, szülő elbeszélésekből a fiatalokhoz a legtöbb esetben mégis eljutó tradicionális munkakép éppenséggel nem vonzza, hanem sok esetben taszítja a fiatalokat a szülői/nagyszülői minták követésé-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

ben: sokat dolgoztak, nehéz fizikai munkát végeztek, sok bizonytalansággal szembe-sültek, ezért egyszerre igyekeztek mindig több lábon állni, ami extra erőfeszítéseket igényelt.

Néhány kivételes esetben találkozunk csupán a szülői generáció pályamodell-jéhez való közvetlen visszacsatolással, önkéntes, vagy kényszerű, de racionálisnak tűnő pályakövetéssel: egy helyen dolgoznak, mert hosszú idő óta ez az egyedüli komoly munkaadó a környéken, jöllehet a neve és a tulajdonosa időközben változott néhányszor (pl. BorsodChem), a szülő elviszi – beajánlja – a gyereket a saját munkahelyére, hogy elősegítse gyereke foglalkoztatását, vagy a szülő bevonja a saját vállalkozásába a gyereket, mert pl. így látja biztosítottnak a gyerek, a vállalkozása és ezáltal a saját jövőjét is.

A családi hagyományok, települési minták és a jelenlegi keretfeltételek hatásának vizsgálatán túl kiemelt figyelmet fordítottunk annak elemzésére is, hogy milyen kitörési utakkal próbálkoztak a fiatalok, illetve esetenként a fiatalok karrierpályáját egyengető szülők. A következőkben egyfelől a fiatalok pályaválasztását és az ehhez kötődő karrierelképzeléseket vizsgáljuk, másfelől pedig a lokális térből kiszakadó és a „nagyvilágban szerencsét próbáló” fiatalok útját követjük.

Kitörési kísérletek

A) A PÁLYAVÁLASZTÁS ÉS AZ ISKOLA

„[É]n 13 éves fejjel nem azt nézem, hogy xy ki hova megy el. Így engem nem érdekelt, inkább mentem focizni. Így ennyi.” (21 éves, gépész végzettségű férfi, munkanélküli.)

A továbbtanulás és az iskola jó lehetőséget kínálhat a kedvezőbb státusz elérésére még a leghátrányosabb helyzetű település fiataljai esetében is. Hogy a fiatalok élni tudnak-e ezzel a kitörési lehetőséggel, azt nem csupán az határozza meg, hogy elég érettek-e a pályaválasztásra (mint a fenti idézet is jelzi, többnyire nem), vagy, hogy milyen szakmát szeretnének, hanem az is, hogy a hagyományok milyen mintát közvetítenek és a feltételek mit tesznek lehetővé (Kiss 2008, Vida 2016). A megkérdezett szülők jelentős része anyagilag nem engedhette meg magának gyermeke hosszú idejű képzését és azt sem, hogy a gyerekeiknek nagy távolságra fizessék az utazást, illetve a lakhatás költségeit.

„Nekünk akkor meg kellett gondolni nagyon, hogy hova járnak, mert mivel nagy család vagyunk és itt hogy mondjam busz lehetőség, vonat lehetőség nagyon nehéz volt és azt is kellett nézni, hogy el tudnak-e menni vagy nem

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

tudnak.”(43 éves, 8 általános iskolai végzettségű 5 gyerekes nő. Közfoglalkoztatott.)

„Még akkor nem voltak kötelezők, hogy iskolába adjam fel őket. Hát szegények voltunk oszt nem tudtam tovább taníttatni őket.” (60 éves, 8 általános végzettségű rokkantnyugdíjas nő.)

„Hát sajnos 8 általános, mivel anyagi helyzetünk miatt nem tudtuk finanszírozni a továbbtanulásukat. Hát, sajnos Gergő fiamnak 8 általánosa van meg, de viszont azt is már az utolsó kettőt segítséggel tudta elvégezni. Gabi fiam pedig ő... mert ugye szakács szakmára ő... ment volna, de viszont anyagi problémák miatt őket tényleg nem tudtuk finanszírozni sajnos.” (47 éves, 8 általános végzettségű munkanélküli nő.)

„Szerintem a legbefolyásolóbb tényező a közelség. Kazinbarcikán van nem tudom, vagy 5 középiskola. És akkor azokból választottunk.” (48 éves, szakmunkás férfi, 11 gyerek.)

Valószínű, hogy az esetek többségében ez magyarázza, hogy a megkérdezett fiatalok általános iskolai osztálytársainak 75%-a a közelben lévő szakmunkásképzőbe jelentkezett, amikor a tankötelezettség miatt mégis kötelező lett középiskolát választani. Csak 25%-ra becsülik a megkérdezett fiatalok azoknak az osztálytársaknak az arányát, akik gimnáziumot vagy szakközépiskolát választottak. (22 éves érettségizett autó technikus férfi.) A pályaválasztás történetét figyelve a megkérdezett családok esetében úgy tűnik, hogy az ezredfordulót követően kicsit szűkebbre zárult a világ, mint az azt megelőző időben volt. A szülőknek sem anyagi forrásuk, sem motivációjuk nincs a magasabb képzettséget ígérő, de távolabb lévő szakmai képző központokba küldeni gyerekeiket. A pályaválasztást sokszor a véletlenek és a közvetlen környezetben lévő lehetőségek határozták meg. A fiatalok többsége – még akkor is, ha úgy érzi, a leendő szakma az ő választása – kényszerpályán sodródik, csak a legritkább esetben tudatos a pályakép.

„[E]lmondom röviden: nem volt konkrét célom az életre nézve nem akartam doktor lenni, nem akartam ügyvéd lenni csak éltem.” (23 éves, 8 általános iskolai végzettségű férfi. 11. osztályban lemorzsolódott. Jelenleg raktárosként dolgozik.)

„[A] végső eset volt. Nem volt más lehetőség. Pincér akartam lenni, de Nyíregyházán csak egy iskolában volt és oda nem akartam menni.” (21 éves, 8 álta-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

lános iskolai végzettségű nő. 10. osztályban lemorzsolódott, mert terhes lett. Jelenleg gyes-en van.)

„[N]em tudtam eldönteni, hogy minek... lényegében semmi nem érdekelt akkor és akkor jött egy lehetőség, hogy lehet ott maradni 2 évre és az ad egy szociális és gyermek és ifjúságvédelmi ügyintéző szakmát és így ottmaradtam és ezt elvégeztem... A közelség miatt.” (25 éves, szakmunkás lány. Helyben bolti eladó.)

A kényszerpályán sodródást igazolja, hogy a szülők többnyire kijelölték azt a földrajzi teret, amelyben a fiatal mozoghatott.

„Azért régebben a gyerekeket is, a fiatalabbakat azért jobban fogtuk. És ugye féltettük a nagyvárosi élettől. Inkább itt a, próbáltuk ide a faluba, itthon magunkhoz láncolni őket. Mert, hogy úgy éreztük őket biztonságba, ha magunk mellett vannak.” (56 éves, 8 általános végzettségű munkanélküli nő.)

A földrajzi tér kijelölését sok esetben nem csupán a szülők biztonságigénye, hanem az anyagi helyzete is magyarázta. A falun maradt fiatalok többsége középiskolás korában bejárós volt. Bár sok esetben a fiatalok a kulturális különbségek miatti döntéssel magyarázták, hogy a bejárást választották a kollégium helyett, a legtöbb esetben a szülői intenciót („jobb neked itthon, itt jobban tudunk rád vigyázni, nem fogsz elkallódni” stb.), illetve az anyagi kényszereket is felfedezhetjük.

„Kollégista voltam, amikor a gimibe kerültem, mert akkor Arany János programos kollégiumi programba kerültem. Azt másfél évig bírtam, de utána jobbnak láttam, ha bejárós vagyok és nem is bántam meg.” (25 éves, érettségizett lány, közfoglalkoztatott.)

„Az elején kollégista voltam másodéves koromig, aztán én beleuntam ebbe a panelbe, tehát én nem bírtam ezt, hogy kollégiumba visszamegyünk, és ott vagyunk, és kimegyünk a városba és megint ugyanazt a panelt látom és megint ugyanazt a betondzsungelt. És én mondtam anyáéknak, hogy tudom, hogy fárasztó lesz napi szinten bejárni, de hozzászoktam teljesen jól bírtam, de én nem bírtam azt a fajta bezártságot, ami ott volt.” (25 éves, mentőtiszt végzettségű nő. Nem helyezkedett el. Párja kocsmát működtet, abban kisegítő.)

„Persze, koliba egy, kemény hát egy évet talán. Gyűlöltem, nagyon utáltam. És utána? Inkább bejárós voltam. Minden nap hajnali 3:40-kor keltem és mentem.” (25 éves fodrásznő. Jelenleg gyes-en van.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az interjúalanyok történeteit megismerve az a hipotézisünk alakult ki, hogy aki nem volt kollégista, az nehezebben szakad ki a közösségből és a családjából, s nagyobb valószínűséggel marad a falujában még akkor is, ha a munkapiacon a szükségnél nagyobb kompromisszumokat kell kötnie. Ezt igazolja többek között a nem szakmájukban, vagy a végzettségükhöz képest alacsonyabb státuszban dolgozó megkérdezettek figyelemreméltó aránya is.

A pályaválasztás esetlegessége és kényszerűsége gyakran vezetett csalódáshoz és az iskolai tudásnak, az iskola szerepének leértékelődéséhez. A magas arányú lemorzsolódási mutatók mellett az iskola presztízsének leértékelődését mutatja az is, hogy a vizsgált célcsoport körében, a megkérdezettek jelentős része a szüleiről sem tudta, hogy pontosan milyen szakképzettséggel rendelkezik, csak azt tudták, hogy kb. mivel foglalkozik/foglalkozott.

Az iskolai karrierben a 10. osztály a megkérdezett célcsoport esetében fontos háttér volt. A 16. életév betöltését követően, amikor már nem kötelező az iskolalátogatás, a fiatalok az elkezdett szakmákat sok esetben abbahagyták és/vagy dolgozni mentek, vagy alkalmi munkákat kerestek. Az érintettek az iskolai lemorzsolódás okát legtöbbször nem említik, esetenként betegségekre, anyagiakra hivatkoznak, de több esetben fiatalkori terheesség áll a háttérben.

A megkérdezett falusi fiatalok között azért akadt számos kivétel is, ahol a pályaválasztás a fentiekhez képest nagyobb tudatossággal zajlott. Igaz a mintába került 6 diplomásból 3 nem a szakirányának megfelelő munkakörben, sőt nem is diplomás munkakörben tevékenykedik. Így ezek a kitörési kísérletek is csak félig mondhatók sikeresnek. Alapvető különbség a diplomások és a középfokú végzettségűek között, hogy a diplomások – már csak a felsőfokú képző intézmény fizikai távolsága miatt is – az esetek többségében kollégisták voltak.

„Kollégiumba jártam középsuliba is és főiskolán is...” (25 éves férfi, főiskolát végzett, jelenleg közalkalmazott.)

„Mindig is kollégista voltam, tehát elkerültem innen az általános iskolából. 4 évig kollégista voltam Szerencsen aztán most lesz a 4. éve, hogy Nyíregyházán is kollégista leszek/vagyok.” (21 éves nő, jelenleg egyetemi hallgató.)

„[T]ehát kollégistaként éltem az életem, ami szerintem a legjobb 8 év volt az életembe. ... kollégiumban 5 évig laktam az fantasztikus volt, szerintem az kihagyhatatlan egy diák életéből. Legjobb barátságok ott is kötődnek meg fantasztikus élményekkel gazdagodik az ember a kollégiumi évek alatt. Egyetem alatt albérletben laktam.” (24 éves, környezetgazdálkodási mérnök, férfi. Jelenleg telefon- és internetszerelőként dolgozik.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A kollégiumi létet a fizikai távolság mellett az is magyarázta, hogy a kibocsátó családok rendszerint nem rendelkeztek olyan anyagi háttérrel, hogy az albérlet költségeit is finanszírozni tudták volna. A fiatalok többsége pedig nem rendelkezett olyan kulturális tőkével, hogy az egyetemet úgy végezze, hogy mellette az önmaga eltartásához elegendő anyagiakat biztosító munkát is végezzen. Néhány esetben azt is tapasztaltuk, hogy a tanulás melletti munkavégzés a kibocsátó család részéről sem volt elvárás, csupán a diplomaszerezés, mert a sikeres diplomaszerezést tekintették a státuszemelkedés zálogának, s ezért igyekeztek minden áldozatot meghozni (még ha esetenként ez az áldozat csupán egy kollégiumi lét finanszírozására volt elegendő). A munkatapasztalatra vonatkozó kérdésekből is az derül ki, hogy a fiatalok többsége a tanulás mellett ha végez is munkát, csupán nyári időszakban dolgozott, a tanulmányi időben nem.

B) ELMENNI MESSZE

„Mindenki nagyon lelkesen indul, nagyon jó egy darabig, de amúgy mindenkin kijön a honvágy egy idő után.” (25 éves, diplomás nő)

„Csak a stabilitás hiányzott.” (21 éves, érettségizett férfi)

A nehezen kezelhető anyagi, területi és kulturális hátrányok leküzdésére a tanulásra épülő karrier mellett jó megoldásnak tűnik a külföldi munkavállalás is. Ennek a kitörési modellnek a jellemzőit egyfelől azért is célszerű vizsgálni, mert mint a korábbiakban említettük, a vizsgált települések egy részében már a rendszerváltást megelőzően volt hagyománya – még ha szűk körben is – ennek a szerencsét próbáló nekilendülésnek. Másfelől a kitörési utaknak ezt a formáját azért is célszerű követni, mert az Európai Unióhoz való csatlakozás és a határok átjárhatósága, illetve a közvetlen környezetben lévők köréből érkező sikertörténetek nagy csábítást jelentenek a fiatalok számára a hátrányos helyzetű térségekben is. A kutatásba vont családok közül is csaknem minden másodiknak volt olyan tagja, aki a rendszerváltást, illetve az uniós csatlakozást követően hosszabb vagy rövidebb ideig szerencsét próbált külföldön. Sőt, a megkérdezett fiatalok közül is dolgoztak néhányan külföldi munkahelyen. A megkérdezettek azonban az esetek többségében sikertelen kísérletről számoltak be. (Nyilvánvalóan ehhez az is hozzátartozik, hogy ha sikeresek lettek volna a kísérletek, nem kerültek volna bele a mintába.) Nézzük meg a rövid beszámolókat, milyen nehézségekkel szembesültek a fiatalok a külföldi munkavállalás során!

„Igen, voltam már kint Németországban, de a munkahely sem olyan volt, mint amilyenre számítottam, és nehezen bírtam a távolságot, nehéz volt megoldani

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

a kapcsolattartást a családdal és a barátaimmal... Sokan szerencsét próbálnak a faluból külföldön, de nagyon kevesen állják meg a helyüket, vagy bírják a távolságot.” (23 éves szakmunkás férfi. Jelenleg a családi vállalkozásban dolgozik.)

„[V]oltunk kint Londonban. Hát egy fél évet voltunk, miattam jöttünk haza, mert én nem igazán... nem igazán az én világom ez a városi élet és akkor még enyhén fogalmaztam, hogy városi élet. Mert azért London az egy világváros... Nagyon jól lehet keresni, de hát ugye mint tudjuk, nem minden a pénz, de mégis. ... Én többet sírtam, mint gyerekkoromban a kint létem alatt, mert nem az én világom.” (25 éves fodrásznő. Jelenleg gyes-en van.)

„[É]n kimentem Ausztriába is dolgozni, ugye én voltam kint 2 hónapot, aztán honvágyam volt, hazajöttem... Jó is volt, csak hát ugye messze volt, fiatal voltam, 18–19 éves voltam, aztán így vágytam haza.” (22 éves fordásznő. Jelenleg GYED-en van.)

Az idegen kultúra nagy kihívást jelentett a szerencsét próbálók körében. Különösen akkor, ha tudjuk, hogy a külföldre vágyók többsége már a középiskolát is bejáróként és nem kollégistaként végezte, mert – az anyagi okok mellett – nehezen dolgozta fel a kulturális különbségeket. Más értékek, más időrend, más viselkedési modellek, más ételek... Minden más volt, minden idegen, és a fiataloknak nem volt biztonságérzetük.

A másság okozta konfliktusok és bizonytalanságok sok esetben nem csupán a külföldi léte rövidítették meg, hanem a belföldi „szerencsepróbálás” időszakát is. Sőt, sok esetben ez tartja a fiatalokat itthon.

„1,5 hónapot jártam Szombathelyre dolgozni. Mert onnan, az volt az első munkahely, aki visszahívott egyáltalán, hogy nekik kellenék. Elmentem. Borzalom volt. Az a nyugat... Menekültem is vissza. Nemrég jöttem vissza. 2 hete jöttem vissza onnan. Munkavégzésileg nem volt vele probléma. A szállás miatt és egyéb dolgok miatt volt kisebb probléma, úgyhogy azért jöttem vissza végül is. Ha az a munka lenne itt helyben, na az teljesen jó lenne. Azt tudnám élvezni. ... Csak a stabilitás hiányzott. Tehát gondolkodni kellett a dolgokon. Ezt is be kell szerezni, el kell intézni, meg kell csinálni. Otthon meg csak le kéne feküdni és hagyni mindent, ahogy van. Itt pedig szenvedni kell. Ennyi volt, ami úgy zavart a távollétben. Amúgy teljesen jó volt... Mondjuk a papírmunkákat vagy éppen az élelmiszerellátást, főzni magamnak. Jó mondjuk munka mellett főzni magamnak, az nagyon rosszul jönne ki. 8-at alszok, 8-at dolgozok és 4 órát

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

főzők. Mert annyi kellene hozzá. Elég kevés szabadidőm maradna. Itt ennyiből jó, hogy mindennel el vagyok látva.” (21 éves, érettségizett munkanélküli férfi.) „Ugyanannyit kerestem volna, mint hogyha itt elhelyezkedünk. Csak ugye ott még fizetni kellett volna az albérletet. Annnyival nem kerestem volna többet, hogy megérje ott lenni.” (25 éves, érettségizett nő. Adminisztrátorként dolgozik.)

„Megszóltak azért, mert tájszólással beszélek...” (21 éves érettségizett férfi. Budapesten tanult, szeretett volna ott egyetemen maradni, de hazajött a polgármesteri hivatalba és inkább levelezőn végzi a Közszolgálati Egyetemet)

„Nem mernék nekivágni egyedül.” (24 éves, érettségizett nő. Jelenleg pénztárosként dolgozik.)

A fiatalok félelme a megszokott közösségből való kiválástól nem egyedülálló. A szülők körében hasonló jelenséggel találkozunk nem csupán gyerekeik, hanem saját élethelyzetük esetében is. Az alábbi interjúalany találóan fogalmazta meg azt a félelmet, amit a szülők éreznek, s sok esetben gyerekeiknek is tovább örökítenek.

„Hát most volt példa, hogy a férjem mehetett volna rendőrné, Pesten kaptunk volna lakást, de szerintem féltünk attól, hogy kimozduljunk. Az, hogy idegen környezet, milyen lesz, megfelel-e a munka, ha nem felel meg, vissza kell jönnünk, találunk-e munkát mindenkinek. Féltünk a világtól.” (45 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő.)

„[M]ert szerintem féltünk az újtól, féltünk belevágni abba, hogy elmenni más városba.” (54 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő. Háztartásbeli.)

Nem csupán az alacsonyabb iskolai végzettségűek körében, hanem az elsőgenerációs értelmiségiek körében is meg tapasztalható ez a „leválástól való szorongás”.

„Hát azért is döntöttem így, mivel visszajöhetnék az iskolába tanítani és így könnyebb lenne, mint idegenek közt elkezdni a tanítást is, hiszen a volt tanáraim mellett, mint mentorált fejlődhetnék, úgyhogy meg igazán kényelmes lenne így számomra. Most úgy érzem biztos vagyok benne, hogy itt maradok. (21 éves, egyetemi hallgató nő.)

A kisebbségi helyzetből kitörni vágyó leendő tanár a szakkollégiumok (Arany János, majd a felsőfokú képzésben roma szakkollégium) támogatásával megpróbálta

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

a kibocsátó közösségből való kiemelkedést azzal, hogy elvégzi az egyetemet, de a munkavállalás során már nem tud/akar kitörni a saját komfortzónájából, hanem hazajön mert itthon „kényelmesebb”.

A kudarcos, vagy „félutas” kitörési kísérleteket követően a fiatalok a lokális tér adottságaival megalkusznak, elfogadják a helyi közösség működési rendjét, az elérhető szolgáltatások szintjét. Ezt követően már nehéz kitörni, lakóhelyet változtatni. Nem csupán a külföldi munkavállalás esetében van ez így, hanem a távolabbi településeken való munkavállalásnál is, azzal a különbséggel a külföldi munkavállaláshoz képest, hogy belföldön a befektetésekkel (érzelmi, anyagi) szemben lényegesen kisebb a várható haszon, mint a külföldi munkavállalás esetében.

Feltételezzük, hogy a kötődést erősítő félelmek, leválási szorongások mellett a közösség tagjaként elérhető reciprocitások előnye, haszna is a veszteség rovatra kerülne a lokális társadalomból való kiváláskor. Ennek a mechanizmusát viszont jelen kutatásunk során nem vizsgáltuk, így a kötődés/leválás téma, illetve a lokális reciprocitás dimenziójának a kibontása további kutatásokat igényel.

A falun élő fiatalok kötődéstípusai és a foglalkozási karakterek

A fiatalokkal készült interjúkat csoportosítva hat jellegzetes kötődés típust véltünk felfedezni. A hat csoport két meghatározó alcsoportra bontható: a kényszerből itthon maradók és a racionális vagy tradicionális okok miatt kötődők. Ez utóbbi esetében azt feltételezzük, hogy a lakóhelyválasztás során a saját döntésnek nagyobb szerepe volt, mint az előző nagyobb csoport esetében, ahol feltételezzük, hogy főként külső tényezők irányították/befolyásolták a döntést.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

3. táblázat

A falun élő fiatalok jellegzetes kötődéstípusai a foglalkozási karakterek szerint

Típus	a kötődés oka	a domináns szakmák köre	a típus kockázata
az itt rekedtek	<ul style="list-style-type: none"> – megélhetési kényszer – kapcsolatok, tapasztalatok és tőkék hiánya – a reciprocitás garanciái a rokonsági rendszerben 	<ul style="list-style-type: none"> – nincs szakmai végzettség – a lokális térben nem piacképes szakmai végzettség 	<ul style="list-style-type: none"> – tanult tehetetlenség – a peremhelyzetbe ragadást erősítő reciprocitás és kapcsolati háló
a kiváráók	<ul style="list-style-type: none"> – amíg meglesz a végzettség – amíg nagyobb lesz a gyerek – amíg egy kicsit összeszedjük magunkat – amíg nem tudunk másutt házat venni – amíg nem sikerül a városban állást szerezni 	<ul style="list-style-type: none"> – jellemzően nem a településtípus működéséhez kötődő szakmacsoportok (CNC gépkezelő, programozó, mentőtiszt, cukrász stb.) 	<ul style="list-style-type: none"> – lokális kötődés erősödése – a kiemelő kapcsolati tőkék lazulása, izoláció – a szakmai kompetenciák gyengülése, szak-képzettség elavulása – kompenzációs stratégiák megerősödése
a falura menekülők	<ul style="list-style-type: none"> – túl nagy a város – túl sokba került az önálló lét – túl sok áldozattal járt a külföldi, nagyvárosi próbálkozás 	<ul style="list-style-type: none"> – vegyes szakmacsoport 	<ul style="list-style-type: none"> – kényszeridentitás – alacsony szintű elkötelezettség – „potyautas” habitus
a tősgyökeresek	<ul style="list-style-type: none"> – tradicionális kötődés – erős személyes hálózatok – kedvező települési környezet 	<ul style="list-style-type: none"> – közszolgáltatás és hagyományos gazdálkodás 	<ul style="list-style-type: none"> – korlátozott szakmaválasztás lehetősége – lokális kötöttség, alacsony szintű mobilitás
a falusi szolgáltatók	<ul style="list-style-type: none"> – vállalkozói lét előnyei az alkalmazotti léttel szemben – családi vállalkozás folytatása 	<ul style="list-style-type: none"> – szakipari munkák (villanyszerelő, háztartási gépszerelő, fodrász, kozmetikus) 	<ul style="list-style-type: none"> – szűk piac, – az árnyékgazdaság erős konkurenciája – tőkehiány
az ifjú gazdák	<ul style="list-style-type: none"> – elkötelezettség – szakmaszeretet – kiemelkedő támogatási rendszer 	<ul style="list-style-type: none"> – mezőgazdasági gépszerelő, – tapasztalati tanulással induló, mezőgazdasági szakmai végzettség nélküli vállalkozók 	<ul style="list-style-type: none"> – tőkehiány – szaktudás hiánya – szakmai támogatórendszer hiánya

Forrás: Saját szerkesztés az interjúk adatbázis alapján

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A lakóhelyválasztás kényszerpályái

A) AZ ITT REKEDTEK

A szakmai végzettség hiányában itt rekedt, többnyire közmunkás státuszban foglalkoztatott fiatalok helyzetét leginkább a szülői interjúkból ismerjük meg. Külső kapcsolatok, tapasztalatok és tőkék hiányában ennek a csoportnak nincs igazán lehetősége a településről való elköltözésre. Az esetek többségében többgenerációs munkanélküli családookról van szó, amelynek tagjai nagyobb lélekszámú háztartásokban élnek. Jövedelemszerkezetükben hosszú idő óta meghatározó a passzív jövedelem, amelyet a kiterjedt családhalózat tagjainak reciprocitása erősít: valakinek mindig adódik valami jövedelem, amellyel az egész család/háztartás számára biztosítja az aznapi alapvető szükségletek kielégítését. A holnap ezekben a családokban nem tervezhető, így hosszútávú terveik végképp nincsenek, ezeket többnyire álmok, kívánások és illúziók helyettesítik. A kialakult helyzetért a legtöbb esetben a külső környezeti feltételeket teszik felelőssé, s a csoport tagjait áldozatként mutatják be (nincs elég munkahely, betegség, rosszindulat, stb.) (Nagy et al. 2015).

Az utóbbi években egyre nagyobb arányban kapcsolódnak be a közfoglalkoztatásba, ahol – mint az alábbi interjúrészletből is kiderül – a szülői és a gyerek generáció együtt dolgozik.

„[V]ároson nem úgy tudjuk megtermelni a veteményt, állatot nem úgy tudunk gondozni... ennyiből jobb, hogy falu... Jelen pillanatban közmunkás vagyok, mivel hogy faluról nagyon nehéz bejárni, dolgozni bárhova. Nem jó, nem valami jó a közlekedés, ezért itt ragadtunk és munkanélküliek lettünk... Mi megpróbáljuk a magunk kis életét élni. Állatot tartunk, növényeket természetünk a kertben, úgyhogy ebből nagyon sok hasznunk van. Úgyhogy ezzel a kis jövedelempótlással nekünk megélhetésnek elég... Hát vannak a nálam idősebb asszonyok, olyan ötven, hatvan éves asszonyok is vannak, akikkel mai napig is összejárunk, ők velük megismerkedtünk. Azóta is összejárunk, piknikezünk, bográcsozunk. Úgy, hogy ha bármi bajunk van vagy nekünk, vagy nekik, akkor szólunk egymásnak és segítünk és megpróbálunk egymáson segíteni.... A kicsi lánynak érettségije van meg szakmunkásképzője, de sajnos közmunkás mivel innen faluról nem igazán tud eljárni, dolgozni meg nem is nagyon engedjük. ... A lakást nem tudjuk eladni, mert az ára nagyon olcsó. Nagyon alatta vannak a lakások, az ingatlanárak. Úgy, hogy emiatt maradtunk végül is Kerekiben, de nem bánjuk, mert ugyanolyan megélni Kerekiben, mint Keresztesen vagy bármelyik városba, aki akar munkát találni az tud, aki nem akar, az meg úgysem fog munkát találni se itt, sem városban. (49 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő 3 gyerekkel. Közmunkás ő is és a lánya is.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„[H]a nekem lehetőségem lenne rá én már régen elköltöztem volna. Munkalehetőség nincs, közmunkából élek, amit nagyon keveslek, ötvenháromezer forint, sok a tartozásom, nem tudok megélni abból jó formán. Beteges vagyok, közgyógyon vagyok. Nem azt a gyógyszert válthatom ki, ami nekem kéne, szükséges lenne, mert olyan nem adnak, pénzért adják ki. Nincs más munkalehetőségem, nem járok napszámba, sehova. Egyedül neveltem a két gyermekemet itten. Iskoláztatni, nem nagyon iskoláztattam őket. Befejezték, nem nagyon mentek tovább tanulni, mert nem volt rá lehetőségem.” (57 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő. Közmunkás.)

„A férjem az szociálist kap, a fiam az 21 éves közmunkán dolgozott három hónapig, most a régészethél dolgozik (alkalmi munkán). Van egy gyereke, de Komádiba lakik, de hétfvégéken látogassa. Ezut fog átköltözni, gyűjt egy kis pénzt.” (43 éves, 8 általános iskolai végzettségű nő. Közmunkás, 4 gyereke van.)

Hogy miből gyűjt a 21 éves fiatal pénzt a jövőjére, az rejtély, hiszen a fele pénzt a szüleinek adja, mert még velük él. A fizetése másik felét a gyermeke anyjának adja, akihez szívesen költözne, ha a szülei elengednék. De nem engedik, mert az apja nem dolgozik, az anyja közmunkás, és kell a jövedelme a szülők és a három kisebb testvér eltartásához.

A falun rekedtek számára nagyon korlátozott a kitörés lehetőség, hiszen a legtöbb esetben nemcsak a települési hátrányok, hanem a több generáción át öröklődő tanult tehetetlenség foglyai is.

B) A KIVÁRÓK

A kivárók a legkülönbébb képzettségi szinttel rendelkeznek – szakmunkás, érettségi, diplomás – és jellemzően nem a település működéséhez kötődő szakmacsoportokban dolgoznak. (CNC gépezelő, programozó, mentőtiszt, cukrász stb.) A legtöbb esetben már most is bejárnak a szomszédos településre (többnyire városba) dolgozni, s falusi létüket ideiglenes állapotnak tekintik. A városba költözés feltételeként szabott teljesítmények (végzettség, kedvezőbb anyagiak, lakásvásárlás stb.) reálisan teljesíthető célkitűzésnek tűnnek, s az interjúalanyok többsége rendelkezik is azzal a kapcsolati, kulturális és anyagi tőkével, hogy a településről való kiköltözést – hosszabb, vagy rövidebb előkészítést követően – megvalósítsa. A csoport tagjai azonban nem azonos eséllyel indulnak céljaik megvalósítása felé. A leggyengébb pozícióval rendelkezőknek a típuson belül a hosszú ideig GYES-en lévőket, illetve gyerekeiket egyedül nevelő, szülőknél élő nőket tekintjük, akik a „ha kicsit nagyobb lesz a gyerek” feltételt szabták a továbblépéshez. Ők egyfelől komoly kockázatot vállalnak az idő múlásával, hiszen elavul a szaktudásuk, amivel a városban állást szeretnének

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

találni, illetve nem kellően konkrét a célkitűzésük, hiszen nem mondják meg, hogy egészen pontosan mennyivel kell, hogy a gyerek nagyobb legyen ahhoz, hogy a szülői házból elköltözve vállalják a közvetlen segítség nélküli önálló életet.

„Most már én is beláttam, hogy a közelben biztos, hogy nem lesz munkahely olyan, amelyet én szeretnék, úgyhogy menni kellesz arrébb, vagy lehet úgy-mond összefogni valakivel, hogy beköltözni egy városba, vagy valami hasonló, de...” (21 éves, gépész férfi, munkanélküli.)

„Sokan csak a megszokás vagy a pénzhiány miatt maradnak itt, de én elég gyakran gondolkodom rajta, hogy menni kellene... A barátnőm tanulmányai után véglegesen el szeretnénk költözni a faluból.” (23 éves, központifűtés szerelő férfi. A családi vállalkozásban dolgozik.)

„Hát egyelőre ez egy olyan helyzet, hogy a kettő között van, hogy még nem léptem, de ezt úgy tudom megfogalmazni, hogy ez egy ideiglenes állapot, tehát te pillanatokon belül, tehát hetek, napok, hónapokon belül, ha kialakulnak úgy dolgok, akkor bármikor megtörténhet ez a változás, ez csak egy ideiglenes állapot.

K: És azt el tudod képzelni, hogy valami miatt úgy alakuljon az életed, hogy mégis itt maradj?

V: Nem, nem szeretnék.” (22 éves, pénzügyi szolgáltatásközvetítő.)

C) A FALURA MENEKÜLŐK

A falura menekülő családok, személyek jelentős részét a rendszerváltást követő változások „szele” sodorta a faluba. Vannak közöttük gyöker nélküliek, akiknek a szülei nehezen megmagyarázható okok miatt kerültek a településre, míg mások a rokonokhoz jöttek haza, de mindvégig fennmaradt megélt, vagy a szülők által közvetített nosztalgiajuk a nagyváros felé. A településre többnyire a könnyebb megélhetés reménye miatt érkeztek, de a reményt nem tudták igazán beváltani, hiszen a mezőgazdasági termeléshez – ami a könnyebb megélhetés záloga – a legtöbb esetben az anyagi és a szakmai tőke egyaránt hiányzott: sem földjük, sem a mezőgazdasági műveléshez szükséges termelési kultúrájuk nem volt. Ez utóbbi sok esetben még a rendelkezésre álló kertműveléshez sem volt elegendő, így ezeket a tudásokat a csoporthoz tartozó fiatalokra sem tudta átörökíteni a szülő generáció.

„Anyu az Budapesten, ott élt. Én is ott születtem, majd akkor költöztünk le, talán három, négy éves lehettem. ... Krízishelyzet volt az egész. Egy ilyen nagy

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

közösségben éltek többen, több család egy épületben fent Pesten, aztán eladták, valami ilyesmi történt és le kellett költözni... A legkisebb öcsém az most 5 éves vagy 5 éves lesz, ugye ő óvodába jár, a többiek iskolába, van, aki tovább tanul. Szüleim, azok ugye közmunkások, annyi lehetőség van itt. Meg ugye nem tanultak olyan szorgalmasan, úgyhogy ez gyümölcs nekik. Úgyhogy viszonylag, hogy is fogalmazzak szépen, nagyon szolid körülmények között élünk, de élünk ... ha apu a lábára állna, akkor lehetne jobb körülmények között élni, de nyilván ha nem akkor, nem.” (23 éves, 8 általános iskolai végzettségű férfi. 11. osztályban lemorzsolódott. Jelenleg raktárosként dolgozik.)

A csoport fiataljaira ennek megfelelően a település iránti alacsony szintű elkötelezettség és a „potyautas” habitus a jellemző. Nem tartoznak igazán ide, nincsenek kötődéseik és a település is nehezen fogadja be őket. Számukra bárhol jó, ha van miből megélni: családi támogatás, segély, alkalmi meló, üzletelés stb. A településen való jelenlétüket átmenetinek érzik, s az első adandó alkalommal, vagy ha a helyben elérhető erőforrások kimerülnek, tovább állnak.

A falu, mint racionálisan választott élettér

D) A TŐSGYÖKERESEK

A típushoz tartozó fiatalok erős lokális identitással rendelkeznek, felmenőik több generáció óta a településen élnek. Ennek köszönhetően erős és kiterjedt személyes kapcsolatrendszerrel és a legtöbb esetben a településen magas presztízzsel rendelkeznek, a település életét meghatározó családok tagjai. A presztízst a külső szemlélő számára is jól látható anyagi stabilitás erősíti, aminek a háttérben vagy vállalkozás (kereskedelem, szolgáltatás stb.), vagy más közösség által elismert – többnyire közalkalmazotti szerep – áll (tanár, postás stb.). A lokális kötődést és státuszt a szülők a gyerekeikre is átörökítik, ennek eredményeként ők is alacsony szintű mobilitási hajlandóságot mutatnak. A kötődés indoklásaként a fiatalok a kedvező települési környezetet, az erős személyes kapcsolati hálót és a városival nem összemérhető személyes tér előnyeit emelik ki.

„Ide születünk, itt van a család, munkahely, lakás, csendes falu, szeretünk itt lakni... én már nem mennék messze. Én azt gondolom, hogy Pestnél messzebbre nem, de ha felmennék Pestre 1 hét múlva jönnék vissza. ... De amikor hazajöttünk és bármi táborok, vagy valamilyen helyre elmentünk, tehát egyszerűen volt olyan, hogy 4 nap múlva mondtam, hogy menjünk inkább haza. Tehát ez nálam erős, mostanában nagyon erős. ... Az, hogy nem tudok elmenni. Az, hogy ott voltam Győrbe, sokkal jobb színvonal volt, de az, hogy szimplán amit

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

megéltem itthon, a hétvégi szalonnasütések, a páromnak a szüleivel, barátokkal. Az, hogy itt van udvar, fogjuk, este kiülünk grillezünk egyet, Győrben új ismerősök, új barátok, társasházak vagy albérlet, nincs külön ház, nincs külön rendes udvar, nincs táj, csak a város. van előnye, mert van előnye, de több pénzért úgymond az életet feladni hülyeségnek gondolom.” (22 éves, bútorasztalos szakmunkás férfi.)

„Nekem szükségem van arra, hogy legyen helyem, legyen virág, legyen zöld, tehát, hogy vidéki hangulat legyen, de azért legyen közel a város, hogy ha valamire szükség van kórházra, vagy akármire akkor időben el tudjam érni.” (25 éves, mentőtiszt végzettségű nő. Nem helyezkedett el. Párja kocsmát működtet, ott dolgozik.)

E) A FALUSI SZOLGÁLTATÓK

A falusi szolgáltatók nem feltétlenül itt születtek, mint a tősgyökeresek, de megtalálták a szerepüket a faluközösségben, vagy a falu gazdaságában. Jól tudják hasznosítani a többnyire szolgáltatásokra épülő falusi vállalkozói lét előnyeit. Többnyire olyan szakipari munkákat ajánlanak, amelyben a településen „kizárólagosságuk” biztosított: a falu fodrásza, villanszerelője, háztartási gépszerezője stb., de találkozunk a vizsgált településeken kereskedelmi és vendéglátóipari szolgáltatásokkal is. A típushoz tartozó fiatalok többsége a családi vállalkozásban dolgozik, vagy azt viszi tovább. A pályakezdés nehézségeit a családi gazdaság biztonságos háttere áthidalja, s az első években az alkalmazotti léthez viszonyítva magasabb jövedelemszintet garantál.

A típus tagjainak mindenkori anyagi és társadalmi státuszát természetesen befolyásolja a település nagysága, hiszen ha nagyon szűk a piac, akkor korlátozott a jövedelemszerzés és az anyagi stabilitás. A falusi szolgáltatók egy része – többnyire a személyre szóló szolgáltatások köre, de találkoztunk szakipari szolgáltatókkal is – főállása mellett feketén látja el a tevékenységét, s az „árnyékgazdaságból” származó jövedelem tovább stabilizálja a háztartás anyagi helyzetét, erősíti lokális kötődését.

„[M]indenki csak azt mondja, hogy a boltos lánya... Meg ezt szeretem csinálni. Itt ismerek mindenkit. Nem úgy, mintha bemennék egy nagyvárosba. Ott is eldolgoznék, de itt már ismernek, mindenki ismer, mindenki szeret én úgy gondolom.” (24 éves, diplomás nő. Nemzetközi gazdálkodást tanult, egy évet dolgozott a fővárosban, majd hazajött.)

„Szerintem király a helyzetem... nagyon jó. Én nagyon élvezem ezt az egészet, amiben vagyok. Nem tudom van e hasonló a faluban de én nagyon szeretem

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

ami jelenleg van körülöttem... szerintem elége ismerik, és szerintem kedvelik is a családunkat... telefont, tv-t, internetet kötünk be a háztartásokba. Meglévő kinti hálózatról viszünk leágazásokat.... Beltéri hálózatokat építünk... édesapám is ezt csinálta, lassan 30 éve. Úgyhogy megyünk utána... itt van a telephelyünk. Itt dolgozunk mindennap ... szerintem nagyban kötődünk ide.” (24 éves, diplomás környezetgazdálkodási mérnök, férfi.)

F) AZ IFJÚ GAZDÁK

Az ifjú gazdák köre a legújabb, de a legdinamikusabban fejlődő típus (Kőszegi 2018). A családi vállalkozásokba korábban is besegítő fiatalok elkötelezettségét az utóbbi években tovább növelte a számukra kiírt, jelentős összeggel támogatott pályázatok köre, ami lehetővé teszi, hogy a gazdaságukat bővítsék, vagy a gazdasághoz szükséges eszközöket beszerezzék és professzionális termelővé váljanak (Fazekas 2016). Az ifjú gazdák háta mögött a legtöbb esetben családi tradíciók és támogatottság áll, amelyet a szakmaszeretet erősít és tesz valódi elkötelezettséggé. Ebben a típusba sorolható pl. a 20 éves méhészs, aki a családban már a harmadik méhészkedő generációt képviseli és most nyert ifjú gazda pályázatot a 23 éves központifűtés-szerelő férfi, aki szülei virágkerteszetében dolgozik, vagy a 18 éves mezőgazdasági gépjavitó férfi, aki a családi jószágtelepen dolgozik.

„Hát én már 6 éves korom óta traktorban ülök. A lábam le se ért, de már kormányoztam a traktort, mikor apáék a kis kocka szalmabálákat dobálták felfelé a pótkocsira.... Nem, nekem ez az életem, ez a minden, én csak ebbe akarok dolgozni. Nem is volt még elképzelés másba, hogy én most másba próbáljam ki magam, nem. ... kiskorom óta ebbe nőttem fel, nekem ez nagyon tetszik és azért akarom ezt csinálni. ... most báránnyal foglalkozunk, hogy bárányunk van, de szeretnék hízómarhákat, teheneket. ... Utálom a várost, utálom a gyárakat, nekem az olyan, mint egy börtön. Nem. Én itt nőttem fel, kiskoromban is a tengeri közt szaladgáltam, én nem bírnám a várost. ... Gondolkodtatok azon családdal, vagy akár barátnőddel, hogy elköltöztök innen? V: A barátnőm az gondolt ilyenekre, de én mondtam, hogy nekem ez nem. Nekem itt van minden, nekem apukám megalapozta a jövőmet, én azt nem adom fel. ... Hát nekem itt megvan minden. Tudok a saját magam ura lenni. Akkor hagyom abba a munkát, amikor én úgy gondolom. Nem az, hogy majd más mondja, hogy majd egy óra múlva hagyod abba, meg stb. Hát itthon van minden.” (18 éves, ifjú gazda mezőgazdasági gépjavitó végzettséggel. A családnak jószágtelepe van.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Fontos jellemzője a nem túl nagy létszámú csoportnak, hogy a szakmát nem iskolában, hanem csaknem kizárólag tapasztalati tanulás útján sajátították el, s esetenként ezt egészítették ki a formális iskolarendszerben elérhető képzési formákkal.

A típus életképességének, jövőjének kockázata egyfelől, hogy meddig marad fenn a most nagyvonalúan finanszírozott mezőgazdasági támogatási rendszer, másfelől, hogy milyen ütemben épül ki az alaptevékenységet támogató, a mindennapi biztonságos üzemeléshez szükséges szolgáltatói rendszer (növényorvos, alkatrészutánpótlás, szállítási kapacitás stb.) a fiatalok és családjuk vállalkozásának környezetében és végül, hogy milyen léptékben bővül a fellendülő termelési kapacitást igénylő piac (Weisz 2016).

Összegzés

Tanulmányunkban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a falusi fiatalok lokális kötődésének dimenziói között milyen szerepet játszanak a munkával kapcsolatos elvárások és lehetőségek. Elsőként azokat a munkavállalással, jövedelemszerzéssel kapcsolatos mintákat és hagyományokat vizsgáltuk, amelyek a szülői, nagyszülői generáció munkaerőpiaci szerepvállalást jellemezték az elmúlt évtizedekben. A generációk közötti tudáselemek átadásával kapcsolatban az interjúk elemzése során azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a szülői, nagyszülői minták alig valamilyen hatással vannak a fiatalok jelenkori munka- és pályaválasztására, a generációk közötti tapasztalatátadás *nagyon* korlátozott. A fiatalok többségének az előző generációra, vagy a rendszerváltás előtti munkavégzési formákra vonatkozóan csak felszínes ismereteik vannak. Minél alacsonyabb a megkérdezettek iskolai végzettsége, annál kevesebb konkrétumot őriz az emlékezet a *múlt hagyományaira vonatkozóan, s minél fiatalabbak a munkavállalók, annál jobban „összecsúsznak” számukra az egyes évtizedek és generációk jellemzői*. Míg a szülői, nagyszülői generáció pontosan meg tudja nevezni a térségre jellemző foglalkoztatási formákat és munkahelyeket, a legfiatalabb generáció fejében az előző generációk munkavállalásával kapcsolatban csak egy általános séma él: *„a férfiak elmentek a településről dolgozni, a nők pedig otthon maradtak”*.

A hagyományok követését a munka világában nem csupán az ismerethiány akadályozza, hanem az a tény is, hogy az előző generációk munkaerőpiaci helyzetére vonatkozó tényszerű ismeretek helyett mind a fiatalok, mind a szülők esetében sok esetben nosztalgikus képeket találunk, amelyek nem illeszthetők napjaink megváltozott gazdasági és társadalmi környezetéhez. Ezek a nosztalgikus/romantikus modellek nem segítik elő, hogy a huszonéves fiatalok megtalálják munkájukat, szerepüket a falusi társadalomban. Mindemellett a nagyszülői/szülői elbeszélésekből a fiatalokhoz a legtöbb esetben mégis eljutó, nehéz fizikai munkára épülő tradicionális

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

munkakép nem vonzza, hanem sok esetben éppen taszítja a fiatalokat az előző generációk munkavállalási mintáinak követésében.

A lokális tér munkaerőpiaci hagyományainak összefoglalásaként elmondhatjuk, hogy *a korábban alkalmazott minták* racionális és manifeszt módon *nem sokat segítenek a falusi fiatalok munkaerőpiaci útkeresése során.*

Célszerű arra is felhívni a figyelmet, hogy az esetlegesen öröklődő munkaerőpiaci minták átadásátvizsgálta a vizsgált települések földrajzi elhelyezkedése, népesség-szerkezete és a településen elérhető szolgáltatások mennyisége és minősége alapvetően meghatározza (itt kiemelten a tömegközlekedés szerepére utalunk). Az elmúlt években tapasztalható gazdasági élénkülés ugyanis a kedvező földrajzi elhelyezkedésű kistelepüléseken, a megyeszékhelyek, középmező és kisebb városok 30-40 kilométeres vonzáskörzetében a munkaerőkereslet fokozatosan élénkülésével újra lehetőséget kínál a napi bejárásra a falusi fiatalok körében. A 40 kilométernél távolabb eső településeken, illetve a közlekedésárnyékos térségekben lévő településeken (pl. zsákfalvak) ez az élénkülés azonban sokkal korlátozottabban érvényesül. A kiüresedett, vagy népeségszerkezetükben kedvezőtlen összetételű települések tömegközlekedésének újjászervezése ugyanis nem gazdaságos, így a napi bejárás feltételei nem állnak rendelkezésre. Ezekben a településeken továbbra is erősen korlátozott – még mindig többnyire a közfoglalkoztatásra fókuszáló – a falun élő fiatalok munkavállalási lehetősége.

A falusi térből való kitorési kísérletek közül esettanulmányunkban két meghatározó formát elemeztünk: a pályaválasztást és iskolai karriert, valamint a külföldön, vagy távolabbi településen történő munkavállalást.

Az iskolai karrier tervezésének vizsgálatakor azt tapasztaltuk, hogy a falusi fiatalok pályaválasztását a legtöbb esetben a közvetlen környezetben lévő lehetőségek határozták meg. A szülőknél többnyire sem anyagi forrásuk, sem motivációjuk nincs a magasabb képzettséget ígérő, de távolabb lévő szakmai képző központokba küldeni gyerekeiket. A falun maradt fiatalok többsége középiskolás korában „bejárós”, amit az anyagi helyzet mellett a szülők biztonságszükséglete is magyaráz: „szem előtt” akarják tartani a gyereket. Az önállóságra való felkészítése ezeknek a fiataloknak késik, az erős családi kötelék miatt nehezebben szakadnak ki a közösségből, válnak önállókká, s nagyobb valószínűséggel maradnak a faluban még akkor is, ha a munkapiacra a szükségesnél nagyobb kompromisszumokat kell kötniük. Ezt igazolja többek között a végzettségükhöz képest alacsonyabb státuszban dolgozó falusi fiatalok figyelemreméltó aránya is.

A pályaválasztás esetlegessége és kényszerűsége gyakran vezet az iskolai tudás és az iskola szerepének leértékelődéséhez: a megkérdezettek körében magas a 10-11. osztályból lemorzsolódott fiatalok száma.

A nehezen kezelhető anyagi, területi és kulturális hátrányok leküzdésére a tanulásra épülő karrier mellett jó megoldásnak tűnik a falusi fiatalok számára a külföld-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

di munkavállalás is. A kutatásba vont családok közül csaknem minden másodiknak volt olyan tagja, aki hosszabb vagy rövidebb ideig szerencsét próbált külföldön. A megkérdezett fiatalok közül is dolgoztak néhányan külföldi munkahelyen. Az idegen kultúra és a leválástól való szorongás miatt azonban az interjúalanyok az esetek többségében sikertelen kísérletről számoltak be. Ez nem lehet véletlen, hiszen a külföldön szerencsét próbálók többsége még a középiskolai kollégiumot sem tudta elviselni. Már abban az időben nehezen dolgozta fel a kulturális különbségeket, a másság okozta konfliktusokat és bizonytalanságokat, ezért inkább bejáró volt.

A falusi fiatalokkal készült interjúkat elemezve azonban nem csupán a külső tényezők irányította kényszerből otthon maradókka találkoztunk. A fiatalok egy része tudatos választás eredményeként él a vizsgált településen. A két fő csoportban – a kényszerből itthon maradók és a racionális, vagy tradicionális okok miatt kötődőktovábbi 3-3 alcsoportot fedeztünk fel.

Az „itt rekedtek” többsége nem rendelkezik szakmai végzettséggel, s kapcsolatok, tapasztalatok hiányában többnyire munkanélküli ellátás keretében, vagy közfoglalkoztatottként jut jövedelemhez. Az esetek nagy részében az e típusba tartozó fiatalok többgenerációs munkanélküli családokban élnek. A kialakult helyzetért általában a külső környezeti feltételeket teszik felelőssé: nincs elég munkahely, betegség stb. Szívesen elmennének innen, de a változtatáshoz szükséges erőforrásokkal nem rendelkeznek, így beletörődnek jelenlegi helyzetükbe.

A „kivárárok” a legkülönbözőbb képzettségi szinttel rendelkeznek, és úgy vélik, hogy csak átmenetileg tartózkodnak a falusi térben. A legtöbb esetben már most is bejárnak a szomszédos településre, s azon dolgoznak, hogy a városba költözés feltételei teljesüljenek (végzettség, kedvezőbb anyagiak, lakásvásárlás stb.). Többségük rendelkezik is azzal a kapcsolati, kulturális és anyagi tőkével, hogy a településről való elköltözés tervét megvalósítsa. A csoport egy kisebbik részének tagjai – főként a gyermeküket egyedül nevelő, a szülői családdal együtt élő nők – bár a „kivárárok” céljait sorolják, feltételeik inkább az „itt rekedtek” csoportjára jellemzőek. Célkitűzéseik nem kellően konkrétak, inkább vágyaikról és nem valódi, a tovább lépést előkészítő terveikről és tetteikről beszélnek.

A „falura menekülő” többségének szüleit a könnyebb megélhetés reménye hozta a településre. Mind a szülőkre, mind a fiatalokra jellemző a település iránti alacsony szintű elkötelezettség, a kibocsátó település (többnyire nagyváros) iránti nosztalgia és a „potyautas” habitus. Nem tartoznak igazán ide, nincsenek kötődéseik. Gyökér nélküliek, a településen való jelenlétüket sok esetben átmenetinek érzik, s az első adandó alkalommal tovább állnak (állnának).

A racionális, vagy tradicionális okok miatt kötődők első csoportja a „tősgyökeresek” csoportja. Tagjai erős lokális identitással rendelkeznek, felmenőik több generáció óta a településen élnek. Kiterjedt személyes kapcsolatrendszerrel és magas presztízzsel rendelkeznek. Anyagi stabilitásukat egy jól működő vállalkozás vagy a

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

közösség által elismert közalkalmazotti szerep biztosítja. A lokális kötődést gyerekeikre is átörökítik, akik a falusi lét előnyeként a kedvező települési környezetet, az erős személyes kapcsolati hálót és a városival nem összemérhető személyes tér előnyeit emelik ki.

A „*falusi szolgáltatók*” bár nem feltétlenül itt születtek, jól hasznosítják a szolgáltatásokra épülő falusi vállalkozói lét előnyeit. A települések mérete miatt szolgáltatásuk kizárólagossága egyedi státuszt biztosít számukra. A típushoz tartozó fiatalok többsége nem önálló vállalkozó, hanem a családi vállalkozásban dolgozik, vagy azt viszi tovább. A szolgáltatási tevékenységből adódó kapcsolati háló tovább erősíti a fiatal lokális kötődését.

Az „*ifjú gazdák*” köre a családi vállalkozásokba korábban is besegítő, elkötelezett, önálló fiatalokból áll. A tapasztalati tőkéjükhöz, vállalkozói képességükhöz szakirányú képzettség is társul, s mindez alkalmassá teszi őket arra, hogy professzionális mezőgazdasági termelővé váljanak.

Mindezeket összegezve elmondhatjuk, hogy a 19–25 év közötti falusi fiatalok foglalkozási karakterek szerinti kötődéstípusait, a lokális térben betöltött szerepeiket és jövőre vonatkozó elképzeléseiket csak az elemzés során bemutatott külső és belső hatások többdimenziós terének elemzését követően érthetjük meg. A kirajzolódó kötődés típusok további kutatásával közelebb juthatunk annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy milyen kényszerpályák és új alternatívák kínálóznak a fiatalok számára a kislélekszámú falvakban a munkavégzés és jövedelemszerzés terén.

Irodalom

- Bíró Sz. – Rácz K. (2013): Foglalkoztatási lehetőségek a mezőgazdaságban. *Agronapló* 2013 (9.) pp. 105–107. <https://www.agronaplo.hu/szakfolyoirat/2013/09/aktualis/foglalkoztatasi-lehetosegek-a-mezogazdasagban> (Az utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 22.)
- Bóhm A. (2000): Térségi identitás Magyarországon. In: Glatz F. (szerk.): *Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 111–126.
- Fazekas S. (2016): A fiatalok a vidék jövőjét jelentik. *A falu*. Vol. 31.(3.) pp. 5–8.
- Csoba J. (2017): A szociális földprogram gazdasági és társadalmi integráló szerepe a vidéki Magyarországon. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó
- Kiss P. (2008): Falusiak (és nem falusiak) a felsőfokú tanulmányaik kezdetén. *Felsőoktatási Műhely* Vol. 2. (1) pp. 45–58.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Kovács K. (2016): Társadalomstatistikai helyzetkép az aprófalvas térségekről 1990–2011. In: Sikos T. T. – Tiner T. (szerk.): *Tájak, régiók, települések térben és időben*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 210–218.
- Kószegi I. R. (2018): *Fiatal agrárgazdák helyzetének vizsgálata a Homokhátságon*. PhD értekezés. Gödöllő, Egyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola https://szie.hu/sites/default/files/koszegi_iren_ertekezes.pdf (Az utolsó letöltés ideje: 2019. augusztus 22.)
- Nagy E. – Tímár J. – Nagy G. – Velkey G. (2015): A társadalmi-térbeli marginalizáció folyamatai a leszakadó vidéki térségekben. *Tér és Társadalom*, 29(1), 35–52. <http://dx.doi.org/10.17649/TET.29.1.2680>
- Váradi M. M. (2016): Mennek, maradnak, visszajönnek. In: Sikos T. T. – Tiner T. (szerk.) *Tájak, régiók, települések térben és időben*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 461–472.
- Vida A. (2016): A hátrányos helyzetű és pályakezdő fiatalok munkaerőpiaci esélyei Jánoshalmán. In: Jancsák Cs. Krémer A. (szerk.): *Kisvárosi fiatalok, kisebbségek, új sebezhetőségek*. Szeged, Belvedere, 28–39.
- Vida A. – Vidra Zs. (2015): „Ez is segély, csak máshogy hívjuk” – helyi szegénypolitikák: segélyezési gyakorlatok és a közmunka. In: Virág T. (szerk.): *Törésvonalak. Szegénység és etnicitás vidéki terekben*. Budapest, Argumentum Kiadó, 69–90.
- Weisz M. (2016): Fiatal gazdák helyzete hazánkban – Két felmérés eredményei. *A falu* Vol.31.(3.) pp. 9–20.

Itt lehet vagy kell maradni?

Mobilitástörténetek

NAGY TERÉZIA¹

ABSZTRAKT

A mobilitástörténeteket fókuszba állító esettanulmányban a mobilitás ellenében ható tapasztalatokat vettem sorra. Azaz arra vagyunk kíváncsiak, hogy az egyéni tapasztalatok (tanulmányok, munkavállalás), akár kisebb, akár nagyobb városban vagy külföldön, illetve a kisebb mobilitások (nyaralás, ügyintézés a városban), hogyan hatnak a város-falu kettősére és a falu iránti elköteleződésre. E vizsgálódást egészíti ki a szülők tapasztalatainak bevonása: az ő mobilitásuk és ez alapján a mobilitás iránti pro és kontra elkötelezettsége nem elhanyagolható hatást jelent a mobilitásra és a maradásra. Az esettanulmány a párban elkészült interjúkon alapul: az immobil fiatal és szülei beszélnek a maradás okairól, a vágyaikról, az elköteleződéseikről, a tapasztalataikról és arról, hogy a fiatal felnőtteknek van-e esélye maradni vagy menni. Az immobilitás megértésében a családi háttérben jelen lévő migrációs tapasztalat, a közösség és a hozzátartozók migrációs kultúrája, a tapasztalatok, az átadható félelmek és remények megismerése segített a szülői oldalról. A fiatalok oldaláról a sikerek, kudarcok, félelmek, egyéni és családi tapasztalatok irányából látjuk az „immobilitási potenciált”.

KULCSSZAVAK: immobilitás, döntések, önkéntes immobilitás, területi folytonosság, kizárás, migráció hiánya, hátrányos helyzet

ABSTRACT

Here you can or should stay? Narratives of mobility

In this case study that focuses on mobilities' narratives, we exam the experiences that works against mobility. Thus we are curious how to effect individual experiences (studies, employees), possibly in a larger city or abroad, small mobilities (vacation, office work in a city), how to effect on the duality of city and village as well as on commitment to their village. Involving the experiences of parents complement it and role a significant effect on the youth's mobility and settlement. The case study is based on some pair of interviews: immobilized youth and parents talk about the causes of settlement, desires, commitment, experiences, and about young adults have chance to stay or to migrate. Understanding immobility is about exam the recent and past

¹ Egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, nagy.terezia@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községben élő immobill fiatalok

family experiences present in the family at the parent's side, the migration culture of the local community and relatives, the separation of experiences, transmissible fears and hopes. These have to be completed by the young adults' interview where we found the „immobility potential” towards successful, failures, fears, individual and family experiences.

KEYWORDS: *immobility, decisions, involuntary immobility, spatial continuity, exclusions, absence of migration, disadvantage*

Bevezetés

Az „Itt lehet vagy kell maradni? Mobilitástörténetek” esettanulmány célja, hogy megismerjük azokat a mintákat és tapasztalatokat, amelyekkel a két különböző generációba tartozó interjúalanyaink rendelkeznek. Céлом az, hogy láthatóvá váljon az elemzés során, hogy a kistelepülésen élők milyen mobilitásokat ismernek, milyen tapasztalatokat szereztek közvetlenül és milyen tudással rendelkeznek róla, legfőképpen pedig az, hogy lássuk, e vonatkozásban mi az, ami immobilá teszi a fiatalokat. Az esettanulmány elkészítése során mind a szülői interjúkat, mind a fiatalok interjút vizsgáltam, a mobilitás-tapasztalatokra koncentráltam. Az interjúkat az MTA Kiválósági Együttműködési Programja, Mobilitás Kutatási Centrum programja keretében a Debreceni Egyetemen zajlott kutatás keretében készültek el, melynek során olyan 19–25 éves fiatalokat és szüleiket kerestünk meg, akik a falujukban (kistelepüléseiken) maradtak, még akkor is, ha korábban – akárcsak tanulmányaik miatt – mobilitást mutattak. Ezen esettanulmány a tapasztalatokra és azok értékelésére koncentrált: milyen volt máshol élni, s mi vezetett oda, hogy az interjúalany immobilá vált.

Az esettanulmány fő dimenziói tehát a mobilitástörténetet bontják ki: hogyan látják a mobilitást a szülők és fiatalok generációi, voltak-e vagy vannak-e tapasztalataik a mobilitásról, tapasztalataikban hogyan jelennek meg a mobilitással kapcsolatos sikerek és kudarcok, milyen tapasztalataik vannak a tapasztalatokról, szeretne-e illetve mer-e az adott személy elmozdulni szülőfalujából, jelenlegi otthonából.

Az esettanulmány e dimenziókat követi, az egyes fejezetek azonban reflektálnak az esettanulmány eredményeire is. Fontos az élettörténetekben megjelenő mobilitás, ami egyrészt a fiatalok tanulmányaihoz, munkavállalásához kapcsolódik, másrészt a családi történetekben, a helyi és családi tudásban jelennek meg. De legalább ennyire fontos látnunk, hogy az apróbb mozgások (ügyintézés, bevásárlás, kirándulás), valamint a problémák esetén felmerülő mobilitás hogyan jelenik meg a fiatalok és szüleik interjújában, vannak-e generációs vagy intergenerációs azonosságok. A bátorságot, a félelmet, az egyedüllét vállalását is vizsgálhattuk, ahogy a személyes tapasztalatokban és mások tapasztalataiból leszűrt sikereket és kudarcokat is.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Elméleti körülménye a maradásnak és a kudarcos mobilitásnak

Amikor mobilitásról beszélünk, látjuk magunk előtt a fiatal, vállalkozó kedvű, lendületes, reményteljes, bizakodó vagy épp menekülő, elvándorló egyént és csoportot, mégis, legalább ennyire fontos látnunk azokat, akik, noha volt esélyük, lehetőségük kipróbálni magukat máshol, mégis visszatértek, vagy el sem indultak, el sem indulhattak. Ezen egyének csoportjait a mobilitásvizsgálatok peremterületén találhatjuk meg: ők az ellenpélda, de nem az ellenpont. Ők lesznek azok, akik nem mentek el, s ha mégis, visszatértek, s útjukat a félelem, a kudarc, a kötődések mentén rajzolják fel. De nem feledkezünk meg arról sem, hogy a közösség, az előző generációk támogatják-e a mobilitási elképzeléseket, a szaktudás és a tőke segíti-e azokat, akik távozni szeretnének. Éppen emiatt a kiegészítő jelleg miatt nagyon fontos, hogy megismerjük azoknak a mobilitástörténetét, tapasztalatát, a migrációhoz való viszonyulását, akik maradtak – leültek (Jónsson 2011), nemet mondtak a távozásra, vagy egyszerűen nem is volt más lehetőségük. Sokféle oka lehet a maradásnak, s ezek egy része felismert, megfogalmazott ok (a kockázatkerülés, a szegénység), mások azonban elfedve befolyásolják a döntést, ilyen például a fejlődési képesség hiánya (iskolázatlan-ság például), a tőke hiánya, a helyi kötések (és források) elvesztésének lehetősége. Ezen okok mellett említi Carling (2002) azokat az okokat is – melyek számunkra itt kevésbé relevánsak –, mint a belföldi migráció elégséges volta, vagy a kivándorlást gátló tényezők. A migráció kutatói valóban az elvándorlás változatait, okait, hatásait veszik szemügyre (ld. Schewel 2019), e tanulmány mégis annak szenteli a figyelmet, hogy mi történik akkor, amikor a szülők vagy az egyén generációjában megtalálható a migráció, a területi elmozdulás, azonban az nem a migrációt, hanem a maradást erősíti meg.

Egyedül elindulni, elköltözni, lenni

A mobilitások elsősorban a tanulmányokhoz, a környező településeken történő munkavégzésekhez és az apróbb ügyintéзésekhez, bevásárlásokhoz kapcsolódnak. A nagyobb távolságra való költözés kapcsán az interjúalanyok – a fiatalok generációjából – a kihívásokat, a nehézségeket, az idegen környezetet, az otthon hiányát említik. Többen nem is kívántak belevágni, mások nem látták kivitelezhetőnek, hogy ott, messze megteremtsék a minimális egzisztenciát, legyen hol lakniuk, fizetni tudjanak mindent és megmaradjon élőnek a kapcsolatuk az otthonnal. Mások belevágtak és visszafordultak, ahogy egyik interjúalanyunk fogalmazta meg a feltételezéseit, hogy

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„szerintem azért is, mert ő is rájött arra, hogy máshol sem jobb élni.” (Az interjú alanya fiatal, egyedülálló hölgy, aki maga rendelkezik mobilitási tapasztalattal, de nem kívánna elhagyni a falut).

Látjuk azonban, hogy majdnem minden interjúalany tud olyan személyt a környezetéből, a családjából, aki sikerrel ment el és telepedett le másik településen.

A szülői interjúk némelyikében merül fel, hogy a munka, a szórakozás megkívánja, hogy a fiatalok elmozduljanak, de mégsem mennek el.

„Szerintem félnek megmozdulni a fiatalok, el vannak itt kényelmesedve. Anyu meg apu eltart mindenkit.” (Az interjú alanya középkorú közfoglalkoztatott nő, aki támogatja a mobilitást)

A félelem mellett felmerül a kilátástalanság, reménytelenség mint visszatartó erő, de az idősek, annak ellenére, hogy látják a helyhez kötöttséget, akárcsak a saját életükben is, többségében szeretnék, ha a gyermekeik elmennének a lehetőségeik irányába.

Sok interjúból úgy tűnik, hogy az emberek maradnak a falujukban, másokból úgy tűnik, hogy az ingázás belefér az életükbe, még inkább más interjúkból azt is látjuk, hogy vannak minden generációban, családon belül és kívül olyanok, akik a következő falu vagy város határán is túl mentek. Mégis, vannak, akik meg tudják fogalmazni, hogy az elköltözés ellenében hat a család, a kötöttségek, a tulajdon, a ház, amelyet magukénak mondhatnak.

Ezt és az elmozdulás képtelenségét írja le az interjúban az egyik felsőfokú tanulmányokat folytató interjúalanyunk is:

„[H]a tehetnénk se tudnánk költözni, mert ugye ott van házunk, ott élünk. És anyagilag nem tehetnénk meg, hogy egy lakást vagy akár vásároljunk, vagy akár csak albérletbe menjünk bárhova is. És én sosem voltam albérletben...” (Az interjú alanya érettségizett fiatal nő, nem mobil családból, kisebb mobilitási tapasztalatokkal és lehetőséggel arra, hogy maradjon a falujában.)

Izgalmasnak tűnik, hogy az igazán immobillnak nevezhető interjúalanyaink mennyire korlátozottan érdeklődnek a mobilitás iránt, sem elvándorlásról, sem azt követő visszaköltözésről nem vagy nagyon kevésbé tudnak, az olyan lehetőségeket pedig, amelyek azzal járnának, hogy ők magát is mobilizálják, mintegy észre se veszik.

A kudarcral végződött távoli munkavállalások igen sokszínűek, s több helyen ezen esettanulmányban visszatérünk rá, hogy milyen okokat tételeztek interjúalanyaink, miért végződött hazatéréssel a munkavállalás (említeni kell a távolságot a családtól, a megszokottól, a nyüzsgést, zajt, az új helyen hiányzó komfortot, ott-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

honosságot, a nagyvárosi élet sajátosságait, a barátságosság hiányait stb.). Emellett a kezdeti nehézségekkel való megküzdés is problematikus lehet, a türelmetlenség is a feladáshoz vezethet:

„Csak a stabilitás hiányzott. Tehát gondolkozni kellett a dolgokon. Ezt is be kell szerezni, el kell intézni, meg kell csinálni. Otthon meg csak le kéne feküdni és hagyni mindent, ahogy van. Itt pedig szenvedni kell.” (Interjú egy nem mobil családból származó, kényszerből maradó érettségizett fiatal férfival)

Csak néhány esetben merül fel a honvágymint visszahúzó erő, amely rövidebb-hosszabb eltávozáskor is megjelenik (egyik interjúalanyunk azt mondta, hogy a honvágymint, hanem a megszokás az, ami visszahúzza). A honvágymint mellett az ott-honosság, amely az elköltözés ellenében szól: a helyiek, a helyek ismerete, a kapcsolatok mellett olyan fontos apróságok is megjelennek, mint a „házikoszt”, az interjúalany édesanyjának főztyje vagy épp a háziállatok, házikedvencek.

Jellemző még, hogy az interjúalanyok valamilyen módon megfogalmazzák a költelmek mellett a lehetőségek hiányát is, amely visszatartja az embereket a költözéstől:

„Muszájság, munkahely, ez van, ezt kell szeretni, a gyermekeinek nem ezt gondolja az ember., Ők csak menjek, arra, amerre tudnak. Ne maradjanak itt.” (Interjú egy általános iskolai végzettséggel bíró középkorú nővel, aki ugyan mobil családból származik, de azt kívánja, hogy a fiatalok maradjanak.

Kuriózumként említhetjük egyik interjúalanyunkat, aki teljes mértékben ideiglenesnek tekinti azt az állapotot, hogy nem költözik el, nem szeretne helyben maradni, hetelés képzési, illetve ingázásra vonatkozó tapasztalatokkal rendelkezik, de az életszínvonal, a szolgáltatások elérhetősége az, ami elsősorban távozásra készítetné.

Mobilitás az élettörténetben

EGYÉNI MOBILITÁS ÉS TANULMÁNYOK

Néhány interjúalanyunk arról számolt be, hogy az elvégzett általános iskolai tanulmányai a saját településen belül kerültek befejezésre, néhányan közülük nem is folytatott középfokú tanulmányokat, mások elkezdtek, de nem fejezték azt be.

Az élettörténeten belül a mobilitás mintázatai a felső tagozat, illetve középfokú tanulmányok végzése kapcsán jelennek meg, ezek jellemzően a szomszédos településeket vagy a vonzáskörzet súlypontját jelentő településekhez való kapcsolódást

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

jelentik, de ez még nem oka közvetlenül a tartósabb elvándorlásnak. Sokan ekkor is, ha tehetik, otthonról járnak be, ún. bejárósként végzik az iskolát. Az iskolaválasztásnál fontos szempont a távolság és az, hogy a fiatal szeretne-e a családi fészektől távol élni vagy bejárósként tanulni. Vissza-visszatérünk az interjúkban arra, hogy a magasabb iskolai osztályok elvégzése is egy szűk 5–30, maximum 60 km-es körzetben történik.

A felsőfokú tanulmányok már inkább kimozdítják a fiatalokat, ha van lehetőségük, hogy az utazást, kollégiumot fizetni tudják, ha van motivációjuk, de több egyetemi hallgató interjúalanyunk megerősíti, hogy a település visszavárja, diplomás munkahelyet biztosít számára a végzés után.

A kistélepüléstől való távolmaradás fontos lépcsője tehát a távoli tanulmányok idejére bevállalt utlakás, a kollégiumi vagy albérletbeli szállás igénybevétele. Több fiatal interjújában is megjelenik, hogy a középiskolai tanulmányok idejére vagy annál rövidebb időre vállalták a távolmaradás ezen formáját. Igaz, az is előfordul, hogy a kollégiumi élet nem volt a kedvükre való, nem bírták és így egy idő múlva a bejárós módszert választották, azaz inkább keltek korán és ingáztak a középiskolai tanulmányok során, mintsem hogy az otthoni kényelemről lemondjanak. Egyes fiatal interjúalanyaink beszámolnak arról, hogy eleve nem kívántak kollégiumban vagy albérletben lakni, inkább választották azt, hogy minden nap hazajönnek a településükre.

Az Arany János Tehetség gondozó Program szerepe is megjelenik az egyéni élet-történetek körében: néhányan részesei voltak a programnak, s középiskolai tanulmányaikat az AJTP támogatásával folytatták, ennek keretében vettek részt a falujuk-tól távoli oktatásban, tehetség gondozáson és kollégiumi programokon.

Egyéni mobilitás és munkavállalás

Miközben a legtöbb interjúban a megkérdezett fiatalok a falubeli munkáról, a falu „vonzáskörzetében” lévő munkahelyről vagy a közeli nagyvárosban eltöltött munkáról és gyakorlatról beszélnek, alkalmanként megjelenik valamely távolabbi földrajzi ponthoz kapcsolódó munkatapasztalat is. Egyik interjúalanyunk például fél évet töltött a társával Londonban, s még ha számos szempontból vonzónak is találta (minden szolgáltatás elérhető, kedvesek az emberek, kedvesebbek, mint a magyarok, meg volt elégedve a jövedelmével, a helyi közlekedéssel), mégis megviselte a kint töltött idő, a nagyvárosi nyüzsgés.

Több fiatal interjújában szembetűnő és bevallott, hogy nem is merült fel, hogy a falutól távol vállaljon munkát, hogy a munkavállalás miatt elköltözzön.

„[D]e én ilyen földhözragadt vagyok és sehová nem megyek. Kellene egyébként, hogy az ember lásson más dolgokat is vagy hogy kimozduljon, pihenjen.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Szerintem kellene, de... na.” (Érettségizett fiatal nő, aki lehetőséget talált a faluban)

A fiatalok is megállapítják, hogy a karrierhez az elmozdulás, a mobilitás szükséges, egy tanfolyam, képzés, amelyet más településen tartanak, hozzájárulna az előremozdulásukhoz, azonban nem mindenki akar vagy képes ilyen áldozatot hozni, az adott státuszuk megőrzése és a mindennapi életük fenntartása ezt nem követeli meg, „csak” a fejlődés.

Egyes interjúalanyok a településüktől távolabbra is eljárnak dolgozni, de onnan napi szinten is hazajárnak, akár 30 km-ről is, ilyenről számol be a nagy mobilitást igénylő, útépitésen édesapjával dolgozó interjúalanyunk is, mégis, amikor arra kérdeztünk rá, hogy vállalna-e távolabbi munkát, gondolt-e ilyesmire, nemlegesen válaszolt.

A falutól való távolság, a hazajárás lehetősége, a hazajárás gyakoriságának lehetősége meghatározza, hogy milyen messze vállalnak munkát, így egy hetes távollétet vállalhatónak találnak, miközben ennél hosszabb ideig, hónapra vagy hónapokra való távolmaradást már nem vállalnának.

Ritkán merül fel az interjúalanyok körében, hogy egy már elszenvedett kudarc után újrapróbálkoznának egy mobilitással, akár külföldi úttal, de ilyen is előfordul, igaz, az elbeszélés alapján nem lenne ez sem tartós, sem ami az elbeszélte múltat, sem, ami a terveket illeti: egy pár év múlva visszatérne és a kint megtakarított pénzével letelepedne.

Mobilitás gondolata, ha jönnek a gondok

A munkahelyen előforduló nehézségek, személyes sérelmek kapcsán olykor felmerül a gondolat, hogy az interjúalanyok elvándorolnának, de az ehhez vezető cselekvésig már nem jutnak el, többségében a döntésig sem.

Az élettörténetekben megjelennek törések: terhesség miatt félbeszakadt középiskolai tanulmányok, otthagytak iskolai tanulmányok stb., s ezek mind a faluba való visszahúzódnást erősítették meg. A törések nem feltétlenül értékelődnek kudarcként, inkább csak egy olyan változásként, ami miatt akár a mobilitás, akár a tanulmányok, munkavállalói tevékenység megszakad.

Apróbb távozások: ügyintézésről a nyaralásig

A fiatalok interjújában fel-feltűnnek hosszabb-rövidebb utazások, 1-2 napos budapesti tartózkodás, Tisza-parti nyaralás, Balatoni napok, jellemzően azonban a régióon belülre mutató utazások ezek. Ahogy a bevásárláshoz, ügyintézéshez kapcsolódó

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

utazások is: a legtermészetesebb, hogy a kistelepüléseken a nagyobb bevásárlásokat nem lehet vagy nem érdemes intézni, az ügyintézés is a közigazgatási központokban valósul meg, így ezen tevékenységek bizonyos gyakorisággal megjelennek az interjúalanyok életében.

Azonban ezen apró távozásoknak is lehet, hogy van akadálya, a tömegközlekedés elégtelen volta, az átszállás megnehezíti a tervezhetőséget, az időtakarékoság is fontos, s így együttesen nehézségként merül fel:

„Mondjuk nekünk innen elég nehéz bármilyen utat is összehozni, mivel [interjúalanyunk településéről] közvetlenül nem sok nagyobb városba lehet eljutni, tehát mindenképpen, ha busszal megyünk is át kell szállni, ha autóval megyünk is nagy a távolság [...] Ha esetleg vonattal megyünk valahova, akkor [említ két települést] be kell jutnunk, mivel itt nincs vasútállomás, úgyhogy mi ha bárhova utazunk, azért eléggé meg kell szervezni, hogy hogy legyen az odaút, a visszaút, hogy hogy a legegyszerűbb, hogy időben hogy tudunk a legtöbbet megspórolni.” (Mérlegképes könyvelő fiatal nő, aki szereti a faluját)

A diákmunka, nyári munka tapasztalatai a fiatalokat részben helyhez kötik, kis részük azonban a településen kívül is vállal munkát, ez azonban nem olyan meghatározó élmény, mint a nagyobb volumenű, tartósabbnak tervezett távozások, költözések, úgy tűnik, nem hatnak nagy mértékben a mobilitásra.

Mobilitás a családtörténetben

A mobilitás tekintetében nagyon fontos, hogy milyen mintát lát a család és a fiatal, vannak-e példák előttük. Számos esetben kisebb-nagyobb mobilitásról beszámolnak az interjúalanyok, ahogy rokonok, családtagok, falubeliek 50–70 km-re ingáznak, a környező településekre átjártak dolgozni – elsősorban az iparban, feldolgozóiparban, építőiparban találva maguknak állást. Megjelennek a napszámos munkák is, s a jelenhez kapcsolódóan a külföldi gondozói állások is.

Történeteik azonban arra is alkalmasak, hogy lássuk, a minta, a mobilitás mintája jelen van, mégsem jelent a fiatalok számára követendő példát, érintőlegesen ismerik a mintákat, mégha beszélnek is ezekről a dolgokról a családtagokkal, bizonytalan a tudásuk.

Ahogy az egyéni interjúk során az élettörténetben, úgy a családi mobilitástörténetben is megjelenik az, hogy a szülők, nagyszülők az iskolai tanulmányok miatt – felső tagozatos általános iskolai, középfokú tanulmányok – más településre kellett, hogy átjárjanak.

A falubeli rokonok hasonlóan végzik tanulmányaikat: amennyiben az adott település nem teszi lehetővé, az egyénhez hasonlóan ingázva végzi tanulmányait. Úgy

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

tűnik azonban, hogy amennyiben a felsőfokú tanulmányokra is sor kerül, akkor a falutól való távolmaradás tartóssá válhat, máshol telepedhetnek le.

Egyik fiatal beszámol arról, hogy édesapjával együtt jár dolgozni, ahogy fogalmaz, ők „Magyarország egész területén” dolgoznak, útépítéssel foglalkoznak. (Az interjú alanya alacsony iskolai végzettségű fiatal férfi, aki úgy érzi, hogy kényszerhelyzetben volt.) Ez azonban ritka, mind a mobilitás, mozgékonyság kiterjedtsége tekintetében, mind pedig az intergenerációs együttműködés tekintetében.

Ha a családtagokkal készült interjúkat tekintjük, látjuk, hogy régebben nagyobb területen belül és változatosabban ingáztak a falubeli családtagok: a rendszerváltás előtt többen vállaltak munkát, a munkavállalók egy része pedig a falutól távol helyezkedett el, oda napi vagy heti rendszerességgel ingázott, nagyobb távolságra (pl. Dunántúl) is elindultak dolgozni, de a közeli települések tekintetében is számosabb helységnév merül fel, mint a fiatalokkal készült interjúkban.

Miközben a legtöbb interjúban a mobilitás uralkodik, egyik interjúalanyunk megállapítja, hogy a régi termelősövetkezeteknek nagy volt a megtartó ereje, ezért akkor kevesebbek számára merült fel az elvándorlás is, hiszen volt biztos munkahelye, munkája az embereknek.

Egyik interjúalanyunk nevéen említi a fekete vonatot, amellyel a környékbeliek Budapestre ingáztak a rendszerváltás előtt, hetelős munkára.

A családtörténetben megjelenő nagyobb mobilitás oka a távolabbi munkalehetőség és a jobb anyagi lehetőségek, amely a jelenlegi mobilitásnál is okként feltételeződik, mégis érzékelnek különbséget. Az interjúalanyok arról számolnak be, hogy

- a rendszerváltás előtt többen dolgoztak,
- a fiatalok kevésbé motiváltak a munkavállalásra,
- a rendszerváltás előtt helyben is lehetett találni (és többféle) munkáltatót,
- jelenleg a közeli centrum jelenti a munkalehetőséget vagy még távolabb, helyben kevés munkalehetőség és közmunka maradt,
- a mobilitás régen kifizetődőbb volt, támogatott volt,
- a jelenlegi utazási költség és/vagy albérlet árak mellett nem lehet ingázni,
- az otthonteremtés könnyebb volt,
- sok fiatal (több interjúalanyunk is) a szüleivel él.

Az otthonteremtés vonatkozásában fontos megállapítást tett az egyik interjúalanyunk a szülők generációjából, és gyermeke is, arra utalva, hogy a mobilitásnak gátja az is, hogy a falusi házak eladásából nem lehet városba költözni, pláne nem kertes házba.

„A lakást nem tudjuk eladni, mert az ára nagyon olcsó. Nagyon alatta vannak a lakás árak, az ingatlan árak.” Interjú egy alacsony iskolai végzettségű középkorú nővel, aki a mobilitás ellen van, igaz, maga is kényszerből maradt.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A kertes ház megléte azért is merül fel e családon belül (ld. Kertész végzettségű fiatal nő, aki kényszerből maradt a településen – interjú), mert a veteményesben megtermelt javak és az állattartás összességében kiegészítik a család jövedelmét, s amennyiben ez egy erős szempont, a mobilitás ellenében hat.

Az idősebb interjúalanyok (a szülők generációjából valók) körülrják, megfogalmazzzák a megszokást: ide születtek, itt voltak gyerekek, jártak iskolába, megszokták, hogy ügyes-bajos dolgaikat elintézni nagyrészt egy közeli másik településen tudják, de említik, hogy itt történtek velük a legfontosabb dolgok is: a szerelmek, a barátságok, a gyermekek születése. A megszokás mellett a gyökerek és a tulajdonok is nagy szerepet kapnak a mobilitás hiányában.

„[M]ivel anyáék is itt laktak. Ide építkeztek. Tehát itt nőttem fel. Sohasem került szóba az, hogy fogalmam sincs, hogy ők is miért nem gondolták azt, hogy költöztek ők is városba. Miért volt ez az ötlet, hogy építkezzenek. Tehát sosem merült fel gyerekkoromban sem, hogy mi beköltözzünk Barcikára [...] mivel én így nőttem fel, így soha nem vágytam el, nem volt az, hogy mi elmenjünk innen. Meg volt itt nekünk minden. Jól éreztük magunkat.” (Interjú érettségizett fiatal nővel, akinek a családja is mobil, de megtalálta a számítását a faluban)

„Voltak terveim, hogy megyek máshová, de viszont azt is figyelembe vettem, hogy itt van mindenünk felépítve, hogy egzisztencia, ilyesmi. Ha összepakolsz mindent, akkor nekem ez így nehézkes, mert csak hajtanom kell, de jó itt lenni...” (Interjú középkorú hentes férfival, aki megtalálta a lehetőségeit a faluban)

„Ide köt minket minden, a családot. Amit édesapám itt felépített dolgokat. Tényleg teljesen mindent, egzisztenciát, kapcsolati tőkét, ilyesmit. És most hogyha ezt felrúgja az ember, akkor utána máshol majd építsen ki megint egyet? Ez így a legegyszerűbb megoldás szerintem.” (Interjú középkorú hentes férfival, aki megtalálta a lehetőségeit a faluban)

„Itt van mindenünk kész. Én már nekem az az idő, ami hátravan, nem tudom, kinek mennyit szabnak, én nekem az már... én már nem akarok belefogni másba. Ez már megvan, ezt kell megőrizni. Nem. Igazából nem tervezem, hogy még az utolsó 20, vagy 40, vagy 30 évet még azzal foglalkozzak, hogy még építsem magamnak, meg... nem. Ez már megvan, ezt kell megőrizni. Ezt kell használni, kész.” (Interjú szakmunkás férfival, aki a falusi életmód miatt maradt.)

Egyik interjúalanyunk osztotta meg azon gondolatát, hogy ő – az idősebb generációból – már nem kezdene bele az elvándorlásba, messze munkalehetőséget keresve, elmozdítva a családot, s még ha a gyermekei már felnőttek is, együtt mozdulnának.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„[A]nnyira együtt vagyunk már, hogy valahogy-valahogy muszáj kibírni ebből a kis munkabérből, ebből a kis közmunka bérből, sajnos. Hát valahogy beosztjuk.” (Interjú egy mobil családból származó férfi közmunkással, aki kényszerből maradt.)

A családtörténetekből kirajzolódni látszik az, hogy az idősebb generációk alacsonyabb iskolai végzettséggel (6 osztály, 8 osztály, szakképzés) rendelkeznek, a gyermekeik esetében már gondot fordítottak arra, hogy a helyben elérhető képzés mellett más, távolabbi képzésbe is bekapcsolódjanak és ez a generációk előrehaladásával egyre kiterjedtebb. Az idősebb generáció nőtagjai sokszor háztartásbeliként a gyermekneveléssel, háztartással, konyhakerttel és erőforrásaik, lehetőségeik megléte esetén napszámmal voltak elfoglalva, a későbbi generációk esetében ez utóbbi helyére lépett be a munkahely, a konyhakert, és háztáji lassan háttérbe szorult. A középgeneráció (azaz az interjúk tekintetében a szülők generációja) látja, érzékeli a változásokat, érzékeli, hogy a korábbi időszakokban más volt a mobilitás, de mégse szívesen enged az újabb mintának, amely esetében a fiatalok nagyobb távolságra, messzebb kerülnek a családtól. A fiatalok számára az, hogy az iskolai tanulmányok befejezése, illetve hogy az egyes ügyintézés, valamint a nagyobb bevásárlás egy másik településen történik, természetes. Az idősebbek esetében nem egyértelműen folytatódott egy másik településen a tanulás, az ügyintézés nagyrészt a település-központban megoldható volt, a háztáji pedig részben fedezte szükségleteiket, bevásárlást is helyben eszközöltek.

Fontos, hogy az interjúkból kitűnik, az idősebb generáció háttérbe húzódik, ha a mobilitás döntéséről van szó, azaz amikor a fiatalnak el kellett döntenie, hogy marad vagy megy tovább, hogy bejárós vagy kollégista lesz, a szülők meghagyják a döntés jogát, a fiatalok pedig döntenek – és olykor csalódtak, változtattak. Szépen összefoglalja ezt egy interjúalanyunk a szülők generációjából:

„Nekem az volt az elképzelésem, hogy ő döntse el, hogy mit szeretne, mert ugye egy tizennyolc éves gyereknek már el kell tudni döntenie, hogy mit szeretne. Döntse el, hogy mit szeretne. Ő eldönti, hogy ezt szeretné, innentől kezdve, amit tudok rajta támogatni, azt megadom neki. És haladjon.” (Interjú a közepkorú hentes férfival, aki megtalálta a lehetőségeit a faluban.)

A mobilitást gátló tényezőkként merülnek fel azok a családtagok, akik számítanak a segítségre, de bizonytalan, kiszámíthatatlan helyzetbe nem mozgathatók (kisgyermek) vagy megszokták a településen, onnan el se mozdulnának (nagy szülők generációja). Ezen elbeszélések nem burkolóznak be a csalódottságba, egyszerű közlésként jelennek meg, magyarázatként arra, hogy miért is nem menne el a család, a fiatal adott településről.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Siker, kudarc, félelem

Az interjúkból a mobilitással kapcsolatos félelmek személyesek, illetve a családot érintik, míg az igazi siker- és kudarc történetek jellemzően falubeliekkel, távolabbi rokonokkal esnek meg, mégis vannak személyesebb esetek, ezekben gyakori a kudarc visszatérő képe, de az is, hogy sikerülhet – neki vagy másnak, de sikerülhet.

„Én elmentem, de vissza kellett jönnöm, mert rossz volt a munka. De hát mást nem tudok, aki visszakényszerült volna G-ra. Csak olyanról tudok, aki elkényszerült innen. Tehát már nem tudott itt maradni egyszerűen. Nem volt az a lehetőség, hogy mindentől ennyire messze legyen. Ez már luxus, ha az emberek itt élnek.” (Interjú egy nem mobil családból származó, kényszerből maradó érettségizett fiatal férfival)

Sikerek a mobilitás során és okán

Interjúalanyaink többsége nem számol be személyes sikerekről a mobilitásához kapcsolódóan, elsősorban azért, mert ha távozott is egy másik településre, az ország másik részébe, vagy másik országba, onnan hazatért. Ennek ellenére látják, hogy vannak a saját generációikban és más generációkban is olyanok, akik sikerrel jártak, évek óta élnek választott helyükön, megélnek, családot alapítottak, alkalmanként járnak csak haza és az interjúalanyok tudomása szerint jól érzik magukat. Annak kapcsán, hogy interjúkészítőnk kérdezte, interjúalanya ismer-e olyan pozitív történetet, melyben valaki elment, és elhelyezkedett sikeresen, interjúalanyunk így fogalmazott:

„Szerintem annak, aki elment és nem jött vissza annak javarészt.” (Érettségizett fiatal nő, akinek a családja is mobil, de megtalálta a számítását a faluban)

A távolabbi családban megjelenő sikeres mobilitás kapcsán jegyzi meg egyik fiatal interjúalanyunk:

„Ők így innen kiszabadultak, hál' Istennek, nekik bejött az élet.” (Interjú egy fiatal, 8 osztályt végzett, mobilitását vesztett fiatal nővel)

Kudarcok a mobilitás során és okán

Fentebb már megjelenítésre került, hogy volt, aki külföldi munkavállalással próbálkozott és személyes kudarcként élte meg, hogy miközben megfelelő életszínvonalat sikerült kialakítaniuk, elérniük, talán lehetőségük is lett volna fejlődni, személy sze-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

rint nem bírta a változásokat, a nagyvárosi életet, így haza kellett jönniük egy félév után. Ugyanő említi azt is, hogy egy hasonló helyzetben valószínűleg hasonlóan kudarcot vallana ismét. Az édesanyja ugyanakkor nem érzékeli vagy nem érzékelteti kudarcéért:

„Minden kezdet nehéz másol. Hát meg próbáltam én is elmenni, visszajöttem, meg volt amikor a lányom is elment, de ők is visszajöttek. Végül mindenki viszatért szinte.” (Interjú egy idősebb hölgygel, aki kényszerből maradt a faluban)

A kudarcért nem kell külföldre menni, egyik édesapa budapesti munkájára emlékezve mesélte, hogy alig várta, hogy hazamehessen, nem bírta az ottlétet és a családtól való távolságot sem. Főiskolai hallgató interjúalanyunk és mások is beszámolnak arról, hogy az általuk meglátogatott nagyváros, főváros zajos, zsúfolt, az emberek rohannak és ingerültek, bunkók, így nem érezték jól magukat, várták, hogy hazamehessenek, belátva azt, hogy ez csak az ő személyes elkötelezettségük, hiszen vannak akár közeli hozzátartozóik, akik boldogulnak, elégedettek a városban. A különbségtévések azonban mégis legitimálják az interjúalanyok egyedi döntéseit: a városiak másként gondolkodnak, másképp látják a dolgokat, más zavarja őket, más dolgok fontosak, ezekkel szemben fogalmazzák meg a falusi létet és mindazt, amit ők fontosnak tartanak (nyugalom, barátság, családi kapcsolatok, település iránti elkötelezettség, kiszámíthatóság). De kirajzolódik az adaptálódás hiánya is, amelyet egyik interjúalanyunk úgy fogalmazott meg, hogy ő nehezen alkalmazkodik, ez vezetett kudarchoz.

Kudarcként nevezi meg interjúalanyunk, ugyanakkor mintha gazdaságossági megfontolás lenne azok mögött a meg nem nevezett történetek mögött, amelyekben a visszaköltözés azért történt meg, mert többet tudtak a fiatalok megtakarítani, ha otthon maradnak:

„Voltak olyanok, hogy elmentek, mert úgy gondolták, hogy városon másabb az élet, jobb lesz, munkahely meg minden, de utána mégis rájöttek, hogy csak visszajönnek, mert, amit ott keresnek az elmegy, akkor az albérletre, meg a rezsire. Itthon meg ugye itthon vannak a szülők és, akkor inkább elment ide dolgozni és akkor több pénze maradt meg, jobban tudott spórolni, meg tudott a szülőknek segíteni.” (Interjú egy érettségizett középkorú hölgygel, aki maga ugyan kényszerűségből maradt, de a fiatalok számára a mobilitást ajánlaná.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Félelmek a mobilitással kapcsolatban

Amint a gyermekek elmozdulnak, elmozdulnának a faluból és máshol folytatnák a tanulmányaikat, a szülők visszaemlékezéseiben megjelenik az utazás nehézsége, az akadályok leküzdésének kérdése, hogy tudnak-e a távolból megfelelő segítséget nyújtani, ha az szükséges. A távolság kapcsán a tömegközlekedés ritkasága, nehézségei jelennek meg, ezt csak az autóval való rendelkezés enyhíti:

„[N]agyon nehéz ez itt a mi községünkbe ez az elmenetel, hazajövetel. De már most hála Istennek már most nem, most segítség annyi van, hogy autóval tudok járni és tudom őket vinni, hozni. De régebben nehéz volt, mert akkor nem volt autó és busz meg vonat volt.” (Interjú egy középkorú közfoglalkoztatottal, aki a fiatalok mobilitását megérti.)

A szülői interjúkból kitűnik az aggodalom más vonatkozása, vajon mit csinál a fiatal, amikor egy másik településen él a tanulmányai miatt, ha fiúgyermek, akkor vajon rendben jár-e iskolába, ha leánygyermek, akkor nem esik-e bántódása. Ezek az aggodalmak kirajzolódnak az olyan családokban is, ahol van mobilitási minta, de ott is, ahol nincs ilyen minta.

Ellenkező irányú félelmet is azonosíthatunk: több szülő jelzi, hogy nem szeretné, ha a fiatal, a gyermeke, gyermekei a faluban telepednének le, számukra – úgy érzik – még nyitva egy gyümölcsözőbb jövő. De nagyon szépen fogalmazza meg a jövő generációjával kapcsolatos elképzeléseit egyik szülő interjúalanyunk:

„[É]n szeretném, hogy vidéken éljenek. Ha nem is vidéken, akkor családi házba. Aztán az ország határain belül, ne külföldön.” (Interjú egy szakmunkás középkorú férfival, aki szereti a faluját és ezért nem menne el.)

Összegzés

A megismert interjúkban vissza-visszatérnek a mobilitás elemei: falubeliek, rokonok, családtagok, maguk az interjúalanyok másik településen hosszabb-rövidebb időre megfordulnak, látnak sikereket, kudarcokat mások és saját történeteikben, látják a helyhez kötöttség vonatkozásait, a költözés előnyeit és még inkább a hátrányait.

Az interjúk olvasása során azon gondolkodtam, hogy miért nem látszik, miért nem nyilvánvaló az az összefüggés, hogy az idősebb generáció mintái, mobilitása, mozgékonyasága – ha volt ilyen –, hatna a fiatalra vagy épp a mobilitásba vetett bizalma visszatükröződne a gyermeke interjújában. Az idősebb interjúalanyoktól választ is kapunk: a változó feltételekben látják a különbséget, az eltérő habitusban,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

a generációk közötti különbségekben, de összességében olvasóként, értelmezőként nem egyértelmű, hogy az idősebbek mobilitási tapasztalatai vagy elképzelései a fiatalokban visszaköszönné, más értékeket, félelmeket, tapasztalatokat, kötıdéseket helyeznek elıtérbe.

Az esettanulmány rávilágít arra, hogy a kistelepülésen élı fiatalok immobilitását nagyon sok tényezı együttesen okozza, amely az anyagi megfontolások és a szubjektív kötıdések és félelmek dimenzióiban ábrázolhatók. Az anyagi megfontolások magukba foglalják az albérlet drágaságát, a falusi otthon eladásából nem származik annyi pénz, amely egy lakás vagy még inkább kertés ház vásárlására elegendı lenne, a lakhatás és közlekedés együttesen drága, a veteményesbıl, háztájiból vagy napszámából bejövı bevételek kiesnének stb. A szubjektív kötıdések az otthonhoz, a családhoz, a hely ismeretéhez, a békés, nyugodt élethez vagy épp a házikoszthoz kötıdnek, ezeket egészítik ki a félelmek, amelyek az egyedüllétbıl, az egyedül vállalt döntésekbıl és megoldásokból adódnak, a bizonytalanságból, az újrakezdés nehézségeibıl, a támogató háttér hiányából (vagy pontosabban annak távollétébıl) eredeztethetı.

Irodalom

- Carling, J. (2002): Migration in the age of involuntary immobility: Theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 28(1). 5–42. <https://doi.org/10.1080/136918301201039124>
- Jónsson, G. (2011): Non-migrant, sedentary, immobile, or 'left behind'? Reflections on the absence of migration. IMI Working Paper Series, 39. <https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/academic/wp-11-39-non-migrant-sedentary-immobile-or-left-behind.pdf> (Utolsó letöltés: 2019. augusztus 2.)
- Shewel, K. (2019) Understanding Immobility: Moving Beyond the Mobility Bias in Migration Studies. *International migration Review*. <https://doi.org/10.1177/0197918319831952>

Falusi fiatalok identitásának szociális reprezentációja

MURÁNYI ISTVÁN¹

ABSZTRAKT

A tanulmányban a szociális reprezentáció elmélete és annak egyik módszere (asszociációs módszer) alapján vizsgáljuk a szocio-kulturális jellemzők szerint kialakított csoportok lokális és én identitásának jellemzőit. A falusi fiatalok mintáján elvégzett elemzés arra irányult, hogy milyen kapcsolat van az identitás szociális reprezentációja alapján elkülöníthető, a jelentéstartalmaikat eltérő intenzitással kifejező négy csoport és a szociológiai háttérváltozók szerint kialakított csoportok között. A várt eredmények mellett az érzelmi kötődés és a mobilitás változók esetében megfigyelhető ellentmondás hipotetikus magyarázatát további kutatásokkal lehet empirikusan igazolni.

KULCSSZAVAK: szociális reprezentáció, lokális identitás, fiatalok

ABSTRACT

Social representation of rural youth identity

In this paper, we investigate the local and self-identity characteristics of socio-cultural groups based on social representation theory and one of its methods (association method). Carried out on a sample of rural youth, the analysis focused on the relationship between the four groups, distinguished by their social representations of identity, with different intensities of meaning and the sociological background variables. In addition to the expected results, the hypothetical explanation for the contradiction in the emotional attachment and mobility variables can be further empirically confirmed.

KEYWORDS: social representation, local identity, youth

Tanulmányunkban az MTA Kiválósági Együttműködési Program keretében lebonyolított „Immobil falusi fiatalok” kutatás adatai alapján a 18–25 éves almintára jellemző én- és lokális identitás szociális reprezentációját elemezzük. Az elemzés a kutatás

¹ Egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, muranyi.istvan@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

során készült interjúszövegekre (53 fős, nem valószínűségi minta) valamint az interjúk kategoriális feldolgozására támaszkodunk.

Bevezetés

A lokális identitás szociológiai vizsgálatának átfogó elméleti keretének a szociális identitás elméletét (Tajfel 1978, 1982, Tajfel – Turner 1979), a szociális reprezentáció elméletét (Moscovici 1984, 1988) és Krappmann „egyensúlyozó identitás” elméletét (Krappmann 1980) tekintettük megfelelő alapnak.

A relevánsnak tekinthető hazai identitás értelmezések (Pataki 1982, Csepeli 1995, Erős 1996) kivétel nélkül kapcsolódnak a társadalomtudományban meghatározó szerepet játszó Erik H. Erikson definíciójához, mely szerint az identitás a személyes azonosság és folyamatosság szubjektív érzésének megléte, amely egy közös világnézet azonosságában és folyamatosságában való hittel párosul (Erikson 1991). Azonban számolni kell azzal is, hogy a szociális identitás kategóriájával azonosított identitás túlságosan általános, minden kollektív tudatformára történő alkalmazásának következménye a fogalom egyfajta „inflálódása”: „[A]mi korábban a fogalomhasználat előnyének tűnt, az ma inkább hátrány. Az identitás társadalmi konstrukcióként történő felfogása ugyanis hovatovább megfoghatatlanná teszi azt, ami a folyton változóban állandó, amire tehát az identitás fogalma eredetileg vonatkozott.” (Gyáni 2008: 20).

Az identitás társadalomtudományi – szűkebben szociológiai – értelmezésénél természetesen nem lehet eltekinteni az elmélet narratív fordulatának (Olick – Robbins 1998) vagy a különösen a történettudományban egyre markánsabban jelen lévő emlékezet elméletek – Halbwachs, Nora, Assmann, Ricouer – hatásától, melyek a kollektív emlékezet fő funkciójának tartják az identitás kialakítását és megtartását (Gyáni 2008). Többen úgy vélik, hogy az identitás egy narratív formában történő konstrukció (Bruner 1990, Calhoun 1994), de ennél markánsabb vélemények is vannak: „a személyes identitás fogalmának [kiterjesztve a csoportidentitásra is] fogalmának minden magyarázat-kísérlete bukásra ítélt, ha független és elkülönített a narratíva fogalmától.” (MacIntyre 1984: 45)

A hazai társadalomtudományi szakirodalom nem bővelkedik megfelelő elméleti háttérbe illeszkedő és operacionalizálható lokális identitás értelmezéssel. A különböző meghatározási kísérletek más-más diszciplínához kapcsolódnak.

A történeti-földrajzi kötődések alapján szerveződő lokális identitás szociológiai vagy társadalomföldrajzi tárgyalására csak elvétve találunk példát a hazai szakirodalomban (Bóhm – Pál, 1987, Köteles – Varga 1988, Enyedi 1991, Bóhm 2000).

Az antropológiai megközelítések közül A. Gergely András a lokális identitást egyszerűen tartja a személyes („az önmeghatározás... fontos eszköze”) és a csoport szintű („a helyi közösség legfőbb önmeghatározási kritériuma”) identitás részének. A loká-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

lis (helyi) identitás általános (mindenkié szejájta) és kiterjedésének, érvényességének relatív jellegét hangsúlyozza, de elveti az állandóságát, mivel az aktuális csoporttudat szintjének és környezeti hatásoknak a függvénye (A. Gergely 2011). Ez az értelmezés nem meglepő, mivel a szerző egy korábbi identitás értelmezésében sem különült el az identitás személyes és társadalmi dimenziója.²

A társadalomföldrajzhoz kapcsolódó értelmezés a lokális identitást egyfajta attitűdnek tekintő értelmezés meghatározható területi és térbeli dimenziókhöz való kötődésként szintén nem különíti el az egyén és a csoport szintjét.³

A kulturanropológiai írások jelentős részének témája a lokális identitás, azonban a fogalom értelmezésére csak elvétve találunk példát. Ezek egyike Bakó Boglárka meghatározása, amely – szemben a másik két megközelítéssel – kizárja az egyéni szinthez kötött értelmezést.⁴ A tág értelmezési lehetőséget rejtő „viszony” definíció mellett a szerző kiemeli a lokális identitás megnyilvánulásának (prezentálódásának) sokféleségét is (helyi rendezvények, kiadványok, emlékhelyek, eredetmítoszok).

Az MTA Regionális Kutatások Központja Alföldi Tudományos Intézetében a nyolcvanas évek közepétől folynak, elsősorban a földrajzi identitás térelemeivel foglalkozó, kisebb területekre (falvak, városrészek, kistérségek) koncentráló kutatások (Csatári 1989, Nánásiné 1996, Hamar – Murányi – Szoboszlai 1997, Murányi – Szoboszlai 1998, 1999). A kifejezetten lokális identitás vizsgálatára vállalkozó nagymintás kutatás során a lokális kötődés elemeinek kategorizálását konkrét terekhez rendeljük. A lokális identitást – Csepeli György nemzeti identitás értelmezésére építve – a társadalmi identitástudat szerves részeként értelmeztük, melynek alapján az egyén a perszonális kapcsolathálónál (network) tágabb, földrajzi kategóriákkal meghatározható társadalmi csoport tagjának érzi és vallja magát. Az operacionalizálás során lényeges szempontnak tekintettük, hogy milyen kategorizációt (lakóhely, kistérség, megye, régió) alapoz meg a csoport kijelölése, de ez nem jelentette a térbeli meghatározottság kizárólagosságát (Murányi – Szoboszlai 2000).

Az előzőekben jelzett elméleti és empirikus előzményekre támaszkodva, az „Immobil falusi fiatalok” kutatás során a fiatalok lokális identitását konkrét elméleti háttérhez kapcsolódó kvantitatív, illetve kvalitatív módszereket alkalmazó operacionalizálás alapján vizsgáltuk.

² „[A]z identitást egyszerűen mint vonatkoztatási rendszert kezelem, amely társadalmi tárgyakra, csoportjelenségekre és társadalmi térre kiterjedő személyiség-szférát jelent számomra, egyben az ‘én’ és ‘ők’, illetve ‘mi’ és ‘mások’ konfliktusainak redukált, átélt és társadalomtörténetileg örökített mintáját.” (A. Gergely 1996: 5)

³ „[A]z egyéneknek és kollektíváknak a térhez való kötődését, annak kulturális, emocionális, kognitív tartalmát, megnyilvánulásait kell értenünk, amelyek többségében a konkrét lokalitásra, a meghatározott, földrajzilag is körülhatárolható területre vonatkoznak.” (Pálné 2000: 75).

⁴ „[K]özösség(ek) viszonyát fejezi ki annak szülőfalujához, városához, utcájához, emlékhelyeihez és ezek „történeteihöz”, „mítoszaihoz”, rokonsági, baráti, szomszédi kapcsolataihoz.” (Bakó 2003: 167).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A szociális reprezentáció elmélete

A szociális reprezentáció meghatározása – „a közös jelentések egy konszenzuális világa, amiben a csoporttagok kommunikálnak és interakcióban vannak” Purkhardt (1993: 75) – és folyamata (lehorgonyzás és objektiváció) szorosan kapcsolódik a társadalmi identitáshoz. Azt is mondhatjuk, hogy megmagyarázza a csoporttagok interpretációját és ábrázolását jelentőségteljes világukról. A közös jelentésekre (szociális reprezentációkra) való hivatkozással a csoporttagoknak elérhető, hogy a szociális reprezentáció folyamatai direkt megérthetők a szociális identitások kialakulásával. A szociális reprezentáció elmélete ily módon egy közeli kapcsolatot feltételez a szociális reprezentáció és a csoportfolyamatok, különösen a szociális identitás létrehozása és kifejezése között. Eddig kevés kísérlet volt a szociális reprezentáció és az identitás kapcsolatának részletes leírására (Millward 1995). A szociális reprezentáció identitásképző funkciója egyrészt abban nyilvánul meg, hogy a csoport minden tagja osztozik ezekben a reprezentációkban, másrészt a csoport meghatározza tagjai számára, hogy a különböző reprezentációk között milyen kapcsolatot létesíthet; vagyis korlátozza az asszociációs szabadságot, ezáltal előír egy a csoportra jellemző olyan szemléleti módot, amely mentén a csoport megkülönböztetheti magát más csoportoktól (Vincze – Kőváriné 2003). A szociális reprezentációk integrálják az egyéni gyakorlatokat, ugyanakkor kollektív szociális normákat, értékeket és tudásokat prezentálnak (Meier – Kirchler 1998). A kollektív identitás egy minden csoportban létező szociális reprezentációnak (magnak) tekinthető, mivel a csoporthoz mint közösséghez tartozás a sajátos szociális csoportok reprezentációján belüli lehorgonyzással történik és kifejezi a csoport egyedülállóságát, aktualitását és történelmét. A kollektív identitás egyesíti a reprezentációs rendszer azon aspektusait, amelyeket az egyén leginkább értékesnek, történelmileg állandónak és a különleges tulajdonságokat kifejezőnek érzékel (Asher et al. 2006). A csoportban zajló interakciók során keletkező szociális reprezentációk gyakran narratív formában jelennek meg, biztosítva a csoport történetiségét és időbeni folytonosságát (Vincze – Kőváriné 2003).

A szociális reprezentáció elmélete, illetve az „eredeti” teóriához kapcsolódó további elméletek (Wagner, Jovchelovitch, Bauer – Gaskell, Caroline Horvath, László János, Abric és munkatársai, Wagner, Gerard Duveen, Jodelet) közül Abric „központi mag elméletét” (Central Nucleus Theory – NT) módosított modelljét alkalmaztuk az interjú szövegekben olvasható válaszok elemzésére. A központi mag elmélete (CNT) Moscovici szociális reprezentáció általános elméletéhez (1976) kapcsolódó kiegészítő megközelítés. A központi mag gondolatát elsőként Jean-Claude Abric (1994a) javasolta, a megközelítés elméleti és módszertani továbbfejlesztéséhez más kutatók (P. Verges, Ch. Gruimelli, M-L. Rouquette, P. Moliner és M. Morin) is hozzájárultak. A CNT feltevéseinek és téziseinek részletes ismertetését mellőzve, az elmélet logikáját és a kapcsolódó módszertani keretet foglaljuk össze (Sá 1995).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A központi mag identifikálásának módszertani problémáinál érdemes figyelembe venni Moliner (1994) javaslatát, mely szerint a központi kogníciókat mennyiségi és minőségi tulajdonságok jellemzik. A centrális elemek kvalitatív tulajdonságai közvetlenül a szociális reprezentáció elméletéből erednek és a központi helyzetet biztosítják. Ebben az értelemben egy adott kogníció azért központi, mert szoros kapcsolatban van a reprezentáció tárgyával, szimbolikus érték és asszociatív erő jellemzi. A centrális elemek kvantitatív tulajdonságai a kvalitatívból erednek, azok következményei. Ezek az elemek „kiugrásként” (saliency) jellemezhetők: például milyen gyakran és /vagy azonnal mutatják a reprezentáció tárgyát és hány kapcsolatot tartanak a reprezentáció más elemeivel.

Az általunk követett egyik konkrét empirikus módszer (Verges 1992) eredeti verzióját átalakítva – egyfajta fordított logika alapján – az interjú szövegek feldolgozása két dimenzióban történt. Az első elemzési szakasz során azokat a szövegblokkokat gyűjtöttük ki, amelyekben az „én” személyes névmás szerepelt és legfeljebb három szóval (vagy értelmezhető narratív reagálással) asszociációnak (Én identitás) tekinthető. A másik elemzési dimenzióban nem az „én” névmás előfordulása, hanem az alanyra és/vagy a falura vonatkozó szubjektív viszonyulást és értékelést kifejező szövegrészeket (Lokális identitás) emeltük ki. Mindkét elemzési dimenzió során – a szöveg kontextusában értelmezve – az alanyok pozitív, semleges vagy negatív értékelésének kódolását is elvégeztük. Ez lényegében a feltárt direkt („én” személyes névmás előfordulása) és implicit (a lokális identitásra utaló, kvázi én-asszociációk) jelentések közötti hasonlóságok alapján értéktartalmú szemantikai kategóriákba sorolást jelentette. Az adatelemzés során a következő két kritériumot használtuk: 1. Az értékelési kategóriák (pozitív, semleges, negatív) a direkt „én” asszociációk és a Lokális identitásra utaló külön-külön rögzített előfordulási gyakoriság; 2. Az értékelési kategóriákon belül az előforduló asszociációk értékelésének előfordulása. A kettős elemzés alapja az volt, hogy az értékelési gyakoriságok magasabb előfordulási gyakorisága és a gyakrabban előforduló asszociációk számának együttes figyelembevételének köszönhetően az ilyen asszociáció-típusok nagyobb valószínűséggel tartoznak a központi maghoz. Az értékeléseket 1-től 3-ig súlyoztuk, annak megfelelően, hogy milyen értékeléssel minősítették a tényleges „én” és a lokális identitásra vonatkozó potenciális „én” asszociációkat (a magasabb pont pozitívabb értékelést jelentett). Ha az Én identitás és a Lokális indentitás szociális reprezentációira vonatkozó súlyozott asszociációk értékelésének átlagos gyakoriságát és a teljes, differenciálatlan szövegre – az Én-identitás és Lokális identitás összevont – vonatkozó asszociációk előfordulásának átlagát vesszük alapul, akkor a szociális reprezentáció típusokat az asszociációkat következő négy csoportba lehetett besorolni:

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

1. táblázat. Az asszociációs kategóriák csoportosítása az értékelés és előfordulási gyakoriság alapján

1. csoport Átlag feletti értékelés Átlag feletti előfordulás	2. csoport Átlag feletti értékelés Átlag alatti előfordulás
3. csoport Átlag alatti értékelés Átlag feletti előfordulás	4. csoport Átlag alatti gyakoriság Átlag alatti előfordulás

Forrás: Verges (1992)

A bal felső sarokban lévő kategóriák – a leginkább kedvezően értékelt és leggyakrabban előforduló – nagyon valószínű, hogy a központi maghoz tartoznak. Ezzel szemben azok a kategóriák, amelyek az alsó jobb negyedben vannak nagyobb valószínűséggel perifériális helyzetűek. A másik két negyedbe sorolt kategóriákat olyan perifériális kognícióknak tekinthetjük, amelyek szorosan kapcsolódnak a központi maghoz.

Az egyes csoportokat jellemző értékelés és előfordulási átlagok a következők:

2. táblázat

Az asszociációk kategóriáira vonatkozó előfordulási és értékelés átlagok

Én identitásra vonatkozó asszociációk előfordulásának átlaga	1.16
Lokális identitásra vonatkozó asszociációk előfordulásának átlaga	8.09
Én identitásra vonatkozó asszociációk értékelésének átlaga	4.02
Lokális identitásra vonatkozó asszociációk értékelésének átlaga	23.92
Identitásra (Én és Lokális identitás) vonatkozó asszociációk előfordulásának átlaga	10.07
Identitásra (Én és Lokális identitás) vonatkozó asszociációk értékelésének átlaga	28.13

Forrás: Saját szerkesztés

Az Én identitás és a Lokális identitás értékelésének lényegesen különböző átlaga annak köszönhető, hogy az én identitás esetén a három (pozitív, semleges, negatív) értékelési pontszám összegének eloszlása során 43 százalék volt az egyik esetben sem értékelt asszociációk aránya, míg a Lokális identitás esetén mindez csupán 2 százalék. Egyúttal ez azt jelenti, hogy az alanyok válaszaiban jelentősen nagyobb számban fordultak elő a Lokális identitásra vonatkozó konkrét, vagy nem konkrét, de lokális tartalmú asszociációk. Ennek megfelelően az előfordulások átlaga is je-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

lentősen eltér, mivel a Lokális identitás asszociációinak átlagával (8.09) szemben az Én-identitás asszociációk előfordulásának átlaga 1.16.

A szociális reprezentáció alapján történő elemzés eredményei szintén utalnak az affektív kötődésre, de nem meghatározó jellel. ⁵

A következőkben az Én- és Lokális dimenziókat egyaránt tartalmazó, az identitás szociális reprezentációja alapján elkülöníthető négy csoport (1. centrális/core, 2–3. átmenet, 4. periféria) közül az identitás leginkább (core) és a legkevésbé (periféria) meghatározó jelentéstartalmakat kifejező csoportok megoszlására támaszkodunk. A projektben résztvevő hallgatók által kialakított kategóriák (változók) a vizsgálat tematikájához illeszkednek. A következő elemzésünk arra próbál választ adni, hogy a válaszadók releváns (fontosabb) almitáit hogyan jellemzi az én- és lokális elemekre épülő identitás szociális reprezentációja alapján elkülönült csoportok.

Eredményeink szerint a nőkre, a fiatalokra, a diplomásokra és a házasságban élőkre jellemző leginkább, hogy az ezen csoportokat az átlagnál nagyobb mértékben jellemzi az interjúk alapján konstruált én- és lokális identitás szociális reprezen-

⁵ **ÉN IDENTITÁS / Pozitív jelentéstartalom:** „Gondolkodásmód, az hogy mindenki bele akar szólni a másik életébe, mindenki jogot formál arra, hogy én megmondom a másoknak, hogy mi a jó és hogy élje az életét.” „[S]okan hívnak hogyha tegyük fel elromlik a gépük. (számítógép) Akkor én csinálom meg, én tartom úgymond karban a gépet.” „Vannak olyan barátaim, akikkel tartós kapcsolatot ápolok, én bármiben és bármikor segítek nekik, ahogy ók is nekem.” **Semleges jelentéstartalom:** „Én ide születtem Sajóalgórcra.” „Hát figyelj, én azt mondom, hogy – már ha ezt így lehet mondani – kisebbség itt a mi falunkban egyáltalán nem is mutatkozik meg.” „Ritka a konfliktus. Az én családomat néha érinti.” **Negatív jelentéstartalom:** „Hát figyelj, úgy vagyok veled, ha nem keresnek, én sem keresek senkit.” „Én nem szeretek a gondjaimról beszélni másoknak.” „Nem szeretnek a faluban az emberek, és én sem őket”. „Egyedül én vagyok itthon lébecoló.” „Hát a rokonokkal azért elég felszínes a kapcsolat, szerintem nem olyan mély, vagy mit tudom én.”

LOKÁLIS IDENTITÁS / Pozitív jelentéstartalom: „Csendes, nyugodt – már amikor, az én véleményem szerint tökéletes. Semmi probléma nincsen, nincsenek veszekedések, meg a környezet is jó.” „Szerintem Kisgyőr a legszebb a három falu közül. Miben más azt nem tudom...” „Ez egy csendes település. Nagyon barátságosak az itt élő emberek. Az idősebbek is”. „[N]em nagy távolság, meg vannak közelebb is kisebb városkák, de jó a levegő, jó helyen van, tehát jók az adottságok, mint mezőgazdaságilag, mint mindenhol, én szeretem.” „[B]uliz hely a város, nagyon jó, nagyon sok lehetőség van. De én személy szerint nem laknék bent, hanem egy városnak a szélén laknék. Tehát nekem szükségem van arra, hogy legyen helyem, legyen virág, legyen zöld, tehát, hogy vidéki hangulat legyen.” „A szülők milyen megfontolások alapján választották ki az alapfokú iskolát? Itt van helybe, minden nap haza lehetett járni, nem kellett kollégium.” **Semleges jelentéstartalom:** „Mondjuk én nyilván jól jártam annó, amikor bekerültem a konyhára.” „Hát régebben még annyira nem szerintem, mondjuk én még akkor nem éltem, mert 97-ben születtem, nem nagyon tudom úgymond...” „Változó, kivel, hogy tartjuk a kapcsolatot. Van, akivel jobban, szorosabban tartjuk a kapcsolatot. „Van, akivel viszont nagyon gyengén vagy nagyon ritkán találkozunk veled.” „Inkább munkalehetőség miatt, mert itt a településen nem nagyon van, meg a környező régió, környező településeken se nagyon van.” „Hát nem, mi már nagyon régóta itt lakunk... Úgyhogy mindenki, törzsgyökeres szentandrásiai vagyunk.” „Kevés a roma, tehát szívesen járnak ide az emberek.” „Régebben meg volt a Vay Ádám kastély és hát, az egész falu szinte odajárt a grófnak csinálni, dolgozni valamit, ki mit. Én ilyenekről tudok.” **Negatív jelentéstartalom:** „Hát így velem egykorú fiatal, vagy plusz, minusz 2-3 év nem is nagyon van.” „Hát édesanyám, két testvérem, nővérem meg a bátyám, sajnos édesapám már elhunyt, így meg én. Jómagam.” „Hát, én szerintem nem vagyok annyira fontos. Én csak azért szeretek falun lakni, mert ehhez szoktam hozzá.” „[E]zek mezőgazdasági vállalkozáson belüli problémák. Ez a jelentetés, ez a neked ennyi van, nekem miért nincs, azért a száját jártassa. Ez az irigység, aha.”

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

tációja. A szocio-demográfiai jellemzőket tekintve, különösen az életkor és az iskolai végzettség csoportok között van számottevő eltérés (3–6. táblázat).

3. táblázat. Nem / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Férfi	29	71
Nő	41	59

Forrás: Saját szerkesztés

4. táblázat. Életkor / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
18–21 éves	50	50
22–25 éves	30	70

Forrás: Saját szerkesztés

5. táblázat. Iskolai végzettség / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Legfeljebb nyolc általános	38	63
Szakmunkás	20	79
Középfok	39	62
Felsőfok	64	36

Forrás: Saját szerkesztés

6. táblázat. Családi állapot / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Házasság	67	33
Élettárs	20	80
Párkapcsolat	20	80
Elvált	0	100
Nőtlen	36	64
Egyedül él	44	56

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A projekt alapvető kérdéseihez leginkább kapcsolódó változók (csoportok) és az identitás közötti kapcsolatok arra utalnak, hogy a mobilitás (immobilitás) alapján elkülönült csoportok (mobil családtag, hosszabb távollét) között nem tér el lényegesen a központi mag (illetve a perifériális jelentéseket képviselő kategória) megoszlása (7–8. táblázat).

7. táblázat. Volt-e hosszabb időben távol a falutól / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Nem volt	30	70
Volt	37	63

Forrás: Saját szerkesztés

8. táblázat. Mobil családtag / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Van mobil tag	34	66
Nincs mobil tag	38	62

Forrás: Saját szerkesztés

A tapasztalt mobilitással szemben az individuális jellemzők alkotják a harmadik változócsoporthot: a mobilitás/immobilitás tervei (az immobilitás indoklása, mobilitási tervek) és az affektív viszonyulás (a falu szeretete), valamint a network sajátosságai (munkahely helye, kapcsolatháló). Az eredmények egyik része nem meglepő, mivel a faluhoz kapcsolódó pozitív érzelmek, a kiterjedt kapcsolatok az identitás szociális reprezentációjának markáns és meghatározó jellemzőivel van szoros kapcsolatba. Ezzel szemben nem várt eredménynek tekinthető, hogy az immobilitás leginkább olyan identitás reprezentációval írható le, amely a falu nyújtotta lehetőségeket képviseli, hasonlóan a tervezett elköltözési szándékhoz (9–13. táblázat).

9. táblázat. Miért maradt a faluban / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
A falu szeretete	35	65
Kényszer	32	68
Lehetőség	46	54

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

10. táblázat. Elköltözési terv / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Van terv	46	54
Nincs terv	29	71

Forrás: Saját szerkesztés

11. táblázat. A falu szeretete / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Szereti	39	61
Inkább szereti	100	0
Nem szereti	36	64

Forrás: Saját szerkesztés

12. táblázat. A munkahely helye / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Falun belül	32	68
Falun kívül	30	70
Nincs munkahely	55	45

Forrás: Saját szerkesztés

13. táblázat. Kapcsolatháló / és az identitás szociális reprezentációja (sor-százalékban)

	Core	Periféria
Gazdag	56	44
Átlagos	21	79
Beszűkült	39	61

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Összegzés

Összegzésként azt mondhatjuk, hogy a vizsgált települések ifjúságát jellemző identitás szociális reprezentációja a szocio-kulturális sajátosságokat tekintve nem megfelelő, viszont a mobilitás/immobilitás változók esetében az eredmények nem egyértelműek. Ha a mobilitásról vannak tapasztalatok, akkor az identitás szociális reprezentációját jól körülírható, markáns elemek jellemzik. Ezzel szemben a vágyak és tervek világa ellentmondásos, mondhatnánk inkonzisztens: több esetben az identitás elemek csupán perifériális pozíciót töltenek be az identitás szociális reprezentációjában.

A lakóhelyhez kapcsolódó egyértelmű érzelmi kötődés esetén kisebb mértékben jellemző az én- és lokális identitás szociális reprezentációja, míg a kevésbé egyértelmű kötődés esetén az identitás reprezentáció jóval erősebb. Mindez szinkronban van azzal, hogy azok körében akik tervezik az elköltözést az identitás szociális reprezentációjában nagyobb mértékben meghatározók a mérés során kialakított identitás elemek. Az elköltözési szándék és az identitásban megnyilvánuló kötődés feltehetően sajátos ambivalenciát jelent: a lakóhelyhez kapcsolódó szubjektív és pozitív érzelmi jellemzők (család, rokonság, gyermekkor) egyúttal részei a lokális identitásnak is. Azonban az érzelmi kapcsolódás nem minden esetben pozitív és egyértelmű, ezért az én- és lokális identitás szociális reprezentációját is nagyobb arányban jellemezhetik a perifériális elemek.

Mindezek (részbeni) magyarázatára olyan kutatás válaszolhat, amely nem az interjúszövegek feldolgozása, hanem a nyitott asszociációk alapján értelmezi a különböző identitás-típusok szociális reprezentációját. Adott a következő feladat.

Irodalom

- A. Gergely A. (1996): *Identitás és etnoregionalitás*. Budapest, MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont
- A. Gergely A. (é.n.): A totális társadalmi tények mint térhasználati és identitásmódok. (Rövid áttekintés a helyi tudás tartalmáról) Antropológiai Internetes Portál <http://www.antroport.hu/lapozo/tanulmanyok.html#agatotalis> Utolsó letöltés: 2011. 04. 04.
- Abric, J.-C. (1994a) : Les représentations sociales: aspects théoriques. In: J.-C. Abric (ed.) *Pratiques sociales et représentations*. Paris, Presses Universitaires de France, 11–35.
- Asher, S. B. – Wagner, W. – Orr, E. (2006): Thinking groups: Rhetorical enactment of collective identity in three Israeli Kibbutzim. *Asian Journal of Social Psychology*, 9, 112–122.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Bakó B. (2003): „Itthon vagyunk megszokva, ideköt minden” Egy barcasági magyar közösség lokális identitástudatáról és interetnikus kapcsolatrendszeréről. In: Bakó B. (szerk.): *Lokális világok. Együttélés a Kárpát-medencében*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 165–191.
- Bóhm A. (2000): Térségi identitás Magyarországon, In: Bóhm A. et al. (szerk.): *Területfejlesztés és közigazgatás-szervezés*. MTA, Budapest
- Bóhm A. – Pál L. (1987) (szerk.): *A helyi hatalom működése*. MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete, Budapest
- Bruner, J. S. (1990): *Acts of Meaning*. Cambridge, MA, Harvard Univ. Press
- Csatári B. (1989) *A Tiszazug kistérségi problémái*. Kutatási jelentés, kézirat. Kecskemét, MTA RKK Településkutató Csoport
- Gyáni G. (2008): Identitás, emlékezés, lokalitás. *2000*. 20: (6), 19–27.
- Hamar A. – Murányi I. – Szoboszlai Zs. (1997): *Az alföldi társadalom innovatív csoportjai*. Alföld Kutatási Program II. Kutatási jelentés, Kézirat, MTA RKK ATI, Szolnok
- Csepeli Gy. (1992): *Nemzet által homályosan*. Budapest, Századvég
- Enyedi Gy. (1991): A lokalitás szerepe a modern társadalmakban. *JUSS*, 4.
- Erik H. Erikson (1991): Identitásválság önéletrajzi vetületben. In: *A fiatal Luther és más írások*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó
- Erős F. (1996): Előszó. In: Erős F. (szerk.): *Azonosság és különbözőség*. Budapest, Scientia Humana. 5–8.
- MacIntyre AC. (1984): *After Virtue: A Study in Moral Theory*. Notre Dame, IN: Univ. Notre Dame Press
- Meier, K. – Kirchler, E. (1998): Social representations of the euro in Austria. *Journal of Economic Psychology* 19., 755–774
- Krappmann L. (1980): Az identitás szociológiai dimenziói. *Szociológiai Füzetek* 21.
- Köteles S. – Varga Cs. (1988) (szerk.): *A helyi cselekvés*. JAK füzetek 38. Magvető, Budapest
- Millward, L. J. (1995): Contextualizing social identity in considerations of what it means to be a nurse. *European Journal of Social Psychology*, Vol. 25., 303–324.
- Moscovici, S. (1984): The Phenomenon of Social Representations. In: Farr, Robert M. and Moscovici, S. (eds.) *Social Representations*. 3–70. Cambridge University Press, Cambridge
- Moscovici, S. (1988): Notes Towards a Description of Social Representations. *European Journal of Social Psychology*, 18, 211–250.
- Moliner, P. (1994) : Les méthodes de réperage et d'identification du noyau des représentations sociales. In: C. Guimelli (ed.) *Structures et transformations des représentations sociales*. Neuchâtel: Delachaux et Niestlé, 199–232.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Murányi I. – Szoboszlai Zs. (1998): *Ifjúsági életmód és szokásvizsgálat Jász-Nagykun-Szolnok megyében*. MTA RKK, Szolnok
- Murányi I. – Szoboszlai Zs. (1999): *Sikeres városok, magasan, illetve alacsonyban fejtett települések az Alföldön*. MTA RKK, Szolnok
- Nánásiné Tóth É. (1996): *Kötődések a városhoz*. Kutatási jelentés. Kézirat. Kecskemét, MTA RKK ATI
- Olick, J. K. – Robbins, J. (1998): SOCIAL MEMORY STUDIES: From „Collective Memory” to the Historical Sociology of Mnemonic Practices *Annual Reviews Sociology*, 1998. 24:105.40
- Pataki F. (1982): *Az én és a társadalmi azonosságtudat*. Budapest, Kossuth Kiadó
- Pálné Kovács I. (2000): Régiók Magyarországa: utópia vagy ultimátum? In: Horváth G. –Rechnitzer J. (szerk.): *Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón*. Enyedi György 70. születésnapjára. MTA RKK, Pécs
- Purkhardt, S. C. (1993): *Transforming Social Representations: A Social Psychology of Common Sense and Science*, Routledge, London and New York
- Sá, C. P. (1995): The Central Nucleus Approach to Social Representations. Paper was presented in the *XXV Interamerican Congress of Psychology*, San Juan de Puerto Rico
- Tajfel, H. – Turner, J. (1979): An integrating theory of intergroup conflict. In: W. Austin – S. Worschel (eds.): *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Monterey, CA: Brooks/Cole
- Tajfel, H. (1982): Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1–39.
- Tajfel, H. (1978): Social categorization, social identity, and social comparison. In: H. Tajfel (ed.): *Differentiation between social groups* (pp. 61–76). New York: Academic Press
- Verges, P. (1992) L'évocation de l'argent: une méthode pour la définition du noyau central d'une représentation. *Bulletin de Psychologie*, 45 (405), 203–209.
- Vincze O. – Kőváriné Somogyvári I. (2003): A nemzeti identitás reprezentációja a sikeres történelmi regényekben. *Magyar Tudomány*, 1. 55–66.

Területi immobilitás mint lehetőség és perspektíva a falusi fiatalok életében¹

LONCSÁK NOÉMI²

ABSZTRAKT

A tanulmány célja feltárni és leírni azoknak az immobill fiataloknak a jellemzőit, mobilitási dimenzióit, akik 2500 fő alatti kistelepülésen élnek, és lehetőséget, perspektívát látnak saját falujukban. Külön vizsgáljuk a fiatalok szüleinek álláspontját gyermekeik mobilitása kapcsán, párhuzamokat és magyarázatokat keresve a fiatalok véleményeivel. Az eredmények további kutatások alapjául szolgálhatnak, a vizsgált célcsoportra fókuszáló elemzéseket készíthet elő. A kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program, Mobilitás Kutatási Centrum alprogramja keretében valósult meg, összesen 104 interjú képezi a kutatás alapját.

KULCSSZAVAK: immobilitás, rurális térség, falusi fiatalok, területi rögzültség, helyben maradási okok

ABSTRACT

Territorial immobility as an opportunity in the life of young people in the village

The purpose of the study is to explore and describe the characteristics, mobility dimensions of immobilized youth living in small settlements of less than 2500 people and seeing opportunities and perspectives in their own villages. We examine separately the views of parents of young people on their children's mobility, seeking parallels and explanations with their views. The results may serve as a basis for further research and may prepare analyzes focusing on the target group. The research was carried out in the framework of the MTA Excellence Cooperation Program, the Mobility Research Center, and 104 interviews form the basis of the research.

KEYWORDS: immobility, rural area, rural youth, territorial anchorage, reasons for staying

¹ A tanulmány megjelenését az EFOP3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 – „Tehetségből fiatal kutató” – A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban pályázatból biztosított forrás tette lehetővé.

² Doktorandusz, Debreceni Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Doktori Program, loncsak.noemi@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Bevezetés

A mozgás és mozdulatlanság szociológiai értelmezése alapvető fontossággal bír. Az egyén élethelyzetén, munkaerőpiaci státuszán, életszínvonalán túl meghatározza a lokális közösségek társadalmi összetételét, jellemvonásait, a települések struktúráját, adott esetben képes előre jelezni egy adott terület fejlettségét és elmaradottságát. A vándorlások megváltoztatják a népesség eloszlását, társadalmi, demográfiai összetételét és a területek emberi erőforrásait. A társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok a mobilitás különböző formáira szintén hatással vannak, azonban ezekre jelen értekezésben nem kívánok kitérni. A klasszikus közgazdasági elméletek szerint a mobilitási döntésekben az egyének mindenekelőtt a magasabb bér és jobb munkavállalási lehetőségek alapján hoznak döntést, míg a megszokott környezet elvesztésével járó hiányokról mint nehezen mérhető szubjektív elemekről tesznek említést ezekben az elméletekben (Hárs 2012). Egy másik nagy elméleti iskola szerint a migráció új gazdaságtana alapján a döntéshozó egység a család. A döntést nem az egyén, hanem a kockázatsökkentés érdekében a család hozza, és nem szükségképpen az egyéni szelekció szerint legrátermettebb egyén lesz a család által delegált migráns (Stark – Bloom 1985, Massey et al. 1993).

A mobilitás kérdésével egyfajta fordított álláspontból kívánok foglalkozni: a szakirodalmak többségével ellentétben azt vizsgálom, hogy a fiatalok miért nem mobilak és miért maradtak a falvakban. Ezt a nézőpontot korábban a 90-es évek mobilitási trendjeit vizsgálva Dövényi alkalmazta. A nagy történelmi fordulatokra a népesség szinte automatikusan növekvő térbeli mobilitással reagált (Dövényi 2007), ezért rövid kitekintést teszek arra vonatkozóan, hogyan változtak a belső vándorlási trendek az elmúlt évtizedben, mi az az értelmezési közeg, amelyben a fiatalok mobilitása/immobilitása vizsgálható. Az adatok ismertetése során a 2015-ös és a 2018-as Demográfiai portré eredményeit használom. A belföldi vándorlások számának 2007-től tartó csökkenése 2014-ben fordulóponthoz ért és az állandó vándorlások száma megközelítette a 215 ezret. 2016-ra olyannyira tovább emelkedett ez a szám, hogy elérte az elmúlt 16 év legmagasabb értékét. Átlagosan életünk során több mint kétszer lépünk át településhatárt lakóhelyváltás miatt, a nőknél ez 2,4 a férfiak esetében pedig 2. Nemek szerint az állandó vándorlásban részt vevők között már 1990 előtt is a nők vándorlása volt enyhén magasabb szinten, mobilitásuk valamivel intenzívebbnek tűnik később is (Dövényi 2007). 2016-ban a 15–29 éves nők belső vándorlási rátája tért el jelentősebben a férfiakétól. Korcsoportok szerint, míg a 90-es években az említett 15–29 éves korcsoport mutatott a legmagasabb mobilitást, addig a 2000-es évek elejére már a 0–14 évesek valamint a 30–44 évesek, ami ebben a párhuzamban értelmezhető a kisgyermekes családok jelentősebb mobilitásaként is (Bálint – Gödri 2015). A KSH 2018-as eredményei alapján regionális szinten Budapest és Nyugat-Dunántúl tekinthető a belföldi vándorlások elsődleges célterületeinek, míg a kibocsátó területek döntően Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Észak-Alföld és Dél-Alföld. Az ország hagyományos elvándorlási térségei Észak-Magyarország és Észak-Alföld. Látható egyfajta fejlettségbeli különbség a kibocsátó és a célterületek között, olyannyira, hogy a települések jövedelmi szintje és a vándorlási ráta szoros összefüggést mutat (Bálint – Obádovics 2018). A KSH adatai még azzal egészítik ki mindezt, hogy a pozitív vándorlási egyenlegű régiókban jellemzően az országos átlag feletti az egy főre jutó GDP-növekedés, míg a negatív vándorlási különbözetűeknél országos átlag alatti volt. A népesség területi redistribúciójának az elmúlt évekre jellemző növekvő aszimmetriájára hívja fel a figyelmet a Bálint-Obádovics szerzőpáros (2018), amellyel komoly demográfiai és munkaerőpiaci problémák előfordulását jelzik, mindemellett kevés szó esik arról, hogy a helyben maradók az említett demográfiai trendek között mennyire jelentősen meghatározzák a települések jövőjét, társadalomstruktúráját és munkaerőpiaci helyzetét. Kiemelten igaz lehet ez azokon a kistelepüléseken, amelyek jövője a népesség korstruktúrája miatt alapvetően is kétséges és aggodalmakra adhat okot.

A kutatás módszerei

A kutatás az MTA Kiválósági Együttműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum alprogramja keretében a Debreceni Egyetemen zajlott. A kutatási terepet a jelentős vándorlási veszteségű Észak-Alföld és Észak-Magyarország régió megyéinek néhány kiválasztott kistelepülése jelenti, amelyek állandó lakosság száma nem éri el a 2500 főt. A kutatás kvalitatív módszerrel, interjúk felvételével történt. Kétgenerációs felvételnek tekinthető, mert a 18–25 év közötti immobil fiatalokat és az ugyanabban a faluban élő szüleiket is kérdeztük a faluban maradás okainak, indítékainak komplex megismerése céljából. A félig strukturált interjúk mellett a falvokról átfogó statisztikai leírásokat készítettünk. A szülői interjúk 7 fődimenzióból állnak, tartalmazzák a településük bemutatását, történetét, mobilitási hagyományait. Kérdezzük a családjukról, valamint kitérünk a vándorlási-mobilitási tényezőkre és trendekre a családjukon belül. Vizsgáljuk a szülők kapcsolathálóját, a család helyzetét a településen, a gyerekek iskoláztatását, aspirációit, céljaikat, vágyaikat a saját és a gyerekük jövőjére vonatkozóan. Végezetül megkérdezzük, hogy miért maradtak a falujukban. A fiatalok interjúinak kérdései 10 fődimenzióra épültek. Az 1. és 2. dimenzió a településükre vonatkozik, ebben kitértünk a település általános bemutatására, a helyben élő fiatalok faluképének feltárása érdekében. A történeti dimenzióban rákérdeztünk a falu lakosságának mobilitási szokásaira, hagyományaira és vándorlási lehetőségeire, azok trendjeire az elmúlt évtizedekben. A harmadik, egyben legnagyobb dimenzió a család. Kérdeztünk a családtörténetről, a mobilitási jellemzőkről, mobil és immobil családtagokról, és a velük kapcsolatos véleményekről. Részletesen jellemeztünk a fiatalokkal jelenlegi családjukat, együtt élő háztartástagokat, elsősorban iskolázottságukra, foglalkozástörténetükre, társas kapcsolataikra és mobilitási

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

jellemzőikre kérdeztünk rá. Fontos területe még ennek a dimenzióknak a család megítélése, ismertsége, elismertsége, átfogóan a helyzete a kistelepülésen belül. A negyedik dimenzióban a kapcsolathálót vizsgáltuk és az ebben beazonosítható mobilitást vagy immobilitást ösztönző tényezőket. Külön figyelmet fordítottunk a társas kapcsolatainkból feltárható kötelmeikre és azokra a kényszerekre, amik megtartó erőt jelenthetnek. Az 5. dimenzió az iskolai pálya és a mobilitás kapcsolata. A szülői, nagyszülői generáció iskolai karrierjét is figyelembe véve, azokra a jellemzőkre fókuszáltunk, amelyek befolyásolták a tanulmányokhoz kapcsolódó mobilitásokat. Külön vizsgáltuk a fiatalok munkatapasztalatait és közvetlen mobilitási tapasztalatait. Végezetül rákérdeztünk a fiatalok félelmekre, biztonságról alkotott elképzeléseire, valamint a céljaikra, vágyaikra, korábbi mobilitási terveikre, esetleges kudarcaikra.

A falusi fiatalok mobilitási dimenzióit vizsgálva az interjúk végén arról kérdeztük őket, hogy összességében mit gondolnak, miért maradtak a kistelepülésükön. A szubjektív mobilitás kérdése fontos kiegészítője lehet az egyéb vizsgálati dimenzióknak, értéktöbbletet hordoz, egyéni véleményeket, döntési aspektusokat, amelyeket az egyén maga számára fontos tényezőnek tart, és amik talán a többi válaszok mentén nem kerülhetnek felszínre.

A fiatalok válaszai alapján három csoport körvonalazódott, az első csoportba azok tartoznak, akik valamilyen kényszer, negatív megtartó erő miatt döntöttek a falujuk mellett. A másik csoport, amelybe a megkérdezett fiatalok többsége sorolta magát, azok, akik pusztán a „falú szeretete”, a család közelsége miatt maradtak, ők a falusi rögzült helyzetükben sem hátrányt, sem előnyt nem érzékelnek. Jelen esettanulmány a fiatalok szubjektív véleménye alapján kirajzolódó harmadik típusba tartozók helyzetét vizsgálja, akik valamiféle előnyt, lehetőséget láttak a kistelepülésükben, amikor a maradás mellett döntöttek. A továbbiakban jelen tanulmány ezeket a fiatalokat és a megkérdezett szülőket kívánja bemutatni, jellemezni, különös tekintettel mobilitásukra és döntésük okainak feltárására. A fiatalok településeinek bemutatása, majd a szülők véleményeinek leírása után az immobilitásukat lehetőségként megélő fiatalok egyéb dimenziókban adott válaszaikat, jellemzőiket vizsgálom, törekedve típusalkotásra és a magyarázó okok feltárására.

A települések jellemzői

A falvakban maradást perspektívaként megélő fiatalok települései körében a legkisebb falu 336 fős, a legnépesebb pedig 2475 fős. Többségük hátrányos helyzetű, és jelentősebb munkanélküliséggel is sújtott. A községek megközelíthetősége nehéz, vannak közöttük kisforgalmú utak menti települések és zsákfalvak is, mindehhez párosul egy nem megfelelő tömegközlekedés, ami megnehezíti a közeli városok elérését.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Én az ő gyerekkorukból éreztem, mivel még akkor nem volt autó, mert nem engedhettük meg magunkat. Azt, hogy ők nem tudtak olyan szakkörökre menni vagy nem tudtam értük menni az mindig hátrány volt. Hátrány volt az is, hogy valamikor Dávid elment volna hatosztályos gimnáziumba és direkt csak azért nem tudtuk, mert így adódott, hogy buszhoz voltunk kötve. Én ezt ismerve, én T-éknek mindig mondtam, hogy nem szabad falun maradni.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

Kisebb boltok minden településen találhatóak, van azonban, ahol már friss pékáruért is a szomszéd faluba kell menni, posta a többségükben nincs, és orvos is csak hetente egy alkalommal rendel.

„Itt kocsni nélkül nem lehet meglenni. Pláne akinek kisgyereke van, idősebb vagy akármi, ha a mentő későn ér ki. A gyerekeket, kocsit fogadjon az ember, akinek nincsen. Úgyhogy ez nagyon rossz. Alig tudtam én is megszokni, hogy se posta, se orvos nincs, se gyógyszertár, semmi. Hogy a másik faluba, két faluval arrébb kell menni. Szörnyű.” (középkorú édesanya, házas, 3 gyerekes, szakmunkás)

A vizsgált falvak munkaerőpiaci potenciálja abban rejlik, hogy mindegyik közel helyezkedik el valamilyen kisebb vagy nagyobb városhoz, ezért a kistelepülések többségének népessége sok esetben ingázik a közeli munkalehetőségek miatt. Akik a kistelepüléseken belül dolgoznak, jellemzően mezőgazdaságból élnek, vagy az önkormányzatok közmunkaprogramjaiban dolgoznak. Előfordul olyan falu is, ahol a munkaerő nagy része közfoglalkoztatott és olyan kistelepülés is, ahol vannak helyi munkáltatók, így a munkaképes lakosság egy része el tud helyezkedni intézményekben, fejlesztési projektekben, kisebb-nagyobb cégeknél vagy helyi vállalkozásokban. Kedvező jellemzőként tekinthetünk még a falvak alacsony ingatlanáraitra, amely vonzó tényező lehet a kisebb városok közelében, ezeket a költségeket a megkérdezettek közül is többen mérlegelték akkor, amikor a maradás mellett döntöttek.

„Másrészt pedig pedig ő... az ingatlanárak alacsonyok ő... a faluban, tekintve egy nagyvároshoz mérten.” (fiatal nő, párkapcsolatban él, diplomás)

A falvak természetes szaporodása enyhe emelkedést vagy stagnálást mutat, csak egy-két faluban észlelhető jelentősebb fogyás, de ezekben sem haladja meg a 15 ezreléket (2015-ös adat). A falvak felében pozitív a vándorlási egyenleg (ezrelékben értelmezve), az elvándorlók számánál magasabb az odavándorlók száma (KSH 2018). Ahol negatív az egyenleg, ott sem túl magasak az arányok, -1 és -11 ezrelék (2015-ös adat) között mozognak (KSH 2018). A roma kisebbség aránya az érintett községek többségében magas, de előfordult olyan falu is, ahol csak 1-2 roma szár-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

mazású család él. A településeken belüli arányuk folyamatos emelkedését azonban többször kiemelték a megkérdezettek.

„Egyre többen járnak el dolgozni, egyre nagyobb a munkanélküliség és régen ugye nem volt kisebbségi önkormányzat most ugye már kellett, hiszen egyre több a roma származású ember.” (fiatal férfi, egyedülálló, diplomás)

Az elmondottak alapján a vizsgált falvakban jelentősebb konfliktusok a nem roma és a roma származásúak között nem érzékelhetők, alapvetően békés együttélésekről beszélhetünk, amihez a falvak felében cigánytelepi szegregáltság párosul.

„Hát hogyha most, ugye ki merek mondani mindent, megmondom neked őszintén egyre több a cigány, amivel nem tudunk mit kezdeni. Nekem semmi gondom nincsen velük, aki dolgozik... Most is dolgozik nálunk hetvenegy vagy hetvenhárom ember, nem tudom most pontosan, mert változik nap, mint nap a létszám. És ezzel semmi gond nincsen...” (fiatal férfi, egyedülálló, érettségizett)

A szülők társadalmi helyzete

A szülőkről általánosságban: korukat tekintve átlagosan 50 év körüliek, előfordult azonban 41 és 64 éves szülő is, egyaránt vannak édesanyák és édesapák is az interjúalanyok között. Iskolázottságukat tekintve a legtöbben szakmunkás végzettségűek, a legmagasabb végzettségű szülő érettségivel rendelkezik, és van 3 osztályt végzett is közöttük. Etnikai hovatartozás alapján a többség nem roma származású, de van roma származású interjúalany is. Egyetlen szülő egyedülálló, a többiek házasságban élnek. A gyerekek száma 1-től 5-ig terjed, a legtöbb szülőnek 2 gyereke van (természetesen ebbe minden született gyerek beleértendő, nem csak a 18 év alattiak). A szülők többségének munkaerőpiaci helyzetük alapján aktív, előfordul háztartásbéli és egyetlen megkérdezett közfoglalkoztatott. Az érintett fiataloknak legalább az egyik szülője biztosan dolgozott, a legtöbbjüknek mindkettő.

„Hát szerintem nem jobb, mint a többinek, hát hogy mondjam. Mivel én dolgozni járok, meg azért sokan járnak a családból dolgozni. Jó a fiatalok azok a maguk karrierjéért, a családjuknak kell kiépítéséért kell járni dolgozni. De biztos, hogy jobb helyzetben vagyok, mint aki a közmunkára jár dolgozni a faluba, akik azért elég sokan vannak. Ez nem csak az anyagi vonzata miatt, hanem kimozdul az ember, nem szűkül be az agya, többet tud a világról. Most nem csak a pénzről beszélgetünk minden esetre. Hanem nem szűkülök be.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A szülők munkamobilitása alacsony szintű, csak kevesen vállalnak közülük megszabott jövedelemszerző tevékenységet.

„Igazából aki teheti, nem nagyon akar elmenni még Nyíregyházára se dolgozni. Inkább mindenki közelebb akar. Az már nagyon merész, aki Nyíregyházára elmegy dolgozni.” (középkorú édesapa, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

Lakóhelyeik bemutatása során két tényezőt emeltek ki, az egyik, hogy ezeken a kistelepüléseken nőttek fel, ragaszkodnak hozzá, a másik pedig a falu értékei, mint például a csendes és szép környezet, hogy mindenki ismer mindenkit, valamint a falusi nevezetesség, értékek.

„Hát mert ide születtem és én már ide szoktam, itt van az életem, itt van mindenem. Nem tudnék elmenni másfelé.” (középkorú édesanya, egyedülálló, 5 gyerekes, 8 általános)

„Szép a környezetünk, erdők, hegyek vesznek körül bennünket. Vannak nevezetességeink.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, érettségizett)

Voltak olyan szülők is, akik viszont nem szeretnek a településén élni, ennek okai között említették a falvak zártságát, a kimozdulási lehetőségek hiányát, az infrastrukturális hátrányokat és a munkaerőpiaci lehetőségek korlátozottságát.

„52 évesen azért eljutottam ide, hogy nem jó itt lakni... Először, mondjuk én szerettem gyereknek, mondjuk szabadabb volt az élet, mint bármerre. De 52 évesen eljutottam oda, hogy nem szabad falun maradni.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

A falvak történelméről való beszélgetések során minden esetben előkerült a termelőszövetkezet mint elsődleges foglalkoztató. A szülők minden esetben pozitívan tekintenek vissza ezekre a szervezetekre, amelyek egyben helyben maradásra is ösztönözték a lakosságot a rendszerváltás előtt.

„Mindenkinek meg volt, úgy mondjam a TSZ felbomlása az nagyon nagy hátrányt okozott az embereknek, végülis kialakult akkor egy kert, mindenkinek volt egy kis földje, nem kicsit, hát kinek mennyi járt a TSZ világból. És akkor mindenki gazdálkodott, úgy mint a mi világban, meg van művelve minden darab föld. Úgy mint nekünk is volt káposzta, karfiol, annak idején, mikor ide kerültem, 20 évvel ezelőtt. Úgyhogy mindenki megművelte magának a kis földet, el tudta adni a kis portékáját, úgy, ahogy. Valahogy megéltek belőle az emberek.” (középkorú édesapa, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Az építőiparban dolgoztak a férfiak, akik eljártak. Akik itt maradtak a TSZ-ben dolgoztak, mezőgazdaságban, állattartásban is foglalkoztak... Hogyne lett volna. Paradicsomot, almát, gyümölcsöt természetek. Juhokat, tehenet tartottak. Már nincsenek jelen, mert a TSZ is megszűnt, már még állattartás se nagyon van a faluban.” (középkorú édesanya, egyedülálló, 5 gyerekes, 8 általános)

A rendszerváltás után a vizsgált falvak többségében megszűnt a mezőgazdasági termelés, igaz, előfordul közöttük olyan település is ahol ma is sokan foglalkoznak még mezőgazdasági termeléssel. Ezek mellett bizonyos falvak földrajzi helyzetükből adódóan történetileg mobilnak mutatkoztak, bányavárosok közelében, ipari létesítmények határában helyezkedtek el, ezért a lakosság egy jelentő része ápol mobilitási hagyományokat.

„– Dolgozni? Dolgozni a bányákba. A környező bányákba, a Borsod Chem, a bányákhoz tartozó ilyen kiszolgáló egységekhez, könnyű betonba, a hab-selyembe, a TSZ-be...

– És hova? Milyen messzire?

– Hát ilyen... Fekete völgy volt a legmesszebb azt hiszem. A fekete völgy, Ózd, Putnok, Ragály. Ebbe a körzetbe. De főleg Barcikára.” (középkorú édesanya, házaspár, 2 gyerekes, szakmunkás)

A rendszerváltást követően véget értek a mobilitási és megélhetési lehetőségek az érintett falvak többségében, alternatívaként megjelent néhány foglalkoztató és a közfoglalkoztatás.

„Hát itt nincs semmi, még jobban nincs. Pláne, hogy bezárt a bánya. Meg már nincs TSZ. Már nem tudnak hova menni dolgozni. Közmunka.” (középkorú édesanya, házaspár, 3 gyerekes, szakmunkás)

A falvak történelmére, tradícióira vonatkozó kérdések kapcsán a szülők egy része ugyanarra a következtetésre jutott, nevezetesen, hogy támogatják gyermekeik elmenetelét, nem látnak gyerekeik számára jövőt a falujukban.

„Munkalehetőségek terén: lett a közfoglalkoztatási program, de ezen kívül semmi nincs már itt. Régen azért mindenki megtalálta a munkát. Voltak nap-számok meg segédmunkák és sokan inkább ebbe dolgoztak. A fiatalok lehetőségei terén: Azon semmi. A fiataloknak el kell innen menni, mert itt nem találnak munkát. Akinek van esze és tanul, az menjen elfele innen nagyobb településekre.” (középkorú édesanya, egyedülálló, 5 gyerekes, 8 általános)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A családról szóló kérdések kapcsán a szülői interjúkban arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok családjában, rokonsági körében vannak-e követhető mobilitási példák, mobilnak tekinthető-e a család. Ebben a dimenzióban sem rajzolódik ki egyetlen irány a falujukat lehetőségként megélő fiatalok szüleinek válasza alapján. Vannak tipikusan mobilnak tekinthető családok, mint például az olyan család, ahol az édesanya vagy az édesapa külföldön dolgozik.

„Szűkebb, tágabb családból? A feleségem kint dolgozik Ausztriában, valami szállítási cégnek valamilyen vezetője.” (középkorú édesapa, házas, 1 gyerekes, szakmunkás)

A családok másik része nem mutat mobilitásra hajlandóságot, és a közelmúltban sincsenek erre pozitív példával szolgáló családtagok.

*„– Mennyire lett az ilyen elköltözés később jellemző a családban?
– Semennyire. Szerintem félnek megmozdulni a fiatalok, el vannak itt kényelmesedve. Anyu meg apu eltart mindenkit... a bátyám járt el, messzebbre egyedül mert a közelben nem kapott munkát, de a legtöbben a TSZ-ben dolgoztak. Hát, ez annyira nem volt jellemző egyáltalán.” (középkorú édesanya, egyedülálló, 5 gyerekes, 8 általános)*

A szülők kapcsolathálói elsősorban a települések méretéből adódóan a falvak lakosságára koncentrálódnak, ezen belül a szülők többségét ismerik a faluban. Külön megbecsültségnek örvendenek a településeken belül azok a szülők, akik valamilyen helyi intézményben dolgoznak, több megkérdezett fiatal édesanyja volt ilyen helyzetben a saját faluján belül.

„Hát én úgy gondolom, hogy az emberek itt ismerik egymást, mert nem nagy településről beszélünk, engem is hiszen gyerekek között vagyok és ezáltal, a szülőkön keresztül sokan ismernek.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, érettségizett)

A falun kívüli kapcsolata csak kevés szülőnek van, elsősorban azoknak, akik más településen dolgoznak, vagy máshol tanultak fiatalabb korukban és megmaradt az ismeretségük. A vizsgált fiatalok szülei között ilyenekből volt a legkevesebb.

„Hát a falun kívül... hát nem nagyon megyek a faluból ki, mert én jobban itt-hon vagyok, kisványom. Hát én nem nagyon megyek ki.” (idős édesanya, házas, 4 gyerekes, 3 osztályt végzett)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Falun kívül is vannak. Országos szinten vannak kapcsolataim.” – munkája miatt (középkorú édesapa, házaspár, 1 gyerekes, szakmunkás)

A szülőket kérdeztük gyerekeik iskoláztatásáról, válaszaik alapján a szülők fele saját maga döntött gyereke iskoláztatásáról, hová menjen, mit tanuljon, míg a szülők másik része jellemzően a gyerekeire bízta, amiben tudták pedig támogatták őket a továbbiakban.

„Igazából feleségem azért sok mindennek utána járt, hogy azért, van egy két ismerős, hogy akkor na mék iskola milyen. Első inkább az volt, hogy mék iskola milyen, na hát ő kiderítette, hogy mék iskola milyen. És akkor úgy, onnantól kezdve ugye szakma az már megvolt, azt is kibeszéltük, hogy mi legyen, és akkor az iskolaválasztásban az volt inkább a lényeg, hogy megnéztük, hogy milyenségben meg minőségben azért az iskolák milyenek.” (középkorú édesapa, házaspár, 2 gyerekes, szakmunkás)

„Hát azt csinálják, amit ők akartak. Én nem szóltam bele. Tanulják azt, amit akarnak, olyan szakmát tanuljanak, ami érdekli őket. Most ha azt mondtam volna, hogy te menjél ide oszt nem szereti, akkor úgyse csinálja végig.” (középkorú édesanya, egyedülálló, 5 gyerekes, 8 általános)

A továbbtanulás sokszor anyagi nehézségeket jelentett a falusi családok számára, mivel már középfokú vagy szakirányú végzettség megszerzéséhez is másik településre kellett, hogy küldjék gyerekeiket.

„Igen jelentett. Egyrészt, hogy hogy fognak beilleszkedni, másrészt pedig, aggasztott az is, hogy anyagilag, hogy tudunk megfelelni az elvárásnak.” (középkorú édesanya, házaspár, 2 gyerekes, érettségizett)

A fiatalokra irányuló jövőképekről, céljaikról, vágyaikról is kérdeztük a szülőket. Ebben a dimenzióban is megoszlottak a vélemények, voltak, akik erőteljesen képviselték és hittek gyermekeik faluban maradásában, ebben látják jövőjüket. Ezeknek a szülői véleményeknek erős a megtartó hatása, befolyásolhatják és magyarázhatják gyermekeik döntéseit is, illetve a kistelepülésen maradást lehetőségként, perspektívaként megélést is.

„Ide köt minket minden, a családot. Amit édesapám itt felépített dolgokat. Tényleg teljesen mindent, egzisztenciát, kapcsolati tőkét, ilyesmit. És most hogyha ezt felrúgja az ember, akkor utána máshol majd építsen ki megint egyet? Ez így a legegyszerűbb megoldás szerintem.” (középkorú édesapa, házaspár, 1 gyerekes, szakmunkás)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A szülők egy másik csoportja azt gondolja, hogy a kistelepülésen nincs jövője gyerekeiknek, ezért ösztönzik gyerekeiket a mobilitásra.

„Hát az biztos, hogy ne itt éljenek, mennyjenek másfele és olyan dologgal foglalkozzanak, azt csinálják, amit szeretnek... Hát én azt mondom, menjenek innen, mert itt nincs élet. Mindig mondom nekik, hogy ne ragadjanak le itt, mint én anno.” (középkorú édesanya, egyedülálló, 5 gyerekes, 8 általános)

Vannak, akik pedig elmondásuk alapján a gyerekeikre bízzák a döntést.

„Hát nagy terveim nem voltak, úgy voltam vele, hogy majd ők eldöntik, ha itt maradnak velünk, akkor támogatom őket abba is, de ha el akarnak menni messzebb esetleg abban is támogatom őket.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

A szülők saját maradásukról egyöntetűen nyilatkoztak, a család közelsége, a megszokás, a település szeretete, megfelelő munkahely és a családi ház indokolja a maradásukat.

„Hát szerintem a családom az ragaszkodik úgymond a szülőföldjéhez, a barátokhoz, családhoz és talán ez a legnagyobb ok, hogy itt maradtunk.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, érettségizett)

„Itt van mindenünk kész. Én már nekem azaz idő, ami hátravan, nem tudom, kinek mennyit szabnak, én nekem az már... én már nem akarok belefogni másba. Ez már megvan, ezt kell megőrizni. Nem. Igazából nem tervezem, hogy még az utolsó 20, vagy 40, vagy 30 évet még azzal foglalkozzak, hogy még építsem magamnak, meg... nem. Ez már megvan, ezt kell megőrizni. Ezt kell használni, kész.” (középkorú édesapa, házas, 2 gyerekes, szakmunkás)

Találkoztunk olyan szülővel is, aki saját maradását kényszerként élte meg, aminek oka elsősorban az idős szülők ápolása, gondozása. Ezt azért emelném ki, mert jelenthet példát a fiatalabb generációk számára, akik a szülő megöregedésével szintén dönthetnek hasonló okok alapján a falujukban maradás mellett.

„– De jobban én is azért hajlottam, pedig jobb munkahely szempontjából, hogy nem bejárós az ember. Az sokat jelent. Azt hiszem, hogy valaki maradjon a szülei mellett.

– Mert mindenki más elment?

– Igen, mindenki más.” (középkorú édesanya, házas, 2 gyerekes, érettségizett és szakmunkás)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A sikeres falusi fiatalok immobilitásának okai és jövőtervei

A falvakat lehetőségként értelmező, az ott maradásban perspektívát látó fiatalok iskolai végzettsége a legmagasabb. A legtöbb diplomás ebbe a típusba sorolható. Mindegyik fiatalnak van munkája, többségük esetében a településükön belül, de van, aki vagy (1) a közeli kisvárosba jár át dolgozni,

„21 éves vagyok. Ny-án születtem, itt lakok T-en, a polgármesteri hivatalban dolgozok, mint pénzügyes.” (fiatal férfi, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

vagy (2) elsősorban a szakmunkások helyben és a környező településeken látnak el szakmunkákat,

„21 éves vagyok a helyi általános iskolában végeztem, aztán a szomszéd településen lettem a festő szakmát, belekezdtem a mezőgazdasági szakmába is, de félbehagytam munka miatt. Most dolgozom festőként.” (fiatal férfi, egyedülálló, szakiskola, dolgozik)

és van, aki (3) mezőgazdasági termelésből él, fiatal gazdálkodó.

„M-ra jártam, ipariba. ott egy hegesztőt végeztem el, mai napig abban dolgozom, már 3 éve. Mellette méhészkedünk, amit itthon folytatunk. hát végül is családi gazdaságban. Már így maradt részben rám, mert júliusban nyertem fiatal gazda pályázatot, és akkor most ez irányban fogunk elmenni. Az elkövetkezendő időszakban.” (fiatal férfi, egyedülálló, szakmunkás, dolgozik)

A fiatalok helyzete munkaerőpiaci szempontból előnyösnek tekinthető, figyelembe véve a falvakra és környékükre jellemző magas munkanélküliségi arányokat és a beszűkült munkaerőpiaci lehetőségeket. Már ez önmagában magyarázatot jelenthet arra, hogy ezek a fiatalok lehetőségként tekintenek falujukra.

A falujukról alkotott véleményeik alapján a fiatalok többsége alapvetően pozitív képet fest saját kistelepüléséről, szeretnek a településen élni, elsősorban a falubeliek, a gyerekek és a család miatt, vagy előfordult, hogy a településhez kötődő szabadidős tevékenységeik miatt. Volt, aki a fővárossal összevetve is a faluja előnyeit hangsúlyozta. Találkoztunk azonban olyan fiattal is, aki annak ellenére, hogy lehetőségként tekint a kistelepülésre, alapvetően nem szereti, nincs jó véleménye saját falujáról.

„Hú, nem jó itt lakni, mert itt semmi kitörési lehetőség sincs. Mondjuk én nyilván jól jártam anno, amikor bekerültem a konyhára... De a mai fiataloknak

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

nincs kitörési lehetőségük és nem jó itt lakni... Nagyon sok a pletykás, mindenki a másikat nézi meg.” (fiatal nő, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

Az interjúban tovább sorolja a kistelepülés összes hátrányát, a hiányzó lehetőségeket, az elmaradottságot, a bezártságot. Korábban idéztük az édesanyját, aki hasonlóan vélekedik falujukról, és a fiatalokról azt gondolja, hogy inkább nem mernek elmenni a kistelepülésekről. A fiatalok többsége viszont a lehetőségek növekedéséről és a falusi élet pozitívumairól mesélt.

„Hát itt nőttem fel, gyerekkoromat itt töltöttem. Szeretek itt lenni. Közel van a Hernád, imádok horgászni.” (fiatal nő, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

„Tehát ha sétálok az utcán, bárkinek köszönhetek, le áll velem beszélgetni. Érdeklődnek egymás után. Én ezért szeretek itt élni. Már most egyre több lehetőség nyílik a gyerekek részére is.” (fiatal nő, házas, érettségi és OK), dolgozik)

A települések történelméről, a rendszerváltás előtti munkalehetőségekről a fiatalok egy részének nincs információja, azok, amiket hallottak, voltaképpen a termelőszövetkezetekre korlátozódnak, és az ezekkel kapcsolatos helyi mezőgazdasági munkákra. Egy-két fiatal viszont a saját szüleinél is mélyebb információkkal rendelkezett a korszakról.

„A régi B. tsz-be, itt a település szélén volt. Amit még tudok, hogy volt egy téglagyár, oda jártak dolgozni. Volt a 70-es évek közepéig egy gőz üzemű szivattyútelep, ott volt nagyon sok munkás. A többiek azok pedig vagy I-ba, vagy Ny.-ra jártak, ami ilyen nagyobb vonzáskörzet volt.” (fiatal férfi, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

Családjuk hagyományaiban keresve a mobilitási mintákat, csupán két fiatalnál van a szűkebb környezetben is mobil családtag, a többségnél azonban vagy nincsenek, vagy a tágabb rokonsági körben találtunk, akik viszont jelentősebb befolyásoló erőt nem jelentenek a fiatalok életébe, döntéseibe. Kérdeztük őket az elmenőkről, szerintük miért döntöttek a mobilitás mellett, ezzel kapcsolatban elsősorban a munkahelyek miatti vándorlást nevezték meg.

„Hát mindenképp a megélhetés. Gondolom a munka miatt vagy hogy könnyebb munkába bejárni teszem fel Ibrányból a buszjárat miatt is. Vagy a lakhatás miatt. Mert ugye aki innen elment annak vagy a szülei éltek itt, de már nem élnek vagy mindenképp ez, hogy a munka az, ami elvitte őket.” (fiatal nő, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A családi együttélési mintáinak vizsgálata azt mutatja, hogy a fiatalok legnagyobb része a saját szüleivel él, vannak, akik kiterjesztett családokban, nagyszülőkkel, vagy az egyik szülő testvérével és annak családjával, és van olyan fiatal is, aki egyedül él vagy már saját családja van. Családjukat a fiatalok a településükön élőkhez képest átlagosnak vagy átlag feletti életszínvonalúnak érzékelik, többségük a szülők és/vagy saját maguk munkaerőpiaci helyzetével indokolja ezt.

„Életszínvonal, hogy van munkahelyünk, aki dolgozik annak. Mert a településnek a nagy része az vagy közmunkán él, vagy munkanélküli segélyen. És megtehetjük azt, hogy van gépjárművünk, mindenkinek saját. Van áram, víz a lakásban, mert sok embernek az sincs. Hát így ennyi, amit tudok mondani.” (fiatal férfi, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

„Hát szerintem annyiban más, hogy én találtam egy biztos munkahelyet másokhoz képest, akiket mondjuk az önkormányzat foglalkoztat és megkapják azt a bért, amit. Én szerintem attól egy picivel jobb helyzetben vagyok.” (fiatal nő, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

Volt olyan fiatal is, akinek családi helyzete a falun belül hátrányosnak mondható, roma származásúak, azonban egyetemet végez, és jövőjét a helyi intézmények valamelyikében képzelel el, elsősorban a település szeretete és a családja miatt.

„Itt él a családom, itt élnek a szüleim, itt nőttek fel, mindenkit ismerek. És nagyon sok újítás is történt. Például az általános iskolát, ő... a tornatermet, a templomot, a buszmegállót, a tűzoltóságot felújították, ami számomra és a leendő munkahelyem szempontjából fontos.” (fiatal nő, párkapcsolatban él, érettségizett, dolgozik és tanul)

A fiatalok kapcsolathálója összetett, a családokkal és a rokonokkal a többség helyben tartja a kapcsolatot, leginkább személyesen. A barátaikkal, ismerőseikkel általában az interneten, telefonon keresztül, mivel sokuknak a tanulmányok ideje alatt alakultak ki ezek a kapcsolatok, így leginkább távolabbi településekhez kötődnek. Akiknek szomszéd városokhoz, községekhez kötődnek a baráti kapcsolatai, azokkal alkalmanként együtt járnak el szórakozni. A falubeliekkel ismerik egymást, de ezek a kapcsolatok csak felületesek.

„Hát engem látásból nagyon ismernek, egyébként semennyire nem ismernek, ugyan ez igaz fordítva is. Nagyon sok ember ismerik én is, de közelről elég kevés emberrel tartom a kapcsolatot.” (fiatal férfi, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Inkább a falun kívül, mert ők többen vannak és komolyabbak.” (fiatal férfi, élettársi kapcsolat, diplomás, dolgozik)

Kérdeztük a fiatalokat a családjuk és saját maguk megítéléséről, elismertségéről a faluban. A fiatalok jelentős része a szülei által kivívott elismertséget tekinti meghatározónak saját elismertsége kapcsán. Voltak, akik a munkájuk miatt gondolják magukat elismertnek, és olyanok is, akik egyáltalán nem gondolják magukat elismertnek a kistelepülésükön.

Iskolai mobilitásuk a szüleikhez képest felfelé irányuló, a fiatalok legmagasabb iskolai végzettsége magasabb, mint a szüleiké, vannak közöttük olyanok is, akiknek édesanyjuk 3 osztályt végzett, a lánya pedig jelenleg egyetemista. A közép- és felsőfokú végzettségekhez minden esetben társult egy földrajzi mobilitás is. A szakiskolákért és gimnáziumokért általában a közeli kisvárosokig kellett utazni, míg a felsőfokú végzettséghez több mint 100 kilométert is megtettek a fiatalok. Akiknek nem kellett olyan nagy távolságokat utazniuk, azok inkább vállalták az ingázást, ez megnyugtató volt a szülőknek és a fiatalok számára is biztonság, még akkor is, ha a tömegközlekedés sosem volt egyszerű a települések között.

„Mindig busszal jártunk. Putnok se volt messze, csak ugye ott rosszabb volt a közlekedés. Mert innen Galgócsról Putnokra egyenesen nem megy busz. És akkor sokszor úgy kellett mennem, hogy elmentem reggel Vadnára. Vadnán vártam és akkor egy ózdi busszal vagy egy putnokival tovább mentem. Egyik sem volt olyan nagyon messze. Tehát én nem jártam Miskolcra, Pestre, ilyen helyekre. Úgyhogy egyik sem volt messze. Egyedül Putnokról volt a hazajárás kicsit nehezebb, mert általában mindig úgy végeztem az iskolában, hogy gyalogolnom kellett az elágazástól.” (fiatal nő, házasság, érettségi és OKJ, dolgozik)

Volt olyan fiatal is, aki kipróbálta a kollégiumot, azonban nem érezte jól magát, így bejáróssá vált, amit a szülő sokszor mélyebben élt meg.

„A lányom elment egyetemre, hogy ne kelljen neki bejárnia, azért minden nap Miskolcra az egyetem mellett. Bement kollégiumba. És mikor mentem a kollégiumba én sírva fakadtam, olyan a kinézete. Az én lányom nem úgy volt hozzá szokva az itteni élethez, hogy közös fürdőszoba stb., stb., stb. Meg egy folyóson a fiúkkal. Én nem úgy neveltem a gyerekeimet. És 3 hónap után nem igazán jók voltak, 1 hónap, 3 hónap után nem igazán. Jött haza mindig a lányom hétvégén. És mindig mondta, hogy nem jó anya, rossz tanulni stb., stb., stb. És mondtam neki, hogy figyelj gyerek, ha nem sikerül, akkor hagyd abba a kollégiumot és gyere haza. És akkor próbáltuk, így hogy bejárós legyen.” (középkorú édesanya, házasság, 2 gyerekes, érettségizett)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A fiatalok többsége a végzettség megszerzéséhez kötődő mobilitásra jó emlékként tekint, többen életük legjobb éveiként beszélnek arról az időszakról.

„Igen azt előbb félre mondtam, kollégiumban 5 évig laktam az fantasztikus volt, szerintem az kihagyhatatlan egy diák életéből. Legjobb barátságok ott is kötődnek meg fantasztikus élményekkel gazdagodik az ember a kollégiumi évek alatt. Egyetem alatt albérlésben laktam.” (fiatal férfi, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

Ahogy azt a szülők interjújánál már megjegyeztük, gondot elsősorban anyagilag jelentett a gyerekeik iskoláztatása, olyan szintű aggodást nem érzékelünk, ami miatt ne engedték volna el őket távolabbi településekre tanulni. A megkérdezett fiataloknak tehát vannak mobilitási tapasztalataik, többségüknek hosszabb távú is, amik elsősorban az iskoláikhoz kapcsolódnak.

Munkatapasztalataik a tanulmányi idő alatt a fiatalok többségének nem voltak, de volt közöttük olyan, aki saját magának, zsebpénz miatt vállalt munkákat, és olyan is, akinek muszáj volt a tanulmányok finanszírozásában segítenie a szüleinek, ezért vállalt el diákmunkákat. Jelenlegi munkáik, amint azt már korábban említettük, a településekhez kötődnek, van a fiatalok között mezőgazdasági adminisztrátor, pályázati referens, konyhai kisegítő, testnevelő tanár, gazdálkodó, pénzügyi előadó és szobafestő is.

Az egyetemistáknak a tanulmányaik alatt volt lehetőségük külföldi mobilitási programokban is részt venni, a többiek közül is van, aki nyaralás, kirándulás vagy nyári munka céljából szintén eljutott másik országokba. Összességében tehát a mobilitási lehetőségek és tapasztalatok terén nincsen elmaradása a megkérdezett fiataloknak.

A félelmek az ismeretlentől, idegentől kérdésekre a fiatalok válaszai általában a magabiztosságról és az önállóságról tanúskodtak, nem számoltak be jelentősebb negatív érzésekről a távolléteik miatt. Kudarcélményről egyetlen interjúalany sem beszélt.

„Ez nem igazán fordult elő. Manapság már rugalmasan mozgok, köszönhetően az 1 éves külföldi tapasztalatoknak is. Kezdetben édesanyámék nagyon féltettek, már hogyha csak a falun kívül is elkerültünk, vagy bárhova mentünk nagyvárosba. De szerencsére megtanulták, hogy mindig visszatérünk, és nem esett semmi bajunk testvéremmel.” (fiatal nő, párkapcsolatban él, érettségizett, dolgozik és tanul)

Honvágyat és hiányérzetet több fiatal is érzett távolléteik kapcsán, ezt az egyik lány fogalmazta meg talán a legkifejezőbben, aki nyári munkája során élte ezt át.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Hát igen mondjuk, mikor kint voltam Menorkán, akkor eszembe jutott. Mikor már több hónap után, hogy hát, de jó lenne egy töltött káposzta vagy nem is tudom mi. Ebbe benne volt úgy a család is. Akkor. De ilyen rövidebb idők alatt nem éreztem, azt, hogy hiányozna. Nyilván, ha már egy hónap eltelik, akkor már fű... Nálam akkor kezd.” (fiatal nő, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

Kértük, hogy meséljék el a fiatalok egy „sikertelen” és egy általuk „sikeresnek” ítélt személy történetét, példát arra, aki nem tudott elhelyezkedni máshol és hazatért és egy olyat, aki elment és jól érzi magát máshol. Az elsöre kevesebben tudtak példát, a kudarcos mobilitásra azonban szinte mindegyik fiatal. Egy negatívnak tekinthető példa:

„Így konkrét személyre nem tudok rámondani vagy nevet, vagy konkrét személyt mondani, de volt olyan, aki elindult Németországba, hogy majd ő esetleg ott talál munkát és majd ő ott fog dolgozni, aztán nem sikerült. Kint töltött napokat semmi nélkül aztán hazajött. Mert ugye nem talált munkát vagy nem tudott megállapodni.” (fiatal nő, egyedülálló, érettségizett, dolgozik)

Egy pozitív példa:

„Persze tudok ilyet. Szembe szomszédunk is már eljutottak Sopronig. Ők jól érzik magukat, vagy akár unokatesómék, vagyis bátyámék, ők egész Angliáig, nagyon bevált.” (fiatal férfi, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

Az interjúkérdéssor végén feltettük azt az összegző kérdést, hogy szerintük összességében miért maradtak a falujukban. Néhány részletet kiemeltünk a válaszokból, amelyek talán jól összefoglalják a miértek sokszínűségét, de mégis szintézisét.

„Úgy gondolom, hogy idézőjelbe’ van is rám kereslet, hiszen kevés a ő... diplomával rendelkező személy a faluban, illetve még van tanárhiány is jelenleg az iskolában.” (fiatal nő, párkapcsolatban él, érettségizett, dolgozik és tanul)

„Hát egyrészt munka miatt egyrészt család miatt. Inkább mondanám véglegesnek.” (fiatal férfi, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

„– És volt-e már kudarc élményed, amikor távol voltál a falutól? Hogy valami nem úgy működött, mint itthon?

– Én nehezen alkalmazkodom.” (fiatal nő, egyedülálló, diplomás, dolgozik)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Összegzés

A tanulmányban bemutatam azoknak az immobil fiataloknak a társadalmi jellemzőit, akik 2500 fő alatti kistelepülésen élnek, és lehetőséget, perspektívát látnak a saját falujukban maradásra. Az első részben a részletes elméleti felvezető helyett a bevezető fő feladata a téma felvázolása és a belső vándorlások trendjeinek leírása volt. A kutatásban érintett települések mind az ország hagyományos elvándorlási térségeiből kerültek ki, 2018-ban, amikor a demográfiai mozgásokat látva a legnagyobb szerepük van a kistelepülések jövőjét, társadalmi struktúráját tekintve azoknak a fiataloknak, akik ott maradnak a falvaikban.

A módszertani fejezetben részletesen bemutatam a szülőkkel és a fiatalokkal készült interjúk dimenzióit.

A települések többsége társadalmi és gazdasági szempontból hátrányos helyzetű, valamint infrastrukturális és tömegközlekedési hiányokkal jellemezhető. A falvak munkaerőpiacát a környező nagyobb települések és azok elérhetősége, valamint a településen lévő néhány munkáltató és a helyben végezhető, leginkább mezőgazdasági munkák határozzák meg. A települések többségének jellemzője az idős és a romák növekvő aránya.

A legtöbb szülő középfokú végzettségű, dolgozik, és többségük munkamobilitása alacsony szintű. A szülők kapcsolatai, néhány kivétellel, a kistelepülések lakosságára és néhány elköltözött rokonra korlátozódnak. Egy részük ösztönözné gyerekeit a vándorlásra, míg mások bíznak azok maradásában. Gyerekeik iskoláztatását a szülők támogatták, sokszor az anyagi nehézségek ellenére is. A megkérdezett fiatalok többsége vélhetően ennek köszönhetően magasabb iskolai végzettséget szerzett, mint szülei.

A településüket lehetőségként és perspektívaként megélő fiatalok között a közép- és felsőfokú végzettségűek többségben vannak, valamint a teljes mintán belül is a diplomások látnak a leginkább perspektívát falujukban. A fiatalok mindegyikének van munkája, ami sok esetben kapcsolódik lakóhelyükhöz, vagy annak közelében lévő kisvároshoz. A fiatalok többsége kötődik a településéhez, családi, baráti kapcsolatai, kialakult szokásai miatt. Félelmeik, rossz élményeik nincsenek a korábbi, otthonuktól való távollét kapcsán, többen voltak kollégisták, vagy laktak albérletben. Jövőjüket a továbbiakban is falujukban képzelik el.

Irodalom

Bálint L. – Gödri I. (2015): Belföldi vándorlás. In: Monostori J. – Óri P. – Spéder Zs. (szerk.): Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2485/2483> (utolsó letöltés 2019.08.27.)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

- Bálint L. – Obádovics Cs. (2018): Belföldi vándorlás. In: Monostori J. – Óri P. – Spéder Zs. (szerk.): Demográfiai portré 2018. <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2741/2629> (utolsó letöltés: 2019.08.27.)
- Dövényi Z. (2007): A belföldi vándormozgalom strukturális és területi sajátosságai Magyarországon. *Demográfia*, 50. évf. 4. sz. 335–359. o.
- Hárs Á. (2012): Földrajzi mobilitás. A kereslet és kínálat összeegyeztetése. In: Scharle Á. (szerk.): Az eltűnt egymillió munkahely nyomában. Budapest Szakpolitikai Elemző Intézet. http://www.budapestinstitute.eu/uploads/foglpol20_5_1mobilitas.pdf (utolsó letöltés 2019.08.27.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2018): A belföldi vándorlás aktuális trendjei, 2012–2017. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/belfvand17.pdf> (utolsó letöltés 2019.08.27.)
- Massey, D. S. – Arango, J. – Hugo, G. – Kouaouci, A. – Pellegrino, A. – Taylor, J. E. (1993): Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, No. 19. Vo. 3. 431–466. o.
- Stark, O. – Bloom, D. (1985): The new economics of labor migration. *American Economic Review*, Vol. 75. No. 2. 173–178. o.

Az alacsony státuszú, szegénységben élő falusi fiatalok immobilitásának okai¹

CZIBERE IBOLYA²

ABSZTRAKT

Tanulmányomban a kisfalvakban élő, alacsony iskolázottságú és szegény sorsú fiatalok mobilitásának és mobilitási hajlandóságának hiányát vizsgálom. Arra keresem a választ, hogy a legrosszabb helyzetű fiatalok miért nem költöznek el a falujukból jobb munka- és életlehetőségeket, jobb perspektívákat kínáló térségekbe. A tanulmány kitér a családi életükre és a szülőkhöz fűződő viszony értelmezésére is, ezen keresztül a falvakban maradást befolyásoló kötődéseikre. Az elemzés legfőbb kérdése, hogy az ezekben az elszegényedett falvakban élő fiatalok immobilitása önkéntes vagy kényszerek által irányított, racionális döntés vagy sodródás eredménye? A feltárt összefüggések szerint az elszegényedett földrajzi környezetben élő falusi fiatalok mobilitásának hiánya nem szabad döntések következménye. Az eredmények szerint egy sodródó, saját életét nem irányító társadalmi csoport, amelynek tagjai nem ismerik a körülöttük lévő tágabb világot, tájékozatlan, függő helyzetű, másoknak kiszolgáltatott, egyszerű reciprocitásra épülő életvilágban élő, és ebben az értelemben kirekesztődött társadalmi csoport.

KULCSSZAVAK: *szegénység, falusi fiatalok, immobilitás, munkanélküliség, társas kapcsolatok hiánya*

ABSTRACT

Causes for the Lack of Mobility Among Low-Status, Impoverished Rural Youths

This study explores the lack of mobility and the lack of motivation for mobility among poverty-stricken youths with low levels of education who live in small villages. I strive to find out why underprivileged young individuals stay in their local village instead of moving to areas with more abundant opportunities and employment. My manuscript also examines their family life and their relationship with their parents, and how those factors could impact their attachment to their village. The main question to analyze is whether young people stay in impoverished rural villages voluntarily or as a result of a lack of choice and a rational decision, or whether they are drifting. My analysis of the data indicates that the lack of mobility among destitute

¹ A kutatást az MTA TK Mobilitási Centrum Kiválósági Együttműködési Program támogatta, a kutatás a Debreceni Egyetemen zajlott.

² Egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, czibere.ibolya@arts.unideb.hu.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

rural youths is not driven by free decisions. My results suggest that these young people belong to a drifting social group, not in charge of their own fate, unaware of the world beyond their immediate surroundings, uninformed, dependent, vulnerable, living in an environment based on mere reciprocity, and thus, in a sense, they are a marginalized social group.

KEYWORDS: *poverty, rural youths, lack of mobility, unemployment, lack of social bonds*

Bevezetés

A fiatalkori életutat 30 éves kor alatt a szociológiai szakirodalmak gyakran a posztadoleszcencia jelenségeként, elkülönült kutatási témaként vizsgálják. E korosztály szociális státuszának, magatartás- és viselkedésszerkezetének jelentős változásai hívták fel a figyelmet a fiatalkori életszakasz kitolódására, a megváltozott viselkedésformákra, valamint a szexuális érettség és az anyagi függetlenség közötti időszak egymástól egyre markánsabb eltávolodására (Vaskovics 2000). A nemzetközi szociológiai irodalmak mindezt vagy a fiatalkor homogén életszakaszának megszűnéseként, vagy a fiatalkor kitolódásaként, mások a fiatalkor és a felnőttkor táguló határvonalaként értelmezték (Vaskovics 2000). A koncepciót a tudományos vitákba Keniston (1968) vezette be, felvetéseként a felnőtté váló fiatalok a pszichológiai kritériumok többségének megfelelnek, de a szociológiai követelményeket nem elégitik ki. Elsősorban a felnőttkort társadalmilag megalapozó tulajdonságok hiányát és a társadalom intézményes szerkezetébe történő beágyazódást tekintette a legfőbb különbségnek a felnőttekhez képest. Meg kell jegyeznünk, hogy egyes szerzők fiatal felnőttként a 21–25 éves korosztályt (Schafers 1989), mások általánosabb értelmezésben a 30 éves kor alatti életszakasz átstrukturálódásának folyamatában értelmezik egy új életszakaszként a posztadoleszcenciát (Vaskovics 2000).

A posztadoleszcens életszakasz elhúzódása, kiszélesedése a társadalom modernizációs jeleként értelmezhető. Vaskovics (2000) álláspontja szerint „[A] posztadoleszcens korban levő fiatalok szignifikánsan azzal jellemezhetők, hogy némely szempontból még a fiatalokhoz, más szempontból azonban már a felnőttekhez tartoznak. Az említett kor társadalmi kompetenciájának társadalomszerkezeti inkonzisztenciájáról van szó, aminek jelentős hatásai vannak az individuális életkonstrukciót illetően.” (Vaskovics 2000: 3).

Mivel a társadalom fiatal tagjai ennek folyamatát eltérő időtávokban és különbözően élik meg, vélhetően társadalmi státusztól is függő jelenségként értelmezhetjük. Esetünkben a téma specialitását egyrészt az adja, hogy hátrányos helyzetű, rurális térségekben zajlott a kutatásunk, olyan fiatalok körében, akiknek a szülei is ugyanabban a faluban élnek, másrészt ebben a tanulmányban a posztadoleszcens életkori szakaszban járó, de nem középosztályi miliőben, hanem szegénységben élő fiatalok földrajzi mobilitását befolyásoló tényezőket vizsgáljuk. Körükben nem jellemző a hosszabb képzési idő és a kései munkavállalás miatti felnőtt státusz késleltetett vál-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

lalása, legalábbis ebben az értelemben nem. Úgy véljük, hogy körükben a nagykorúság elérése és a szociológiai értelemben vett felnőttkor közé nem ékelődik jellemző módon önálló szakaszként a posztadoleszcens életszakasz. Mindez összefügg azzal is, hogy az alacsony iskolai végzettség erőteljesen meghatározza az egyébként is szűkös életlehetőségeket biztosító kistelepüléseken a fiatalok esélyeit, és a magasabb végzettségűekhez képest egyrészt erős versenyhátrányt teremt a posztadoleszcenssekkel szemben, másrészt jóval korábbi életkorban szükséges meghozni a felnőtt szerepekkel együtt járó döntéseket (családalapítás, munkavállalás, mobilitás, stb.) a középosztályi fiatalokhoz képest. Mindez erőteljes hatást gyakorolhat a migrációs döntéseikre is.

A kutatás módszerei

Tanulmányunk célcsoportját azok az alacsony iskolázottságú fiatalok képezik, akik egy-egy kis falu zárt világában élnek, legalább második generációs falusi lakosként. Témánk központi kérdése, hogy „Miért jó a faluban élni?“, amelyet a felkeresett fiataloknak és az ugyanabban a faluban élő szüleiknek is feltettünk. A két korosztály válaszai alapján mutatjuk be azokat a mélyebb összefüggéseket, amelyek jelentős részben magyarázhatják a szegény sorsú falusi fiatalok mobilitásának és mobilitási hajlandóságának hiányát. A megkérdezett, alapfokú végzettségű fiatalok 19–25 év közöttiek, szakmájuk nincs, legfeljebb elkezdett, de be nem fejezett középiskolával rendelkeznek, hasonlóan a szüleik is. Összesen 104 interjút készítettünk, ebből 53-at a fiatalokkal, 51-et a szülőikkel, ezekből az interjúkból választottuk ki és elemeztük az alacsony iskolázottságúakkal és szüleikkel készült interjúkat.

A kutatás során a falvak kiválasztásának egyik fontos szempontja volt, hogy népességszáma ne haladja meg a 2500 főt. Térségi feltételeket nem szabtuk. A kutatás 5 kelet-magyarországi megyét érintett, ezen belül 15 települést. A települések jelentős része komplex programmal fejlesztendő járásokban található hátrányos helyzetű falu (1. ábra).

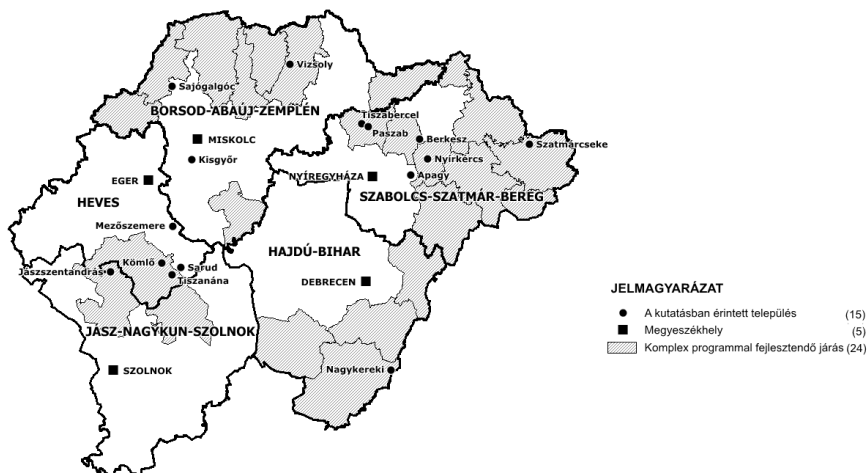
A települések kiválasztása véletlenszerűen történt, az interjúkat a Debreceni Egyetem szociológus, szociálpolitikus és szociális munka szakos hallgatói készítették a saját falujukban. Az adatfelvételre 2018 őszén került sor.

A vizsgált célcsoport kiválasztásának egyik meghatározó feltétele volt, hogy a szülők is abban a faluban éljenek, ahol a felkeresett fiatalok, amely biztosította, hogy kifejezetten a tősgyökeres falusi népességet vizsgáljuk. Ennek következtében a szülő-gyermek válaszok összevetése az összefüggések átfogó értelmezésére adott lehetőséget.

Az egyes térségekre jellemző munkaerőpiaci lehetőségekkel kapcsolatban a megkérdezett szülők többségének még voltak emlékei stabil, jól tervezhető munkáról, az alacsony státuszúaknak az agráriumban és ingázással a városokban elérhető

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

1. ábra: A kutatás helyszínei
Szerkesztette: Balcsók István, 2019

állásokról, amelyek a rendszerváltás után fokozatosan eltűntek, és új megélhetési stratégiák és életszervezési kényszerek léptek a helyükbe.

Az elemzés során arra kerestük a választ, hogy milyen okai vannak annak, hogy a legrosszabb helyzetű, legalacsonyabb státuszú fiatalok a szülők vélhetően romló, de minimum stagnáló helyzete ellenére a falujukban maradtak, milyen lehetőségeket és perspektívákat látnak az immobilitásban, illetve vannak-e demotivációs hatások, amelyek nem teszik lehetővé a jobb feltételeket kínáló térségekbe történő átköltözést vagy munkavállalást. Ehhez elsődlegesen a legalacsonyabb iskolai végzettségű fiatalokkal készült interjúkat elemeztük, amelyeket a szüleik által elmondott információkkal egészítettünk ki és értelmeztünk.

Elemzésünkben törekedtünk arra, hogy a vizsgált kérdésekre adott válaszokhoz megfelelő értelmezési keretet biztosítsunk, ezért nem csupán a munkaerőpiaci helyzetük leírása volt a cél, hanem a családi életük, a szülőkhöz fűződő viszonyaik alapján kívántuk feltárni a kötődéseiket és mobilitásuk hiányának okait. A legfőbb kérdésünk az volt, hogy a legrosszabb helyzetű fiatalok immobilitása önkéntes vagy kényszerek által irányított, illetve racionálisan megfontolt döntésekre alapozott vagy sodródás eredménye?

Az immobilitást térségi-területi szempontok alapján vizsgáltuk. Célcsoportunkban a társadalmi értelemben vett intergenerációs mobilitás is hiányzik, a fiatalok a szüleikhez képest nem státuszváltók, örökölt helyzetükben legfeljebb a szülők hiányzó alapfokú végzettségét lépik túl a 8 osztályos végzettség megszerzésével, illetve a középiskola elkezdése esetén akár 10 osztály elvégzésével, de a félbehagyott tanulmányok miatt az iskolai évek magasabb számának hatása nem érvényesül.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A következőkben a „Hogyan ítéli meg a falun belül a saját helyzetüket? Hasonló-e a többséghez? Ha más, akkor miben más?“, valamint a „Miért jó a faluban élni?“ kérdésekre adott válaszok alapján értelmezzük az alacsony státuszú fiatalok immobilitásának okait.

1. A fiatalok szubjektív státuszhelyzete a falvakban

A fiatalok élethelyzetében közös jellemző az alacsony iskolázottság, a munkanélküliség és/vagy a közmunkákból és alkalmi munkákból élés, a szegénység vagy még inkább a mélyszegénység. Feltételeztük, hogy a megkérdezett fiatalok ebben a helyzetben szubjektíve kirekesztettséget is megélnék, de az ellenkezőjét tapasztaltuk. Mivel a kutatásunkba kerülő falvak legnagyobb része komplex programmal fejlesztendő, vagyis leghátrányosabb helyzetű település, a népesség jelentős része alacsony életszínvonalon él, negatív értelemben vett társadalmi egyenlőségben (az alacsony életszínvonal egyenlőségében), különösen azokon a településeken, ahol a mintánkba került legszegényebb fiatalok is élnek. Ez azt is jelenti, hogy vannak falvak, amelyekben nem látnak magasabb jóléti szinten élő családokat a megkérdezett fiatalok, illetve többségük kizárólag hasonló helyzetben élő vonatkoztatási csoporttal, hasonló sorsú személyekkel érintkezik, amely erős konformitást eredményez.

A bourdieu-i megközelítésben a társadalmi tér képes életstílusok tereként, vagyis életstíluscsoportok halmazaként, szimbolikusan működni. Ebben az összefüggésben az egyén szubjektív önértelmezése nem különíthető el a társadalmi térben elfoglalt helyétől, melyet a rendelkezésére álló összes társadalmi, gazdasági, kulturális és szimbolikus tőke mennyisége és összetétele határoz meg. Az ebben a térben betöltött pozíciója befolyásolja céljait, vágyait, elvárásait, és meghatározza társadalmilag beágyazódott cselekvéseit (Bourdieu 1985).

A fentiek alapján az interjúalanyok válaszaiból következtethető, hogy a fiatalok és szüleik hasonló módon érzékelik a társadalmi térben elfoglalt helyüket (még inkább a családjukét), és az ehhez kapcsolódó cselekvési esélyeiket és lehetőségeiket is. Helyzetükbe a többségük beletörődött és berendezkedett a napi szintű létbizonytalanságok elhárítására. Alacsony társadalmi pozíciójuk ellenére a válaszok alapján egyértelművé vált, hogy a vizsgált társadalmi térben sem a megkérdezett szegénységben élő szülők, sem a szegénységben élő felnőtt gyermekeik nem érzik kirekesztettnek magukat, sőt, az is szembetűnő, hogy egyöntetűen átlagos vagy csak kissé rosszabb helyzetűnek minősítik családjaikat (de mindnyájan szegénynek tekintik magukat) (1. táblázat). Mivel konkrét kérdés nem kérdezte, nem tudjuk megválaszolni, hogy ténylegesen marginális-e az egyén vagy családja helyzete a falu lakosságán belül. A válaszaik alapján elfogadjuk, hogy szubjektíve integrált társadalmi csoportról van szó.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

1. táblázat: „Hogyan ítéli meg a falun belül a saját helyzetüket? Hasonló-e a többséghez?”

Fiatal	Szülő
„Hát mi kicsit szegényebbek vagyunk. Nem nagyon van megélhetésünk.” (21 éves, férfi, 1 gyermek, szüleivel él)	„Átlag család vagyunk, átlag.” (szülő)
„Hát szerintem hasonló, nem vagyunk sem szegényebbek, sem gazdagabbak.” (25 éves, férfi, egyedülálló, szüleivel él)	„Hát szerintem hasonló lényegébe a helyzetünk.” (szülő)
„Átlagos, hasonló.” (25 éves, nő, elvált, 1 gyermek, szüleivel él)	„Hát nem is tudom, nem sok lehetőség van, kevés ez a munka. Hasonló a többséghez nagyon.” (szülő)
„Hát igazából véleményem szerint hasonló a többi családhoz. (...) Az anyagi helyzetünk, az anyagi helyzetünk miatt is. De viszont a szeretet, a jóság, a tisztelet így meg van minden családnál. Szóval én úgy gondolom, hogy hasonló...” (25 éves, nő, élettársi kapcsolat, 2 gyermek)	n.a.
„Hát hasonló, szóval hasonló. Vannak nálunk sokkal rosszabb körülmények között élő emberek, vannak, akik jobb körülményekbe élnek. Hát mi egy olyan középkategóriás család vagyunk. Egy kicsit lejjebb, minthogy feljebb, de úgy megvagyunk. De ugyanígy egy átlagos család. (...) Szüleim, azok ugye közmunkások, annyi lehetőség van itt. Meg ugye nem tanultak olyan szorgalmasan, úgy-hogy ez gyümölcs nekik. Úgy hogy viszonylag, hogy is fogalmazzak szépen, nagyon szolid körülmények között élünk, de élünk.” (23 éves, férfi, egyedülálló, szüleivel él)	„Szerintem jól vagyunk, megfelelő nekünk minden, nekem jó, nekem tökéletes.” (szülő)
„Szerintem a többség is ugyanazt éli, amit én, én is ugyanazt, amit ők. Ugyanaz megy nap mint nap.” (21 éves, nő, házas, 2 gyermek, háztartásbeli)	„Van, akitől jobban állunk, mert vannak, akik tőlünk sokkal rosszabb helyzetben vannak. De vannak olyanok is egy páran, akik tőlünk sokkal jobb helyzetben van. De nem sok család mondhatja el itt, hogy mindenkinek van munkája. Nálunk mindenki dolgozik.” (szülő)

Forrás: Saját szerkesztés

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

2. A társas kapcsolatok szerepe a falusi szegénységben élő fiatalok immobilitásában

A személyes kapcsolathálózat kiterjedtsége vagy hiánya sajátosan befolyásolja a szegénységben élő fiatalok mobilitását és kötődésüket a faluhoz. Arra kerestük a választ, hogy a fiatalokat körülvevő helyi szolidaritási kapcsolatok, a szolidaritási védőháló milyen mértékben hat az immobilitásra, van-e a kisközösségeken belül a fiatalok számára is erőforrást jelentő támogató hálózat, amely esetleg a mobilitásuk ellen is hat. Azt is vizsgáltuk, hogy saját korosztályuk tagjaihoz milyen sűrű és minőségű kapcsolatokkal kötődnek.

A későbbiekben be fogjuk mutatni, hogy kapcsolati rendszerük, szolidaritási hálójuk, társas támogató rendszerük rendkívül beszűkül, a meglévők pedig leginkább a legszorosabb családi reciprok kapcsolatokra épülnek, ezek is csak a térben egymáshoz legközelebb élőkre irányulnak, olykor ebben az esetben is csupán esetlegesen.

A CSALÁDI ÉS ROKONSÁGI KAPCSOLATOK MOBILITÁST KORLÁTOZÓ HATÁSA A SZEGÉNYSÉGBEN ÉLŐ FIATALOK KÖRÉBEN

A falun belüli rokonsági kapcsolatok, az erre épülő mikro szolidaritás a szülői családon keresztül a fiatalok kapcsolatrendszerét is megalapozza, kvázi megöröklik a faluban élő szülők kapcsolati tőkét. A fiatalokat körülvevő legszűkebb, összetartó kapcsolatok homogének, zártak, többségüket a bizalom, a szolidaritás és a reciprocitás jellemzi, és elsősorban családi kötődésűek. Egyértelműen a biztonsági háló szerepét töltik be, és az érzelmi kötődésre alapozódnak. Ugyanakkor a megkérdezett fiatalok esetében mindezek nem kizárólag pozitív tartalmú jellemzők, mert az ilyen típusú kapcsolatok kizárólagosságuk miatt nem segítik a mobilitást, a más társadalmi csoportokkal történő érintkezést és a társadalmi mozgást sem, valójában bezárják a fiatalokat a saját környezetükbe, peremhelyzetük rögzülését eredményezve. Ennek az az oka, hogy hiányoznak a más típusú, pl. az összekötő és az összekapcsoló kapcsolataik, vagyis a meglévők befelé orientáltsága és kifelé zártsága inkább negatív, korlátozó és bezáró erővé válnak, amelyek az ilyen alacsony lélekszámú falvakban élő alacsony társadalmi státuszú egyének és családok számára lehetetlenné teszik, hogy más társadalmi státuszú egyénnel is kapcsolatba kerülhessenek. A megkérdezett fiatalok válaszai ezt egyértelműen alá is támasztják, a családi kapcsolataik nem segítik minden esetben a boldogulásukat. Ennek egyik oka az, hogy a faluban élő rokonság tagjaival nem tartják rendszeresen a kapcsolatot.

„Hát unokatesómék innen elkerültek Debrecenbe, most kint vannak New Yorkba. Az édes anyukája, most meg nem mondom, merre van, de ő is messze van,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

azt tudom. Édesapja is kint külföldön. Ők így innen kiszabadultak, hál' istennek, nekik bejött az élet." „Úgy nagyapámékkal, meg a nevelt lányával, meg hát tesóm keresztanyjával (tartják a kapcsolatot – sz.), de velük is ritkán." „Én a kisbaltól tovább nem nagyon járok, nem is nagyon beszélgetek senkivel, szinte nonstop itthon vagyok." (21 éves nő, házasság, 2 gyermek)

„Hát barátaim igazából olyan sok nincs, rokonaim sem, a páromnak a szülei, az élettársamnak. – Velük tartod a kapcsolatot? – Hát nagyjából, igazából, ahogy sikerül, hogy is fogalmazzuk. Tartjuk a kapcsolatot persze, csak ugye ott is a páromnak az anyukája és az apukája beteges így sajnos napi szinten nem tudjuk tartani..." (25 éves nő, 2 gyermek, élettársi kapcsolat)

„Rokonaim vannak, barátaim is (a faluban – sz.). Hát a rokonokkal, azért elég felszínes a kapcsolat, szerintem nem olyan mély vagy mit tudom én." (23 éves férfi, egyedülálló)

A már korábban is emlegetett szoros bizalmi alapú, szolidaritásra és reciprocitásra építő zárt családi kapcsolatok túlsúlya is oka lehet azoknak a társadalmilag újratermelt beágyazott cselekvéseknek, amelyek alacsony társadalmi pozícióhoz kapcsolt redukált életcélokat és egyben státuszátörökítést eredményeznek.

„Hát mindennaposak (a kapcsolatok – sz.). Mindennap tartjuk a kapcsolatot a családtagokkal, meg akik itt maradtak." (25 éves férfi, egyedülálló)

„Mindenkivel tartjuk a kapcsolatot, kb. egy utcában lakunk." (25 éves nő, 2 gyermek, elvált)

A SZÜLŐI HÁZASSÁGI-FÖLDRAJZI MOBILITÁS HATÁSA

Sajátosan alakul azokban a családokban a szülők, főként a nők kapcsolati hálózata, akik egy másik faluból költöztek a jelenlegi lakóhelyükre, elsősorban párkapcsolatuk vagy házasságuk miatt. Ők azok a betelepülő szülők, akik korábban rokonságuk hátrahagyásával érkeztek a férjeik falujába, és beintegrálódtak azok rokonsági hálózatába. A betelepülések befolyásolják a szülők véleményét és elégedettségüket a falvakkal kapcsolatban. Ezek legfőbb típusa a házasságkötések miatti, főként női mobilitások köre. Azok az anyák érintettek, akik elveszítették szülőhelyükön élő ismerőseikkel a kapcsolataikat, mert a házasságkötésük miatt elköltöztek a saját településükről, és abban a rokonsági és ismerősi hálózatban élnek, amelyet a faluban a házastárs (a férj) kapcsolati rendszere kínál számukra. Ők a falut a férj és a saját

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

maguk által kialakított kapcsolataikon, főként rokonsági kötődéseiken keresztül ítélik meg, elsősorban befogadottságuk alapján.

„Hát, azért jó (itt élni – sz.), mert én a férjemmel hazajöttem, én budapesti lakos voltam, idevalósi a férjem N-be. Hazajöttünk N-be és itt alapítottuk meg a családomat, többi gyerekemet. Kettő született Budapesten és itt élünk. A gyerekek szempontjából nekem jó. (...) Szerintem jól vagyunk, megfelelő nekünk minden, nekem jó, nekem tökéletes. (...) Hát itt maradtunk, mert ide telepedtünk le, innen nincs is szándékunk elmenni. (...) Azok is vannak (rokonok), elég sokan. Nagyon jó emberek, a férjem után, nem az én rokonaim. Rendbe van minden. Jól megbeszéljük a dolgokat, ha segíteni kell, segítenek.”(nő, 43 éves, házasság, 7 gyermek, közmunkás)

Ehhez képest egy másik kategóriába sorolható azoknak a házassági mobilitás miatt betelepülő, de időközben a házasság megromlása miatt magára maradó aszszonyoknak a helyzete, akik, bár sokakat ismernek a faluban, nem érzik jól magukat. Szegénységük megakadályozza őket a költözésben, miközben hiányoznak a kötődést erősítő reciprok családi kapcsolatok.

„Hát, ha őszinte vagyok, én nem jöttem volna ide. Nem is ismertem ezt a falut annak idején. Ez nekem a második házasságom volt, és azaz ember, akivel másodjára összejöttem, akitől van nekem ez a két gyerekem, az ottan H-ba nem akart lakni, az hozott ide engem. Másképp én nem jöttem volna ide, így maradtam itt N-be. (...) Mert szegény vagyok, nincs rá lehetőségem, azért maradtam itt szó szerint. Ha lenne rá lehetőségem, már elmennék innen egy másik faluba, ahol lenne munkalehetőségem vagy jobban segítenek a polgármesteri hivatalnál is, de itt segítséget nem kapok senkitől.” (nő, 57 éves, elvált, 2 gyermek, közmunkás)

A későbbiekben bemutatjuk, hogy ezek a „gyökértelenséget” eredményező helyzetek tovább erősítik a fiatalokban a mobilitással szembeni elzárkózást, miközben hozzájárulnak a marginális helyzet fenntartásához.

A BARÁTI ÉS ISMERŐSI KAPCSOLATOK MOBILITÁST GÁTOLÓ TÉNYEZŐI A FIATALOK KÖRÉBEN

Bár a baráti és az ismerősi kapcsolatok alapvetően különböző célokat töltenek be az egyének életében, a vizsgált kistélepüléseken élő legalsó társadalmi csoportba tartozó fiatalok esetében a két kategória között nem tudunk jelentős különbségeket ten-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

ni. Arra a kérdésre, hogy „Vannak-e a faluban baráti, rokoni, ismerősi kapcsolatai?”, a barátok és ismerősök említése egyaránt nagyon szórványosan fordult elő a válaszadók körében. Ez azt is jelenti, hogy akár van családi-rokonsági kapcsolata az ehhez a társadalmi csoporthoz tartozó fiataloknak, akár nincs, baráti kapcsolatokat leginkább nem tudnak kiépíteni, illetve a baráti kapcsolatokat többnyire a nagyobb családban élő, egymással rokonságban lévő, hasonló korú fiatalok (sógornők, testvérek) pótolják. Ismerősi kapcsolatok esetén a „haveri kapcsolatok” merültek fel, elsősorban a hasonló sorsú volt osztálytársak köréből. Ebben az esetben tehát sem az erős kötésű baráti viszonyok, sem a gyenge kötésű ismerősi viszonyok nem tudják ellensúlyozni a már korábban említett, mobilitást gátló, zárt családi kapcsolatokat, hiszen ismerőseik vagy egyáltalán nincsenek, vagy a saját státuszukkal azonos csoporthoz tartoznak, vagyis a megkérdezett fiatalok nem képesek a hídszerű, társadalmi rétegeken átívelő ismeretségi kör kiépítésére a személyes viszonyaikban, amely mobilitást segítő tényező lehetne.

„Hát barátaim igazból olyan sok nincs, rokonaim a páromnak a szülei.” (25 éves nő, 2 gyermek, élettársi kapcsolat)

„Baráti kapcsolat van, kint volt külföldön, de most hazajöttek, mert nem úgy sikerült a munka. Ővele tartom szorosabban a kapcsolatot. Vele is nagyon ritkán találkozom.” (21 éves nő, házasság, 2 gyermek)

„Van egy barátom, ő mindig ide szokott..., vagyis, amikor van egy percnyi időnk, akkor lemegyünk egymásnál, elhülyéskedünk, beszélgetünk. Ő idősebb tőlem, de megértjük egymást szóval... egy a hobbink. (...) Általában összeülünk, hülyéskedünk, beszélgetünk, megosztjuk egymással a gondunk, bajunkat.” (25 éves férfi, egyedülálló)

„Nincs barátom, testvéreimmel, sógornőimmal dolgozni járunk el, meg bulizni.” (25 éves nő, elvált, 1 gyermek)

„Barátok vagy ismerősök...? Nem, nem nagyon.” (21 éves nő, párkapcsolatban él, nem dolgozik)

„Van egy csomó haverom, akik N-be jártak, akik iskolába jártak velem, egy osztályba. Meg így a faluba, akik olyan fiatalok, mint én. Iszogatunk, bulizunk.” (21 éves férfi, párkapcsolatban él, 1 gyermek)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

3. A falvakban maradás elsődleges okai a szegény sorsú fiatalok körében

A korábbiakban bemutatott alacsony státuszhelyzet, az ehhez illeszkedő szűkös kapcsolati viszonyok ismeretében összefoglaljuk, hogy mindezen hátrányok ellenére milyen előnyöket látnak a fiatalok a faluban maradásra, illetve milyen hatások befolyásolják a mobilitásuk hiányát.

„Ide születtem...”

Az első típusba azokat a fiatal válaszadókat soroltuk, akik soha nem is gondolkodtak azon, hogy máshol is élhetnének, számukra az odaszületés a legfőbb kapocs a faluval, amely a szegénységükben is védelmező biztonságot nyújt, kiszámítható életteret biztosít. Ezt mint legfőbb előnyt említik, és semmilyen egyéb, sem pozitív, sem negatív jellemzőt nem kapcsolnak a településhez.

„Itt nőttem fel, azért.” (nő, 25 éves, elvált, gyermekét egyedül neveli)

„Hát, mink itt születtünk, ideszülettünk. Ide vagyunk szokva.” (nő, 21 éves, munkanélküli)

Az „ide születtem” válaszokból azt is feltételezhetnénk, hogy fontos, érzelmi kötődést erősítő információkat őriznek a fiatalok nem csak a közelmúltból, hanem a szüleik, nagyszüleik múltjából is, valamint a falu életéből. Mégis, arra a kérdésre, hogy tudják-e, hogy régen hová jártak az emberek dolgozni, milyen hagyományos tevékenységek kapcsolódtak a falu életéhez, a fiatalok nem tudtak semmilyen biztos információval szolgálni, csak innen-onnan hallott vélekedéseket fogalmaztak meg általánosságban, bizonytalanul: *'nem tudom, nem hallottam semmit, biztos kapálni jártak, meg paradicsomot szedni, csak hírből hallottam, hogy tsz-be jártak, parasztmunkát végeztek'* stb.

A múltra vonatkozó kérdésekre adott válaszokból egyértelművé vált, hogy a falu történetéről semmiféle tudásuk nincs, ugyanúgy, mint ahogyan a közvetlen családtagok néhány évtizeddel ezelőtti munkalehetőségeiről, munka- és egyéb tradícióiról sem őriz a kollektív emlékezet semmilyen információt. Vagyis a 'családtagok nyomdokaiban járás' mint kötődést erősítő tényező nem játszik szerepet az immobilitásban, az 'ide születtem' válaszok nem ehhez kapcsolódnak, és nem is fejezik ki sem az odatartozás büszkeséget, sem a hagyományok és az elődök tiszteletét, stb.

A fiatalok válaszait összevetve saját szüleik válaszaival, az alacsony státuszú családok esetében ismételtén a falvak szegénységét újratermelő élet- és normavilágával találkozunk. A szülők emlékei és elmesélt múltbéli tapasztalatai arról tanúskodnak, hogy ők maguk is csak azokra a történésekre emlékeznek, amelyekhez közvetlen élményeik fűződnek, és ezek mindegyike a státuszukhoz kapcsolódó, alacsony vég-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

zetséget igénylő betanított agrárjellegű munkák világához kötődik. A megélhetés és a jövedelemszerzés az ő életükben is kihívásokkal terhelt volt, az alkalmi és időszakos munkák megszerzésétől függött, akárcsak jelenlegi életükben.

„A mostani időhöz képest sokkal többen dolgoztak, de ugyanúgy, mint a mai világban a mi időnkhez képest is sokkal többen eljártak napszámba, mint egy hivatalos munkahelyre. (...) Ja és P. környékeire, I., T., G., B. Messzire nem mentek, mert még én is abban az időben tudatlan voltam. Nem voltam vele tisztában, hogy milyen lehetőségeim vannak. (...) Itt (a falujában – sz.) legtöbbször kertészkedtek, meg itt működött a téglagyár, akkor sokan jártak almát szedni, paprikát, paradicsomot.” (nő, 43 éves, 5 gyermek)

Az alacsony iskolai végzettségű szülők, függetlenül attól, hogy életkoruk és családi körülményeik is jelentősen eltér a fiatalokétól, hasonló jellegű válaszokat adtak a *‘Miért jó itt lakni?’* kérdésre, mint az „ide születtem” válaszokat adó gyermekeik.

„Azért mert én itt születtem és itt maradtam. Azért mert itt születtünk, munkahely végett nem tudunk létesülni, de azért elvagyunk, szeretem ezt a helyet.” (nő, 60 éves, 6 osztály, közmunkás)

„Hát én itt születtem, én itt is fogok meghalni, mer én nem szeretnék más faluba. Én szeretnék itt meghalni. A fiam is itt halt meg. Oszt én nem akarnák elmenni innen.” (nő, 60 éves, 8 osztály, rokkant nyugdíjas)

„Én úgy maradtam a faluban, hogy én elég fiatalon férjhez mentem és ő... megszületett az első gyermekem 2000 előtt. Úgyhogy ez így idekötött. Ez ide kötött. Itt alapítottam családot, gyermekekkel együtt, úgyhogy igazából már máshol új életet kezdeni á... nem, nem.” (nő, 36 éves, 10 osztály, 3 gyermek, legidősebb gyermeke 22 éves)

A nagyon szegény tősgyökeres roma asszony számára azért jó a faluban élni, mert az őt elfogadó környezet létbiztonságot teremt számára, vagyis kizárólag a legalapvetőbb, az életben maradáshoz szükséges fizikai létfeltételek kielégíthetősége alapján ítéli meg a faluját, gyermekei pedig más minták hiányában ezt viszik tovább az „ide születtünk...” válaszokban:

„Hát, mer’ mer’ rendes a polgármester úr. Senkivel semmi bajom nincs. Hát itten törődnek a... rendesek a tanácsná’ is, ha bemegy az ember a polgármesteri hivatalba, rendesen fogadják az embert. Meg hát a nép is jó.” (nő, 60 éves, 8 általános, rokkant nyugdíjas)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Csendes és nyugodt...”

A fiatal válaszadók másik csoportja a 'Miért jó a faluban élni?' kérdésre egyöntetűen a csendességet és a nyugodtságot emeli ki. Egyikük sem említi, hogy mihez képest, de egyetlen interjúalanyunk sem tud más összefüggésben a falu „jóságáról” nyilatkozni. Az ebbe a kategóriába tartozók, ellentétben az előző válaszkategóriával, pozitív és negatív jellemzőket egyaránt társítanak a falujukhoz.

„Egyrészt, a saját véleményem szerint csendes, nyugodt. Nyilván nincsenek bevásárlóközpontok, stb., de a közelben azért van. Én szeretem azt, ha hazajövök munka után, mit tudom én, lefürdök, iszok egy kávé, eszek és csend van. Eltudok menni bárhova. Nyugalom csend, leginkább ezért. (...) Ez egy átlagos falu, viszonylag rosszabb állapotú falu. Hát, na, sok jó nincs benne, inkább csak negatív értelemben, de ez szerintem egy átlagos falu, csóró falu.” (férfi, 23 éves, egyedülálló)

„Csendes, nyugodt – már amikor, az én véleményem szerint tökéletes. Semmi probléma nincsen, nincsenek veszekedések, meg a környezet is jó.” (nő, 21 éves, házas, 2 gyermek, háztartásbeli)

„Hát, mert csendes. Sok az ismerős, meg ilyenek. (...) Csendes, jó. Nincsenek olyan sok izék, mint másfele. (...) Igen, jobban ismerek mindenkit.” (férfi, 21 éves, 1 gyermek, alkalmi munkákat végez)

„Véleményem szerint, amiért jó itt lenni talán, azért mert csendes, nyugodt. Mindenki ismeri egymást. Igazából az egyik pozitív része.” (nő, 25 éves, 2 gyermek, élettársi kapcsolat, közmunkás)

A jövedelmi biztonságot jelentő (alkalmi) munkák lététől is függ, hogy a csendesség és nyugodtság pozitív értékelésű-e, inkább a pihentető környezetet jelenti vagy negatív, inkább a tehetetlenséget és kiszolgáltatottságot erősíti, ha éppen nincs miből megélni.

„Ha van munkalehetőség, akkor jó, ha nincs munkalehetőség, nyilván akkor nem és akkor hiába van csend, de hogyha van munka...” (férfi, 23 éves, egyedülálló)

„Hát figyelj, nem mondanám azt, hogy jó, hanem hogy mondjam... nincs más úgymond, nincs más úgy kilátásban. Szóval így azért vagyok itt P-on, mert muszáj.” (25 éves, férfi, egyedülálló, szüleivel él)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Igazából jót is tudok róla mondani, de rosszat is, mivel, hogy túl messze van, ahhoz, hogy... túl elszigetelt helyen van, ahol az emberek nem tudnak fejlődni és nem is tudnak nagyon kitörni.” (nő, 25 éves, 2 gyermek, élettársi kapcsolat, közmunkás)

Nem csendes és nem nyugodt... – a szülők véleménye

Azok a szülők, akiknek a gyermekei a csendesség és nyugalom pozitívumait tudták a falujuk jellemzőjeként kiemelni, válaszaikban jóval összetettebb faluképet rajzoltak, mint a gyermekeik, de velük ellentétben egyikük sem értékelte „csendesnek és nyugodtnak” a települést. Sőt, határozottabban megfogalmazott elégedettségeket és elégedetlenségeket említettek, mint gyermekeik, és ezek nagyon szorosan kapcsolódnak a jelenlegi családi kötelekhez, a fiatal felnőtt gyermekeik jobb vagy rosszabb helyzetéből fakadó rájuk háruló tartási terhekhez.

A következőkben a szülők gyermekeikkel összefüggő szerepvállalásait, kényszereit vagy köteleit tipizáljuk, abból a nézőpontból, hogy a falu megítélése szempontjából milyen helyzetek befolyásolják az elégedettséget és az elégedetlenséget. Bemutatjuk azokat az egymásra utaltságokat, amelyek nem csupán az általunk korábban feltételezett, a fiatalok kényszereit, felelősségeit és végső soron mobilitás-hiányát eredményezik a faluban élő szülők és rokonság felé irányuló felelősségérzet miatt, hanem fordítva is, azokat a szülői felelősségvállalásokat is feltárjuk, amelyek a fiatal felnőtt gyermekekre és azok családjaira irányulnak, és amelyek emiatt a szülők életében is erős (kölcsonös) immobilitást kiváltó hatásnak bizonyulnak.

3.1 A SZÜLŐK FALUKÉPE ÉS HATÁSUK

A FIATAL FELNŐTT GYERMEKEIK ÉLETKÖRÜLMÉNYEIRE

Ebben az összefüggésben a szülők elégedettségi és elégedetlenségi szintjét erőteljesen befolyásolja a felnőtté váló és helyben maradó gyermekek sorsa, életkörülményeik, megélhetési biztonságuk. A falusi szegény családokra általában is jellemző az az élethelyzet, hogy a felnőtt gyermekeik kibocsátó szülői család számára sok esetben továbbra is megmarad a hasonlóan rossz helyzetben lévő, közel élő felnőtt gyermekek eltartási vagy támogatási terhe, sőt, általában az azok gyermekeiről (unokák) történő gondoskodás felelőssége is. Míg a fiatalok számára a falusi lét többnyire a szülői közelségből fakadó biztonságot jelenti, addig a szülő részéről egy önfeláldozó, erőn felül vállalt, hosszan elnyúló tartási és támogatási kötelezettséget.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A falujukkal elégedetlen szülők

A falujukkal elégedetlenek kategóriájába azokat a szülőket soroltuk, akik semmilyen pozitív jellemzőt nem tudtak mondani a faluról. Tipikus szereplő pl. az a beteg, gyermekeit egyedül felnevelő anya, aki szegénysége miatt nem taníttathatta a gyermekeit, és aki most a „fél oldalán lebénult” lánya két gyermekét is segít gondozni (aki cserébe eljár közmunkába), és aki megosztja a saját közgyógyellátásának keretét a lányával, hogy az hozzá tudjon jutni a nagyon drága fájdalomcsillapító gyógyszerekhez.

Ebben az esetben tehát a falu „csendessége és nyugodtsága”, ahogy a felnőtt gyermeke fogalmazott, az anya számára a faluval kapcsolatos legfőbb elégedetlenség. A falu nem teremti meg a lehetőséget még arra sem, hogy a mindennapjait létbiztonságban, tervezhetően, az egészségi állapota által megkövetelt szolgáltatásokat biztosítva élje.

„Nekem egyáltalán nem jó itt lakni itten, mert ha nekem lehetőségem lenne rá, én már régen elköltöztem volna. Munkalehetőség nincs, közmunkából élek, amit nagyon kevesellek ötvenháromezer forint, sok a tartozásom, nem tudok megélni abból jóformán. Beteges vagyok, közgyógyon vagyok. Nem azt a gyógyszert válthatom ki, ami nekem kéne, szükségem lenne, mert olyat nem adnak, pénzért adják ki. Nincs más munkalehetőségem, nem járok napszámba, sehova. Egyedül neveltem a két gyermekemet itten. Iskoláztatni, nem nagyon iskoláztattam őket. Befejezték, nem nagyon mentek tovább tanulni, mert nem volt rá lehetőségem.” (nő, 57 éves, elvált).

Az elégedetlenségek másik típusába azoknak a stabilabb élethelyzetben lévő, kevésbé kiszolgáltatott szülőknél a kritikus véleményeit sorolhatjuk, amelyek a magasabb rendű igények kielégítésének (jobb munkaerőpiaci lehetőségek, szabadidő eltöltési lehetőségek stb.) lehetetlensége miatt fogalmazódtak meg a faluval szemben. Körükben is megjelenik a saját felnőtt gyermekekkel szemben vállalt felelősségérzet, és bár felmerült az igény a falu elhagyására, azért élnek még a faluban, mert az ugyancsak ott élő, és leginkább tőlük függő fiatal felnőtt gyermekeiket és unokáikat nem szeretnék támasz nélkül magukra hagyni.

„Hát az túlzás, hogy jó itt lakni (nevet), csak a gyerekek miatt vagyunk itt. Nem jó a megélhetés, a körülmények miatt. Nem lehet létesülni ebben a kis faluban semmilyen téren. Nem lehet létesülni, a fiataloknak semmilyen szórakozási, kikapcsolódási lehetőség nincs, mint pl. néhány faluval odébb. Itt nincs semmi. Se az én korosztályomnak, sem a fiataloknak. Munkalehetőség úgyszintén semmi, 2 bolt, ami üzemel, abba lehet dolgozni, ahol én is. Semmi egyéb. Van az iskola, óvoda, de hát az kinek ad munkát? Akinek megvan a képzése hozzá. A többinek marad a közmunka.” (nő, 62 éves, elvált, 1 gyermek, dolgozik)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Vagyis az a csendesség és nyugodtság, amely a fiatalok esetében pozitívumként, kiszámítható biztonsággként jelent meg a válaszokban a faluval kapcsolatban – többnyire a szülői közelség miatt (még akkor is, ha ez az élethelyzetükhöz igazított redukált igényekre, vágyakra épül), a szülők egy csoportja számára ugyanez fokozódó megélhetési nehézségeket, aránytalan súlyú, a fiatal felnőtt gyermekeik napi szintű létbiztonságáért vállalt felelősséget és terhet jelent.

Mobilitást gátló szélsőséges áldozathozatalok és áldozatvállalások szülők és gyermekeik között

A mindennapi létbiztonságukért küzdő szegény családok körében az egymásért vállalt felelősség és áldozathozatal mind a szülők, mind a fiatalok életében teremthet szélsőséges helyzeteket, követelhet meg önfeláldozást vagy áldozatvállalást. A fiatalok interjúiból kevésbé, de a szülőkkel készült beszélgetésekből annál inkább értelmezhető összefüggések tárhatók fel, amelyeket a következőkben a szülők által hozott áldozatvállalások és a szülők által gyermekeiktől megkövetelt áldozatvállalások formáin keresztül ismertetünk. A végletesség két szélsőségének példája a pénztelensége miatt (gyermekei szegénysége és támogatása hiányában) börtönbe menő anya, és a saját és kiskorú gyermekei megélhetési biztonsága védelme miatt fiatal felnőtt gyermekét magához láncoló kényszerítő anya esete.

Az első esetben az asszony életében a szegénység miatt halmozódó családi problémák (alkoholista férj, válás, alapfokú végzettségű gyermekek munkanélkülisége, azok korai gyermekvállalása, az unokákról történő gondoskodás terhe, a beteg felnőtt gyermek gyógyszerkölségeinek előteremtése, saját betegsége, stb.) miatt a család számára szükséges jövedelem nem áll rendelkezésre, emiatt egy szabálysértési ügy következményeként a pénzbírság megfizetése helyett kénytelen a börtönt választani, mert pénzügyileg sem a gyermekei, sem más a környezetében nem tudja őt támogatni, hogy megmentse ettől a helyzettől.

„Mert szegény vagyok, nincs rá lehetőségem, azért maradtam itt, szó szerint. Ha lenne rá lehetőségem, már elmennék innen egy másik faluba, ahol lenne munkalehetőségem vagy jobban segítenek a polgármesteri hivatalnál is, de itt segítséget nem kapok senkitől. Most megyek a börtönbe tíz napra, azt is elmondom. Balesetem lett, amiért nincs a biciklimen lámpa meg fék. Kisebb agyrázkódásom volt, oszt még engem büntettek meg ötvenezer forintra, most megyek be majd tíz napra.” (nő, 57 éves, elvált)

Ugyancsak a szegénység következményeként értelmezhető a *felnőtt gyermekét magához láncoló szülő* típusa. Ezt jól példázza annak a nőnek az esete, aki kívülről, a faluba beházasodó háztartásbeli feleségként, megrokkoló férje miatt eltartói

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

szerepbe kerül. Kiszolgáltatott élethelyzete eredményeként szinte kikényszeríti (kizsarolja) felnőtt fia támogatását, annak magánélete ellehetetlenítése árán is. Bár a 21 éves fia a szomszédos faluba költözött élettársa szüleihez, miután megszületett közös kislányuk (8 hónapos), szülei az apa betegségére való hivatkozással mégis arra kényszerítették, hogy költözzön vissza hozzájuk, hagyja ott a családját, és tartsa el a 3 még kiskorú testvérét, illetve segítse a láb-fájdalmaktól szenvedő, munkát nem végző apjának és a közmunkás anyjának a megélhetését. A fiatal férfi elhagyta gyermekét és élettársát, a szülői házban él, alkalmi munkákat vállal a környéken, és a megszerzett jövedelme felét a szülői családjának, a másik felét a saját családjának adja, gyermekét és élettársát hetente látogatja.

„Igen, mert megtudtam, hogy édesapám beteg, oszt így amiatt jöttem vissza. A lába, a lába nagyon fáj neki és nem nagyon tud menni és ezért jöttem vissza inkább. Anyagiakban támogatom őket. Felét ide anyámékhöz viszem, másik felét viszem a kicsinek.” (férfi, 21 éves, 8 osztály, 1 gyermek, alkalmi munkák)

A falujukkal elégedett szülők

A szegénységben élők, de a falujukkal elégedettek jellegzetes csoportja a felnőtté váló gyermekeik önállóodása miatt a helyzetükben javulást megelőző szülői csoport. A faluval kapcsolatos elégedettségük alapja az, hogy a gyermekeik keresőképessé válásával (netán elköltözésével) jelentősen csökkent az eltartási terhük, erősödött a megélhetési biztonságuk, enyhült a szegénységük. A fiatalok leválása, vagy jövedelemtermelő képességének növekedése (munkába állása) közvetve és közvetlenül is pozitív hatással van a szülői család szegénységének enyhülésére is. Vagyis, ha a fiatalok helyzete javul, jelentősen javul a kibocsátó szülői család helyzete is, amely befolyásolja a faluhoz történő pozitív viszonyulásukat is.

„Hát én születésem óta itt lakok, és a gyerekek végett maradtunk itten, mert elég hamar estem teherbe és én azóta itt vagyok. Mi amúgy nem itt laktunk volna, hanem I-ban. (...) Lényegébe most, mikor már felnőttek a gyerekek, félig felnőttek, most jöjjünk arra a szintre, hogy valahogy élünk. Jobban élünk ahhoz képest, ahogy régebben éltünk. (...) Hát már a mostani fejemmel én úgy gondolom, nekünk most ért be az a munkánk eredménye, amit mi mindig is el szerettünk volna érni, hogy amit mi szeretünk csinálni, azt csináljuk. A férjem azt csinál, amit ő szeret, a gyermekeim lényegébe, ahogy én nézem, amit akarnak meg tudnak maguknak szerezni, úgyhogy most értünk arra a szintre, hogy amit nekünk eddig hiányzott, az megvan. Én úgy vagyok vele, hogy ha eddig jó volt, akkor már ezután is jó lesz. Ha mennénk is, akkor csak a gyerekek miatt mennénk, de mi így nem.” (nő, 43 éves, házas, 5 gyermek, dolgozik)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Összegzés helyett: a falu 'csendessége és nyugodtsága' szimbolikája, és az *immobilitás okai* a szegénységben élő fiatalok körében

Eredményeink szerint a megkérdezett szegény sorsú fiatalok körében nem releváns a 'miért maradt?' kérdés, hiszen a megkérdezett alsó társadalmi csoporthoz tartozó fiatalok számára ez soha nem is volt választási lehetőség. A többgenerációs munkanélküliség okozta nehézségek, az alkalmi munkák világa, napjainkban a közmunka világa sem teremti meg a lehetőséget az egyének számára a saját sorsuk fölötti szabad rendelkezéshez. A félelem az ismeretlentől, a ragaszkodás a megszokott, megtanult biztonságot nyújtó környezethez és alkalmazható túlélési stratégiákhoz, fontos kapocs a faluhoz. Az együtt élő családtagok között reciprok elven megosztott jövedelmek, vagy a többek együttéléséből származó előnyök, hogy mindig van olyan családtag, aki éppen képes némi jövedelemre szert tenni, amely megosztható az éppen hiányt szenvedővel, ebből kiszakadni kockázatos, és a tanult tehetetlenséggel terhelve nem is kecsegtet sikerekkel.

A következőkben felsorolásszerűen összefoglaljuk a szegénysorban élő fiatalok által csendesnek és nyugodtnak jellemzett falvak világában megjelenített önképüket, az egyes dimenziókban vizsgált kérdésekre adott válaszaik alapján, amely egyben immobilitásukat megerősítő összetett dimenziórendszerként is értelmezhető.

- Szegénynek vagy átlagos helyzetűnek érzik magukat a falujukban, önmagukat vagy rosszabb helyzetűnek, vagy ugyanolyan rossz helyzetűnek vélik, mint a környezetükben élőket, kirekesztődési élményük nincs.
- Mintaadó személyekkel, tőlük jobb helyzetűekkel nem találkoznak, nem érintkeznek, pozitív értelemben nem emelkednek ki az ott élők köréből, a vonatkoztatási csoporthoz képest frusztrációt nem élnek meg.
- Iskolai kudarcokkal tarkított tanulmányi utakat jártak be, szakmát nem szerettek.
- Szórakozni nem szoktak, ennek a kultúrája nem alakult ki, és igényként sem fejeződik ki, legfeljebb ritkán helyben „iszogatás, bulizás” van, de semmilyen rendszeres szabadidős elfoglaltságuk nincs. Ennek hiánya nem okoz elégedetlenséget.
- A fix munkahellyel nem rendelkezők a falun belül alkalmi munkákat keresnek és vállalnak, ha kell házaknál, elsősorban az idősebbek foglalkoztatják őket a nehezebb fizikai munkákra, de nem mennek távol a falutól.
- Nincs időstruktúra, a kiszámíthatatlan alkalmi munkák világa és a közmunka az egyetlen életszervező tevékenység.
- Nem nagyon ismerik a barátkozás fogalmát, igazi (bizalmas) baráti kapcsolataik nincsenek, kapcsolatrendszerüket főleg az ott élő családtagok jelentik, falun kívüli ismeretségi hálójuk szűkös, vagy nincs is.
- A falun belüli ismertségük leginkább a mások általi beazonosíthatóságukat jelenti, nem a tényleges kapcsolattartást és kommunikációt.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

- Még soha nem voltak távol a falujuktól (kivéve, aki megpróbált máshol dolgozni a férjével, de nem „bírták” és visszajöttek), akad, aki el sem hagyta még rövid időre sem a faluját, és olyan is, aki csak vásárolni jár át a közeli városba busszal vagy autóval, egyébként nincs hová menniük a falun kívülre. Az új környezet megismerése, a jobb lehetőségek elérése nem alakít ki taszító hatást a falutól.
- Többeknek van olyan mintaadó családtagja, aki elhagyta a falut és vagy külföldön vagy belföldön, de távol a falutól él, dolgozik, ettől függetlenül ezek a minták nem hatnak motiváló erőként a mobilitásukra és a jövőterveikre sem, hiába vélték azt, hogy az elmenőknek „bejött az élet”.
- A faluban a szülői család ismertségétől függ a fiatalok ismertsége is, saját maguk nem építettek új kapcsolati köröket.
- Nem érzik a faluban központi szereplőnek magukat, mint ahogyan a szülői család sem, nem tudtak említeni semmit, ami a faluban nélkülözhetetlenné, ismertté, népszerűvé vagy keresetté tenné őket.
- Többségük legnagyobb büszkesége a „tisztos szegény-lét”.
- Kisebb-nagyobb helyi konfliktusokról hallani szoktak, de nem nagyon vesznek részt bennük.
- A faluban nem kérnek segítséget, de ők szívesen segítenének, ha valaki hozzájuk fordulna.
- Nem szívesen vesznek, ha beleszólnak az életükbe, és ők maguk sem érzik, hogy joguk lenne bárkinek tanácsot adni kérés nélkül a faluban, ezt soha nem is teszik, kivéve, ha nagyon közeli családtagról van szó.
- Semmilyen megoldást nem látnak a változtatásra, néhányuk reménykedik egy valamikori elköltözésben, ugyanakkor a szülők iránt érzett támogatási felelősség és/vagy a szülőktől távoli élet bizonytalansága a tervezés gondolatát sem gedi számukra.
- Nyíltan nem vállalják fel a félelmeiket az ismeretlentől, nem is így értelmezik a mobilitásuk hiányát, azt leginkább rajtuk kívülálló körülményekkel vagy az érzelmi kötődéseikkel magyarázzák.
- Kihívások nincsenek az életükben, semmilyen megmérettetésben, teljesítményörömben nincs részük, a mindennapok megélhetésének biztosítása köti le a figyelmüket.
- Más társadalmi csoportok tagjaival nem találkoznak, nem érintkeznek rendszeresen.
- Sem tudásuk, sem határozott jövőterveik nincsenek a változtatásra, biztonságérzetüket saját zárt világuk állandósága adja.

A fiatalokkal készült interjúkból egy sodródó, a saját életüket nem irányító, sőt, arról mélyebben nem is gondolkodó, a körülöttük lévő világot nem ismerő, tájéko-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

zatlan, függő helyzetű, kiszolgáltatott, általában egyszerű reciprocitásra épülő életvilág körvonalazódik, ahol a falu zárt közege számukra a bezártság, a biztonság és egyben a kirekesztettség közege is.

Irodalom

- Bourdieu, P. (1985): Identitás és reprezentáció. Szociológiai Figyelő, 1 (7–22).
- Keniston, K. (1968): „How community mental health stamped out the riots (1968–78). Trans Action 5. (21–29).
- Vaskovics L. (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. Szociológiai Szemle, 10. (1–16).

A család hatása a falusi fiatalok immobilitására

MOLNÁR ÉVA¹

ABSZTRAKT

A tanulmány a család hatását vizsgálja a térbeli mobilitásra. A család számos területen befolyással bír az emberek életére, így az egyén társadalmi-térbeli mobilitásra is. Az emberek a családból öröklik az erőforrásaik nagy részét, terepet szolgáltat normák, értékek, készségek, viselkedési minták átadásának, mindezek hatással vannak a társadalmi és földrajzi mozgással összefüggő törekvésekre és esélyekre. A tanulmány falusi fiatalokkal készült interjúk segítségével vizsgálja a család és a mobilitás, immobilitás közötti kapcsolatot. A 19 és 25 év közötti interjúalanyok közös jellemzője, hogy már tanulmányaikat befejezték, ők és a szüleik is azonos településen élnek. Elemeztük, hogyan van jelen ezeknek a fiataloknak a családtörténetében a mobilitás, mi jellemezi családtagjaik, rokonaik térbeli mozgását, továbbá családi erőforrásaik, kapcsolataik, kötései milyen módon befolyásolják a helyben maradásukat.

KULCSSZAVAK: falusi fiatalok, családtörténet, térbeli mobilitás, immobilitás, családi kötelek, családalapítás

ABSTRACT

The impact of the family on the immobility of young people

The study examines the effects of the spatial mobility of the family. The family's influence in many areas of people's lives, so the socio-spatial movements. The people in the family will inherit the bulk of their resources, provides for standards, values, skills, behavior patterns of transmission, all have an impact on the social and geographical movement-related efforts and opportunities. A study of rural young people in interviews to examine the family and the relationship between mobility, immobility. The interviewees aged between 19 and 25 have in common is that they have already completed their studies, and their parents live in the same village. An analysis of how these young people are present in the családtörténetében mobility, we are characterized by their family members, relatives, and family resources spatial movement, kötései, what impact does the site less costly.

KEYWORDS: youth in village, family history, mobility, immobility, family obligations, family formation

¹ Egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, molnar.eva@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Bevezetés

A család nem csak biológiai kapcsolatrendszerként fontos, a normák, értékek, szerepek átadásának terepe is, a szocializáció elsődleges színtere (Utasi 1991). A családi elsajátított értékek és viselkedésminták egész életen át végig kísérik az egyént és ezeket az értékeket a saját leszármazottai számára is átörököktheti (Bánlaky 2001). A rokonság egyfajta védőfaktorként működik, elősegítheti a sikeres társadalmi integrációt és a társadalmi javak megszerzését (Albert – Dávid 2012). A család a benne felnövekvőknek erőforrásokat és társadalmi készségeket biztosít, amelyek befolyásolják cselekvési lehetőségeiket a különböző helyzetekben (Bourdieu 1978). Mindezekből következően a társadalmi és földrajzi mobilitási esélyekre is hatással van, hogy honnan származik az egyén.

A mobilitás a családtörténet metszetében is vizsgálható, hiszen a családi történetekben elbeszélte életpályák az egyéni törekvéseket is befolyásolhatják. Az egyén térbeli mozgására hatással lehet, hogy a családban milyen mobilitási mintákat tapasztalt, illetve milyen alkalmazkodási és életvezetési stratégiák voltak jellemzők (Bertaux – Thompson 1997), hogy megjelenik-e a család történetében a korábbi lakóhely elhagyása a jobb életlehetőségek reményében vagy sokkal jellemzőbb az aktuális környezet által kínált lehetőségek feltétel nélküli elfogadása.

Jelen tanulmány az MTA Kiválósági Együtműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum kutatása keretében készült interjúk felhasználásával íródott. A kutatás során olyan 19 és 25 év közötti immobil fiatalokkal készültek félig strukturált interjúk, akik 2500 fő alatti faluban élnek. Az interjúalanyok tanulmányaikat már befejezték, ugyanakkor továbbra sem költöztek el a falujukból, mindannyian a szülőkkel azonos településen élnek.

Az interjúk elemzésével megvizsgáltam, hogy a falusi fiatalok családjában hogyan van jelen a földrajzi mobilitás. Ismernek-e a településükről elköltöző családtagokat, ismerik-e az elköltözésük körülményeit, motivációit? Tudják-e azonosítani azokat a tényezőket, amelyek miatt a jelenlegi településüket nem hagyták el azok a családtagok, akikre szintén immobilitás jellemző? Felmértük, hogy a családi, rokoni kapcsolataik között kik azok, akik elköltöztek és kik maradtak a jelenlegi lakóhelyükön. Megvizsgáltuk, hogy milyen családi és együttélési formák jellemzők az interjúalanyainkra, hogyan értékelik életkörülményeiket, saját családjuk helyzetét a településeiken belül és mindezek hogyan befolyásolják mobilitásukat. Kerestük továbbá az összefüggéseket családi kapcsolataik, családi kötelmeik és a származási településükhöz való kötődésük között.

Családtörténet és mobilitás

Az interjúalanyok túlnyomó többségére jellemző, hogy legalább az egyik szülői is a jelenlegi falujukban nőtt fel, sőt jellemzően már az anyai és/vagy az apai ágon a

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

nagyszülői generáció is itt élt. A más településen felnövekvő szülők pedig a legtöbb esetben éppen családalapítási motivációval érkeztek a faluba, vagyis párválasztás után az együttélés, a közös élet megszervezése miatt költöztek el a korábbi lakóhelyeikről arra a településre, amely a gyermekeik, az interjúalanyaink szülőfaluját is jelenti. Ez a korábbi lakóhely általában egy környékbeli hasonló adottságú települést jelentett. A fiatalok családtagjainak, rokonainak legnagyobb részére nem jellemző a földrajzi mobilitás. Interjúalanyaink egy része az immobilitás okát abban látják, hogy a rokonaiknak nem volt lehetőségük az elköltözésre, nem rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal ahhoz, hogy máshol kezdhessenek új életet. Míg mások azt hangsúlyozzák, hogy a családi kötődések, a faluhoz való kapcsolódás, a kialakult életformához való ragaszkodás miatt nem akarnak lakóhelyet változtatni.

„Szerintem nem is volt lehetőségük elmenni és nem is nagyon akartak. Nem törekedtek rá.” (25 éves férfi)

„Mindenki P...-on maradt és ott is öregedtek meg a rokonaim, mindegyik rokonom.” (25 éves férfi)

„Hát én közelebbi családtagokról nem igazán, hogy el is költöztek. [...] Akik itt B...-on éltek és innen költöztek el, olyat nem tudok.” (20 éves férfi)

„Mer’ jó itt lenni. Ide születtek. Jól érzik magukat T...-n. Hát senki nem kő’özött el innen. Senkirű’ nem tudok így a családba.” (21 éves nő)

Kevesebbek tudtak megnevezni olyan közeli családtagokat, akik elköltöztek volna a településükről, sokkal inkább a tágabban értelmezett család, a távolabbi rokonságból ismernek elköltözőket (pl. nagyszülők testvérei, szülők testvérei, unokatestvérek). Jellemzőbb, hogy a rokonságuk legnagyobb részével ugyanabban a faluban élnek. A más településre költözők főleg a jobb életkörülmények, tanulás, valamilyen konkrét munkalehetőség vagy csak általánosságban a kedvezőbb gazdasági helyzet miatt hagyta el a faluját. Megjelennek az elköltözés motivációiban a családi okok is, a párválasztás vagy a családdegyesítés szándékával vagy éppen a házasság megszakítása, a válás után az újrakezdés könnyebbségének reményében elköltözők egyaránt.

„Így a tágabb családban tudok unokatestvérekről, nagynénik, nagybácsik, akik vagy külföldön vannak/voltak, vagy a környező településekre mentek innen. [...] Hát mindenképp a megélhetés. Gondolom a munka miatt vagy hogy könnyebb munkába bejárni teszem fel I...-ból a buszárat miatt is. Vagy a lakhatás miatt. Mert ugye aki innen elment annak vagy a szülei éltek itt, de már nem élnek vagy mindenképp ez, hogy a munka az, ami elvitte őket.” (25 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Szerintem ő családi okok miatt került el, ha jól emlékszem, de lehet, hogy a munka volt, ami a letelejés elvitte pestre, de utána már a család.” (21 éves férfi)

„Hát ki hová ment férjhez, vagy ki hová nősült. Valaki messzebb, valaki közelebbi falvakba, városokba. [...] Házasodás volt az ok.” (25 éves nő)

Interjúalanyaink többsége meg tudott nevezni olyan családtagokat, akik bár jelenleg is a faluban rendelkeznek állandó lakóhellyel, de a településen kívül tanulnak és/vagy dolgoznak. Míg a kistelepülések egy részén van legalább egy óvoda vagy általános iskola, addig középiskola vagy felsőfokú oktatási intézmény egyik interjúalanyunk lakóhelyén sincsen. Így az alapfokú végzettség megszerzése után is tanulni akarók kénytelenek másik településre átjárni. Interjúalanyaink és számos családtagjuk életében is jelen voltak olyan életszakaszok, amikor a tanulmányi idő alatt a hétköznapok egy jelentős részét egy másik településen töltik.

„Munka meg az iskola. Tehát volt, aki iskolázni ment el, egyetemre, főiskolára. Itt helyben csak Miskolcon van legközelebb. Meg munka is nem igazán adódik.” (21 éves férfi)

Általánosságban elmondható, hogy lakóhelyeik gazdasági helyzete nem kedvező az álláskereső számára. A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedésre alig van lehetőség ezeken a kistelepüléseken, a családok többsége erősen kötődik a közfoglalkoztatáshoz, mivel más munkalehetőségek hiányában a gazdaságilag aktív emberek számára ez jelentheti a jövedelemszerzés egyik legfőbb bázisát helyben.

Azonban a jobb földrajzi elhelyezkedésű, egy nagyobb városhoz közelebb fekvő falvakban élő fiataloknál szinte általánosan jelen vannak olyan rokonok, akik bár a faluban élnek, de mivel nem elégednek meg a közfoglalkoztatásban elérhető munkavégzéssel és munkajövedelemmel, más településekre járnak át dolgozni vagy más országba. Az iskolába és dolgozni más településre járók között egyaránt vannak olyanok, akik naponta és olyanok is, akik hetente ingáznak a falu és az iskola, illetve a falu és a munkahely között, míg a külföldön munkát vállaló családtagok több hente, havonta, néhány havonta járnak haza.

„A környező falukba innen nem mentek dolgozni, tehát ha mentek, akkor más nagyobb városokba, esetleg külföldi országokba. [...] Édesapám autóbusz vezető, úgyhogy ő mindenhová jár. Édesanyám Ny...-n dolgozik, egy élelmiszerboltban.” (22 éves férfi)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Igen, ismerek olyat. Apa testvérének a férje. Ő rendszeresen Németországban vagy Ausztriában és Németországban dolgozik/dolgozott meg az óta is ingázik. És szerintem ennyi. Tehát van ilyen a családban.” (24 éves nő)

„Hát egyébként Ny... is közel van, ugye nincs olyan messze. Jó a vonatközlekedés, a busz. [...] édesapám bent dolgozik Ny...-en, párom is bent Ny...-en gumigyárban.” (22 éves nő)

Több családban is bevett gyakorlat, hogy a gyerekek más településre járnak át iskolába, így már ekkor megszokják a napi ingázást. Felnőttként pedig ott keresnek munkát, így a napi ingázás az életútjuk jelentős részére jellemzővé válik. Feltételezhetően a kistelepüléseken jóval alacsonyabb ingatlanárak vannak, mint az ingázás célpontjait jelentő nagyobb városokban, ami miatt sokan az ingázó életmód mellett döntenek még akkor is, ha ez a napi időgazdálkodásban veszteséget jelent. A családok egy része saját kistelepülésen lévő ingatlanuk értékesítése esetén sem tudna lakást vásárolni a nagyobb városban. Az értékesebb vidéki házzal rendelkezőknek pedig hiába lenne több esélye a lakásvásárlásra, valószínűleg nagyságban, állapotban jóval kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkező ingatlant tudnának megvásárolni a községben eladott házaikért. Mindez csökkentheti az elköltözés motivációját.

Családi együttélési formák, életkörülmények

A fiatalok legtöbbször, több mint kétharmaduk a származási családjával, illetve párja családjával él egy háztartásban. Családtagoktól, rokonoktól külön háztartásban csupán néhány interjúalanyunk él, még a gyermekkel rendelkezőknek is csak a harmada él kizárólag a saját alapított családjával egy háztartásban. Többször is találkoztunk azzal a jelenséggel, hogy a fiatalok az együtt élő párkapcsolatukat valamelyik fél szülői házában kezdik el és a közös gyermeküket, gyermekeiket is itt nevelik. Esetenként nemcsak a szülőkkel és a testvérekkel egy háztartásban nevelik fiatal interjúalanyaink gyermekeiket, hanem a nagyszülőkkel is együtt élve, így három- és négy-nemzedékes együttélési formákkal is találkoztunk.

Mivel az interjúk során rákérdeztünk arra is, hogy mivel foglalkoznak a fiatalok, milyen munkajövedelemmel rendelkeznek, illetve hogyan ítélik meg a saját anyagi helyzetüket, arra a következtetésre jutottunk, hogy az így kialakuló többnemzedékes együttélési formák inkább kényszerek, vagy legalábbis az anyagi korlátok miatti választási alternatívák korlátozottsága miatt alakulnak ki és nem a fiatalok saját elhatározásából.

„Hát hányan lakunk azt se tudom. Hát ugye van édesanyám, édesapám, a férjem, a kislányom, egyik nagymamám és én. Tehát 6-an lakunk itt a házban.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Ugye nagymamám, ő már nyugdíjas. Édesapám, hát ő neki, sajnos nincs munkahelye. Ő ilyen, milyen? Rokkantsági? Ő bányász volt egyébként. Utána ugye megszűnt a bánya, őt pedig leszázalékolták vagy nem is tudom, hogy fogalmazzak.” (25 éves nő)

„Hát ugye édesanyám, a párom, a 2 kislányom, édesapám és a testvérem. [...] Megvan a 8 osztályom, azt P...-on végeztem. Középiskolába ugye T...-re. Hát sajnos csak 8 osztályom van, mert 10. osztályt kezdtem és hát terhes lettem, ott kellett hagyni a sulit. Szeretnék visszamenni, de ugye már nem lehet.” (21 éves nő)

„Van kettő kiskorú gyerekem [...] 16 évesen lettem az első kisbabámmal terhes és, amikor teherbe estem így mind a ketten ott hagytuk a középiskolát és ezáltal ugye, hogy nem végeztünk el nagyobb iskolát, így szakmánk sincs. Semmilyen végzettségünk nincs csak a 10 osztályunk, és a párom sem dolgozik csak a közmunkából és ez, ami, nem tudja, ebből nem tudunk teljes normális családot élni, mint az általános emberek mivel nagyon szegények vagyunk és a mindennapokért küzdeni kell.” (25 éves nő)

Ez a fajta együttélési forma, a családtagok közelsége nagy segítséget jelenthet a fiatalok számára. Amennyiben a szülők nem tudják támogatni a fiatalokat az önálló otthonteremtésben, a saját házukba befogadva tudják biztosítani a lakhatásukat. A fiataloknak így nem kell lakástörlesztő részletet vagy albérleti díjat fizetni, ugyanakkor a legtöbb közüzemi díj sem emelkedik meg jelentősen a lakószám növekedésével. A háztartás tagjainak bevételi forrásai is összeadódnak és lehetséges, hogy éppen a fiatalok jövedelme is szükséges a háztartás életszínvonalának fenntartásához. Azokon a településeken, ahol a családok legtöbbször a közfoglalkoztatásból és különböző transzferjövedelmekből él, a legkisebb bevételekre is szükség van az optimális pénzgazdálkodáshoz. Nem csupán a háztartás fenntartásához szükséges anyagi javak, de az energia ráfordítás is összeadódik. A házi munka, a ház körüli teendők is megoszlanak a családtagok között. A kisgyermeket nevelők esetében pedig az egy fedél alatt élő családtagok nagy segítséget jelenthetnek a gyermek gondozásában, nevelésében. Interjúalanyaink úgy értékelik, hogy amíg a gyermek kicsi és folyamatos felügyeletet igényel, addig nagy segítséget jelent, hogy a velük egy háztartásban élő szülők segítségére is folyamatosan számíthatnak.

„Édesanyámmal élek, édesapámmal, testvéremmel és a párommal. Meg a pici, igen. Meg nagymamám. [...] Még azért, tökéletes még itt. Ugye anyáék is segítenek nekünk, ez egy nagy segítség, hogy náluk vagyunk, hogy otthon vagyunk,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

meg ugye a pici is van, aztán így még jó. Persze aztán majd szeretnék vagy itt A...-on külön menni, vagy máshol, aztán ez majd elvállik, hogy... (22 éves nő)

„Itt ismertem meg a páromat, aztán teherbe estem és összeköltöztünk. Először az édesanyukámhoz, aztán az ő szüleihez. Szüleink, mindkettőnk szülei támogatásával megtartottuk a kisbabánkat és így mi együtt elkezdtük nevelni és öt évvel később megszületett a másik kislányunk is.” (25 éves nő)

Bár a közös háztartásban élő családtagok nagy támaszt jelenthetnek a fiatalok számára a hétköznapi életük menedzselésében, a mindennapi feladatok elvégzésében és a gyermekek ellátásával, gondozásával kapcsolatos kérdésekben, a különböző korosztályú családtagok gondolkodásában, értékrendszerében, mentalitásában olyan eltérések lehetnek, amelyek a hétköznapiakban számos konfliktus forrásává válhatnak. Mintahogyan a 25 éves édesanya történetéből is megismertük, hogy a szülei mellett a nagymamájával is együtt él, akivel rendszeresen konfliktus alakul ki gyermeknevelési kérdésekben.

„Hát nagymamám rendszeresen beleszól. Például legutóbb itthon volt a bátyám és kérdezte tőlem, hogy elengednék-e Annát, elvinné Szlovákiába. Van egy ilyen dínó park. És mondtam, hogy persze elengedjük. Haza is jött és akkor el is vitte. Későn értek haza. Kilenc órakor a mamám itt toporzékol, hogy még nincs itthon a gyerek, hogy hol van és hogy lehettem ilyen, hogy elengedem. Rendesen szentbeszédet akart tartani, hogy én hogy lehettem ilyen buta, hogy én elengedem olyan messzire az én egyetlen gyerekeket. Nem értette meg, hogy nem idegennel engedtem el, hanem a nagybátyjával. De elhordott min-dennek.” (25 éves nő)

A gyermekkel nem rendelkező interjúalanyaink körében is jellemzőek a magasabb létszámú háztartások, mivel a testvéreiken és a szüleiken kívül más rokonnal is együtt élnek, legtöbb esetben a nagyszülőkkel, de a szülők testvérei és a hozzá tartozó személyek (például élettárs, házastárs, gyermek) is jelen vannak a háztartások egy részében. Ezek a háztartások a legkülönfélébb rokoni kapcsolatokból épülnek fel, ugyanakkor nem találkoztunk olyan fiatallal, akik barátokkal vagy egyéb ismerősökkel költöztek volna össze.

„Nagymamámmal élek együtt, keresztapámmal, édesapámmal, és dédnagymamámmal. Ebből a két nagyszülő nyugdíjasok, keresztapám és édesapám a F...-nél dolgozik.” (21 éves férfi)

„Jelenleg egy háztartásban a barátommal élek, illetve a nagymamámmal. A nagymamám ő már nyugdíjas... [...] Szerintem hasonló lehet, talán annyiban

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

más, hogy mi most egy harmadik generációs családtaggal élünk együtt, tehát talán most az a megszokottabb, hogy inkább elköltöznek a fiatalok teljesen külön lakásba és akkor úgy élnek együtt. Mi ugye azért költöztünk ide, hogy segítsünk nagymamának a háztartással, talán ennyiben különbözik a többi-től.” (24 éves nő)

„Szüleim és a két testvérem, még itt laknak, mind a kettőnek most készül a háza. Illetve tesóm felesége is nálunk lakik az esküvőjük, tavaly nyár óta.” (25 éves nő)

A kutatás nem terjed ki arra, hogy az interjúalanyok mennyire elégedettek a háztartásaik létszámával és összetételével, ugyanakkor feltételezhető, hogy ezekben a többenmzedékes, illetve bonyolultabb családi kapcsolatokból felépülő háztartásokban a családi hatalom és munkamegosztás, továbbá a háztartás pénzgazdálkodása is másképpen alakul, mint ahol a nukleáris család jellemző.

A már saját családot alapított és azzal együtt élő, a származási családtól külön háztartást vezető és a még szülői családban élők között egyaránt talákoztunk olyanokkal, akik inkább pozitívan, illetve olyanokkal is, akik inkább negatívan vélekednek a saját falujuk adottságairól, a helyi életszervezés lehetőségeiről, a település élhetőségéről.

A kiterjesztett, vagyis a nukleáris családon kívül más családtagokkal, rokonokkal is együtt élő fiatalok többsége viszont úgy nyilatkozott, hogy ők nem szeretnek a falujukban élni, de nincsen lehetőségük elköltözni. Arra következtethetünk, hogy ezek a többféle rokoni kapcsolatból felépülő háztartások nem feltétlenül önként alakultak ki, hanem valamilyen kényszerek következtében. Ezeknek a kényszereknek egy része, pedig megegyezhet azokkal a tényezők egy halmazával, amelyek akadályozzák azoknak a fiataloknak a településekről való elköltözését, akik nem szeretnek itt élni.

Interjúalanyainkat megkértük arra, hogy nevezék meg saját háztartásuk anyagi helyzetét, a legtöbben átlagos anyagi helyzetűnek azonosították magukat. Ugyanakkor fontos lehet figyelembe venni, hogy az emberek általában a környezetükhöz viszonyítva tudják a saját életkörülményeiket minősíteni, így a helyi viszonyokhoz mérten neveztek magukat átlagos színvonalon élőknek és nem a magyarországi ösztársadalmi helyzethez képest, amelybe beletartoznak a jobb adottságú, kedvezőbb gazdasági és társadalmi mutatókkal rendelkező települések is. Mindezt jól szemlélteti 21 éves férfi interjúalanyunk, aki úgy érzi, átlag feletti életszínvonal jellemzi a családját, mivel mindegyiküknek van munkája, míg a település lakosságának nagy része a közfoglalkoztatásból él. Sőt, külön nevesíti, hogy áram és víz is van a lakásukban, ami nem minden helyi család otthonára jellemző, így ezeknek a napjaink Magyarországon alapvetőnek tűnő közüzemi szolgáltatásoknak a megléte differenciálja a családok élet- és lakáskörülményeit.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„Átlag feletti. [...] Életszínvonal, hogy van munkahelyünk, aki dolgozik annak. Mert a településnek a nagy része az vagy közmunkán él, vagy munkanélküli segíyen. És megtehetjük azt, hogy van gépjárművünk, mindenkinek saját. Van áram, víz a lakásban, mert sok embernek az sincs. Hát így ennyi, amit tudok mondani.” (21 éves férfi)

„Hasonló, abban hasonló, hogy én is itt ragadtam a saját hibámból. Sajnos. Ő miben más? Abba hogy van szakmám, dolgozom, aránylag elmondhatom azt, hogy haladok az életemmel, vagy is haladunk a családdal az életemben.” (25 éves nő)

„Hát figyelj, én csak annyit tudok neked mondani, hogy azért mert mi egy szegény családból származunk, de a húgom eljutott egyetemre, én találtam magamnak olyan munkalehetőséget, ami egy biztos. [...] Mi nem kallódtunk el, szóval egyikünk sem szült még gyereket, pedig itt vagyunk húszon évesen, nem élünk kirívó életet, hanem a húgom jár egyetemre, én dolgozni járok és kb. ennyiben ki is merül az életünk.” (25 éves nő)

A második és harmadik interjúidézet szemlélteti, hogy ezek a fiatalok úgy látják, hogy saját településükön megkülönböztetett helyzetben vannak, mivel ahhoz a szerencsés kisebbséghez tartoznak, akiknek van lehetőségük a továbbtanulásra, a képzettség megszerzésére és a megfelelő munkahely megtalálására. Úgy értékelik, hogy mindezek nem természetes jelenségek az ott élő kortársaik számára. Ugyanakkor mindezek meglelte ellenére is a településen élnek, annak ellenére, hogy megfogalmazzák az interjúban azt is, hogy nem igazán szeretik a lakóhelyüket és ha lenne rá lehetőségük, akkor szívesen elköltöznének egy jobb adottságokkal rendelkező településre.

Családalapítás és gyermekvállalás

A fiatalok között többen vannak azok, akik rendelkeznek párkapcsolattal, mint akiknek nincsen párja. Ugyanakkor, ha a kapcsolati formák közül külön csoportba soroljuk a házasságot, az élettársi kapcsolatot, az együttélés nélküli párkapcsolatot és az egyedülálló státuszt, akkor azt látjuk, hogy a legtöbb interjúalanyunk az egyedülállóként azonosított magát. Az interjúkból nem derült ki, hogy az egyedülállók mióta nem rendelkeznek párkapcsolattal. Elképzelhető az is, hogy bár rendelkeznek partnerkapcsolattal, de ez nem együttélő párkapcsolatot jelent, így a formális családi állapot besorolás szerinti kategorizálást tartották érvényesnek magukra az interjú során, ezért egyedülállónak azonosították magukat, vagy egyszerűen azért nevezték

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

magukat egyedülállóknak, mert a kapcsolat korai szakaszában tartanak, ismerkednek. A megkérdezett fiatalok között egy fő elvált, özvegy pedig nincsen közöttük.

A gyermekkel rendelkező interjúalanyok legtöbbször egy vagy két gyermek szülője, csupán egy interjúalanyuk van négy gyermeke. A gyermekkel rendelkező interjúalanyok legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkeznek, ezen belül is többségben vannak azok, akik csak alacsony végzettségűek. Nemek szerint vizsgálva láthatjuk, hogy a gyermekkel rendelkezők többsége nő. Azt is láthatjuk, hogy a gyermekkel rendelkezők többségére jellemző, hogy családtagjaikra, rokonaikra is immobilitás jellemző, ők sem költöztek el a településről.

Míg a gyermekkel még nem rendelkező fiatalok családjában gyakrabban vannak jelen olyan családtagok, akikre földrajzi mobilitás jellemző. A kutatás nem terjed ki ezeknek a családtagoknak a családalapítási mintáira, de feltételezhetjük, hogy a fiatalkori családalapítási minta is generációkon keresztül öröklődhet. Az interjúkból kiderült, hogy a gyermekek megléte befolyásolja a földrajzi mobilitást is, hiszen számukra különösen fontos az, hogy a szülőkhöz, egyéb családtagokhoz közel legyenek, mivel úgy gondolják gyermekeik ellátásában szükségük van a segítségükre. Többen megfogalmazzák azt is, hogy nem szeretnek a településen élni, szívesen elköltöznének egy jobb adottságokkal, több lehetőséggel rendelkező településre, viszont gyermekeik ellátásában úgy érzik, hogy szükségük van a szülők segítségére is, ezért a közel jövőben nem tervezik, hogy elköltöznének máshová.

„Itt a két kislányom és értük felelős vagyok. Én reggeltől estig talpon vagyok, megyek utánuk, rendezem őket, ha ők ide akarnak menni, akkor megyünk arra. [...] A gyerekek még kicsik és az nekem nagy segítség, hogy anya segít. Csak anya meg apa, akire bármiben számíthatok.” (21 éves nő)

„4 gyermek van, és így ő... nem tudtam azt megtenni, hogy ő... tovább menjek tanulni, és így nem lett végzettségem. [A]z ismerősökre, édesanyáméakra, barátaimra számíthatok.” (23 éves férfi)

A már szülővé vált interjúalanyaink, a párkapcsolattal vagy együttélő párkapcsolattal rendelkező és az egyedülálló státuszú fiatalok között egyaránt találunk olyanokat, akik szeretnek a lakóhelyükön élni és olyanokat is, akik inkább a negatívumokat hangsúlyozták a településük bemutatásakor. A mobilitás, az elköltözési tervek realizálódása nagymértékben függhet a gyermek meglététől, hiszen a legtöbbször elképzelhetetlennek tartják a kisgyermekek megfelelő ellátását, gondozását azok nagyszülei nélkül.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Családi kötelmek és immobilitás

A fiatalok legtöbbször a családtagok közül nevezik meg azokat a személyeket, akikre számíthatnak, akikhez problémájuk esetén fordulhatnak. Kis lélekszámú településeken élnek, ahol szinte általános, hogy az ismerősi körük kiterjed a falu teljes lakosságára. Ez azonban nem jelenti minden esetben azt, hogy széles baráti körrel rendelkeznének, vagy sok embertől tudnának segítséget kérni. Szinte minden esetben a család jelenik meg a segítség fő forrásaként az interjúk során. Ezzel összefüggésben a községekben való helyben maradás, az immobilitás okaként is gyakran jelenik meg a család, hiszen a családban rejlő erőforrás legoptimálisabban akkor használható ki, ha a családtagok egymáshoz közel vannak földrajzilag.

„Nem nagyon, csak így a család, a szűkös család. [...] Ő, amiben tud, engem támogat, ami tőle telik, de sajnos ő is közmunkás és így igazából egymást próbáljuk segíteni. Igaz, hogy lelkiekben ott van mellettem, nagyon jó édesanya és sokat köszönhetek neki.” (25 éves nő)

„Azt gondolom, hogy a családban mindenkire. [...] A család miatt. Azt mondanám, hogy a család miatt maradtam B...-on, de elképzelhető, hogy változni fog idővel.” (20 éves férfi)

„Hát a családom. Semmi mást nem tudok mondani már. Ennél jobban kifejtetni nem tudom a kérdéset, mert mindegyik ugyanahhoz kapcsolódik. Tehát a családom. Itt van családi ház, itt nőttem fel, kihez menjek? Jó lenne, ha én is beleszülettem volna a Rózsa dombon valami villába, szerintem azt mindenki élménnyel venné, de hát nem így van. Két lábbal kell állni a földön, ez van.” (25 éves nő)

„Hát ugye, mivel anyáék is itt laktak. Ide építkeztek. Tehát itt nőttem fel. Soha sem került szóba az, hogy fogalmam sincs, hogy ők is miért nem gondolták azt, hogy költözzenek ők is városba. Miért volt ez az ötlet, hogy építkezzenek. Tehát sosem merült fel gyerekkoromban sem, hogy mi beköltözzünk B...-ra. Már majd most, hogy anya is már kicsit idősebb. Most szokott szóba jönni, hogy nyugdíjasként, de jó lenne már, ha nem lenne a kert egyéb ilyen dolgok, de tehát mivel én így nőttem fel, így soha nem vágytam el, nem volt az, hogy mi elmenjünk innen. Meg volt itt nekünk minden. Jól éreztük magunkat.” (25 éves nő)

Interjúalanyaink nem csak segítségre számítanak a családtagoktól és főleg a szülőktől, de gyakran megjelenik, hogy ők maguk is felelősséget éreznek a családjukért és ennek kapcsán is főleg a szülőkért, ami miatt nem akarják lakóhelyüket megvál-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

toztatni. Többen fogalmaztak úgy, hogy azért sem költöztek el, mert a lakóhelyükhöz köti őket a családjuk. Számukra nem csak az fontos, hogy ők tudjanak segítséget kérni, de felelősséget éreznek azért, hogy a szüleik tőlük is tudjanak segítséget kérni, hogy „visszaadják” mindazt, amit gyermekként kaptak.

„Ameddig tudom, segítem a családomat anyagilag és a házkörül teendőkből, mert van bőven hál’ Istennek, meg amit mondtam, nincs még családom ezért ameddig tudok, addig itt vagyok és segíték.” (25 éves férfi)

„Segítek nekik, amiben tudok. Megadom nekik azt a lehetőséget, azt, módot, amit megadtak ők nekem. Amibe tudok, segítek nekik. Inkább én nem csinállok semmit, valamit meg, de nekik segíték. [...] Hát, azért, mert a környezet is másabb meg az, hogy édesanyámék is itt laknak. (21 éves férfi)

„Hát elsősorban magamat a gyerekeimért tartom felelősnek, a legfontosabbnak, aztán szüleim hát egész jól felelős vagyok miattuk. Az anyukám miatt, mert ő az, aki mindenbe támogat engem és ő az, akiért bármint megtennék. [...] Nagyon szoros kapcsolatban vagyunk egymással, talán ő legjobb barátóm is az anyukám egyben. [...] Az édesanyukám is itt van és ő is idősebb már és nem is akarom őt itt hagyni. (25 éves nő)

Vannak olyanok is, akiknél szintén nyomatékosan megjelenik, hogy a család miatt nem költözik el, ugyanakkor azt is erősen érzékeltetik az interjúkban, hogy nem szeretnek itt lenni. Elmondják, hogy nem elégedettek a teleülések adottságaival, hiányolják azokat a lehetőségeket, amelyekről úgy gondolják, hogy élhetőbbé válna. Ugyanakkor megfogalmazzák azt is, hogy nem akarnak elköltözni, mert sok minden a lakóhelyükhöz köti, s különösen a család, a családi kötelek jelennek meg hangsúlyosan.

„Ehhez a csöves helyhez? Akármilyen csöves is ez a hely, nem tudnám itt hagyni. Már lehet az maga, érted, hogy a megszokás. Az, hogy ebbe nőttem fel, apukám szintén. Még szegény anyukám is, hiába bekerült, ezt a csöves helyet biztos nem hagyná. Az általános iskolai tanulmányoktól kezdve minden itt történt velem. Az első munkahely, barátok, férjem.” (25 éves nő)

„25 éves vagyok, házas, van egy 1 éves kisfiam. [...] Egyrészt jó, mert itt születtem, itt nőttem fel, itt nevelkedtem, itt van, hát a kicsi családom, sőt ide köt mindenem lényegében, mert máshol nincs is úgy családom. Másrészt meg utálok. És akkor még enyhén fejeztem ki magam. Utálok, mert ő, mert ő, itt nem tudsz megélni, itt nem tudsz ő kibontakozni, nem tudsz olyan dolgokat megtenni, mint pl. egy nagyobb városban.” (25 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Összegzés

A fiatalok családtörténetét vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy legtöbben rendelkeznek mobil családtaggal, olyan személlyel, aki már elköltözött a származási településéről. Az interjúk szerint az elköltözők a jobb életlehetőségek reményében hagyták el a szülőfalujukat egyes esetekben jobb állásajánlatot kapták, más esetekben pedig egy gazdaságilag fejlettebb, kedvezőbb munkaerőpiaci lehetőségekkel rendelkező települést választottak, ahol jobb esélyeket láttak a jövedelemszerzésre. Az interjúk vizsgálat során kiderült, hogy ezek a családtagok legtöbbször nem a legközelebbi hozzátartozókat jelentik, inkább a rokonság olyan tagjai közül kerülnek ki, mint például a nagyszülők testvérei, a szülők testvérei, unokatestvérek. Így bár megjelennek a családi elbeszélésekben ezeknek a rokonoknak a költöztörténetei, de valószínűleg a szűkebben értelmezett család és annak tagjainak immobilitása erősebb hatást gyakorol a fiatalokra.

Többségben vannak interjúalanyaink között, akiknek legalább az egyik szülő is a jelenlegi falujukban nőtt fel, sőt jellemzően már az anyai és/vagy az apai ágon a nagyszülői generáció is itt élt. Ezeknek a fiataloknak a családjai több nemzedék óta a faluban élnek, ezért feltételezhető, hogy az immobilitás, illetve az azt elősegítő vagy a mobilitást akadályozó tényezők generációkon keresztül öröklődik ezekben a családokban. Ezt erősíti meg az is, hogy a megkérdezett fiatalok hasonló okokból maradtak a lakhelyükön, mint immobilitással jellemezhető családtagjaik. Hangsúlyosan megjelenik a mozgósítható erőforrások hiánya, ami nem csupán a szülőfaluból való elköltözést, de sok esetben a szülői ház elhagyását is akadályozza. Az interjúkban többször visszatérő elem, hogy a jobb adottságú települések kedvezőbb életkezdesi lehetőségeket kínálnak a fiatalok számára, így nemcsak térbeli, de társadalmi mobilitás esélyét is kínálva, ugyanakkor anyagi korlátok miatt nem tudnak kiszakadni azokból a keretekből, amelyek már a felmenőiket is a faluban tartották.

Az erőforrások hiánya miatt kialakult beszűkült választási alternatívák mellett ugyanakkor erősen megjelenik az érzelmi kötődés is, ahhoz a faluhoz, amelyben felnőttek és amely nemcsak korlátokat kínál számukra, hanem a faluban élő család védelmi rendszerét. A családi kapcsolatok akkor hasznosíthatók a leginkább számukra, ha könnyen elérhetőek, vagyis földrajzilag közel élnek egymáshoz a családtagok. A legtöbb fiatal interjúalanyunk a családhoz fordul probléma esetén, s különösen a szülők azok, akiktől segítségre számíthatnak. Ugyanakkor interjúalanyaink nem csak segítségre számítanak a családtagoktól, de felelősnek érzik magukat a családjukért, főleg a szülőkért. Többen fogalmaztak úgy, hogy azért sem költöztek el a szülőfalujukból, mert ide köti őket a családjuk és úgy érzik valamilyen formában vissza kell adniuk mindazt, amit gyermekként kaptak.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Irodalom

- Albert F. – Dávid B. (2012): Az interperszonális kapcsolathálózati struktúra átrendeződése Magyarországon. In: Kovách I. – Dupcsik Cs. – P. Tóth T. – Takács J. (szerk.): Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet Argumentum Kiadó, Budapest, 343–356.
- Bánlaky L. (2001): Családszociológia. Wesley Könyvek, Budapest
- Bertaux, D. – Thomson, P. (1997): Pathways to Social Class. A Qualitative Approach to Social Mobility. Clarendon Press, Oxford
- Bourdieu, P. (1978): A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Gondolat Kiadó, Budapest
- Utasi Á. (1991): Társas kapcsolatok. Gondolat Kiadó, Budapest

A falvakban élő fiatalok jövőképe¹

BIHARI ILDIKÓ²

ABSZTRAKT

Az ifjúságkutatás eredményei alapján a fiatalok gyakran céltalanok és nehézséget jelent számukra a jövő tervezése. A tanulmányban egy speciális célcsoport, a falvakban élő 19–25 év közötti befejezett iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok jövőbeli terveit mutatjuk be egy 2018-ban készült kvalitatív kutatás eredményei alapján. Azt vizsgáltuk, hogy a fiatalok hogyan gondolkodnak az iskolai és a munkaerőpiaci karrierpályájukról, valamint a jövőbeli lakóhelyükről. A jövőről alkotott elképzelések alapján a fiatalokat három típusba (tudatos jövőépítő, sodródó, kudarcokat halmozó) soroltuk és az elemzésben az egyes jövőkép-mutatókat a vizsgált típusok alapján mutatjuk be. Kitérünk arra is, hogy a fiatalok közötti iskolázottsági különbség és a jelenlegi élethelyzet hogyan befolyásolja a jövőbeli tervek alakulását.

KULCSSZAVAK: iskolai karrierpálya, munkaerőpiac, lokalitás, iskolai lemorzsolódás

ABSTRACT

The vision of young people living in villages

According to the results of the youth research, young people are often pointless and find it difficult to plan for the future. Based on the results of a qualitative study conducted in 2018, this study presents the future plans of a special target group of young people aged 19–25 living in villages who have completed their education. We looked at how young people think about their career paths at school and in the labor market and also their future residence. Based on their ideas on their future, we classified young people into three types (conscious future builder, drifting, accumulator of failures) and, in the analysis, we present each vision indicator based on the types examined. We will also look at how the educational gap between young people and the current situation in life influence future plans.

KEYWORDS: school career path, labor market, locality, young people, school dropout

¹ A tanulmány megjelenését az EFOP3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 – „Tehetségből fiatal kutató” – A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban pályázathálóból biztosított forrás tette lehetővé.

² Egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem, Szociológia és Szociálpolitika Tanszák; doktorandusz, Humán Tudományok Doktori Iskola Szociológia és társadalompolitika doktori program, bihari.ildiko@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Bevezetés

Hazánkban nagymértékű életkörülménybeli különbségek alakultak ki az egyes településkategóriák között, ami társadalmi egyenlőtlenségekben jelenik meg (Czibere 2012). A '90-es évek elejétől a jövedelmi olló folyamatosan nyílik, majd az évtized második felében az egyenlőtlenség az elért magas szinten stagnál. (Nemes Nagy 2003) A területi jövedelemegyenlőtlenség Budapest és a vidék kettősségével jellemezhető. A polarizációs folyamatok következtében a '90-es évek elején-közepén kialakult egy rögzült térszerkezet, melynek három fő eleme a főváros és a vidék közötti fejlettségi olló, a Nyugat és Kelet közötti tagoltság, valamint a kistérség és a város-falu mozaikszerűsége (Nemes Nagy 2003). Czibere (2012) tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy a települések közötti jövedelmi olló szétnyílásának következményei leginkább a falvak lakosságát érintették kedvezőtlenül, a szegénységben élők aránya megnőtt. Jelentős különbség alakult ki az eltérő településeken élők életkörülményeiben és életkilátásában.

A földrajzi elhelyezkedés és az iskolázottság területi egyenlőtlenségre gyakorolt hatásának elemzésekor Nemes Nagy (2003) azt hangsúlyozta, hogy az iskolázottsági folyamatok térbeli jellemzői tekintetében a polarizációs trend kivételesen nem érvényesül, mert a régiók között nagyon markáns különbségek nincsenek – melynek oka, hogy több egyetemi város található a gazdaságilag stagnáló térségekben –, helyette sokkal inkább a települési lejtő a meghatározó. A népesebb városokban a legjobbak az iskolázottsági mutatók, és folyamatosan romlik a várostól a kisebb méretű falvak irányába. A falvakban élő fiatalok lemaradása a továbbtanulás irányát tekintve is nő. A továbbtanulási esélyüket csökkenti, hogy a középfokon továbbtanuló diákok harmada szakiskolát választ, a gimnáziumban tanulmányokat folytató aránya az országos átlagot sem éri el (Kovách 2012). Mindemelllett a fiatalok leszakadását, marginalizálódási esélyét növeli, hogy a 15–19 éves korosztály közel 78%-a tanul és az egyötödük munkanélkülivé válik. A 20–24 éves korosztályban pedig már csak 14%-uk van bent az iskolarendszerben (Laki 2006: 196). A rövid iskolai pályafutás és az eltérő családi munkaerőpiaci szocializáció növeli a fiatalok esélyegyenlőtlenségét, csökkenti a munkaerőpiaci és a társadalmi integráció esélyét (Kovách 2012).

Czibere (2012) a negyedik hazai nagymintás ifjúságkutatás eredményeit a települési és regionális egyenlőtlenségek a 18–29 éves ifjúsági korosztály körében, a munkaerőpiac, a jövőtervezés és az érvényesülés tükrében vizsgálta. A 2010-es évek elején lebonyolított kutatás eredményei azt mutatják, hogy az iskolázottsági különbségek települési szintű jellemzői alapján a települési lejtő alsó szintjén, a falvakban volt a legalacsonyabb a diplomások (10%) aránya, az érettségivel nem rendelkezők aránya viszont 54%. A munkaerőpiaci aktivitás terén pozitívként emelte ki, hogy a fiatalok 80%-a legalább három hónapig munkavállaló volt. Azok, akik pedig még nem álltak munkába, a munkavállalás kezdetét 21 és 25 éves kor között tervezték (Czibere 2012: 52–53).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A fiatalok munkaerőpiaci kiszolgáltatottságának két mutatójaként a határozott idejű szerződést és a zsebbe kapott pénzt nevezi meg. A többségüket alacsonyabb szintű biztonságot nyújtó, határozatlan idejű munkaszerződés keretében foglalkoztatták. A megkérdezettek egyharmada a fizetését részben vagy egészben nem legális formában kapja. A szerző a szubjektív anyagi jólétérzet elemzéséből a megélt jövedelmi szegénység kapcsán kimutatta, hogy minél alacsonyabb kategóriájú a település, annál magasabb azoknak a fiataloknak az aránya, akik a saját véleményük szerint szűkölködnek, illetve nélkülöznek, melynek aránya a falvakban 25% felett van (Czibere 2012: 63). A fiatalok az ifjúság főbb problémájaként nevezik meg a nem tervezhető jövőt, az egyéni célok hiányát és a munkanélküliség veszélyét, ettől függetlenül inkább gondolják úgy, hogy van esélyük a vágyott munka megszerzésére.

A mikrocenzus 2016-os adatai is megerősítik, hogy az iskolázottsági szint emelkedésével nő a foglalkoztatottság és csökken a munkanélküliek aránya. 2011 és 2016 között minden iskolázottsági szinten nőtt a foglalkoztatottság, de a legjobb munkaerőpiaci pozícióval a közép- és felsőfokú végzettségűek rendelkeznek. A 2016-os adatok alapján a foglalkoztatottak 61%-a középfokú végzettségű, és az egynegyedük diplomás. A legrosszabb helyzetben az alapfokú végzettséggel sem rendelkezők vannak, annak ellenére, hogy a foglalkoztatottak aránya 27%-ra emelkedett, de a munkanélküliek aránya még mindig 5,5% (KSH 2017: 20–21).

Az alacsony iskolai végzettségű, gyenge munkaerőpiaci pozíciójú fiatalok helyzetét tovább rontja, hogy a '90-es évek óta a kistelepüléseken, aprófalvakban csökkent leginkább a munkahelyek száma, főként az észak-alföldi és az észak-magyarországi régiók kistelepüléseiben, ahol a foglalkoztatottak száma közel a felére esett vissza. Az elhelyezkedési lehetőséget nehezíti, hogy nem csak a lakóhelyen, hanem a közeli városok munkáltatóinál is csökkent a betölthető állások száma (Kovács 2008). A kedvezőbb életfeltételek és munkavállalás miatt a falusi lakosok egy részének célja a városba költözés és a régiók közötti vándorlás fő motívójának a munkavállalást nevezik meg (Kovács 2012).

A kutatás módszerei

A tanulmány a 19–25 év közötti falvakban élő fiatalok jövőbeli terveit mutatja be. A kutatás 2018-ban az MTA Kiválósági Együttműködési Programja Mobilitás Kutatási Centrum programja keretében a Debreceni Egyetemen zajlott. 2500 fő alatti településeken kutattunk és a befejezett iskolai végzettségű fiatalokat vizsgáltuk. A fiatalok kiválasztásakor feltétel volt, hogy szülők is a faluban éljenek. A kutatás keretében összesen 104 interjú készült, ebből 53 fiatalal és 51 szülővel. Az interjúanyagokat nem valószínűségi mintavétellel választottuk ki. A tanulmány célja, hogy megismerjük, hogyan gondolkodnak a fiatalok a jövőjükéről. Feltételezésünk szerint a fiatalok jövőbeni terveit az iskolai végzettség jelentős mértékben befolyásolja. A fiatalok jövő-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

beli aspirációit az iskolai karrierpálya, a munkaerőpiaci mobilitás és a lakóhely tükrében vizsgáljuk. Kérdésként merült fel, hogy a fiatalok rendelkeznek-e jövőbeli tervekkel, és ha igen, akkor mely területeken milyen terveket, célokat tűznek ki maguk elé. A jövőbeli tervek között szerepel-e a képzés, továbbtanulás, hogyan gondolkodnak a munkaerőpiaci státuszukról, hol és milyen területen képzelik el a jövő munkahelyét. Melyek azok a főbb okok, melyek leginkább a településen tartják a fiatalokat, és melyek azok a tényezők, melyek az elköltözés, a mobilitás irányába terelik.

A megkérdezett fiatalok jövőjüket illető elképzeléseik vegyesek. A fiatalokat három fő típusba soroltuk: tudatos jövőépítők, sodródók és kudarcokat halmozók. Tudatos jövőépítőnek nevezzük azokat, akik konkrét célokat és lépéseket tűznek ki maguk elé, a változás hívei, hogy a jövőben boldogulni tudjanak. Főként érettségizettek, illetve diplomások, vagyis a három típus közül a leginkább képzett fiatalok.

A sodródó fiatalok típusba tartozik a fiatalok nagy többsége, a megkérdezettek közel fele. Ők azok a főként középfokú/középfokú végzettséggel rendelkező fiatalok, akik meglegszenek jelenlegi helyzetükkel, nem akarnak változást.

A kudarcos/kudarcokat halmozó fiatalok azok, akik alacsony iskolai végzettséggel és munkaerőpiaci státusszal rendelkeznek. Jellemzően korai iskolaelhagyók, illetve szakmával, de érettségivel nem rendelkező fiatalok. Nincsenek konkrét terveik, csak álmokat, vágyakat fogalmaznak meg a jobb élet reményében, de nem tesznek érte lépéseket.

Iskolai karrierpálya az immobil falusi fiatalok körében

A kutatásban résztvevő fiatalok egy kisebb hányada alapfokú, míg a nagytöbbség legalább középfokú iskolai végzettséggel rendelkezik. A középfokú végzettségűek többségének érettségije és szakmája van. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők leginkább rövid ciklusú BA vagy osztatlan képzésen vettek részt.

TUDATOS JÖVŐÉPÍTŐ FIATALOK

A tudatos jövőépítők főként érettségivel és szakmával rendelkező, valamint diplomás fiatalok, a szakmunkás végzettségűek aránya csekély. A középfokú végzettségűek önállóan választottak szakmát, döntésükkel elégedettek. Továbbtanuláskor elsődleges szempont volt, hogy olyan szakmát tanuljanak, amivel a munkaerőpiacon érvényesülni lehet.

„Hát, jó pár szakma volt előttem, de egyikre sem mondtam volna azt, hogy tudnám is csinálni. Én szakács szerettem volna lenni, de az, hogy hétvégén dolgozzak, és annyit amennyit, meg olyan körülmények között amilyen körülmények között, hát, akkor azt mondtam, hogy na menjünk és munkáljunk fémet.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Úgyhogy a fémipar volt az, ami vezetett és azon belül is a CNC szakma, mert tudtam azt, hogyha valaki jól csinálja, akkor van benne pénz. Azért ez nem egy utolsó szempont volt, meg mást nem is nagyon tudtam volna elképzelni.” (21 éves, férfi, szakközép, dolgozik)

A tanulmányaik befejezését követően a továbbtanulás mint alternatíva a többség-nél nem jelent meg, sokkal inkább a mielőbbi elhelyezkedés, a pénzszerezés motiválta a fiatalokat. Akik a munkába állás előtt gondolkodtak a diplomaszerezés lehetőségén, véleményük szerint leginkább a lustaságuk, és a gyenge középfokú tanulmányi eredményük tartotta vissza őket a jelentkeztéstől.

„Ez nálam lustaság kérdése volt főképp. Lehetett volna, de úgy éreztem bölcsebb dolog nem, mert ezzel a szakmával (CNC) ha hamarabb elkezdek dolgozni, akkor előrébb juthatok, mintha elmentem volna egyetemre és vagy össze jön az élet vagy nem. Mert nagyon sok egyetemistának nem igazán jön össze a dolog. Meg úgy gondoltam, hogy nem bírnék még ki 3,5, 5-5 évet olyan felesleges dolgok tanulásával, ami nem.” (21 éves, férfi, szakközép, dolgozik)

A jövőbeli tervek között a felsőfokú tanulmányok folytatása nem szerepel, maximum egy új szakma és az érettségi megszerzése, de az is elenyésző mértékben.

A középfokú végzettséggel rendelkezőkkel ellentétben a diplomások szakválasztását nem a munkaerőpiaci igényekhez és szükségletekhez való igazodás határozta meg. A döntést leginkább az egyén érdeklődési köre, valamint az egyéni adottságok és erősségek befolyásolták.

A diplomások többsége örül, hogy befejezte a tanulmányait, megelégszik a diplomájával és nem gondolkodik újabb diploma vagy egyéb végzettség megszerzésében. A fiatalok egy része a nyelvvizsga hiánya miatt még nem vehette át a diplomáját, számukra ennek pótlása a legfontosabb cél. Az egyetemi tanulmányaik alatt a fiatalok egy része, különféle tanfolyamokon, illetve OKJ képzésen vett részt, és van, aki jelenleg is egy újabb tanfolyamot szeretne elvégezni és abban elhelyezkedni.

„Még azon gondolkoztam, hogy a környezettant kellett volna, de már most úgy vagyok vele, hogy mindegy. Megcsinálom a nyelvvizsgát, aztán meglesz a diplomám. Utána műkörömös suliba jártam, OKJ képzésen elvégeztem a műköröm építőt, mint szakmát. És még szeretnék gyógyszerügyi asszisztensi OKJ képzésre menni, és aztán még szakasszisztensre. Hát nem tudom mennyire fog ez így összejönni. Remélem sikerül.” (23 éves, nő, diploma függőben, munkanélküli)

A tudatos jövőépítők rendelkeznek a legmagasabb iskolai végzettséggel, nagy többségük érettségizett, illetve diplomás fiatal. Csak szakmával, szakmunkás végzettséggel rendelkező alig van. A nemek tekintetében valamivel alacsonyabb a nők

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

aránya, mint a férfiaké, de a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében magasabb a nők aránya, a férfiak érettségizett szakmával rendelkezők. Azt feltételezzük, hogy minél magasabb a fiatalok iskolai végzettsége, annál inkább jellemző rájuk a tudatos jövőépítés. A jövőbeli tervek között a továbbtanulás, képzés, átképzés kevésbé, sokkal inkább a munka világában való aktivitás szerepel.

SODRÓDÓ FIATALOK

A sodródó fiatalok nagy többsége középfokú végzettséggel rendelkezik – érettségije és szakmája van, míg vannak, csak szakmával, illetve érettségivel szakma nélküliek is –, a diplomások aránya elenyésző. Egy részük megelégedett azzal, hogy elvégezte az iskolát. Közülük is voltak, akik kísérletet tettek egy másik szakma elsajátítására, de időközben félbehagyták, melynek hátterében leginkább az anyagi okok álltak. De volt olyan fiatal is, akinek az új szakma, az új képzés nem nyerte el a tetszését. A tanulmányok félbehagyását követően mindannyian munkába álltak.

„Ugye (település neve) jártam gimnáziumba, felsőfokút pedig egyetemem kezdem, de két év után rájöttem, hogy ez nem az én pályám, amit tanultam, mert jogot tanultam, és rá kellett jönnöm sajnós, hogy nem szeretem. És így elmentem dolgozni, úgyhogy semmilyen szakmám nincs.” (24 éves, nő, gimnáziumi érettségi, dolgozik)

Egy másik csoportot alkotják a több szakmával rendelkezők, a bizonyítvány halmozók. Részben úgy ítélték meg, hogy egy plusz szakmával jobb eséllyel indulnak a munkaerőpiacon, részben rájöttek arra, hogy pályát tévesztettek, és a bizonyítvány megszerzését követően pályát módosítottak.

A harmadik csoportba azokat a fiatalokat soroltuk, akik középszintű tanulmányaikat követően elhelyezkedtek, de a szakmájukban továbbképezték magukat vagy érettségit szereztek. Azokat a fiatalokat is idesoroltuk, akik a tanult szakmájukban nem tudtak elhelyezkedni, és abban bíztak, hogy plusz egy szakma javítja a munkaerőpiaci pozíciójukat.

„Mert nem csak egy sima érettségi volt, hanem hát nem fog eszembe jutni. És akkor ott maradtam az iskolába kétéves szakmán. Az kisgyermek és csecsemő gondozói OKJ-s képesítést adott. Azzal megszereztem azt a papírt és akkor nem tudtam elhelyezkedni vele. De még ugye úgy voltam vele, hogy azért csak jó lenne még tanulni valamit. Akkor kerültem el P-on a S. B. mezőgazdasági iskolába. Oda is két évig jártam. Ott technikusit kaptam. Mezőgazdasági technikus képesítést.” (25 éves, nő, érettségi, dolgozik)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A sodródók nagy többségénél a továbbtanulási szándék nem jellemző, kivéve azoknál a középfokú végzettségűeknél jelent meg, akik jelenleg a lakóhelyükön dolgoznak, de nem a szakmájukban, és szeretnének az adott munkahelyen, vagy az adott településen magasabb pozíciókba kerülni. A képzésben gondolkodók leginkább a rövid idejű képzéseket fontolgatják.

„Na, hát akkor mit kell rólam tudni, 24 éves vagyok, most töltöttem be, egy jó hete. Konyhán dolgozok, pultozok. Szakács szeretnék lenni az elkövetkezendő időkben. Sajnos szakmám az nincs, mivel az egyetemet otthagytam, úgyhogy majd valami esti tagozatot szeretnék nézni...” (24 éves, nő, gimnáziumi érettségi, dolgozik)

Összességében a sodródó fiatalok megelégszenek középfokú végzettségükkel. Szakirányú továbbképzésük, valamint a diploma megszerzése nem jelenik meg a jövőbeli célok között. Tanulmányok folytatásában főként csak azok a középfokú végzettséggel rendelkező fiatal nők gondolkodnak, akik jelenleg a lakóhelyükön dolgoznak és munkahelyüket szeretnék a jövőben is megtartani. A sodródó fiatalokra jellemző, hogy leginkább a rövid idejű képzéseket preferálják.

KUDARCOKAT HALMOZÓ FIATALOK

A három típuson belül a kudarcokat halmozó fiatalok rendelkeznek a legalacsonyabb iskolai végzettséggel. A kudarcosok kevesebb mint fele középszintű tanulmányait befejezte, szakmája van. Több mint fele ellenben a középfokú tanulmányait során 10-11. osztályban lemorzsolódott, melynek fő okaként a gyenge iskolai teljesítményt, a korai gyermekvállalást és a család nehéz anyagi helyzetét nevezték meg. Volt olyan fiatal is, akit a szülők anyagilag az első szakmáig sem tudtak támogatni.

„Hát nekem nyolc általánosom van, itt Kerekibe szereztem, csak nem mentem továbbtanulni kis anyagi problémák miatt nem tudtam tovább menni.” (21 éves, férfi, 8 általános, alkalmi munka)

A szülők is gyakran nyolc osztályt végeztek, és van, akiknek a párja is csak az általános iskolai tanulmányait fejezte be. Mindannyian úgy ítélik meg, hogy egy szakmával könnyebben boldogulnának, jobb esélyük lenne a munkaerőpiacon. A fiatal szülők gyermekeiket támogatni szeretnék a szülőkhöz képest magasabb iskolai végzettség megszerzésében, hogy jobb életet biztosítsanak számukra.

„Semmilyen végzettségünk nincs csak a 10 osztályunk, és a párom sem dolgozik csak a közmunkából és ez ami, nem tudja, ebből nem tudunk teljes normá-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

lis családot élni, mint az általános emberek mivel nagyon szegények vagyunk és a mindennapokért küzdeni kell. A kislányom, a kisebbik kislányom ő három éves, most kezdte el az óvodát. (...) Tudni kell róla, hogy ez egy nagyon picike kis közösség, ahol vannak. Nagyon sok kis hátrányos kis szegény kisgyerekekkel van együtt. A nagyobbik lány ő 8 éves, ő második osztályos és ő most illeszkedik be az iskolába és nagyon szeretném, hogy az ő jövője ne ilyen legyen, mint az édesanyukájáé. És ezért minden erőmmel próbálok neki, próbálok őt támogatni.” (25 éves, nő, 8 általános, dolgozik)

A kudarcos típusba tartozók szinte kivétel nélkül fontosnak tartják a tanulást annak érdekében, hogy a munkaerőpiacon előnyösebb helyzetbe kerüljenek, biztosabb legyen a megélhetésük. A jövőbeli tervek között az alapfokú végzettségük jellemzően egy szakmát, míg a szakmával rendelkezők egy újabb szakmát, az átképzést, és esetlegesen a szakmai fejlődésüket tartják elképzelhetőnek, de az álmok szintjén az érettségi és felsőoktatás gondolata is megfogalmazódott. Az iskolai végzettséggel kapcsolatos elképzelések leginkább csak pillanatnyi fellángolásként fogalmazódnak meg, vagy a munkába állás idejét szeretnék kitolni. A tanulást fontosnak tartják, de leginkább csak gondolati szinten jelenik meg.

„Hát úgy van, hogy autószerelő lehetséges, de nem tudom, hogy az élet hogy fogja hozni.” (21 éves, férfi, szakmunkás, munkanélküli)

A férfiak közül többen említették, hogy még a jogosítvány árát sem tudják összegyűjteni. A fiataloknak a család szükségleteinek biztosítása is nehézséget okoz, ezáltal a továbbtanulás háttérbe szorul, nincs rá lehetőségük.

A kallódó, kudarcos életúttal rendelkező fiataloknak van a legalacsonyabb iskolai végzettsége. Alacsony iskolai végzettséggel a munkaerőpiaci lehetőségek is behatároltak, különös tekintettel a kis településeken. Az iskolából lemorzsolódó fiatalok a korai gyermekvállalás és a család nehéz anyagi helyzete miatt gyakran nem tudják középfokú tanulmányaikat befejezni, és ezáltal megpecsételődik a sorsuk a munkaerőpiacon is.

Fiatalok a munka világában, avagy a munkaerőpiaci karrierpálya alakulása

A fiatalok nagy többsége dolgozik, és az álláskereső és a háztartásbeliek aránya alacsony. A fiatalok munkaerőpiaci helyzetét vizsgálva kíváncsiak voltunk arra, hogy milyen összefüggés van a fiatalok iskolai végzettsége és a munkaerőpiaci státusza között. Milyennek látják a fiatalok a munkaerőpiaci helyzetüket és milyen munkával kapcsolatos terveik vannak? Mennyire rugalmasak és mobilak munkavállalás terén a falusi fiatalok?

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

TUDATOS JÖVŐÉPÍTŐ FIATALOK

A tudatos jövőépítők körében az álláskeresők aránya csekély. A biztos megélhetésre törekşenek és pozitívan látják a jövőbeli munkaerőpiaci helyzetüket. Jelentős részük elégedett a munkahelyével és nem tervez munkahelyváltást. Illetve vannak, akik magasabb, előnyösebb pozícióba szeretnének kerülni, akár a meglévő munkahelyükön vagy akár egy új munkahelyen. A fiatalok egy kisebb része ugyanakkor célként nevezte meg, hogy a jövőben saját vállalkozást indítson. Közülük is van, aki már a meglévő családi gazdaságot szeretné továbbfolytatni főállásban, illetve olyan is, aki még most szeretne létrehozni vállalkozást.

„[E]gy hegesztőt végeztem el, mai napig abban dolgozom, már 3 éve. Mellette méhészkedünk, amit itthol folytatunk. Hát végül is családi gazdaságban. Már így maradt részben rám, mert júliusban nyertem fiatal gazda pályázatot, és akkor most ez irányban fogunk elmenni az elkövetkezendő időszakban.” (20 éves, férfi, szakmunkás, dolgozik)

Van olyan CNC-s fiatal, aki szakmai tapasztalat és gyakorlatszerzést követően tervez egy saját vállalkozást, illetve van olyan fiatal is, akinél még a tervezett cég profilja is hiányzik.

A tudatos jövőépítők között csekély mértékben, de pályakezdő munkanélküli fiatalok is vannak, akik jövőjüket pozitívan látják. Egy részük jelenleg a településen alkalmi munkát végez, illetve van, aki az otthonában a tanult szakmájában feketén dolgozik. Ha találnak munkát, akkor elhelyezkednek, de ha nem jön össze, akkor tanulni szeretnének.

„Volt már ilyen, hogy Nyíregyén kerestek műkörmöst, és aki a sulit csinálta, aki szervezte csinált egy szalont és úgy lett volna, hogy oda megyek dolgozni. Közben kaptam egy másik lehetőséget is, de igazából egyikben sem érte volna meg elhelyezkedni. Mármint így műkörmös, mint alkalmazott, így egyáltalán nem éri meg. Úgyhogy arra jutottam, hogy mégsem megyek. Meg ugye sok volt a hitegetés, úgyhogy így nem sikerült, de nem is bánom. Úgyhogy most itthon dolgozok. Aztán várom, hogy induljon egy olyan sulis, ami érdekel. Valameddig még csinálom ezt, hogyha tudom a kettőt együtt csinálni, de ha nem akkor inkább a másikat választanám, mert tudom, hogy ez nem lesz jó hatással sok év alatt az egészségemre.” (23 éves, nő, diploma függőben, munkanélküli, de otthon dolgozik)

Volt olyan pályakezdő munkanélküli diplomás fiatal is, aki a tanult szakmában való könnyebb elhelyezkedés és kedvezőbb munkaerőpiaci helyzet megteremtése céljából jogosítványt szerez éppen, hogy a falujából könnyebben bejárhasson a kö-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

zeli városba dolgozni. Tapasztalata szerint a faluban munkalehetőség nincs, legfeljebb szezonális munkavégzésére van lehetőség. Megítélése szerint, aki akar, az tud dolgozni, de ahhoz nem szabad csak a falun belül gondolkodni, mert azok gyakran bebetonozott, nyugdíjas állások.

A tudatos jövőépítő fiatalok munkavállalás szempontjából mobilak. Többségük a lakóhelyükhöz közeli városban dolgozik, naponta ingázó munkavállalók, illetve a pályakezdők is a településen kívüli álláslehetőségekben gondolkodnak. A településen munkát végzők előnye, hogy szakmájuknak megfelelő munkát végeznek, melyre a településen van kereslet (pl. pénzügyi előadó, CNC, családi vállalkozásban dolgozó gépész). A külföldi munkavállalási tervek nem jellemzőek.

SODRÓDÓ FIATALOK

A sodródó fiatalok nagy többsége is dolgozik. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők gyakran a tanult szakmájukban helyezkedtek el és jellemző rájuk, hogy legalább egy családtaggal együtt dolgoznak. A jövőben nem tervezik, hogy másik munkahelyet keressenek vagy munkahelyet váltanának. Jelenleg a településen kívül dolgoznak, és a távolabbi munka vállalása egyelőre nem opció.

A középfokú végzettségűek körében csekély mértékben megjelennek az állás-kereső fiatalok is (pl. kozmetikus), akik közül többen dolgoznak napi bejelentéssel vagy otthon feketén. A munkaerőpiaci esélyt latolgatva azt tapasztaltuk, hogy nem borúlátóak. Volt olyan fiatal is, aki konkrét állásajánlattal rendelkezett.

Tanulmányokat nem folytató és nem is dolgozó, ideje legnagyobb részét otthon töltő fiatalra is akadt példa. Pályakezdőként 1,5 hónapig a lakóhelyétől távol már vállalt munkát, de nehézséget jelentett számára önmaga ellátása, az önmagáról való gondoskodás, és inkább a kényelmes otthoni szülői ellátás mellett döntött. Munkahelyét otthagya, hazaköltözött és a településen vagy egy településhez közeli jó munkára vár.

„Rajtam kívül már mindenki elment dolgozni. Én még munkanélküli vagyok, mivel normális munkát nem tudtam találni. Csak ilyen rossz munkákat. Oda meg azért nem megyek el dolgozni. Azért megválogatom, mit csinálok.” (21 éves, férfi, érettségi, munkanélküli)

A középfokú végzettségű fiatalok körében valamivel többen dolgoznak nem a tanult szakmájukban, mint szakmájukban. Ugyanakkor függetlenül attól, hogy a szakmában dolgoznak vagy sem, többségük egyelőre nem tervez munkahelyváltást, elégedett a mostani munkahelyével. A munkával kapcsolatos főbb tervek között szerepel, hogy egyrészt minél tovább az adott munkakörben, vagy munkahelyen dolgozzon, részben azért mert szereti, részben, mert megítélése szerint nem kell sokat

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

dolgozni. Másrészt vannak, akik egy új szakmában, de a lakóhelyen vagy a lakóhelyhez közel terveznek munkát vállalni.

„Attól függ hová vesznek fel. Ha felvesznek óvónőképzőbe szeretném továbbfejleszteni magam és így feljebb lépni a „ranglétrán”. De nem tervezek munkahelyet váltani. Szeretem ezt.” (25 éves, nő, érettségi, dolgozik)

A fiatalok nagy többsége a lakóhelyén dolgozik, és a többiek leginkább az adott településhez közeli városban, faluban és naponta ingáznak. A jövőbeli tervek között nem tervezik, hogy sokkal távolabb vállaljanak munkát.

A sodródó fiatalok ugyanakkor azok, akik a tudatos jövőépítőkhöz és a kallódókhoz viszonyítva rövidtávú – néhány hónapos, legfeljebb egy éven belüli –, de külföldi munkatapasztalattal rendelkeznek. A külföldön dolgozók közül senki nem vágyik vissza dolgozni. A külföldi munkavállalás elleni érvek között szerepelt a honvágy, a családtól való hosszú időre való távollét, a munka nehézsége és a városi élet. Akik még nem dolgoztak korábban külföldön, körükben gondolat szintjén felmerült a külföldi munkavállalás, de többségük egyelőre elégedett a jelenlegi környékbeli munkával. Kevesen gondolják úgy, hogy a jövőben szívesen szerencsét próbálnának külföldön.

KUDARCOKAT HALMOZÓ FIATALOK

A kudarcokat halmozó életúttal rendelkező fiatalok alacsony iskolai végzettséggel és a legrosszabb munkaerőpiaci pozícióval rendelkeznek. Bár a fiatalok egy jelentős részének van munkahelye, de rosszul fizetett, alacsony presztízsű munkakörben dolgoznak (pl. közmunkás, segédmunkás, raktáros, stb.). A nyolc általánossal és a legfeljebb szakmával rendelkezők munkaerőpiaci pozíciója hasonló, hiszen a szakma birtokában lévők sem a végzettségüknek megfelelő munkakörben dolgoznak és a képzettségi szintjüktől alacsonyabb munkakört töltenek be.

„Közfoglalkoztatott vagyok, a mintagazdaságban szinte mindent elvégzek. Árut szállítok az óvodának, koordinálok őket, uborka válogató gépet kezelem, vagy ha a hivatalban van valami munka, azt csinálom.” (24 éves, férfi, szakiskola, dolgozik)

A kudarcosok másik csoportja jelenleg hivatalosan nincs jelen a munkaerőpiacon, részben azért, mert munkát keres, részben mert csekély mértékben további tanulmányok folytatásán gondolkodik, vagy éppen gyermeket nevel. A munkanélküli fiatalok közül többen megemlítették, hogy alkalmi munkát, szezonális munkát vé-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

geznek. Sőt, egyes vélemények szerint az alkalmi és a szezonális munka is jobb, mint a közmunka.

*„Hát, mert ez, ebbe jobban meglehet élni. Több pénz, meg itt hetente fizetnek.”
(21 éves, férfi, 8 általános, munkanélküli)*

Sem a nyolc osztállyal, sem a szakmával rendelkező fiatalok körében nem szerepel, vagy csupán távlati tervként egy szakma megszerzésének célja, amivel jobban lehetne boldogulni a munka világában. Volt olyan fiatal, aki a kemény fizikai munka helyett könnyebb munkát szeretne magának, amihez legalább egy jogosítványra szüksége lenne, de a család jelenlegi nehéz szociális helyzete miatt nincs rá lehetősége.

Jelenleg a kudarcos életúttal rendelkező dolgozó fiatalok a munkahelyük megtartásában gondolkodnak, és a távolabbi jövőbeli terv része a munkahelyváltás. A munkát egyáltalán nem végző fiatalok (sem bejelentett, sem alkalmi munka) viszont nem tudják pontosan, hogy mit szeretnének csinálni, céltalanok, jelenleg útkeresésben vannak.

*„Hát majd... Hát igen, lehet szeretnék majd dolgozni valahol. Vagy tanulni.”
(21 éves, nő, 8 osztály, munkanélküli)*

A kallódó fiatalok is szükségesnek tartják munka szempontjából a faluból való kimozdulást, de csak településhez közeli munkahelyekben gondolkodnak.

„Hát lényegébe most már nem, hogy most itthon legyek, és akkor 5 km-re menjek el. Most már mindegy szerintem. Már most már én is beláttam, hogy a közelben biztos, hogy nem lesz munkahely olyan, amelyet én szeretnék, úgyhogy menni kellesz arrébb, vagy lehet úgymond összefogni valakivel, hogy beköltözni egy városba, vagy valami hasonló, de.” (21 éves, férfi, szakmunkás, munkanélküli)

Volt rá példa, hogy a fiatal a lakóhelyétől távol kapott állásajánlatot, de a távollét miatt nem vállalta.

„Igen, előfordult. Mert túl sokat kellett volna ott lenni. Nem hetelni mentünk volna, hanem hónapokra.” (25 éves, férfi, 8 általános, dolgozik)

A kudarcos életúttal rendelkező fiatalok körében csekély mértékben tartják elképzelhetőnek, hogy a magasabb fizetés, a családi terhek csökkentése céljából a lakóhelytől távolabbi, de az országon belüli, vagy akár külföldi munkát vállaljanak.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Maradni vagy menni?

A fiatalok többsége tősgyökeres és szereti a faluját. A falu előnyét abban látják, hogy a családtagok, rokonok, barátok közel vannak egymáshoz, probléma esetén van kire fordulni, van kitől segítséget kérni. Falun sok az ismerős, nagyobb az összetartás, erősebbek a szociális kapcsolatok. A fiatalok szeretik a nyugodt, csendes vidéki környezetet. Az előnyök mellett azonban gyakran hátrányként említik, hogy korlátozottak a munkaerőpiaci, kulturális és szórakozási lehetőségek, és ennek következtében egyre nő az elköltöző fiatalok száma. A falu előnyének és hátrányának feltérképezését követően kérdésként merült fel, hogy hogyan gondolkodnak a fiatalok a jövőbeli lakóhelyükről, és a döntésüket milyen főbb tényezők befolyásolják, és mit gondolnak mennyire végleges a döntésük.

A fiatalok nagy többsége úgy gondolja, hogy a településen marad a jövőben is és csak kevesek tervezik, hogy elköltöznek a faluból. Azok szeretnének a településen maradni, akik vagy lehetőséget látnak a faluban, vagy a falu és család szeretete miatt röghöz kötöttek, illetve kényszerből nem látnak reális esélyt a lakóhelyváltásra.

TUDATOS JÖVŐÉPÍTŐ FIATALOK

A tudatos jövőépítők többsége szeretne elköltözni. A faluban élésre leginkább azok gondolnak lehetőségként, akik szeretik a falut és vagy már a településen dolgoznak jelenleg is vagy ezt tervezik a jövőben. A munkalehetőség melletti fontos érv, hogy a falvakban az ingatlanárak a városi viszonyokhoz képest sokkal kedvezőbbek, megfizethetőbbek.

„Egyrészt a rokonság, ugye a családtagok ott élnek. Másrészt pedig az ingatlanárak alacsonyak (település neve), tekintve egy nagyvároshoz mérten. Továbbá pedig nagyon kevés tényleg a végzettséggel rendelkező személy, tehát ő úgy gondolom, hogy elhelyezkedni el fogok tudni. És van is bennem egyfajta olyan motiváció, hogy segítsék azoknak, akik kilátástalanabbnak látják a helyzetüket is. Így is példát mutathassak azáltal, hogy ott vagyok, helyben vagyok. Fontos a jelenlét.” (25 éves, nő, diploma, dolgozik)

A röghöz kötöttek („falusi vagyok, az is maradok”) megszokásból élnek a faluban, az újat, a változást nehezen fogadják. A hazai pályát nem tervezik elhagyni, részben a család, barátok, részben a munkahely, részben a kertés ház is a településhez köti őket. A fiatalok a város hátrányaként említették, hogy hozzászoktak a vidéki nagy udvarhoz, a házak tágas teréhez. Nehezen viselnék a bezártságot, egy falusi ház árából legfeljebb társasházba tudnának költözni. Volt olyan fiatal is, aki megpróbálta, hogy jobb munkalehetőség miatt egy nagyváros paneljába költözik, de visszaköltözött. Nem a munka miatt, sokkal inkább azért, mert nem tudta megszokni a városi

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

élet velejáróját. A fiatalok úgy gondolják, hogy a döntésük végleges, esetleg a párválasztás lehet az, ami felülírhatja a terveket.

Akik kényszerből maradnak, azok leginkább az anyagi okokat nevezik meg hátráltató tényezőként, és a család jelenti számukra a biztos pontot. Vannak, akik a lakóhelyen maradást véglegesnek tekintik és vannak, aki egy ideiglenes állapotnak, leginkább addig, amíg nem találnak egy olyan stabil állást, aminek a keresetéből finanszírozni tudják az önálló életet, vagy akár albérletet tudnak megfizetni.

Akik azt tervezik, hogy valamikor majd elköltöznek a településről, problémáknak vélik, hogy nincs elég munkahely, vagy a szakmájában nem tud elhelyezkedni, egy másik településre, esetleg a nagyvárosba bejárás pedig időigényes. A költözést fontolgatók ez idáig leginkább a biztos támogató családi háttér és a kényszer miatt maradtak helyben. A jelenlegi helyzetüket ideiglenes állapotnak tekintik mindaddig, amíg sikerül önálló egzisztenciát teremteniük, és/vagy az anyagi helyzetük javul.

„Az volt az oka, hogy má’ akkor gyűjtöttem egy másik házra. Azért gyűjtöttem a pénzt, mert el szeretnék költözni a jövőben valamikor a szülőházból. Még mai napig is gyűjtöm a pénzt, pedig ez már 5 éve volt.”(22 éves, férfi, érettségi, dolgozik)

Amennyiben sikerülne lépniük, egy legközelebbi nagyvároshoz közeli kisvárost vagy falut választanának lakóhelyül. Nem számottevő, de akadt példa arra is, hogy a fiatal a fővárosba szeretne költözni a jobb lehetőség reményében, de ugyanakkor volt olyan is, aki idős korban megfontolná a nyugodt falusias környezet előnyét és hazatérne a szülőfalujába.

SODRÓDÓ FIATALOK

A sodródó fiatalok a leginkább azok, akiknek jelenleg a legkisebb a mobilitási hajlandóságuk, a maradás mellett leginkább kényszerből döntöttek. Az anyagiak mellett a maradás melletti érvként szólt az is, hogy a szülő besegít a gyermekkel kapcsolatos feladatok ellátásába, ami nagy könnyebbséget jelent a fiatalok számára, „tökéletes még itt”. Az interjúk alapján azt feltételezzük, hogy a fiatalok bázisként számítanak a családtól kapott támogatásra, és ritka volt az olyan fiatal, aki megemlítette, hogy beszáll a kiadások finanszírozásba, a közös teherviselésbe.

Vannak, akik röghöz kötöttek, akiknél a legfőbb visszatartó erőt a család, illetve a barátok, a társaság és a környezet jelenti. Van, aki soha nem is gondolkodott azon, hogy elköltözzön, mert ide született és nem is szeretne ezen változtatni.

A sodródó fiatalok egy része szeret a településen élni, van munkája vagy a településen vagy közel a településhez, a családja is helyben lakik és a családalapítást és a letelepedést is itt tervezi. Ők azok, akik lehetőséget látnak abban, ha a lakóhelyükön

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

maradnak és leginkább a településen belüli lakóhely változtatásban gondolkodnak. Elköltözni kevesen szeretnének, de akik fontolgatják, azok döntésüket inkább véglegesnek tekintik. Átmenetileg addig maradnak a faluban, amíg a partnerük befejezi tanulmányait, vagy amíg társat vagy munkát találnak maguknak.

KUDARCOKAT HALMOZÓ FIATALOK

A kallódó fiatalok közül többen gondolkodnak a településen maradásban, és többen a költözésben is. Azok, akik maradnak, a jövőben is a településen szeretnének élni, jól érzik magukat helyben és a döntésüket véglegesnek gondolják. A röghöz kötöttek főként a család és részben a saját ház miatt sem gondolkodnak más alternatívában. A költözni vágyók ellenben főként kényszerből és csak ideiglenesen maradtak a faluban, főként a nehéz anyagi helyzet, a munka hiánya/munkahely megléte és a szülő támogató segítsége miatt.

„A gyerekek még kicsik és az nekem nagy segítség, hogy anya segít. Csak anya meg apa, akire bármiben számíthatok. A döntés nem végleges, mert nem szeretnék itt maradni. Nem szeretnék már sokáig itt lenni. Nagyon max. még 2 évet.” (21 éves, nő, 8 általános)

Volt olyan fiatal is, aki szeretne elköltözni, de úgy gondolja, hogy a faluban ragadt, viszont reménykedik, hogy helyzete még változhat.

Összegzés

A tanulmány a tudatos jövőépítő, a sodródó, és a kudarcos életúttal rendelkező falusi fiatalok jövőbeli terveit mutatja be az iskola, a munkaerőpiac és a lakóhely tükrében. A Magyar ifjúság 2012 vizsgálat eredményeinek elemzésekor Czibere (2012) megállapította, hogy a fiatalok többségének nincsenek céljai és a jövőt tekintve bizonytalan, amit a jelen kutatás eredményei is megerősítenek. A sodródók és a kudarcos életutat járó fiatalok azok, akiknél leginkább hiányoznak a konkrét célok és a cél eléréséhez vezető lépések. A fiatalok nagy többsége a középfokú tanulmányait sikeresen befejezte, de a felsőfokú végzettségük aránya alacsony. A középfokú végzettségű fiatalok továbbtanulási tervei között a diplomaszerezés elvéve jelenik meg a célok között, miközben a mikrocenzus 2016-os adatai alapján a felsőfokú végzettségük körében a legmagasabb a foglalkoztatottsági arány a különböző iskolai végzettségi csoportok között (KSH 2017). Főként a sodródó fiatalok fontolgatják a leginkább, hogy a középfokú végzettségük mellé újabb szakmát szereznek, de nem feltétlenül csak a munkaerőpiaci esélyek növelése céljából, hanem az iskolát egyfajta

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„parkoló pályának” tekintik, kitolva ezzel az önmaguk ellátásáért felelősséget vállaló felnőttkor kezdetét. A kudarcos életúttal rendelkező fiatalok körében jelent meg a leginkább, hogy a család anyagi erőforrásai miatt olykor a középfokú tanulmányok befejezése is komoly kihívást jelent. A középfokú oktatásból lemorzsolódó fiatalok iskolai reintegrációs esélye kicsi, amit főként a család anyagi helyzete és/vagy a gyermeknevelés akadályoz.

A sodródó és leginkább a kallódó fiatalok munkaerőpiaci pozíciója rossz. A fiatalok a település negatívumaként említették, hogy a településen belül gyakran nincs lehetőség az elhelyezkedésre, ugyanakkor az álláskeresők, a munkahely váltásban gondolkodók gyakran a lakóhely és a lakóhely közvetlen környezetében lévő munkalehetőségeket keresik. A tudatos pályaeépítők azok, akik a legmagasabb iskolai végzettséggel és a legjobb munkaerőpiaci pozícióval rendelkeznek.

Mindhárom vizsgált típus esetében azt tapasztaltuk, hogy a fiatalok többsége munkalehetőség esetén szívesen maradna a településen. Akik viszont menni szeretnének, őket leginkább a munkavállalás motiválja, és leginkább a közeli városba vagy a város melletti kistelepülésre hiánya főként a sodródó és a kallódó fiatalokat gátolja az önálló életkezdésben.

Irodalom

- Czibere I. (2012): Települési és regionális egyenlőtlenségek a 18–29 éves ifjúsági korosztály körében: munkaerőpiac – jövőtervezés – érvényesülés. In: Nagy Á. – Székely L. (szerk.): Másodkézből – Magyar ifjúság 2012. https://kutatopont.hu/files/2012/02/Magyar>Ifjusag_2012_MASODKEZBOL.pdf Letöltés ideje: 2019.08.20.
- Gazsó F. (2006): Társadalmi struktúra és iskolarendszer. In: Kovách I. (szerk.): Társadalmi metszetek. Napvilág Kiadó, Budapest, 207–227.
- KSH (2017): Mikrocenzus 2016. Budapest https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_4.pdf Letöltés ideje: 2019.08.15.
- Kovács K. (2008): Kistelepülések lépéskényszerben. In: Váradi M. M. (szerk.): Kistelepülések lépéskényszerben. Új Mandátum Könyvkiadó, MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest, 7–28. http://www.rkk.hu/rkk/keti/pdf/kistelepulesek_lepeskenyszerben.pdf Letöltés ideje: 2019.08.15.
- Kovács I. (2012): A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai. Argumentum, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai Intézet), Budapest <http://real.mtak.hu/9296/1/Kov%C3%A1chImre-A%20vid%C3%A9k%20az%20ezredfordul%C3%B3n.pdf> Letöltés ideje: 2019.08.20.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Nemes Nagy J. (2003): A fekvés és az iskolázottság hatása a területi egyenlőtlenségekre Magyarországon. In: Fazekas K. (szerk.): Munkaerőpiaci Tükör 2003. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest: 133–143. http://econ.core.hu/file/download/mt_2003_hun/egyben.pdf Letöltés ideje: 2019.08.20.

Az immobilitást növelő és csökkentő települési jellemzők

KERÜLŐ JUDIT¹

ABSZTRAKT

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, milyen okokkal magyarázható a kistelepüléseken, főként hátrányos helyzetű községekben való ott maradás akkor, amikor több előny származik a városban éléstől. 104 interjú alapján, 13 település esetében elemezzük az okokat, a vonzó és taszító tényezőket. Az interjúk meggyőzően igazolják, hogy az elköltözés vagy helyben maradás kérdéséről való döntés komplex, soktényezős folyamat. Ebben kétségtelenül fontos, de nem kizárólagos szerepe van a foglalkoztatási lehetőségeknek. Összefüggésben áll az egyén demográfiai jellemzőivel, nemével, életkorával, családi állapotával, munkaerőpiaci jellemzőivel, iskolai végzettségével, anyagi, vagyoni helyzetével, egyéni sajátosságaival, egészségi állapotával, a változásokkal kapcsolatos attitűdjével, etnikai háttérével és az adott településsel való elégedettségével is.

KULCSSZAVAK: települési jellemzők, immobilitást növelő, csökkentő tényezők

ABSTRACT

Municipal Characteristics Increasing and Decreasing Immobility

The study looks for answers to the question: what are the reasons behind staying in small municipalities, especially in highly disadvantaged villages, when moving into cities offers obvious advantages. We have analysed the motives, as well as attractive and repulsive factors based on 104 interviews, in case of 13 municipalities. The interviews convincingly certify that the decision about moving or staying in one place is a complex, multifactorial process. In this, employment opportunities have an undeniably important, however, not completely exclusive role. It is correlated with the demographic characteristics, gender, age, family status, labour market parameters, education level, financial characteristics, individual peculiarities, health status of the individual, as well as with its attitude towards changes, ethnic background, and its contentment concerning the given settlement.

KEYWORDS: Municipal Characteristics, Increasing and Decreasing Immobility

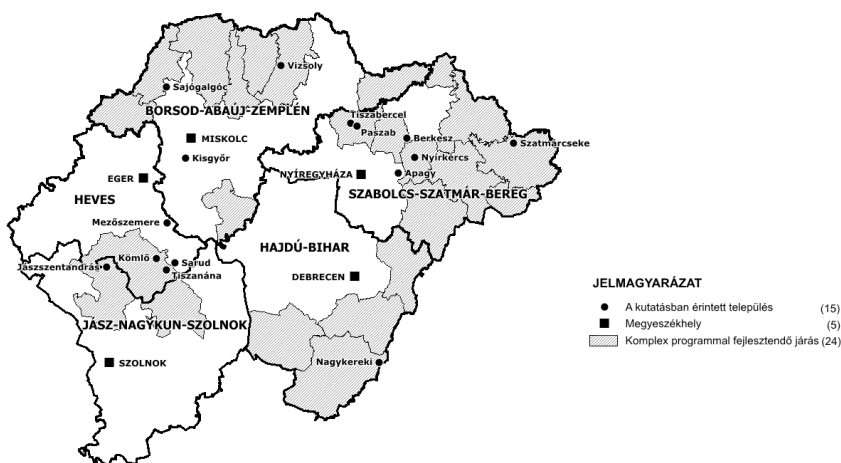
¹ Főiskolai tanár, Nyíregyházi Egyetem Szociálpedagógia Intézeti Tanszék, kerulo.judit@nye.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Bevezetés

Az immobil kutatás célja, hogy választ kapjunk arra a kérdésre, milyen okokkal magyarázható, indokolható a faluban maradás jelensége akkor, amikor minden tekintetben több előny származik a városi létből. A tanulmány az MTA Kiválósági Együttműködési Programja, Mobilitás Kutatási Centrum projektje keretében a Debreceni Egyetemen, a 19–25 év közötti falusi fiatalok körében lezajlott kutatás adataira támaszkodik. Olyan fiatalokkal készült interjúk, akik már befejezték tanulmányukat, de falujukban maradtak, és akiknek a szülei is ugyanazon a településen élnek. Az interjúalanyokat nem valószínűségi mintavétellel választottuk ki.

A kutatás 13 településen történt, megyei bontásban három Borsod-Abaúj-Zemplén, kettő Hajdú-Bihar, egy Heves, hat Szabolcs-Szatmár-Bereg és egy Jász-Nagykun-Szolnok megyében található.

1. ábra: A kutatásba bevont települések
Forrás: Balcsók István saját szerkesztése, 2019

Többségében hátrányos helyzetű, közigazgatási besorolásuk alapján községekben készült el a vizsgálat alapját képező 104 interjú. A településmérettel kapcsolatban egyetlen követelmény az volt, hogy az ott élők száma ne haladja meg a 2500 főt. A települések, ahogy azt az 1. számú táblázat is mutatja, lakónépségük alapján eltérő nagyságúak. Három község lakóinak száma meghaladja a 2 ezer főt, hat település lakónépsége 1 és 2 ezer közötti és háromban ezer főnél is kevesebben laknak. Az 1. számú táblázat adatai szerint a vizsgált 13 településből 9 jelentős munkanélküliséggel sújtott és mindössze 4 olyan község volt, ahol a munkanélküliség az országos adatokkal megegyező volt.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

1. táblázat: A vizsgált települések lakónépesség szerinti megoszlása, 2018

Település neve	Megye	Lakónépessége 2018-ban	Jelentős munkanélküliséggel sújtott
Tiszanána	Heves	2495	Igen
Jászszentandrás	Jász-Nagykun-Szolnok	2393	Nem
Apagy	Szabolcs-Szatmár-Bereg	2340	Nem
Hajdúbagos	Hajdú-Bihar	1994	Igen
Tiszabercel	Szabolcs-Szatmár-Bereg	1797	Igen
Kisgyőr	Borsod-Abaúj-Zemplén	1655	Igen
Szatmárcseke	Szabolcs-Szatmár-Bereg	1594	Igen
Nagykeréki	Hajdú-Bihar	1350	Igen
Paszab	Szabolcs-Szatmár-Bereg	1177	Igen
Berkesz	Szabolcs-Szatmár-Bereg	866	Nem
Vizsoly	Borsod-Abaúj-Zemplén	830	Igen
Nyírkércs	Szabolcs-Szatmár-Bereg	799	Nem
Sajógalgóc	Borsod-Abaúj-Zemplén	313	Igen

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnévtára 2018. adatai alapján²

A továbbiakban először a jelentős munkanélküliséggel sújtott településeket mutatom be lakónépességük alapján csökkenő sorrendben, ezt követően a munkanélküliségi problémával kevésbé érintettek következnek, szintén a lakónépességi adatok sorrendjében. A 105/2015.(IV.23.) Kormányrendelet jelentős munkanélküliséggel sújtott településnek tekinti azokat a településeket, amelyekben a munkanélküliségi ráta meghaladja az országos átlag 1,75 szeresét (www.netjogtar.hu).

Az elemzéseket a települések bemutatásával kezdem, földrajzi fekvés, demográfiai adatok és munkahelyek alapján. Ehhez Magyarország helységnévtára 2018. évi adatait használtam fel és a település honlapjáról tájékoztam. Ezt követően az interjúk elemzésére kerül sor. A kapott válaszok alapján arra a kérdésre keresem a választ, hogy a megkérdezettek milyen szempontok alapján tartják a településeket élhetőnek, azaz miért gondolják úgy, hogy jó vagy nem jó itt lakni. Továbbá, hogy látják a más környékbeli településsel összehasonlítva az itteni életet. Azt is elemzem, milyen okokkal magyarázzák azt, hogy itt, ezen a településen maradnak. Arra is kíváncsi voltam továbbá, hogy a városok által nyújtott kedvezőbb lehetőségek ellenére az adott település milyen előnyöket tud biztosítani az ott lakók számára, azaz milyen településsel kapcsolatos tényezők erősítik vagy gyengítik a megkérdezettek immobilitását.

² http://www.ksh.hu/apps/hntr.main?p_lang=HU

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

I. Jelentős munkanélküliséggel sújtott települések lakónépesség szerinti csökkenő sorrendben

I.1. TISZANÁNA

Tiszanána Heves megyében, a Hevesi járásban található község. A hozzá legközelebbi város Kisköre, 10 kilométerre van a falutól. Keleten Saruddal, északon Kömlővel, nyugaton Kiskörével határos. Déli határát a Tisza folyó alkotja, mely a községtől 5 km-re fekszik. Szabályos alaprajzú, út menti falu, déli és északkeleti részén egy-egy templommal. Kisköre, Poroszló és Füzesabony irányába vezető útjai révén az országúti közlekedés kisebb jelentőségű gócpontja.

Az itt élők jellemzően mezőgazdasággal foglalkoznak, de a Tisza közelsége is fontos a település életében. Csónakkikötője több száz csónak befogadására alkalmas, strandját a Tisza legromantikusabb strandjának tartják. A terület viszonylagosan jó fekvése ellenére potenciáljához képest alulfejlett. Sajnos 2017-ig nem nyert semmilyen fejlesztési Forrás:t turizmusának fejlesztésére, míg a környező települések (Poroszló, Tiszafüred, Abádszalók) jelentős pénzüsszeggel tudták fejleszteni kínálatukat és szolgáltatásaik minőségét. 2018-ban nyert uniós pályázata révén a fejlesztések segítségével Tiszanána a tó egyik legfontosabb kikötőjévé válhat, jelentős számú új hajót tud majd befogadni, illetve tárolni. Ez várhatóan áttörést fog hozni a látogatottságban, és katalizálni fogja a magánvállalkozók turisztikai fejlesztéseit is. A beruházások révén mind a lakosság, mind az ide látogató turisták magasabb szintű szolgáltatásokat tudnak majd igénybe venni.³

2. táblázat: Tiszanána lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	2493
2017	2475
2016	2480
2015	2474
2014	2482
2013	2508
2012	2538
2011	2541
2001	2644
1990	2662

* Az adatok január 1-ei állapotot mutatnak, a népszámlálás évében (2011, 2001, 1990) az eszmei időpontra vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnevtára 2018. adatai alapján⁴

³ <https://tiszানা.hu/2015/04/19/polgarmesteri-koeszont/>

⁴ http://www.ksh.hu/apps/hntr:telepules?p_lang=HU&p_id=07083

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az adatok azt jelzik, hogy a vizsgált időszakban jelentősen csökkent a község lakónépessége. A csökkenés folyamatos tendenciát mutat. Az eltéréseket főként az élveszületések és a halálozások számának évenkénti ingadozása magyarázza. Ugyanakkor a lakónépesség tendenciaszerű fogyását a vándorlás indokolja. Az elvándorlók száma a vizsgált időszakban minden évben meghaladta az odavándorlókéét.

A település foglalkoztatás szempontjából kedvezőtlen helyzetét mutatja, hogy bár a regisztrált munkanélküliek aránya 2008 és 2015 között csökkent, de még így is közel háromszorosa az országosnak és jelentősen magasabb, mint a Heves megyei és a Hevesi járásban mért érték. A munkanélküliek több mint fele tartós munkanélküli. A pályakezdő munkanélküliek körében tapasztalható csökkenés valószínűsíthetően a számukra leginkább elérhető közmunkával van összefüggésben. A település hátrányos helyzetét igazolja, hogy az itt élők nettó jövedelme 2014-ben közel fele volt az országos és a Heves megyei értéknek és jelentősen alulmúlta a régióbeli és járási jövedelmeket is (Loncsák 2018). A településen magas a roma lakosság aránya, a 2011-es népszámlálási adatok alapján az itt élők 20%-a romaként jelölte meg nemzetiségét. Ők főként szegregátumban élnek. A település 2018-ban 198 millió forintot nyert pályázaton a romák helyzetének javítására és társadalmi integrációjuk elősegítésére (Orbán 2018).

I.1.1. A faluban maradás indokai

A megkérdezettek jellemzően alacsony iskolai végzettségűek, általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, de interjú készült egy szakmunkás, egy érettségizett és egy diploma előtt álló tiszánánai lakossal is. Valamennyi megkérdezett esetében a helyben maradás legfontosabb indoka „az itt születtem, itt élnek a szüleim, rokonaim.” Ezek a kötelek fontosak számukra, hisz ez jelenti az állandóságot, ismertséget és biztonságot.

„Hát mert ez a szülőfaluja, itt születtünk, itt voltak a sok ismerősök, még mai napig is, kisjányom, és azé, azé’ szerettünk itt lakni. És itt maradni. Ennyi.” (64 éves nő, 3 osztályt végzett)

„Hát ő... hát ide vagyunk szokva.” (21 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Hát mer’ itt születtünk. Mink szeretünk itt élni. Itt is akarunk meghalni.” (60 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

Ezt követően az interjúalanyok a biztonság fontos tényezőjeként említik az önkormányzattal és főként a polgármesterrel való elégedettségüket.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„És nagyon sok újítás is történt. Például az általános iskolát, ő... a tornatermet, a templomot, a buszmegállót, a tűzoltóságot felújították, ami számomra és a leendő munkahelyem szempontjából fontos. És ő... fontosak számunkra az is, hogy látjuk, hogy fejlődik a falu.” (25 éves nő, érettségizett, egyetemi hallgató)

Feltételezhető, hogy a roma válaszadók számára jelent nagyobb biztonságot, hogy a település polgármestere is roma lett.

„[R]oma lett a polgármester, így jobban ő... oda lettek figyelve a romákra.” (23 éves férfi, 8 ált. iskolai végzettség)

„Hát körülbelül 2 éve polgármesterváltás történt, ő... azok előtt elég szegényes volt a helyzet, de most már kezd a falu is teljesen ő... mobilizálódni, most már egész jó.” (47 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Itt nagyon jó emberek vannak, kedvesek és jók. A polgármester is sokat segít, kedvesek a hivatalba.” (64 éves nő, 3 osztályt végzett)

Gazdasági racionális szempontok is megjelennek mint immobilitási tényezők, „alacsonyabb megélhetési költségek” és az „olcsóbb ingatlanok” indoklással.

„Szerettünk volna, hogyha Egerhez közel lenne házunk, de mivel ezt itt építettük, nem sikerült eladni és ott venni telket, úgyhogy röviden ennyi, itt maradtunk.” (40 éves nő, szakmunkás)

„Én még nem tehetem meg anyagilag, hogy vegyek egy másik házat. De gyűjtök rá.” (22 éves férfi, 8 ált. iskolai végzettség)

„Hát már megszoktuk, ide születtünk és ő... sajnos anyagi okokból nem is volt rá lehetőség, hogy másik faluba költözzünk.” (25 éves nő, érettségizett, egyetemista)

Szintén racionális indokként fogadhatjuk el a település helyzetével összefüggő érveket, a Tisza közelsége, az ehhez kapcsolódó vendéglátás stb. indokokat.

„Hát azért, mert a párom szeret itt lakni, meg tud méhecskézni is itt, úgyhogy röviden ennyi.” (40 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„És itt szeretnék maradni a párommal is. Ugye meg a tanulmányaim. Vagyis be szeretném még fejezni a tanulmányaimat. Itt szeretnék dolgozni, éttermet nyitni a Tisza melletti strandon.” (22 éves nő, érettségizett)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Egyetlen olyan interjúalany volt, aki közvetlenül diplomája megszerzése előtt állt. Esetében megjelenik az a kötelem, amely arról szól, segítse azokat az embereket, akiknek köszönheti eddigi tanulmányait, sikereit. Természetesnek tartja, hogy szülőfalujába jöjjön vissza diplomásként is.

„Itt pedig nagyon kevés tényleg, a végzettséggel rendelkező személy, tehát ő... úgy gondolom, hogy elhelyezkedni el fogok tudni. És van is bennem egyfajta olyan motiváció is, hogy segítsék azoknak, akik kilátástalanabbnak látják a helyzetüket is. Így is példát mutathassak azáltal, hogy ott vagyok, helyben vagyok. Fontos az itteni jelenlétem.” (25 éves nő, érettségizett, egyetemista)

I.1.2. Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni

Az elköltözést tervezők legfontosabb indoka, hogy helyben nem tudnak megfelelő munkát találni. A településen főként közmunkára van lehetőség. Akik szeretnének rövid időn belül elköltözni, jelenleg sem helyben dolgoznak, hanem az 50 kilométerre lévő Egerben, illetve a 150 kilométerre lévő fővárosban találtak munkát. Mivel a helybeni munkára nem látnak komoly esélyt, emiatt szeretnének gazdasági lehetőségeik függvényében elmenni a településről.

„Igen, el szeretnék költözni egy városba, de Heves megyén belül. Kb. 5 éven belül tervezem. (23 éves férfi, 8 ált. iskolai végzettség)

„Valamikor el szeretnék költözni Egerhez közel, mert a munka úgy közelebb lenne.” (22 éves férfi, 8 ált. iskolai végzettség)

I.2. HAJDÚBAGOS

Hajdúbagos Hajdú-Bihar megyében, a Derecskei járásban Debrecentől közúton 18 kilométerre fekszik. Vasúti összeköttetése 2009-ben szűnt meg. 1973 és 1990 között Sáránd település társközsége volt, 1990-től önálló község.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

3. táblázat: Hajdúbagosa lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben	Lakóházak száma db
2018	1994	856
2017	1976	856
2016	1949	856
2015	1989	856
2014	1966	856
2013	1996	856
2012	1979	856
2011	1974	856
2010	2011	853
2001	1963	821
1990	1919	776

* Az adatok január 1-re vonatkoznak, kivéve a népszámlálás évét, amikor a népszámlálás eszmei időpontjára érvényesek.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnevtára 2018. adatai alapján⁵

A 3. számú táblázat adatai azt igazolják, hogy a vizsgált 28 év alatt jelentős népességváltozás a településen nem történt. Az évenkénti változások főként a születések és a halálozások ingadozásával magyarázhatóak. A település életét meghatározza Debrecen közelsége, hiszen autóval, közúton 20 perc alatt elérhető. Emiatt ingázó falunak tekinthető, hiszen az itt élők nagy része a megyeszékhelyre jár iskolába, dolgozni, ügyet intézni, szórakozni, ami egyben azt is jelenti, hogy helyben alig van munkára lehetőség. Ami van, az főként közmunka.

*„Sok a közmunkás, közfoglalkoztatott. Nem is a közfoglalkoztatott, hanem a közmunkás nagyon sok itt Hajdúbagosaon, mivel nincs itt más munkalehetőség. Az önkormányzat biztosít munkát az embereknek, mint közmunkásoknak.”
(41 éves nő, érettségizett)*

I.2.1. A faluban maradás indokai

Mindösszesen két interjú készült, ezért az itt leírtak egy család álláspontját tükrözik. A megkérdezettek szerint a település legfőbb értéke a megyeszékhelyhez való közelsége és jó buszközlekedése. A lakások számának növekedése is jelzi a költözési szándékot, hiszen a lakónépesség száma alig változott a vizsgált időszakban, de a

⁵ http://www.ksh.hu/apps/hntr:telepules?p_lang=HU&p_id=26170

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

lakások számában jelentős növekmény tapasztalható, 28 év alatt 80-nal nőtt a lakóházak száma. Az építkezések 1990 és 2011 között történtek, azóta változást nem mutatnak az adatok.

„Relatívénél elég közel is van Debrecenhez és Debrecenben elég sok munkalehetőség van. A buszközlekedés az tényleg nagyon rugalmas, ahhoz képest, hogy Debrecenhez 20 km az elég sok és úgy óránként jönnek buszok.” (20 éves férfi, technikus)

A nagyváros könnyű és gyors elérhetőségéhez hozzákapcsolhatóak a falusi lételőnyei, a csend, a városi élethez képest nyugodt légkör.

„De viszont csendes környék. Nem olyan, mint Debrecenben a belváros. Csendes környék.” (20 éves férfi, technikus)

„Én azért szeretek itt élni, mert csend van, nyugalom. Távol a város zajától, mert én nagyon sok évig Debrecenbe jártam dolgozni és engem megnyugtat, kifejezetten megnyugtat ez a falusi környezet. Meg szeretem, hogy az emberek ismerik egymást. Köszönnek, viszonylag jó kedélyűek.” (41 éves nő, érettségizett)

Interjúalanyaink szerint a településsel való elégedettségük fontos szempontja a község jó infrastrukturális ellátottsága is. Így a település szinte „zöldövezeti kertvárosnak” is tekinthető, ahonnan jellemzően csak a munkahely miatt ingáznak az ott lakók, a többi szolgáltatás már helyben is elérhető.

„Ugyebár van ifjúsági ház, ami nem sok ilyesmi méretű faluban van. Pozitívumként talán még annyit el lehet mondani, hogy boltok, az azért elég sok van. Általában ez nekünk elég, itthon is meg tudja kapni az ember, amit szeretne. Nem feltétlenül kell bemenni például Debrecenbe.” (20 éves férfi, technikus)

I.3. TISZABERCEL

Tiszabercel Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az Ibrányi járásban, Nyíregyházától, a megyeszékhelytől 23 kilométerre fekszik. A település maga a Tisza bal partján található, de határát majdnem pontosan kettévágja a folyó. Az itt élők többsége mezőgazdálkodással foglalkozik. A gazdálkodás középpontjában a búza, kukorica, napraforgó és a szalastakarmányok termelése áll, az állattartás középpontjában a szarvasmarha, sertés és baromfi. A település honlapján a polgármester arra biztatja a község iránt érdeklődőt, hogy „látogasson el a semmihez nem hasonlító festői szépségű

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

berceli Tisza-partra, kóstolja meg az utánozhatatlan berceli halászlevelet vagy válassza rendezvényeink, horgásztavaink egyikét.” (Szántó 2018) Ezek alapján a község önkormányzatának vezetője a földrajzi fekvést, a természeti értékeket és a település hagyományait tekinti vonzó tényezőnek.

A településen élők egynegyede (24,7%), a 2011-es népszámlálási adatok szerint roma nemzetiségűnek vallotta magát.

4. táblázat: Tiszabercel lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	1797
2017	1820
2016	1809
2015	1819
2014	1863
2013	1897
2012	1933
2011	1921
2001	2080
1990	2207

*Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnevtára 2018. adatai alapján⁶

A lakónépesség adatai az itt élők számának folyamatos csökkenését mutatják, ami kisebb részben az elveszületések és halálozások közötti különbséggel magyarázhatóak, nagyobb részben pedig a negatív vándorlási egyenleggel. Ennek értéke a vizsgált időszakban (2005–2015 között) jelentősen felülmúlja mind az országos, mind pedig a régiós, megyei és járási adatokat is, tekintve, hogy Tiszabercel a rendszerváltás óta lakosságának közel 20%-át elveszítette. A csökkenésre magyarázatot adhat kedvezőtlen foglalkoztatási helyzete és az itt élők nagyon alacsony, az országos átlag alig felényi jövedelme. A jövedelmi adatok azt is mutatják, hogy bár jelentősen csökkent a településen a munkanélküliek száma, az időközben elhelyezkedettek alacsony presztízsű, rosszul fizetett munkát végeznek, jellemzően közfoglalkoztatottak, közmunkások (Loncsák 2018).

⁶ http://www.ksh.hu/apps/hntr:telepules?p_lang=HU&p_id=03850

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

I. 3.1. A faluban maradás indokai

Interjúalanyaink jellemzően három tényezővel magyarázzák, hogy miért nem költöznek el a településről. Az első, leggyakrabban említett ok a kényszer, menne, elköltözne innen, de nem tud, mert itt van háza, itt van ingatlanja, földje, amit nem tud piaci áron értékesíteni, nem tud olyan áron hasznosítani, amivel tovább tudna lépni. A rendszerváltás hátrányosan érintette a települést, hiszen megszűntek a helybeni vagy a közeli alacsony, de biztos jövedelmet nyújtó munkahelyek (tsz, szákgyár). Az egyre csökkenő elhelyezkedési lehetőségek miatt a fiatalok már nem itt akarnak letelepedni, így egyre nehezebb az itteni ingatlanokat értékesíteni, jó áron eladni.

„Elmennék innen, itt nem lehet megélni, elmennék Nyíregyházára vagy Pestre, vagy Dunántúlra, de nem lehet az itteni házat eladni, nincs semmi értéke. Talán a legnagyobb indok, hogy itt telepedtünk le és nehezen tudnánk kimozdulni, vagy pedig ezt a házat eladni. Ha ezt megfelelő értéken meg tudták volna fizetni, akkor valószínű, hogy az én családom is elindult volna.” (59 éves nő, érettségizett)

„Itt van lakásunk. Ezt nem tudjuk eladni.” (42 éves nő, szakmunkás)

A második ok a munkahellyel kapcsolatos, itt van olyan munkája, amit szeret, ami szakmájának, végzettségének megfelel, emiatt nem megy el innen.

„A település egy szép hely. Szeretek itt lakni. Kulturált, rendben tartott. A munkahelyem ide köt, valamilyen oknál fogva, ami egy kicsit még bővebb is, mert máshová is kell járni, nagyon szeretem csinálni. A hobbijaim is ide kötnek a környékre, a halászat, vadászat. És ezért ez nekem fontos.” (41 éves férfi, szakmunkás)

„Hogy itt nőttem fel, az nagyon ide köt, hogy itt dolgozom, jó munkám van itt helyben, itt a családom. Amúgy meg biztos, hogy nem maradnék itt.” (21 éves férfi, érettségizett, egyetemista)

A harmadik, hogy a város könnyű elérhetősége kombinálható a falusi élet előnyével, a csenddel, a nyugalommal, a természet szépségével, a szabadsággal.

„Hát azért jó itt lakni, mert csendes környék, nagyon közel van a Tisza, amit én nagyon szeretek. Tehát mi itt nőttünk fel, szerintem a nővéremék nevében is beszélhetek, hogy a Tisza-parton gyűjtöttünk bogarakat, növényeket és nagyon a szívünkhöz nőtt. Belénk, belénk égett ez a vidékszeretet. Úgyhogy én ezért szeretem Tiszabercelt, mert megmaradt ez a kis csendes falu, ami volt,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

mikor még gyerek voltam. Az itteni települések viszonylag hasonlóak, de számomra az itt megélt élmények miatt kedves ez a falu. Tehát csendes, békés környék, viszonylag közel van a város, olyan 35 km, tehát annyira nem nagy távolság, könnyű bejárni.” (24 éves nő, egyetemistát végzett)

I.3.2. Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni

A legtöbben a munkalehetőség hiánya miatt mennének el a településről. Itt helyben esélyük sincs számukra, végzettségüknek, szakmájuknak megfelelő munkát találni, kariert építeni. A településen jellemzően csak az önkormányzatnál, néhány helyi vállalkozónál tudnak elhelyezkedni vagy marad a rosszul fizetett közmunka.

„A gyerekek menjenek hát, jó messzire innen, mert itt nem sok jövőjük van.” (42 éves nő, szakmunkás)

„Ha van valakinek egy csepp esze, akkor nem marad itt. Mivel, hogy munkahe-lyet nem nagyon tud itt keríteni. Mert most az, hogy bejár Nyíregyházára, akkor minek a család? Mert, mikor elmegy hajnal van, este pedig későn ér haza.” (59 éves nő, érettségizett)

Több válaszadónk is említi a romák magas arányát, ami miatt nem szeret itt lakni.

„Sajnos hal ki az idősebb korosztály, meg a lakásokat megveszik a bekerültek, meg a kisebbség, végül is kimondhatom ezt. Mert egyre jobban a kisebbség fog érvényesülni, és ez már most kezd látszani a település képén is, mivel a szépen felépített házakat, az idősek házákat megkapják CSOK-on keresztül, szülik a gyerekeket és utána gyönyörűen lelakják. Aztán így a falu képét is rombolják.” (59 éves nő, érettségizett)

„De amúgy a települést nem nagyon szeretem, mert...hát sok a kisebbségi ér-zetű ember, és az rontja az egész községnek a látképét.” (21 éves férfi érettségizett, egyetemista)

I.4. KISGYŐR

Kisgyőr Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Miskolctól 16 kilométerre, délnyugatra, a Bükk-hegység egyik völgykatlanában fekszik. A községet észak és nyugat felől a Bükk hat-hétszáz méter magas nyúlványai, dél és kelet felől alacsonyabb csúcsok és dombok veszik körül. A község egy része a Bükki Nemzeti Park területén helyezkedik el.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

A hegyoldalakat erdő borítja. Sem a községben, sem a környékén nincs ipari tevékenység. Ezért szinte zavartalan a magaslati zöld övezet ősi, természetes állapota. A községet övező hegyek déli lejtőin szőlőskertek sokféle gyümölcsfával keverednek.

A faluról megjelent könyvben a következő olvasható. „A község 1600 főt meghaladó lakossága folyamatosan növekszik, mely annak is betudható, hogy itt minden nyugalmat sugároz. A küzdelmes múltat kárpótolja, hogy a Bükki Nemzeti Park ölelésében csak erősödik az itt lakók hite: jó itt élni!” (Kékedi 2018)

5. táblázat: Kisgyőr lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	1655
2017	1690
2016	1677
2015	1680
2014	1675
2013	1664
2012	1663
2011	1670
2001	1624
1990	1572

*Az adatok január 1-re vonatkoznak, kivéve a népszámlálási (1990, 2001, 2011-es) adatokat, amelyek a népszámlálás eszmei időpontjában rögzítik a lakónépességet.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységevénytára 2018 adatai alapján⁷

A lakónépességre vonatkozó adatok tendenciaszerű népességváltozást nem mutatnak. 1990-hez képest közel száz fővel nőtt az itt élők száma. Az évenkénti eltérések főként a születések és a halálozások alakulásának ingadozásával magyarázhatóak. A település vándorlási egyenlege pozitív. Munkanélküliségre vonatkozó mutatói a megyei értéknél alacsonyabbak. Különösen kedvezőek a pályakezdő munkanélküliségre és a tartósan munka nélkül lévőkre vonatkozó értékek. Ezek tendenciája megegyezik a közmunkaprogramok indításával, így valószínűsíthető, hogy a pozitív változások a helyben meghirdetett közmunkaprogramokkal állnak összefüggésben. Erre az interjúban is utalás történik (Loncsák 2018).

„Korábban nagyon sokat eljárták Miskolcra dolgozni, nagyon sok embernek adtak munkát az ottani gyárak. Ma kb. az itt élők egyharmada tud helyben dolgozni, főként közmunkán.” (22 éves férfi, érettségizett)

⁷ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=22840

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

I.4.1. A faluban maradás indokai

Kisgyőr honlapján hosszan olvashatunk a község kedvező földrajzi adottságairól, természeti értékeiről, szépségeiről. A polgármester ezen túl a nyugodt, biztonságos légkört tartja a település fontos ismérvének „Itt mindenki otthon érzi magát.”

Felhívja a figyelmet továbbá arra is, hogy a „történelem, a hagyomány, a kultúra megannyi arca jelen van, a település védjegyévé váltak a faragott köztéri alkotások.” (Kékedi 2018)

Valamennyi interjúalany a polgármesterhez hasonlóan a természeti környezetet emelte ki, ezt tartja a település legfontosabb értékének.

„A falu elhelyezkedése nagyon jó. A hegyek engem mindig is vonzottak, meg, ha bárhová mennék is, szerintem csak hegyes helyre mennék.” (21 éves férfi, középiskolai végzettség)

„Szébb is, meg azért, mer itt jobb a levegő. Az erdő, az erdei levegő itt természetes.” (44 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„És ez ugye egy gyönyörű üdülőrész, ahol ők vannak, és tulajdonképpen egész évben úgy érezzük magunkat, mintha nyaralnának.” (19 éves férfi, érettségi-zett)

Még a környező településekkel összehasonlítva is kedvezőbbnek ítélik meg Kisgyőr földrajzi fekvését, természeti értékeit.

„Szerintem Kisgyőr a legszebb a három falu közül.” (25 éves nő, szakközépiskolai végzettség)

„Szerintem Kisgyőr szebb az biztos. És hát nem tudom, szerintem barátságosabbak az emberek itt.” (53 éves nő, szakmunkás)

De büszkék az épített környezetre is.

„Szép a falunk, hát például, amik a fadaragó táborban készülnek dolgok: a golgota például, vagy eleve, ha csak a buszmegállókát már megnézzük, mert onnan indul minden, és tényleg nagyon szép.” (19 éves férfi, érettségizett)

Válaszóink a település zsákfalú jellegét előnyként értelmezik, csendesebbnek, nyugodtabbnak, biztonságosabbnak tartják emiatt a községet.

„Nem olyan harsány, mint egy átjáró falu. Nincs átmenő forgalom, csendesebb, nyugodtabb, biztonságosabb.” (57 éves nő, érettségizett)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A helyben vagy közelben lévő munkalehetőséget is marasztaló hatásúnak tekintik.

„Ameddig a munkakörömben találok itt vagy a közelben lehetőséget, addig nem szeretnék elmenni.” (22 éves férfi, érettségizett)

A megkérdezettek ugyanakkor azt is tapasztalják, hogy a kilencvenes évekhez képest csökkent az ingázók száma. Ennek legfontosabb oka a rendszerváltás időszakában bekövetkezett gazdaságszerkezeti átalakulás, amely elsőként hátrányosan a Borsod megyei térséget érintette.

„Én szerintem régen jobban eljártak. Akkor még biztosítva volt. Akkor még tudták, hogy elmenni a gyárba és akkor még 10 évig ott lesznek. Hát ez így volt kilencven-kilencvenötig. Ez így volt, mert már mikor én is visszamentem a második gyerekkel dolgozni, akkor már a céget szétszedték. Akkor már kezdődött ez a huzakodás. Az volt a biztos, akkor bentre jártak a cementgyárba, akkor úgy álltunk a buszon, mint a heringek, hazafele is. Most meg üres a busz szinte, megy a déli vagy a fél egyes, hát reggel vannak a tanulók és ennyi, inkább itt keresnek az emberek munkát.” (53 éves nő, szakmunkás)

„Szerintem 90 után csökkent az innen eljárók száma, mert megszűnt a gyár: a cementgyár, meg a vasgyár, majd szintén elkezdtek az emberek városba menni dolgozni. Több a munkalehetőség most már talán, de főleg itt a faluban. Most főként közmunkában dolgoznak az emberek, inkább itt és nem járnak el.” (57 éves nő, érettségizett)

Azt viszont problémának tekintik, hogy helyben szinte csak alacsony presztízsű és alacsony jövedelmet biztosító közmunkára van lehetőség.

„Én emlékszek rá, hogy 14 éves voltam mikor bekerültem (bejárt középiskolába Miskolcra), kereskedelmibe jártam és voltam gyakorlaton egy maszek boltba és akkor még tele volt a busz. És épp mondom Zolinak (élettársa), a múlt héten hárman voltunk az éjféli buszon. Most mondd már meg! Nem? Most vagyunk itt kétezren és senki? Nagyon elítélem ezt az állapotot, mert, hogy lehet az, hogy segélymunkával támogassa az embereket?” (39 éves nő, szakmunkás)

A helyben maradás indokaként jelennek meg a falusias életmóddal összefüggő tényezők is. A családi házas építkezés, nagyobb alapterületű ingatlanok, amelyeket nagyobb szabadsággal azonosítanak, de a kert, a szomszédsági kapcsolatok szintén a település mellett szóló érvek.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„Szerintem falun jobb. Városban nem laknák. Jaj, voltam I-nál egy hete lassan, hát azt hittem, hogy sose érek haza. Nagyon nehezen bírtam ki a bérházban, nem bírnám szerintem. Hát úgy tudod esetleg kibírni, hogy elmész dolgozni, aztán hazamész lefekszel, alszol, úgy igen. De úgy, hogy egész nap bent legyél a bérházban, na úgy nem.” (44 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

I.4.2. Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni

Egy interjúalany nyilatkozott úgy, hogy biztosan el fog innen költözni, ő jelenleg középiskolás és Budapestre készül jogi egyetemre. Úgy gondolja, hogy a diploma megszerzése után nagyobb lehetősége lesz karrierépítésre a fővárosban, mint itt a településen.

„Jelenleg a családom köt ide, de egyetemre, Pestre készülök, végzés után nem tervezem, hogy itt maradok, Pesten szeretnék letelepedni. Esetleg időskoromban jönnék vissza a szép környezet miatt, a környezet és az emberek hozzáállása miatt az élethez.” (19 éves férfi, érettségizett)

I.5. SZATMÁRCSEKE

Szatmárcseke község Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Fehérgyarmati járásban, a megye keleti részén fekvő Tisza-parti település. Nyíregyházától 94, Vásárosnaménytól 29, Fehérgyarmattól 17 kilométerre található. Mivel minden oldalról folyóvíz veszi körül, ezért a település sokszor szenvedett árvizektől. A táj szépségét éppen hátránya adja, mivel nehezen megközelíthető és iparilag fejletlen, semmilyen nagyüzem, gyár nincs a közelben.

Polgármestere szerint „a történelmi, irodalmi nevezetességein túl a Tisza és az itt élők vendégszeretete vonzza az idelátogatókat. Többféle szálláslehetőség is van a faluban, ahol speciális szatmári ételeket kínálnak.”⁸

Az itt élők mezőgazdasággal, gabona, takarmány és gyümölcs (alma, szilva) termesztéssel foglalkoznak. Temetője nemzeti kegyhely, ami miatt jelentősen megnőtt az ide látogató vendégek aránya, akik többnyire csak néhány órát töltenek a településen.

⁸ <http://szatmarcseke.hu/index.php/a-telepuelesrl/kozseg-bemutatas>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

6. táblázat: Szatmárcseke lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	1594
2017	1609
2016	1590
2015	1553
2014	1527
2013	1508
2012	1490
2011	1496
2001	1555
1990	1526

*Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helysége névtára 2018. adatai alapján⁹

Az itt élők közel egyharmada (28,8%) roma nemzetiségűnek tartja magát. Lakónépessége az évenkénti ingadozásokat is figyelembe véve szinte állandónak tekinthető annak ellenére, hogy 2005 és 2015 között – 2014 és 2015 kivételével – a természetes szaporodás értéke negatív volt, azaz a halálozások száma minden évben meghaladta az élveszületéseket. A népesség számának állandóságát a közeli Ukrajnából történő idevándorlás magyarázza. A beköltözők jelentős része Ukrajnában is megtartja lakását, így jellemzően csak időszakosan tartózkodik a településen. Valamennyi munkanélküliségre vonatkozó adata – munkanélküli rátája, tartós munkanélküliek aránya, pályakezdő munkanélküliek aránya – a település kedvezőtlen helyzetét igazolja. Az itt lakók az országos jövedelmi átlag feléből kell, hogy megéljenek (Loncsák 2018).

1.5.1. A faluban maradás indokai

Arra a kérdésre, hogy miért szeretnek a megkérdezettek a településen élni, valamennyien az „itt születtem, itt él a családom” típusú választ adták. A család ugyanakkor nem csak érzelmi támaszt nyújt, hanem fontos segítséget jelent a mindennapokban, a gyereke nevelésben, házépítésben.

⁹ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=31237

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„Anyuék mindenben segítenek, a lányom miatt maradok itt, ha elmennék, nem lenne kire bízni.” (25 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Ameddig felépül a fiam háza, addig nálunk laknak.” (57 éves nő, szakközépiskolai érettségi)

„Itt van mindenkim, aki segíteni tud.” (25 éves nő, érettségizett)

Települési előnyként valamennyi interjúalanyunk megfogalmazta a falusi lét pozitívumai közül azt, hogy itt összetartóbbak az emberek, jobban odafigyelnek egymásra, nem közömbösek a másik problémája iránt. Ha már nincs valós alternatíva a mobilitásra, akkor olyan helyen akarnak élni, ahol jól érzik magukat. Ez a szubjektív szempont természetesen már csak akkor számít, ha valóban nincs realitása az elköltözésnek.

„Segítőkésebbek itt az emberek, mivel itt élek az itteni embereket ismerem leginkább, a más falubeliek inkább közömbösek az emberrel, akár össze is sügnak az ember háta mögött.” (22 éves nő, szakmunkás)

„Úgy veszem észre, itt jobban összetartanak az emberek, jobban segítenek a másoknak.” (22 éves nő, érettségizett)

„Itt jobban összetartanak. Mindenki segít mindenki másón. Épp figyeltem, hogy máshol nem annyira összetartóak. Főleg Vecsés környékén, ahonnan származom. Mindenki csak magával foglalkozik, maga környezetével.” (57 éves nő, szakközépfiskolai érettségizett)

„Jó itt lakni. Nem az, hogy megszokás, mert nem megszokásból, hanem jó a falu közössége, meglehet „velük” egyezni, beszélni, egymás iránt érdeklődnek, összetartóak.” (25 éves nő, érettségizett)

További racionális érvként jelenik meg a helyben való munkalehetőséggel való megelégedettség. Egyik interjúalanyunk gyerekei helyben nyitottak éttermet, így érthető, hogy a családból mindenki hosszú távon a településen képzei el a jövőjét.

„Én úgy veszem észre, a fiatalok szeretnének itt maradni és maradnak is, akik elmentek azokból is sokan visszajönnek otthonteremtésként, ide a faluba. Vállalkozónak kell lenni vagy marad a közmunka.” (57 éves nő, szakközépfiskolai érettségi)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Teljesen végleges döntés, hogy itt maradok. Szeretnék családot alapítani, letelepedni, és a munkámat is itt végezni.” (22 éves nő, érettségizett)

A szatmárcsekei válaszokban is megjelenik a kényszerből való immobilitás, mely szerint nincs reális alternatívája annak, hogy a településről valaha is el tudnának költözni. Nem tudják az ingatlant értékesíteni, így tulajdonképpen ide vannak kötve. Főként a szülői generáció válaszaiban jelennek meg ezek az érvek.

„Itt vettünk házat, itt telepedtünk le. Ház miatt, de tényleg csak a ház miatt vagyunk itt, mert eladni nem tudánk, hát ez a legfőbb szempont, hogy itt élünk.” (24 éves nő, érettségizett)

„Nincs semmi itt, a fiatal, ha teheti, innen elmegy, ha nem akar gazdálkodni, mert itt falun csak a gazdálkodásnak van jövője, de nem úgy támogatja ezt az állam, ahogy kéne. Nem szerettem volna, ha Csekébe marad egy sem. Én mindig arra kértem őket, hogy a csekei táblát csak akkor lássátok, mikor engem jöttök megnézni. Mi már maradunk, mert a ház ideköt minket, de ők csak menjenek innen.” (57 éves nő, érettségizett)

„Áhh nem, már mi itt maradtunk, itt a fiatal, ők mehetnek. Muszájság, ez van, ezt kell szeretni, a gyermekeinek nem ezt gondolja az ember, ők csak menjenk, arra amerre tudnak. Ne maradjanak itt.” (43 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

I.5.2. Taszító tényező, ami miatt el akarnak költözni

A legtöbbször taszító tényezőként a helybeni munkalehetőségek hiányát említik.

„A régi munka megszűnt és munkanélküliség van. Felbomlasztották a tsz-t, az állami gazdaságot, az építőipari szövetkezetet, semmiféle munkalehetőség nincs, csak a helyi önkormányzatnál a közmunka, mert semmi nincs. Régen faipar volt, bútorelemeket gyártottak, raklapokat gyártottak, parkettákat, itt a faluban a tsz-nél. A tsz-nél juhászat volt, szarvasmarha telep, minden. Most nincs itt semmi, ezért kell innen elmenni a fiataloknak.” (57 éves nő, érettségizett)

A válaszokból az derül ki, hogy nincs konfliktus abból, hogy a településen magas a roma népesség aránya, ez sem vonzó, sem taszító tényezőként nem jelenik meg. Ugyancsak nem említik megkérdezetteink a települési hagyományokat és a falusi turizmus adta lehetőségeket sem.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

I.6. NAGYKEREKI

Nagykereki község Hajdú-Bihar megyében, a Berettyóújfalui járásban, Románia határától kb. 10 kilométerre található. A polgármester szerint a település nagy előnye falusi környezete (Zilai 2018). Nagykereki egyike a bihari térség gazdaságilag, társadalmilag hátrányos helyzetű településének. Hátránya a falu elhelyezkedéséből, a lakosság alacsony iskolai végzettségéből, rossz infrastruktúrájából fakad.

A településen a legjelentősebb foglalkoztató az önkormányzat, ipari tevékenység nincs a területen. A lakosok alkalmi munkából, mezőgazdaságból, kisebb mértékben vállalkozásokból élnek. 16 vállalkozó él a településen. Az alacsony jövedelműek bevételeinek számottevő része szociális ellátásból származik. A településen magas az alacsony iskolai végzettségű roma lakosság aránya, bár a 2011-es népszámlálási adatok szerint az itt élők 4,9%-a tekintette magát romának. A polgármester szerint arányuk jóval magasabb (Nagykereki esélyegyenlőségi terve 2018–2022). A település olyan „elmaradt kistérségi falu”, ahonnan a városi munkalehetőségek, a városi szolgáltatások egyrészt a távolság, másrészt a rossz közlekedés miatt nehezen érhetőek le. Az alacsony jövedelmek miatt a saját gépkocsi inkább csak álom, és ha utazni kell, marad a lassú és ritka buszjárat.

7. táblázat: Nagykereki lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	1350
2017	1371
2016	1369
2015	1378
2014	1364
2013	1349
2012	1294
2011	1263
2001	1381
1990	1327

*Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnévtára 2018. adatai alapján¹⁰

A település lakónépessége viszonylag állandó. Az ingadozások oka elsősorban a román állampolgárok lakásvásárlásával indokolható. Mivel a település a határhoz

¹⁰ http://www.ksh.hu/apps/hntr:telepules?p_lang=HU&p_id=08907

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

nagyon közel van, egyre több román állampolgár vásárol itt olcsón lakást és ingázik Nagyváradra. Ugyanakkor az elvándorlás nagyon jelentős. A települést a negatív vándorlási egyenleg jellemzi. Az elköltözők száma 2013 évet kivéve minden évben meghaladta az ideköltözőkét. 2008-ban négyszer annyian mentek el, mint amennyin jöttek. A születések és a halálozások száma ingadozik, de a természetes szaporodás értéke pozitív. Ennek köszönhetően a település fiatal korstruktúrájú, a 14 éven aluliak aránya meghaladja a 60 éven felüliekét. Az aktív korú népességben magas az inaktívak aránya. A foglalkoztatási adatok azt jelzik, hogy magas a pályakezdő, az 50 éven felüli és a tartósan állásnélküliek száma. A munkanélküliségi ráta az elmúlt időszakban jelentősen csökkent, ami egyértelműen a közfoglalkoztatási programoknak köszönhető. Tulajdonképpen a településen új foglalkoztatásra nincs lehetőség, így marad a közmunka. Az egy főre jutó nettó összjövedelmi értékek is bizonyítják az itt élők hátrányos helyzetét. A nagykeresékek az országos érték alig feléből kell, hogy megéljenek, de jövedelmük jelentősen elmarad a megyei, a régióistól és egyharmadnyi távolságra van a járásitól is (Nagykereséki esélyegyenlőségi terve 2018–2022).

I.6.1. A faluban maradás indokai

Nagykereséki hátrányos helyzetű település, mindentől távol, munkalehetőség híján, ahol az ott élőknek alacsony a jövedelmük. Erősen hiányos az infrastruktúrája, ritka és lassú a buszközlekedése. Ahogy az egyik interjúalany fogalmazott.

„Ez egy viszonylag rosszabb állapotú falu. Hát, na, sok jó nincs benne, inkább csak negatív értelemben, de ez szerintem egy átlagos falu, csóró falu. Ez itt már egy világvégi falu.” (23 éves férfi, 8 ált. iskolai végzettség)

Ezek a tényezők elég okot jelenthetnek ahhoz, hogy aki teheti, kötözzön el innen. Akkor mi tartja itt a megkérdezetteket?

Tíz nagykereséki lakossal készült interjú, életkoruk kivételével nagyon homogén csoportot alkotnak. Valamennyien alacsony iskolai végzettségűek, szakmával nem rendelkeznek, ha igen, akkor nem a szakmájukban dolgoznak. Közmunka vagy nagyon alacsony presztízsű munka (segéd vagy alkalmi munkák) révén jutnak jövedelemhez. Közös bennük az is, hogy nem tudatos vagy szándékolt döntésük az, hogy itt maradjanak. Nincs reális esélyük arra, hogy innen elköltözzenek.

„Mert szegény vagyok, nincs rá lehetőségem, azért maradtam itt szó szerint. Ha lenne rá lehetőségem, már elmennék innen egy másik faluba, ahol lenne munkalehetőségem vagy jobban segítenének a polgármesteri hivatalnál is, de itt segítséget nem kapok senkitől. Nekem egyáltalán nem jó itt lakni. Munkalehetőség nincs, közmunkából élek, amit nagyon keveslek, ötvenháromezer

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

forint, sok a tartozásom, nem tudok megélni abból jó formán.” (57 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Egy az, hogy még mindig itt lakok, mert mennék innen kézzel-lábbal.” (23 éves nő, szakmunkás)

„Persze elmennék én is, ha lesz, ha lenne annyi pénzem, valahol másutt vennék egy házat és odaköltöznék a párommal.” (25 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

Az interjúkban közös továbbá az is, hogy a megkérdezettek jelentős része nem itt született, már az ideköltözés is egyfajta mobilitási kudarc, mobilitási kudarcként értelmezhető immobilitás, végállomásnak tekinthető. Jellemzően valamilyen probléma, nehézség miatt költöztek ide Budapestről, Debrecenből vagy más városból annak reményében, hogy ez kisebb falu, itt olcsóbb a lakás, könnyebb az élet, itt élő családjuk majd segíti újrakezdésüket.

„Erre csak azt tudnám mondani, hogy a kezdet kezdetén, anno annak idején, amikor ide letelepedtünk, Debrecenből jöttünk, akkor még itt másabb volt a helyzet, annyival, hogy nekem is volt egy munkahelyem. Ez a munkahely idővel sajnos megszűnt, én közmunkás lettem ugyan úgy, mint a feleségem és ez egyre rosszabb lett, egyre rosszabb. És sajnos még azt kell mondanom, hogy 48 évesen nem tehetem meg már azt a feleségemmel, hogy elmenjünk mi is a Dunántúlra vagy akármilyen munkalehetőséget nézni.” (48 éves férfi, 8 ált. iskolai végzettség)

„Én férjemmel jöttem ide, én budapesti lakos voltam, idevalósi a férjem Nagykerekibe. Hazajöttünk Nagykerekibe és itt alapítottuk meg a családomat, többi gyerekemet. Kettő született Budapesten és itt élünk. Hát igen, sajnos közmunkás vagyok, de hát nincs mit tenni.” (43 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Hát édesanyámnak, a párjának a szülei miatt költöztünk ide és emiatt itt is ragadtunk.” (25 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

Az ideköltözés, az itt maradás kényszerét magyarázzák interjúalanyaink a családdal, szülőkkel való törődéssel is. Mennének, költöznének innen, de szüleikkel nem tehetik meg, hogy magukra hagyják őket.

„A párommal, azért költöztünk ide végül is, mert a szülei idősek voltak és betegségük miatt, de már mind a kettő elhunyt. Amikor megismerkedtünk, már

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

akkor megbeszéltük, hogy ha bárkivel bármi baj lesz, mi itt maradunk.” (49 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Janinak a mamája itt lakott és beteg volt és itt kellett maradni, pedig lett volna lehetőség. Pestre is menni, lett is volna munka akkor Janinak ottan Most már lehetőség sincs, megszoktam, hogy itt maradjunk.” (43 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

1.7. PASZAB

Paszab község az Észak-Alföld régióban, az Ibrányi járásban, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye északi peremén, a Tisza és a Lónyai-csatorna által határolt Rétköz területén, a megyeszékhelytől, Nyíregyházától kb. 25 km-re fekszik. A község Tokaj és Nyíregyháza felől közúton könnyen megközelíthető.

8. táblázat: Paszab lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	1177
2017	1218
2016	1243
2015	1232
2014	1268
2013	1273
2012	1252
2011	1259
2001	1333
1990	1214

*Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helynévtára 2018. adatai alapján¹¹

A népességszámot tekintve a rendszerváltást követően 2001-ig nőtt a településen élők száma, majd 2001-től folyamatos csökkenés tapasztalható. A 2018-as adatok szerint ma kevesebben laknak Paszabon, mint 1990-ben. Népeségfogyásának legfontosabb oka az elvándorlás. Vándorlási egyenlege 2007-től negatív, a legkedvezőtlenebb értéket 2014-ben (mínusz 39 ezreléket) mérték. Az adatok azt igazolják,

¹¹ http://www.ksh.hu/apps/hntr:telepules?p_lang=HU&p_id=31972

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

hogy a megyei, de még a járásban tapasztalt munkanélküliségi mutatóknál is kedvezőtlenebb a paszabi helyzet. A tartós munkanélküliek és a pályakezdő állásnélküliek arányát tekintve még az országos és a megyei értéknél is rosszabb a helyzete. Az egy lakosra jutó nettó jövedelem adatai szerint, az itt élők az országos átlag kb. feléből kell, hogy megéljenek. De kevesebbet keresnek itt, mint a megyében vagy az Ibrányi járásban. Ezek az adatok egyértelműen igazolják a településről való elköltözés indokoltságát (Loncsák 2018).

1.7.1. A faluban maradás indokai

A polgármester szerint a „település jelene, teljes infrastruktúrája, saját újságja, magas színvonalú oktatása, egészségügyi és szociális ellátó rendszere mind azzal a reménnyel kecsegtet, hogy érdemes és kell is jövőnkbe vetett hittel tekintenünk előre.” (Tajthy 2018)

Működik a településen orvosi rendelő, web-es orvosi tanácsadás, postahivatal, gyógyszertár. Valamennyi intézmény a település Fő utcáján, könnyen megközelíthetően helyezkedik el. 2007 szeptemberétől az általános iskola és óvoda az Árpád Fejedelem Általános Iskola, Óvoda, Alapfokú Művészetoktatási Intézmény és Egységes Pedagógiai Szakszolgálat tagintézményeként működik és pályázatot írtak ki bölcsőde építésére is.

A honlap szerint a település infrastruktúráját tekintve szinte teljes az ellátottság, valamennyi út portalanított aszfaltút Paszabon. Az internet, kábeltelevíziós és telefonhálózat kiépített, a szennyvíz, az ivóvíz és az elektromos áramellátottság 100, a gázhálózat kb. 90%-os.

A lakosság foglalkoztatását helyben a közintézmények oldják meg, illetve az egyéni vállalkozások, valamint egy-két nagyobb gazdasági vállalkozás. Ezen túl a lakosság munkaképes részének jelentős része a megyeszékhelyre, Nyíregyházára jár dolgozni. Tehát a polgármester a megyeszékhelyhez való közelséget, a jó infrastruktúrát, alapintézményekkel való ellátottságot és a település hagyományait (paszabi szőttes) sorolja vonzó tényezőként (Településünkről).¹²

A „Miért jó itt lakni?” kérdésre a megkérdezettek többsége a „nem jó itt lakni” választ fogalmazta meg. Amit a településen ennek ellenére jónak tartottak „csendes, nyugodt hely, a többi településhez viszonyítottan is csendes.” (21 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

Egy válaszadó mondta, hogy itt van jól fizető, biztos megélhetést jelentő munkahelye. Többen kiemelték, hogy „itt mindenki ismer mindenkit, tehát könnyebb segítséget kapni és ügyet intézni.” (62 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

¹² <https://www.paszab.hu/node/3>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Egyetlen válaszadó sem említette a megyeszékhelytől való távolságot, valószínűleg azért, mert mindössze egy megkérdezett volt, aki nem helyben, hanem a közeli kisvárosban dolgozik, így esetükben a megyeszékhely közelsége nem meghatározó a településről alkotott vélemény megfogalmazásánál. Továbbá egyetlen interjúalany sem szólt arról, hogy a település hagyománya számára fontos tényező lenne, esetleg büszke lenne arra.

Jellemző, hogy valamennyi megkérdezett úgy gondolja, annak ellenére, hogy a település infrastruktúrájában a rendszerváltás óta jelentős fejlődés történt (aszfalt utak, víz és szennyvízhálózat, gázhálózat kiépítése, intézmények korszerűsítése) korábban jobb volt itt élni. Ezt pedig a munkalehetőséggel indokolják, a kilencvenes éveket megelőzően helyben több munkalehetőség volt. Mivel jellemzően mezőgazdasággal foglalkoznak az itt lakók, a helyi termelőszövetkezet folyamatos munkalehetőséget biztosított a paszabiaknak, ami bár mindig alacsony keresetet jelentett, de fixjövedelemnek számított.

„Nincs itt semmi, korábban sem volt nagy lehetőség, de akkor legalább a tsz-ben volt munka.” (62 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

Valamennyi megkérdezett elsősorban érzelmi okokkal, ide kapcsolódó családi kötelezésekkel indokolta immobilitását.

„Itt születtem, itt éltem le az életem, itt van mindenkim.” (25 éves nő, érettségizett)

„Itt élnek a szüleim, akik tudnak segíteni a gyermeknevelésben.” (21 éves nő, szakmunkás)

„Itt kaptam szülői segítséggel házat, ami városban megérne 40 milliót, itt 3 milliót sem kapnék érte.” (47 éves férfi, szakmunkás)

A saját tulajdonú ingatlan településfüggő értéke meghatározó tényezője a helyben maradásnak. Ezt követően a legtöbb megkérdezett a „*másutt sem jobb, itt legalább ismernek*” állítással indokolta immobilitását. Annak ellenére, hogy magas az itt élő roma népesség aránya, még a népszámlálási adatok is közel 20%-os értéket mutatnak, ezt egyetlen válaszadó sem említette sem az itt maradás, sem pedig az elköltözés indokaként (Magyarország helységnevtára 2018. Paszab).¹³

¹³ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=31972

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

I.8. VIZSOLY

Vizsoly község a Károli Biblia szülőfaluja, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, a Gönci járásban található. A település különleges földrajzi fekvésének köszönhetően 2 különböző földrajzi területről is ideálisan megközelíthető, a 3-as főúton Miskolc megyeszékhelytől 60, Szikszótól 40, Encstől 15 km-re fekszik, de nagyon könnyen megközelíthető a zempléni településkörből is, hiszen Szerencstől mindössze 25 km-re található. A polgármester a település honlapján érthető módon a község történelmi múltjára, a híres református templomra, az ott megtekinthető eredeti Bibliára, valamint a csodálatos természeti környezetére büszke (Bihi 2018).

9. táblázat: Vizsoly lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség száma főben
2018	830
2017	848
2016	848
2015	830
2014	858
2013	867
2012	864
2011	874
2001	934
1990	1011

*Az adatok január 1-ei állapotot mutatnak, kivételek ezek alól a népszámlálás éveinek adatai, amelyek az eszmei állapotra vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységeivertára 2018. adatai alapján¹⁴

Meglepő, hogy a 2011-es népszámlálás adatai szerint a református templomára híres községben a lakosok 77%-a római katolikusnak vallotta magát és csak 12%-a reformátusvallású. Magas a roma népesség aránya is a településen, a legutóbbi népszámlálási adatok szerint az itt élők 33%-a tekintette magát romának.¹⁵

A lakónépességet mutató adatok egyértelműen jelzik, hogy a településen élők létszáma a vizsgált időszakban folyamatosan csökkent, közel 20%-kal kevesebben lagnak ma Vizsolyban, mint a rendszerváltás idején. Annak ellenére van ez így, hogy 2005 és 2015 között az élveszületések és a halálozások különbsége – 2014-et kivéve – minden évben pozitív értéket mutatott és jelentősen meghaladta úgy az országos, mint a megyei, régiós és járási értékeket is, tehát nem ezek a tényezők indokolják a

¹⁴ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=21087

¹⁵ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=21087

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

jelentős népességfogyást. Az elvándorlás a településről jelentős, lényegesen magasabb a térségi, járási értékektől. A népességfogyást a polgármester a település legnagyobb problémájának tartja és megoldására is javaslatot fogalmaz meg.

„A vidéki Magyarország fejlesztésének és megtartó erejének záloga a régi paraszti gazdálkodás visszaállítása. Kapcsolódnia kell a programhoz a turisztikai ágazatnak is, és a kettő kombinációjából lehet ezeket a halálra ítélt településeket újra életképessé tenni. Ha ez mind megvalósul, akkor 4-5 éven belül visszatérhet a vidéki élet vonzereje. Ezt követően talán a fiatalokat is itt lehet tartani, csökken az elvándorlás, a népességfogyás, nő a helyben lakó, dolgozó családok száma.” (Bihi 2018)

Tovább elemezve a népességfogyás lehetséges indokait azt kell látni, hogy a munkanélküliségre vonatkozó adatok közel háromszorosát mutatják az országosnak, de meghaladják a régióra, megyére és járásra vonatkozó értékeket is. A tartósan munkanélküliek aránya köszönhetően a település közmunka programjának javult ugyan, de még így is meghaladja a 48%-ot. Ezek alapján nem meglepő, hogy az egy lakosra jutó nettó jövedelem alig fele a magyarországinak és alatta van a megyei, járási értéknek is. Az elemzett mutatók tehát egyértelműen jelzik a település hátrányos helyzetét (Loncsák 2018).

I.8.1. A faluban maradás indokai

Hat darab interjú készült Vizsolyon élőkkel, három fiatal és három középkorú választott a kérdésekre. A három fiatal válaszai azért különösen érdekesek, mert valamennyien értelmiségiek vagy rövid időn belül azok lesznek. Mivel a településről főként a fiatalok, ezen belül is a fiatal értelmiségiek költöznek el, illetve iskolájuk befejezése után nem jönnek vissza, ezért fontos az itt maradók immobilitási tényezőinek elemzése. Valamennyien itt születtek, szüleik, családjuk a településen él, ezért elsősorban érzelmileg kötődnek a településhez, ami erősíti a biztonság érzését is.

„Hát itt nőttem fel, gyerekkoromat itt töltöttem. Szeretek itt lenni.” (24 éves férfi, diplomás)

„Itt nőttem fel, ismerem az embereket.” (50 éves nő, szakmunkás)

„Hát mindenféleképpen itt maradunk, mert itt vannak a családtagok, férjem is idevalósi, itt vannak a barátaink.” (48 éves nő, szakmunkás)

Megjelennek a helyben maradás indokaiként a falusi élet jellemzői, előnyei is.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Hát, amit már eddig is említettem, hogy sokkal jobban szeretem a nyugodt környezetet. Tehát, ha itt kimegyek, nem az van, hogy a zajos kocsiknak és a szén-dioxidnak az illatát érzem. Valamint az emberek miatt is, én egy barátságos, közvetlen embernek tartom magam és egy faluban sokkal, de sokkal barátságosak az emberek. Sokkal jobban kijövök egy falusival, mint mondjuk egy városival. Nekem az is furcsa, ha találkozok egy városival, hogy egészen más a felfogása, másként látjuk a dolgokat. Ezt tapasztaltam is ugye, mert Nyíregyházán elég sokat szoktam lenni és ez által, így a barátaim által is tehát vannak eltérő nézeteink a jövőt illetően. Így igazából ennyi.” (21 éves nő, érettségizett, egyetemista)

„Hát én szeretem az embereket és falun barátságosabbak az emberek.” (48 éves nő, szakmunkás)

A válaszokból jellemzően két racionális indok jelenik meg, mindkettőnek főként gazdasági, jövedelmi gyökerei vannak. Az egyik, hogy itt tud megélni, itt van ingatlan, ezt tudja fenntartani.

„Nincsenek meg azok az anyagi és egyéb lehetőségeim, amivel itt hagynám ezt a környéket Biztos háttér és ennyi.” (25 éves férfi, diplomás)

A másik racionális érv munkával kapcsolatos. Helyben van olyan munkája, amivel elégedett, illetve itt kaphat a végzettségének megfelelő állást. Mivel köztisztviselőként, pedagógusként nincs lényeges különbség a városi és a falusi bérek között, de az itteni megélhetési költségek alacsonyabbak, itt van háza, itt él a családja is, így érthető módon marad a szülőikkel, a támogató családdal együtt.

„Visszajöhetnék az iskolába tanítani és így könnyebb lenne, mint idegenek közt elkezdni a tanítást is, hiszen a volt tanárain mellett, mint mentorált fejlődhetnék, úgyhogy, meg igazán kényelmes lenne így számomra. Most úgy érzem, biztos vagyok benne, hogy itt maradok.” (21 éves nő, érettségizett, egyetemista)

„Megfelelő munkahelyünk van ahhoz, hogy itt élhessünk. Végül is ezek a lényeges okok.” (50 éves nő, szakmunkás)

„Én szeretem itt az embereket és szerintem én ezért maradtam itt. Szeretek emberekkel beszélgetni és ez biztos ez így van. És nekem, és a férjemnek is itt van munkája.” (48 éves nő, szakmunkás)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

I.9. SAJÓGALGÓC

Sajógalgóc község Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, a Kazincbarcikai járásban található. A Sajó bal partján, Kazincbarcikától 10, Miskolctól 35, Ózdtól 30 kilométerre fekszik. „Kazincbarcika és Putnok között hegyekkel körbezárt elnyúló völgyben megbújó kistelepülés. Zsáktelepülés jellege elzártságot jelent, de ugyanakkor ennek is köszönheti azt a falusias varázsát, nyugalmát, csendjét, szépségét, békéjét, amit sikerült megőriznie mind a mai napig, ebben a rohanó, változó mai világban. A település területe gondozott, ápolott. A természettel harmonizáló szemléletnek köszönhetően folyamatosan szépül, épül” olvasható a település honlapján.¹⁶

Annak ellenére, hogy sem óvodája, sem általános iskolája, sem munkahelyet biztosító üzeme nincs, a honlap szerint „összkomfortos település”, hiszen minden közmű (víz, gáz, villany, szennyvíz, telefon, internet) kiépített és valamennyi útja aszfaltozott.

10. táblázat: Sajógalgóc lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	313
2017	336
2016	340
2015	334
2014	338
2013	344
2012	347
2011	352
2001	370
1990	334

*Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységeitára 2018. adatai alapján¹⁷

Lakónépességére vonatkozó adatai azt igazolják, hogy a természeti szépség és a jó infrastrukturális feltételek ellenére a település lakossága csökkenő tendenciát mutat. A csökkenés elsősorban az elvándorlásból ered. Vándorlási egyenlege 2005–2015 között két év kivételével minden évben negatív. Munkanélküliségre vonatkozó adatai az országos átlagtól kedvezőtlenebbek (Loncsák 2018).

¹⁶ <http://www.sajogalgoc.hu/hu/bemutakoz%C3%A1s>

¹⁷ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=10171

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

I.9.1. A faluban maradás indokai

A megkérdezettek valamennyije a település fekvéséből és falusi jellegéből eredő előnyöket emelte ki. Az elzártságból, a zsákfalu jellegből következő csendesség és intimitás fontosnak számít az itt maradásban.

„Hát jó kis falu, olyan kis csendes.” (25 éves nő, érettségizett)

„Sajógalgóc sokkal nyugodtabb, mint a többi falu a környéken.” (21 éves férfi, érettségizett)

„Zsákfalu. Nincs átmenő forgalom. Sokkal kevésbé szennyezett a levegő.” (44 éves nő, diplomás)

Több interjúalany véleménye szerint a biztonsághoz és a nyugalomhoz az is hozzájárul, hogy a településen alig él roma. Ennek köszönhetően a vendégek, a turisták is szívesen jönnek ide pihenni.

„A környéken azért vannak olyan etnikai osztályok, akik rontják a közösséget. Viszont Galgóc az teljesen jó.” (21 éves férfi, érettségizett)

„Kevés a roma, most így mondanám. Kevés a roma, tehát szívesen járnak ide az emberek még nyaralni is. Van itt két vendégház.” (25 éves nő, érettségizett)

„Csendesebb. És kevés az elszegényedett család. Olyan értelemben, hogy nem cigány származású, roma származásúak kevesen vannak.” (52 éves nő, érettségizett)

Interjúalanyainknál is megjelennek azok a gazdasági, racionális szempontok, amelyek az olcsóbb megélhetéssel és megfizethető ingatlanokkal kapcsolatosak.

„Vásároltunk itt egy lakást. Tehát már van egy lakás. És akkor olyan állapotú lakást kerestünk, ami le van lakva úgymond. Tehát amit nem fogunk sajnálni szétverni és így a saját igényeinknek megfelelően tudjuk azt felújítani. Hát ugye, mivel anyáék is itt laktak, ide építkeztek, ezért mi is itt vettünk, ennyire volt pénzünk.” (25 éves nő, érettségizett)

„Szeretek itt élni Sajógalgócon, hiszen nem tudom milyen máshol lakni, mert mindig itt laktam. Ezért ez a természetes, ez a jó. A másik ok, hogy nyilván még

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

nincs hova menni, nincsen még saját kis kuckó, itt meg a szüleimnél lakok addig, ameddig nem tudok sajátot venni, addig jó itt.” (25 éves nő, szakmunkás)

Továbbá a családi kötelékkel összefüggő érvek is az itt maradás mellett szólnak.

„Itt élnek a szüleim. Ide kötnek az emlékeim. Itt mozgok otthonosan.” (56 éves nő, ált. iskolai végzettség)

„A családom itt van, és ez egy biztos pont.” (21 éves nő, érettségizett, egyetemista)

I.9.2. Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni

Ugyanakkor az interjúkból az is kiderül, hogy a fenti, főként érzelmi alapú tényezők nem elég erősek ahhoz, hogy valaki hosszú távon itt maradjon. Több racionális érv szól az elköltözés mellett.

„52 évesen azért eljutottam ide, hogy nem jó itt lakni Galgócon. Először, mondjuk én szerettem gyerekeknek, mondjuk szabadabb volt az élet, mint bármerre. De 52 évesen eljutottam oda, hogy nem szabad falun maradni. Ha valaki nem teheti meg magának, hogy egy kocsit fenntartson, ami azért elég borsos, akkor minden szempontból csak a hátránya van. Egyedül csak a friss levegő meg a csend, ami valamit ér a faluban, de amúgy semmi más.” (52 éves nő, érettségizett)

A fiatalabb interjúalanyaink valamennyije annak ellenére, hogy a falusi életet szereti, a szép környezetet kedveli, nem itt képzelel el az életét.

„Hogy mindentől ennyire messze legyen, ez már luxus, ha az emberek itt élnek.” (21 éves férfi, érettségizett)

Hasonlóan a fiatal interjúalanyainkhoz szüleik is előnyösebbnek tartják a városi életet, egyrészt a karrier, a munkalehetőségek, másrészt az urbanizált lakókörnyezet és a kényelem miatt, hiszen ide egy héten csak egyszer jár orvos, nincs helyben gyógyszertár, óvoda, iskola, bevásárlási lehetőség, korlátozottak a szórakozás, ki-kapcsolódás formái is.

A gyermekek jellemzően magasabb iskolai végzettséggel, olyan szakmával rendelkeznek, amelyet a településen, de még a környéken sem preferálnak, így az egyéni boldogulásuk szempontjából elképzelhetetlen az itt maradás, ami számukra inkább lenne kudarc, kényszer, ideiglenes megoldás, mint szabad választás.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Az érzelmi alapú érveket, amelyeket a szép környezet, gyermekkori emlékek táplálnak, a szülők időnkénti meglátogatása, a szabadságok itt töltése teljes mértékben kielégíthetik.

„A fiataloknak el kell innen menni, mert nincs itt semmi, itt nem lehet dolgozni, karriert építeni. Én már maradok, mert ebben a korban már hova mennék, de a fiatalok, azok csak menjenek.” (56 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„A gyerekeknek el kell innen menni, itt nem lehet hosszú távon megélni, munkát vállalni.” (50 éves nő, szakmunkás)

„Az szóba került néhányszor, hogy mi lenne, ha elköltöznénk. Heves tiltakozásukat fejezték ki a gyerekeink. Hogy ez szóba sem kerülhet, hogy nekünk mindenképpen itt kell maradni. Még ha ők, a gyerekeink úgy is döntenek, hogy most nem itt élnek meg a mindennapjaikat, akkor is, ők vissza szeretnék rendezesen térni és úgy képzelik el az életüket, hogy máshol élnek, de pihenni majd a családjukkal csak idejönnek vissza.” (44 éves nő, diplomás)

II. Jelentős munkanélküliséggel nem sújtott települések lakónépesség szerinti csökkenő sorrendben

II.1. JÁSZSZENTANDRÁS

Jászszeptandrás község Jász-Nagykun-Szolnok megyében, a Jászapáti járásban, az Alföld északi részén a Jászságban, Mátraaljához közel, Jászberény vonzáskörzetében, Heves (11 kilométerre) és Jászapáti (10 kilométer) között, Jászberénytől 30 kilométerre található. Mezőgazdasági jellegű község. A lakosság aktív dolgozóinak egy része ingázóként a környék nagyobb településein (Jászberény, Jászfényszaru, Visonta stb.), azok üzemeiben dolgozik.

A 90-es évektől megnőtt a vállalkozók, vállalkozások száma; 2018-ban 33 kereskedelmi, 10 vendéglátó-ipari egység, 71 szolgáltatást végző, 13 ipari tevékenységet folytató, 14 mezőgazdasági vállalkozás és 6 egyéb vállalkozás működik a községben, továbbá 63 mezőgazdasági őstermelő rendelkezik igazolvánnyal. Összesen 210 vállalkozás működik a községben.

A növénytermesztés a fő mezőgazdasági tevékenysége a településnek, jelentős a gabonaféléken kívül a dinnye-, kukorica-, illetve a szőlő- és gyümölcsstermesztés. A külterület jelentős részén erdőgazdálkodás folyik. Állattartás szempontjából a családi gazdálkodásban tenyésztett szarvasmarha, sertés és baromfi a jelentős.

A község infrastruktúrája fejlett, a 31-es számú út jelenti a fő közlekedési irányt, amely összeköti Jászszeptandrászt Jászapátival. Vasútvonal nem halad át a falun, leg-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

közelebbi vasútállomás 10 km-re (Jászapáti) és 11 km-re (Heves) van. A belső utcák 95%-a szilárd burkolatú. A belterület teljes területén kiépített a villamosenergia, a telefonhálózat, a vezetékes víz és a vezetékes gáz. A legutóbbi fejlesztések során elkészült a szennyvízcsatornázás, és a kábeltelevízió széles sávú internethasználattal. Jászszentandrásan a hatvanas években bukkantak a föld mélyében rejlő vastartalmú termálvízre, mely elsősorban mozgásszervi panaszok kezelésére kiváló.¹⁸

11. táblázat: Jászszentandrás lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	2399
2017	2383
2016	2411
2015	2440
2014	2471
2013	2504
2012	2530
2011	2552
2001	2704
1990	3029

* Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnevtára 2018. adatai alapján¹⁹

A település lakónépessége folyamatosan csökken. A rendszerváltás óta a község lakónépességének 20%-át veszítette el. Öregedő korstruktúrájú település, a 60 évesek aránya meghaladja a 30%-ot. Ebből következik, hogy a halálozások száma jelentősen magasabb, mint az élve születéseké. 2005 és 2015 között a vándorlási egyenlege is három évet kivéve negatív értéket mutatott, ami azt jelzi, hogy a község népességmegtartó ereje gyenge. Foglalkoztatási adatai alapján nem tekinthető munkanélküliséggel jelentősen sújtott településnek, bár munkanélküliségi rátája kedvezőtlenebb az országosnál, de jobb, mint a régiós, a megyei és járási érték. Magas a tartósan állásnélküliek aránya, meghaladja az 50%-ot. Kedvezően alakul viszont a pályakezdő munkanélküli aránya, amely egyharmada a régiós értéknek. Bár az egy lakosra jutó nettó összjövedelmi mutatója nem éri el az országos értéket, de megközelíti az Észak-Alföld régióban mért összeggel és jelentősen meghaladja a járás összjövedelmi mutatóját is. A 2011-es népszámlálási adatok szerint roma nemzeti-ségű nem él a községben (Loncsák 2018).

¹⁸ <http://www.jaszszentandras.hu/jelen>

¹⁹ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=13514

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

II.1.1. A faluban maradás indokai

Hét darab interjú készült el, valamennyi megkérdezettünk legalább középfokú végzettséggel rendelkezik és főként a környező városokban dolgozik. A legjellemzőbb racionális motívum, az ún. „bejáró racionalizmus”, azaz a könnyen elérhető város, ahol megtalálható a végzettségnek megfelelő munkahely és a falusi életmód előnyeinek ötvöződése. Mivel valamennyi interjúalanyunk olyan munkahelye van, amellyel elégedett, így kevésbé számít, hogy az helyben van vagy utazni szükséges hozzá, akár 30 kilométert is.

„Egy csendes kis falu, és végül is városhoz is közel van, például, ami olyan nagyobb város közelünkben, az Jászberény, körülbelül 30 km-re van, ez szerintem pont az a kényelmes távolság. Igazából a csendessége miatt szeretik ezt a falut. Szerintem kevesen is lakunk itt, mindenki ismer már mindenkit és munkát is elég hamar sikerült a környéken találni, meg tudtam is, hogy ebbe a szakirányba fogok tudni a környéken elhelyezkedni, úgyhogy fel sem merült, hogy akkor én innen elköltözzek.” (23 éves nő, érettségizett)

„Jászberénybe jártam, ez olyan 30 km-re volt, busszal jártam minden nap, ez körülbelül 45 perces út, körülbelül, tehát egy nap körülbelül 1,5 órát töltötünk el utazással. Szerintem ez nem egy nagy táv, most már autóval járok, korábban ezt busszal tettem, úgyhogy egyelőre ez a Jászberény távolság maradt meg nekem. Szerintem ez nem vészes, tehát ez a napi, összesen 60 kilométer, tehát megjárom fél óra alatt, körülbelül egy órát töltök utazással egy nap. Szerintem ez nem olyan vészes.” (23 éves nő, érettségizett)

„Sok munkahely nincs Szentendrőn, de el lehet helyezkedni, sokféle el lehet helyezkedni, meg azért járnak buszok, tehát aki akar, az el tud helyezkedni. Hát ez jó kis közösség, tehát az emberek is, úgy ahogy jók, sok minden közel van, hiába, hogy azt mondják, hogy kiesik, de akármit könnyen meg tud oldani, tehát bárhova kellett utazni nem kellett órákat várni, könnyen el tudtál intézni bármit. Meg tényleg munkalehetőség is volt, azért az ember nem könnyen adja fel az állását, mert utána vagy sikerül, vagy nem.” (49 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Nem akarok elmenni innen. Szerintem eléggé barátságosak itt az emberek, úgy gondolom, hogy a kis közösségben sokkal jobban odafigyelnek egymásra, mint mondjuk egy nagyobb városban, és én úgy gondolom, hogy ami szükséges egy család számára, az itt megtalálható. Tehát vannak boltok, üzletek, ruházati üzlet is van, viszonylag a tömegközlekedés is megoldott, a közelben van munkahely, infrastruktúrával lehet, hogy lehetne egy kicsit fejleszteni a dolgo-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

kon, de úgy gondolom, hogy így minden megtalálható, ami kell egy hétköznapi ember számára.” (24 éves nő, diplomás)

Fontos érv az itt maradás mellett, a település otthonossága, biztonsága. Minden megkérdezett az otthonosság és biztonság alapkritériumának azt tartotta, hogy a településen nem élnek romák.

„Én születésem óta itt lakom, ez előny, meg hát az, hogy olyan kis rendezett falu, nincsenek cigányok, ez sokat jelent... Az biztos, hogy a kisebbség az rengeteget jelent, nagyon sokat jelent.” (49 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

„Miért jó itt lakni? Nincs cigány például. Itt nyugodtan ki meri engedni az ember a gyerekeket az utcára a cigányok végett, mert szerintem ez máshol nem nagyon van. Én szeretek itt lenni, mondom a cigányok miatt is, szerintem az itt az első, mondjuk is na, hogy itt nincs cigány, most egy olyan faluban élni szerintem, ahol cigányok vannak, ott nem igazán jó, mert én ismerem fiatal-koromból, hogy kötözködnek és az élő fába is belekötnek.” (45 éves nő, szakmunkás)

„A településünkön nem található roma, ez szerintem nagyon nagymértékben befolyásolja az itt lakók életét, mert emiatt nagyon csendes, és nem kell nagyon nagy közbiztonságra törekednünk, mint a környező falukban, például Jászapatin.” (24 éves nő, érettségizett)

II.1.2. Taszító tényezők, ami miatt költözni akarnak

Fiatal megkérdezetteink válaszai azt sejtetik, hogy hosszú távon a munkahelytől teszik függővé mobilitásukat. Egyelőre még gazdasági racionalitási okok miatt maradnak, hisz itt van hol lakni, a család segíti őket, de még nem rendelkeznek olyan tartalékkal, tőkével, aminek segítségével el tudnának indulni. Még pályájuk elején járnak, tapasztalatszerzés érdekében még szívesen maradnak, de későbbi karrierjüket már nem itt képzelik el.

„Hát itt őszintén nem sok minden vár rám ebben a faluban, ez tényleg egy kicsi, meg otthonos, meg minden, de munkalehetőség nincs annyi, és ez a fizetésen is látszik, mert nem fizetik meg úgy az embert, mint pl. Pesten, vagy akár Egerben. Hogy itt maradtam a faluban? Hát tényleg csak a családomat bírom felhozni, csak a barátaimat, ha ők nem lennének, akkor semmi okom nem lenne itt maradni, úgyhogy talán még a munkahelyem egyelőre, de szerintem ez a három ok, amiért én itt vagyok. Azt nem mondanám, hogy végleges, mert nem

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

szeretnék örökre itt maradni, de még szerintem egy jó ideig itt leszek.” (24 éves nő, érettségizett)

„Nagyon sokáig szerettem volna kimenni külföldre a tanulmányaim alatt, de aztán végül is mindig úgy adódtak a körülmények, hogy jobb lehetőségeim voltak itthon, így nem mentem ki, de még nincs kizárva a lehetőség. Tehát úgy gondolom, hogy családalapítás előtt megyek el, egy kaland is lenne, meg sok tapasztalatot szerezhetsz az ember külföldön.” (24 éves nő, diplomás).

II.2. APAGY

Apagy község Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Nyíregyházi járásban, a megyeszékhelytől mindössze 17 kilométerre fekszik, közlekedése kedvező, megközelíthető a Nyíregyháza – Vásárosnamény főközlekedési úton.

Polgármestere a község honlapján olvasható köszöntőjében a település vonzó tényezői közül kiemeli csendes, nyugodt légkörét, horgásztavát, rendezett környezetét és kiváló infrastruktúráját. Apagy vezetékes gázzal, villannyal, vízzel, szennyvízhálózattal rendelkezik, oktatási és egészségügyi, szociális alapellátása biztosított, a vállalkozások nagy számban vannak itt jelen. Apagyon 85 egyéni vállalkozó dolgozik, a nagyobb vállalkozások száma 18. Jellemző tevékenységeik mezőgazdasági és kereskedelmi vállalkozások, kiskereskedés és szolgáltató jellegű tevékenységek. A településen működik a nagyobb vállalkozások közül zöldség-gyümölcs gyorsfagyasztó hűtőház, léüzem, bútordiszkont, ahol bútorok gyártásával és összeszerelésével is foglalkoznak, van varrodája és péksége is. Apagyon található a Nyíregyházi Mezőgazdasági Szakközépiskola Állattenyésztési Oktató Telepe, amely ökológiai centruma a biogazdálkodás elterjesztésének. Ipari területe lehetőség biztosít új üzemek beindítására, hazai és külföldi cégek letelepedésére.²⁰

Lakónépességének alakulása azt igazolja, hogy az elemzett 28 évben – ellentétben a hozzá hasonló nagyságú településekkel – népessége lényegében nem változott, tehát a község népességmegtartó ereje hosszútávon is jó. Az ingadozásokat a születések és halálozások évenkénti eltérései okozzák. Amíg természetes szaporodási mutatói 2005 és 2015 között jellemzően negatívak, addig vándorlási egyenlege a vizsgált időszakban többször volt pozitív.

²⁰ <https://apagy.hu/?staffs=a-kallay-csaladrol>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

12. táblázat: Apagy lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	2340
2017	2333
2016	2320
2015	2309
2014	2281
2013	2279
2012	2288
2011	2284
2001	2363
1990	2318

*Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-jei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnevtára 2018. adatai alapján²¹

Munkanélküliségre vonatkozó adatai alapján nem tekinthető kedvezőtlen helyzetben lévő településnek. Munkanélküliségi rátája, a tartós munkanélküliek aránya az országos átlagot hozza, de kedvezőbb a régiós, a megyei és a járásban mért értékeknél. Az egy lakosra jutó nettó összjövedelmi adatai alacsonyabbak ugyan, mint az országos átlag, nem éri el a járási értékeket sem, de magasabbak, mint a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében mért jövedelmi értékek (Loncsák 2018). Ahogy a honlapról is olvasható a település kedvező helyzetét két lényeges tényező határozza meg, az első a megyeszékhelyhez való közelsége és jó megközelíthetősége, sűrű buszjárata, másrészt a helyben lévő nagyszámú munkalehetőség.²²

II.2.1. A faluban maradás indokai

Négy apagy lakossal készült interjú. Ők valamennyien a település földrajzi fekvését emelték ki azt, hogy nem egész fél óra alatt elérik Nyíregyházát. Így gyakorlatilag az innen hiányzó munkalehetőségek nem számítanak hátránynak. Szintén nem jelent problémát a szűkebb bolti hálózat sem, mert a napi bejárás alkalmat ad az ottani bevásárlásra is. A tudatos faluban maradás indoka ennél a településnél az, hogy a megyeszékhely könnyen, gyorsan elérhető és ehhez jönnek még a kistelepülés, a falusi élet előnyei is. Ezt Krémer Balázs „alkalmazotti ingázó övezetnek” tekinti (Krémer 2018). Ugyanakkor a mindennapok kényelméhez szükséges intézmények, infra-

²¹ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=20303

²² <http://apagy.hu/?staffs=a-kallay-csaladrol>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

struktúra helyben is elérhető, hiszen van itt orvosi rendelő, gyógyszerár, bölcsőde, óvoda, általános iskola. Ha szükség van valamilyen speciális gyógyszerre, szakorvosra, középiskolára, akkor is csak napi 1 órát vesz igénybe a közlekedés.

„Hát egyébként Nyíregyháza is közel van, ugye nincs olyan messze. Jó a vonat-közlekedés, a busz. Ugye van itt bölcsőde, óvoda, iskola, boltok. Szóval így meg vagyok elégedve így mindennel.” (28 éves nő, szakmunkás)

„Én szeretek itt lakni Apagyon, szeretem ezt a községet, na, az, az igazság. Nekem jó itt. Itt megvan minden, gyógyszerár, orvos, bölcsőde, ami meg nincs, azért bemegyünk Nyíregyre, nagyon jó és sűrű a buszközlekedés.” (49 éves nő, szakmunkás)

A megyeszékhelyhez való közelség miatt az interjút adó szülők azt sem tartják problémának, ha a gyerekeik be szeretnének költözni Nyíregyházára.

„Hozzám közel legyenek. Vagy legalábbis úgy, hogy könnyen megközelíthetőek legyenek. Hogyha segítségre szorulnak, vagy ha már családot alapítanak és jönnek az unokák, akkor azért tudjak, olyan elérhető távolságba, hogy anya tudsz jönni vigyázni a kicsikre? Megyek kislányom.” (41 éves nő, érettségizett)

„Itt szeretném, ha itt lalnának Apagyon, de hogyha ők Nyíregyházára szeretnének menni, akkor mennek Nyíregyházára, el tudok én oda is könnyen menni.” (49 éves nő, szakmunkás)

Egy interjúalany azért szeret Apagyon élni, mert itt nincsenek romák.

„Hát figyelj! Én azt mondom, hogy – ha ezt így lehet mondani – kisebbség itt a mi falunkban egyáltalán nem is mutatkozik.” (20 éves férfi, szakmunkás)

Egy interjúalanyunk a falu nyújtotta ismertséget nemcsak az „egymás segítése”, „odafigyelés a másik problémájára” nézőpontból tartja fontosnak, hanem leendő vállalkozóként üzleti sikereket is ettől remél.

„Vállalkozó szeretnék lenni, itt sokan ismernek, szerintem hívnának sokan, mert ismernek, tudják, hogy milyen vagyok.” (18 éves férfi, szakmunkás)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

II.2.2. *Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni*

Két megkérdezett a falusi élet mások által előnyként tartott „itt mindenki ismer mindenkit” jellemzőjét hátrányként éli meg.

„Hát az emberek, nem mindenkit szeretek, inkább így mondom. Úgy maga a falu az tetszik, az szép, szerintem nagyon sokat fejlődött, viszont elég sok negatív élmény ért itt engem, úgyhogy én nem szeretem ezt a falut. Hát a pletyka leginkább, itt mindenki ismer mindenkit, mindenkiről tud mindenki, aztán az ebből jön a rosszindulat, az irigység, ez mind-mind jellemző itt.” (41 éves nő, érettségizett)

„Hát pletykás a falu nagyon.” (18 éves férfi, szakmunkás)

II.3. BERKESZ

Berkesz község Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Kemecsei járásban, Kisvárdától 20, Nyíregyházától 30 kilométerre található, közúton a 4-es főúton érhető el.

13. táblázat: Berkesz lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	866
2017	872
2016	854
2015	834
2014	837
2013	855
2012	888
2011	879
2001	959
1990	1105

* Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-ei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnévtára 2018. adatai alapján²³

A lakónépesség számának változása egyértelműen igazolja a folyamatos csökkenést, amit egyrészt a természetes szaporodás negatív értékei, másrészt az odaván-

²³ http://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=07472

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

dorlók és az elvándorlók közötti különbségek magyaráznak. A falu csekély népesség-megtartó erejét mi sem bizonyítja jobban, minthogy a hetvenes években még több mint 1300 fős lakossága 2018-ra közel egyharmaddal csökkent. A lakosság jövedelme alapján hátrányos helyzetű településnek tekinthető. Az egy főre jutó nettó jövedelem Berkeszen alatta marad az országos és régiós átlagnak, de a megyei értékkel megegyezik és kedvezőbb a Kemecei járásban mért adatoknál. Munkanélküliségi rátája csak az országosnál magasabb. Kirívóan magas viszont a pályakezdő munkanélküliek aránya a településen. A foglalkoztatásra vonatkozó adataiban bekövetkezett változások jelzik, hogy a községben sokan dolgoznak közfoglalkoztatásban. A helyi munkalehetőségek szűkösek, de a gazdaságilag prosperáló Kisvárdához és a megyeszékhelyhez való közelsége, jó közlekedése miatt elérhető távolságban van elegendő munkahely. A 2011-es népszámlálási adatok szerint az itt élők 8%-a vallotta magát romának (Loncsák 2018).

II.3. 1. A faluban maradás indokai

Négy berkeszi lakossal készült interjú. Interjúalanyaink racionális motívumai között megtalálhatóak a Krémer Balázs által „bejáró racionalistaként” definiált indokok, mely szerint a város könnyű és viszonylag gyors elérhetősége kombinálható a falusi élet előnyeivel (Krémer 2018). Ezt mindként fiatal interjúalanyunk megfogalmazta.

„Egy munkahelyet keresni, ezt még nem tudom, hogy mi, hogy hol szeretném szerezni, de viszont szeretnék szerezni egy stabil munkahelyet, ahol jó úgy a fizetés is, meg közel is legyen, az is lényeges, ne kelljen innen több órát utaznom, mert én szeretek itt lakni. Itt falun kedvesebbek, rugalmasabbak az emberek, jobban segítenek azon, aki bajban van. Innen a bejárás még úgy elmegy viszonylag. Meg ugye a barátaim, a családom miatt, így még közel tudok maradni hozzájuk.” (21 éves férfi, szakmunkás)

„Én szeretek itt lakni. Pont azért, amit mondtam, hogy csendes, nyugodt, békés. Már csak egy jó állást kell szerezni itt a közelben egy városban.” (23 éves nő, érettségi)

Valamennyi megkérdezett a településen született, itt él a családja, itt élnek a rokonai és a barátok. A családi támogatás igénybevétele, mint immobilitási tényező mellett két interjúalanyánál megjelennek a szülők, az idősebbek segítségének szempontjai is.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Szüleink itt vannak, és ha segíteni kell, akkor tudunk segíteni. Nekem is idős szüleim vannak és akkor így segíteni kell, vagy ha betegek, akkor ugye gondozni kell őket és így, itt maradtunk.” (46 éves nő, érettségizett)

„Volt egy családi eset, amiatt is úgy voltam... hogy itt kell maradni (az édesapja elhunyt), a családot támogatni.” (45 éves nő, érettségizett)

II.3.2. Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni

Ezzel szemben az idősebb interjúalanyaink szerint gyerekeik a helybeli munkalehetőségek hiánya miatt csak ideiglenesen fognak itt maradni. Véleményük szerint a bejárás hosszú távon nem kivitelezhető és a városi lét nyújtotta előnyöket nem fogják feladni a most még fontosnak tartott barátokért.

„Szerintem nem nagyon fognak a faluban maradni, mert nekik itt nincs az, az élet. Itt azzal a végzettséggel nem fog tudni elhelyezkedni a lányom sem, ha el is tud, akkor nem annyiért, mint egy városon, egy nagyobb vállalatnál. Hát a fiú meg még nem tudom, hogy most azt mondja, hogy marad, de nem biztos, hogy fog maradni.” (45 éves nő, érettségizett)

„Hát így... nem tudom, de szerintem városba fognak menni, mert itt nekik a végzettségükhöz képest nem fognak tudni elhelyezkedni, hiába szeretné az ember, hogy maradjanak itt, hogyha nem fognak keresni, meg ők nem érzik itt jól magukat. Meg ugye csak megszokják a várost, meg ott nagyobb az élet, több lehetőség van, tanfolyamokra, akármire, szórakozásra, mindenhova.” (46 éves nő, érettségizett)

II.4. NYÍRKÉRCES

Nyírkércs Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a Baktalórántházai járásban Nyíregyházától 36 kilométerre lévő település. Saját vasútállomása nincs. A település az alapvető oktatási és szociális ellátást biztosítani tudja az ott élők számára. Erdősültsége meghaladja az országos átlagot. A község lakosságának megélhetését az itt működő Baromfi-Coop Kft, mint mezőgazdasági közép vállalkozás segíti, mely felvásárolja a község őstermelőitől a baromfit és helyben munkalehetőséget is biztosít. Néhány kisvállalkozás is van a faluban, melyek főleg mezőgazdasági szolgáltatást végeznek.²⁴

²⁴ <http://nyirkerces.hu/bemutatkozas>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

14. táblázat: Nyírkércs lakónépességének alakulása 1990–2018 között*

Évszám	Lakónépesség főben
2018	799
2017	797
2016	793
2015	804
2014	806
2013	826
2012	817
2011	821
2001	856
1990	849

* Az adatok a népszámlálás éveit (2011, 2001, 1990) kivéve január 1-jei állapotot mutatnak. A népszámlálás éveiben az összeírás eszmei időpontjára vonatkoznak.

Forrás: Saját szerkesztés Magyarország helységnevtára 2018. adatai alapján²⁵

Népessége lassan fogyó, a vizsgált 28 alatt 50 fővel csökkent (6%). A csökkenés egyrészt a természetes szaporodás és a vándorlási egyenleg jellemzően negatív értékével magyarázható. Idősödő település 2015-ös adatok szerint az itt élők 40%-a 60 év feletti, ami magyarázza az alacsony születési és magas halálozási arányt (2015-ben 3 születés és 14 haláleset volt a településen). Foglalkoztatási adatai azt igazolják, hogy nem tartozik a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések közé. Munkanélküli rátája bár az országos értéknél magasabb, a régió és a megyei érték közelében van, viszont alacsonyabb a járásban tapasztaltakétól. Magas viszont a tartósan munkanélküliek aránya, meghaladja az 50%-ot. A pályakezdő munkanélküliek mutatója alacsony, fele az országos és harmada a megyei értékeknek (Loncsák 2018).

II.4.1. A faluban maradás indokai

Tíz darab interjú készült Nyírkércsen élőkkel. A válaszadók életkora, iskolai végzettsége, foglalkozása nagyon vegyes. A legtöbben a falusi életmód előnyeit emelik ki, csendes, nyugodt, biztonságos és otthonos voltát.

²⁵ http://www.ksh.hu/apps/hntr:telepules?p_lang=HU&p_id=25928

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Utálok a várost, utálok a gyárat, nekem az olyan, mint egy börtön. Nem. Én itt nőttem fel, kiskoromban is a tengeri közt szaladgáltam, én nem bírnám a várost.” (18 éves férfi, szakmunkás)

„Hát elsősorban csendes, nincs olyan nagy zsongás, mint a városokban, engem a csendesség, ami megfog. Jobban ki lehet pihenni itt magunkat az embereknek itten, mint egy városba.” (21 éves, érettségizett)

Ehhez szinte minden megkérdezett szerint hozzájárul az is, hogy a településen nem élnek romák. Ez azért lényeges szerintük, mert a közeli falvakban nagyon magas az arányuk.

„Itt a mi falunkban egyáltalán nincs kisebbség.” (20 éves férfi, szakmunkás)

„Baktalórántházán nagyon sok a roma, Nyíráján is vannak, már betelepültek, Ramocsaházán is sok roma van, meg itt a környező településeken. Egyedül Kércs az egyetlen, ahol egy vagy két család cigány van. Azt annyit.” (18 éves férfi, szakmunkás)

„Etnikailag. Ha úgy nézzük, hogy nincsen kisebbség, mert az szerintem rengeteg helyen gondot jelent.” (26 éves férfi, érettségizett)

„Szerintem nekünk ez a kis falu annyiban jó, hogy nincs roma, és szerintem ez, mindenkinek ez a kiindulópontja.” (45 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

Épp ez a biztonság tartja vissza több interjúalanyunkat is a költözéstől. Félnek az ismeretlentől, a változásoktól, az esetlegesen rájuk váró kudarcától. Ahhoz, hogy el tudjanak menni, fel kell számolniuk itteni életüket és mi lesz, ha az új lakóhely mégsem jön be.

„Hát most azért gondold el, el kell adnod a házat ahhoz, hogy tudjál venni egy másikat, aztán hiába van házad, ha nincs munkahelyed, vagy hiába mész el, ha nincs kereseted, amiből hónapról hónapra megélsz. Mert szerintem az embereknek olyan sok pénzük nincs úgy lerakva, hogy abból 2-3 hónapig tudnának úgy élni, még ha nem is vennének új lakást, míg el nem adják a másikat, hogy munka nélkül tudnának élni. Biztos, hogy nagyon sok mindenkit ez tart vissza.” (20 éves férfi, szakmunkás)

„A férjem mehetett volna rendőrnek, Pesten kaptunk volna lakást, de szerintem féltünk attól, hogy kimozduljunk. Az, hogy idegen környezet, milyen lesz,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

megfelel-e a munka, ha nem felel meg, vissza kell jönnünk, találunk-e munkát mindenkinek. Féltünk a világtól.” (45 éves nő, 8 ált. iskolai végzettség)

A helybeni munkalehetőség és karrier lehetősége is itt maradásra késztet. Egyik interjúalanyunk családi vállalkozásban dolgozik, állattenyésztéssel foglalkozik. Számára fontos, hogy az édesapja munkáját tovább vigye, ezáltal megtalálja saját számításait is.

„Nekem itt van minden, nekem apukám megalapozta a jövőmet, én azt nem adom fel. Hát nekem itt megvan minden. Tudok a saját magam ura lenni. Akkor hagyom abba a munkát, amikor én úgy gondolom. Nem az, hogy majd más mondja, hogy majd egy óra múlva hagyod abba, meg stb. Hát itthon van minden.” (18 éves férfi, szakmunkás)

A család, a családról, a szülőkről való gondoskodás is az itt maradást indokolja.

„Hát így is, hogyha mi elmennénk, anyu, ha egyedül maradna, hát itt ki lehetne kapcsolni, az áramot, vizet, mindent. Mert ő, az ő 37 ezer forintjából 13 ezer forint a gyógyszer. Most akkor gondold el. Mire ő kifizeti a villanyszámlát, a vizet, vesz egy gázpalackot, szippantás, kaja. Annyiból hol jön ki szerinted ez? Sehol. Ha mi itt nem lennénk, vagy legalább az egyik testvérem nem marad itt, akkor ott neki vége.” (35 éves nő, érettségizett)

A racionális, gazdasági jellegű indítékok között pedig megjelennek a magas lakhatási költségek, az értékükön eladhatatlan ingatlanok, amelyek miatt csak álom lehet az innen való elköltözés.

„Szerintem az a baj, hogy a lakhatóság nagyon sok pénzt elvinne a keresetemből. És így már nem érné meg, hogy én bérelek egy helyiséget. Mert nagyon-nagyon drágák a lakbérek, és ha még hozzáveszem a kaját, akkor nem maradna az ég egy adta világon semmi abból a pénzből, amit keresnék. Semmi nem maradna.” (35 éves nő, érettségizett)

Végül az idősebb életkor is a helyben maradás egyik indokaként fogalmazódott meg.

„Itt van mindenünk kész. Én már nekem az, az idő, ami hátravan, nem tudom, kinek mennyit szabnak, én nekem az már... én már nem akarok belefogni másba. Ez már megvan, ezt kell megőrizni. Nem. Igazából nem tervezem, hogy még az utolsó 20, vagy 40, vagy 30 évet még azzal foglalkozzak, hogy még

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

építsem magamnak, meg... nem. Ez már megvan, ezt kell megőrizni. Ezt kell használni, kész.” (43 éves férfi, szakmunkás)

II.4.2. Taszító tényezők, ami miatt el akarnak költözni

Legfontosabb a helyi munkalehetőségek hiánya. A községben behatároltak a foglalkozási lehetőséget, magasabb iskolai végzettséggel, speciális szaktudással itt nem lehet megfelelő munkát találni. A megyeszékhely már ahhoz messze van, hogy érdemes lenne a mindennapos ingázást emiatt vállalni.

„A terveim között van, hogy innen el szeretnék kerülni, innen Nyírkércsről, mert hát nem látok fejlődést, és messze van a munkahelytől és a városoktól, kevés itt a lehetőség.” (26 éves férfi, érettségizett)

„A munkalehetőség miatt részben, mert itt nincs úgymond. Most már én is beláttam, hogy a közelben biztos, hogy nem lesz munkahely olyan, amelyet én szeretnék, úgyhogy menni kellesz arrébb.” (22 éves férfi, szakmunkás)

Összegzés

Az immobil kutatás célja, választ kapjunk arra a kérdésre, milyen okokkal magyarázható, indokolható a faluban maradás jelensége akkor, amikor minden tekintetben több előny származik a városi létből. Ennek megválaszolása érdekében olyan kis vagy közepes lakosságú falvakban élőkkel készülték interjúk (104 darab), akiknek többsége hátrányos helyzetű, munkanélküliséggel erősen sújtott településeken él.

A településeket két csoportba soroltuk, külön elemeztük a jelentős munkanélküliséggel sújtott és az alacsonyabb, az országos értékhez közeli vagy az alatti rátával rendelkezőket. Azt feltételezve, hogy a helyben való foglalkozás fontos indikátora az immobilitásnak. Az interjúk alapján a mobilitás vagy immobilitás valóban legtöbbször említett indoka a helybeli vagy közeli munkalehetőséggel függött össze. Minél magasabb iskolai végzettséggel, speciális szakmával rendelkezett a megkérdezett, annál nehezebb volt számára megfelelő munkahelyet az adott településen találni. Az interjúalanyok között kis számban, de előfordult ennek az ellenkezője is, azaz éppen azért marad az egyén a településen, mert olyan szakmája van, amit az adott falu preferál (pedagógus, egyéni vállalkozó). Minél alacsonyabb volt a megkérdezett iskolai végzettsége, annál gyakoribb volt, hogy helyben szeretett volna elhelyezkedni. Hiszen a szakmanélküliség amúgy is szinte csak alacsony presztízsű munkát jelenthet lakóhelytől függetlenül, tehát a más településre való utazás csak időt és pénzt vesz el tőle, de plusz jövedelmet nem hoz. Az interjúkból az is kiderült, hogy a

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

közmunka valóban jelentősen csökkentette a település munkanélküliségi rátáját, de nem ad egzisztenciális biztonságot, sőt sokkal inkább a kiszolgáltatottságot növeli. A megkérdezettek válasza azt igazolja, hogy csak kényszerből vállalják el a közmunkát, szégyellik azt és nem segíti a megélhetésüket, tehát a közmunka megléte nem teszi vonzóvá az adott települést. Egyetlen interjúalanyunk volt, aki a közmunkát előnyösebbnek tartotta, mint a napszámot vagy az alkalmi munkát, mondván, hogy biztosabb és hetente fizetnek érte bért. A helybeni munkalehetőség hiánya vagy nem megfelelő volta a szülők esetében még hangsúlyosabb mobilitási tényezőként jelenik meg, főként gyerekeik viszonylatában. Jellemzően még akkor is a fiatalok elköltözését tartják reális alternatívának, ha ez egyben ritkább találkozásokat, családi együttléteket is jelent.

A helyben való munkalehetőségek hiányában marad a közeli kisvárosok felé vagy a megyeszékhely irányába történő ingázás. A távolság ugyan fontos szempont, de legalább ennyire meghatározó a buszközlekedés megléte, sűrűsége, gyorsasága is. Az interjúk azt igazolták, hogy a városok elérhetőségének lehetőségeit lényegesebb szempontnak tartják interjúalanyaink, mint a távolságot. Tehát ha 30 kilométerre kell naponta utazni, van saját személyautó vagy gyakran és gyorsan jár a busz, akkor ez a távolság még nem jelent gondot, elköltözésre indokot. (Jászszentandrás, Berkesz, Hajdúbagos) Ha nincs autó és ritka a buszjárat (Nyírkércs), akkor a 30 kilométer már erősen elgondolkodtató és költözésre motiváló lehet.

A 20 kilométernél rövidebb út esetén, különösen, ha az a megyeszékhelytől való távolságot jelenti, jellemzően összeadódnak a városi és falusi élet előnyei, a város nyújtotta szolgáltatás és a falu biztosította nyugalom, ismertség és bizalom (Apagy, Hajdúbagos, Kisgyőr). Ebben az esetben nem jelent hátrányt, ha nincs elegendő egészségügyi, oktatási intézmény, kereskedelmi szolgáltatás, szórakozási lehetőség a településen, hiszen gyakran járnak be a közeli városba és ott elintézhetőek azok az ügyek is, amelyeket lakóhelyükön nem tudnak.

Az interjúk azt is igazolja, hogy a faluban lakás előnyei és a kedvező földrajzi fekvés, ideális természeti környezet csak az egyénnek megfelelő munkalehetőség megléte esetén növelheti az immobilitást (Apagy, Jászszentandrás, Kisgyőr, Sajógalgóc).

Ugyanakkor az interjúkból az is kiderül, hogy az elköltözés vagy helyben maradás kérdéséről való döntés komplex, soktényezős folyamat. Ebben kétségtelenül fontos, de nem kizárólagos szerepe van a foglalkoztatási lehetőségeknek. Összefüggésben áll az egyén demográfiai jellemzőivel, nemével, életkorával, családi állapotával, munkaerőpiaci jellemzőivel, iskolai végzettségével, anyagi, vagyoni helyzetével, egyéni sajátosságaival, egészségi állapotával, a változásokkal kapcsolatos attitűdjével, etnikai hátterével és az adott településsel való elégedettségével is.

Ebben a tanulmányban elsősorban a településsel kapcsolatos tényezőket elemeztünk, azokat a vonzó vagy taszító okokat, amelyek befolyásolhatják a településről való elköltözés vagy helyben maradás szándékát. De a szándék és a megvalósulás

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

között sem tehetünk egyenlőségeket, hiszen a megvalósulást még sok egyéb előre nem látható tényező is befolyásolhatja, váratlan betegség, családi állapot megváltozása, kudarcok, tragédiák stb. A közérzetről viszont pontos képet adnak, azaz a vágyakozást jól mutatják. Természetesen az is előfordul, hogy a költözést előzetes szándék nélkül váratlan körülmények kényszerítik ki és bár nem volt előre tervezett, de mégis megtörténik.

Interjúalanyaink válaszai meggyőzően bizonyítják, hogy a település nyújtotta biztonság, nyugalom és komfortosság meghatározó tényezőjének tartják, hogy élnek-e az adott településen romák és ha igen, akkor milyen arányban (Nyírkércs, Jászszentandrás, Sajóalgócs). Az, hogy mi számít magas vagy alacsony arálynak azt a környező településekhez viszonyítják. Ha a közeli falvakban kevesebb roma család él, mint az adott településen, az már elköltözésre motivál (Tiszabercel).

Az interjúk azt is igazolták, hogy a település történelmi múltja, hagyományai nem játszanak szerepet a helyben maradásban. Az ott lakók számára nem annyira vonzó tényezők, hogy ezek immobilitásukra bármilyen módon befolyást gyakorolnának (Szatmárcseke, Vizsoly, Paszab).

Egy település esetében (Nagykerekci) az interjúk azt bizonyították, hogy az itt élők számára ez a falu a végállomás, innen már nincs hova menniük. Számukra az ottlét mobilitási kudarc, de reális esélyük nincs a változtatásra, hiszen alacsony iskolai végzettségűek, szakmával nem rendelkeznek, egészségi állapotuk rossz és csak helyben számíthatnak minimális segítségre családjuktól, rokonaiktól.

A 2016-os mikrocenzus adatai szerint Magyarországon a lakott lakások 98%-a magántulajdonban van és ezek 90%-ában a tulajdonos él (Kovács 2017). Figyelembe véve, hogy az ingatlan ára erőteljesen településfüggő, ez jelentős immobilitást növelő tényező. Emiatt az elköltözés csak akkor reális alternatíva, ha olyan tartalékkal, családi segítséggel is rendelkezik az egyén, ami lehetővé teszi, hogy az ingatlanárak közötti különbség ne számítson vagy ne meghatározó tényezője legyen döntésének. Interjúalanyaink jelentős részénél a piaci áron eladhatatlan ingatlanok hátráltatják a jobb munkahelyekkel, nagyobb fizetésekkel kecsegtető költözéssel együtt járó lehetőségek kiaknázását. Ha elfogadjuk a KSH vándorlás definícióját, mely szerint a vándorlás olyan lakóhely változtatást jelent, ami a település határának átlépésével jár, akkor azt is figyelembe kell venni, hogy 2016-ban Magyarországon a népesség több mint ötöde születése óta ugyanazon a lakcímen élt. A lakóhely változtatása szempontjából a lakosság legidősebb csoportját stabilitás jellemzi. A 65 éves és annál idősebb népesség közel 60%-a, az 50–64 éves korosztály kétötöde még 1990 előtt költözött jelenlegi lakóhelyére. A népesség fiatalabb csoportjaiban, a 30–49, illetve a 15–29 évesek között azok vannak a legtöbben, akik az elmúlt hat évben költöztek jelenlegi lakóhelyükre, míg a 15 év alatti lakosság többsége születése óta ugyanazon a lakcímen él. A népesség 52%-a ugyanazon a településen lakik, mint születésekor; további 23% ugyanabban a megyében. A fiatalabb korcsoportok nagyobb arányban

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

élnek azon a településen, ahol születtek. A 30 év alattiak 70, a 30–49 évesek 46, az 50 éves és annál idősebbek 41%-a él a születéskori lakóhelyén.

A lakóhely stabilitása a községek lakóit jobban jellemzik, mint a városlakókat. A községek lakosainak 56%-a, a városlakók fele él születése óta ugyanazon a településen. A születési hely elhagyása a közép-magyarországi, a stabilitás az észak-alföldi régiót jellemzi leginkább. A Jász-Nagykun-Szolnok és a Hajdú-Bihar megyei lakosok több mint kétharmada lakik születése óta ugyanazon a településen, a Pest megyeiekénél csak 45%-os az arány (Kovács 2017).

15. táblázat: A lakóhelyüket nem változtatottak aránya százalékban, a vizsgálatban szereplő megyékben 2016

Megnevezés	Születése óta jelenlegi lakcímén lakik	Településen belül mozog	Összesen
Borsod-Abaúj-Zemplén	24	38	62
Hajdú-Bihar	21	45	66
Heves	21	35	56
Jász-Nagykun-Szolnok	20	48	66
Szabolcs-Szatmár-Bereg	27	38	65
Magyarország	20	31	51

Forrás: Saját szerkesztés Mikrocenzus 2016. adatai alapján (Kovács 2017)

A 15. számú táblázat adatai azt igazolják, hogy a vizsgálatban szereplő megyékben élők még az országos értéknél is ritkábban költöznek. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeiek több mint egynegyede még sohasem költözött, de a Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyei lakosok közel fele sem hagyta el azt a települést, ahova született.

Irodalom

105/2015. (IV.23.) Kormányrendelet a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1500105.KOR> Letöltés ideje: 2019. 09. 06.

Bihi M. (2018): Polgármesteri köszöntő. <https://www.vizsoly.hu/polg.php> Letöltés ideje: 2019. 01. 03.

<http://nyirkercs.hu/bemutatkozas> Letöltés ideje: 2019. 01. 03.

<http://www.jaszszentandras.hu/jelen> Letöltés ideje: 2019. 01. 04.

<https://apagy.hu/?staffs=a-kallay-csaladrol> Letöltés ideje: 2019. 01. 02. <https://tiszana.hu/2009/04/19/a-telepueles-foeldrajza/> Letöltés ideje: 2019. 01.05.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- Kékedi L. Zs. (2018): Polgármesteri köszöntő http://kisgyor.hu/elemek/keret.php?redirect=keret.php&oldal=kezdő_oldal Letöltés ideje: 2019. 01. 02.
- Kovács M. (szerk.) (2017): Mikrocenzus 2016. 3. https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_3.pdf Letöltés ideje: 2019. 01. 06.
- Krémer B. (2018): Szempontok az „immobilitás-kutatás” feldolgozásához és elemzéséhez. MTA Kiválósági Együtműködési Program „Immobil falusi fiatalok” Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék. Kézirat, 2018. 10. 30.
- Loncsák N. (2018): Települési adatok. MTA Kiválósági Együtműködési Program „Immobil falusi fiatalok”. Mobilitási Kutatási Centrum, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék. Kézirat
- Magyarország helységnévtára 2018. http://www.ksh.hu/apps/hntr.main?p_lang=HU Letöltés ideje: 2019. 01. 02.
- Nagykerekéi esélyegyenlőségi terve 2018–2022. www.nagykerekéi.hu/eselyegyenloseg2018-2022 Letöltés ideje: 2019. 01. 02.
- Orbán K. (2018). Lépések Tiszanána szegregátumban élők életminőségének javításáért – ppt. www.tiszanana.hu/lepesek-tiszananan-a-szegregatumban-elok-életminosegenek-javitasaert/ letöltés ideje: 2019. 01. 04.
- Szántó Zs. (2018): Polgármesteri köszöntő <https://www.tiszabercel.hu/?q=node/65> Letöltés ideje: 2019. 01. 03.
- Szatmárcseke a község bemutatkozása <http://szatmárcseke.hu/index.php/a-telepuelesrl/kozseg-bemutatasa> Letöltés ideje: 2019. 01. 02.
- Tajthy P. (2018): Polgármesteri köszöntő. www.paszab.hu Letöltés ideje: 2019. 01. 02.
- Településünkéről <https://www.paszab.hu/node/3>). Letöltés ideje: 2019. 01. 02.
- Zilai K (2018): Polgármesteri köszöntő www.nagykerekéi.hu

Miért ésszerű maradni, ha egyszer nem az? – Szempontok az „immobilitás-kutatás” feldolgozásához és elemzéséhez

KRÉMER BALÁZS¹

ABSZTRAKT

A dolgozat teoretikus, spekulatív szempontokat vesz számba annak magyarázatához, hogy vajon a falun élők, különösen a magasan képzett fiatal falusiak vajon miért maradnak (költöznek vissza) a falujukba(n) a tanulmányaik befejezése után. Az elvi magyarázatokra amiatt van szükség, mert a szokásos előfeltevések szerint a falun rosszabbak a munkalehetőségek, alacsonyabbak a keresetek, szegényesebbek a fogyasztás, a szórakozás, a művelődés feltételei – hasznosnak és racionálisnak az tűnik, ha a fiatalok a gazdagabb lehetőséget kínáló városba, esetleg külföldre költöznek, ha földrajzi és társadalmi értelemben mobilak. Ezen gyakran általánosított feltételezéssel szemben lehetnek és vannak olyan körülmények, amelyek között mind az anyagi hasznosság érdekei, mint az elérhető társadalmi státusz megbecsültségének kilátásai alapján ésszerű választás a falun maradni, „immobilnak lenni”. Ezeket a körülményeket mint az immobilitás lehetséges magyarázatait veszi számba a tanulmány.

KULCSSZAVAK: mobilitás-immobilitás, érdek, társadalmi státusz, magyarázat

ABSTRACT

***Why it is sensible to stay, if it is not? –
Insights for processing and analyzing prospects of „immobility research”***

The paper takes into account theoretical, speculative considerations to explain why villagers, especially highly educated young villagers, stay (relocate) to their village after completing their studies. Explanations are needed because the usual assumptions are that the village offers poorer job opportunities, lower earnings, poorer conditions of consumption, entertainment and education than cities - it seems useful and rational for young people to move to a city (or abroad) with a richer supply of facilities; if they are geographically and socially mobile. Against this often generalized assumption, there are circumstances in which both the interests of material utility and the prospect for gaining attractive social status make it a reasonable choice to stay in the village, to be „immobile”. These circumstances are considered as possible explanations for immobility.

KEYWORDS: mobility-immobility, interest, social status, interpretation/explanation

¹ Egyetemi docens, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, kremer.balazs@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Bevezetés

A TIPIKUS ALAPFELTEVÉS: A VÁROSIASODÁS ÉS VÁROS FELÉ TARTOZÓ MOBILITÁS

*Egy általános, ámde ki nem mondott előfeltevés:
a faluból való elköltözés hasznos és racionális*

A falusi immobilitás problémája egy igen nehéz kutatási téma. Mondjuk, a mobilitás kutatásával szembeállítva az a legnagyobb nehézsége, hogy míg a mobilitás, az különféle életbevágó döntések és történések viszonylag könnyen kérdezhető és feltárható sora – addig az immobilitás története, azaz a történet, amelyben „nem történik semmi”, és ezt a „semmit” kell feltárni, értelmezni és magyarázni.

Ez a körülmény önmagában is adalék ahhoz, hogy miért szokás a mobilitást, és miért nem szokás az immobilitást kutatni, de, a társadalomtudománynak erre is van egy „önfelmentő” további magyarázata is. A XIX. század eleje óta a modernitás a fejlődés domináns elemének tekinti az urbanizáció folyamatát:

- A vidéki-falusi központú mezőgazdasággal szemben a városias ipar, később a szintén városias szolgáltatás a piacgazdaság domináns termelési ágazata.
- A gyáriparba csak akkor és azáltal lehet nagy tömegben koncentrálni a munkásságot (akármit is jelentsen ez...), ha az a közelben, elérhető távolságban lakik, ha az a városokban koncentrálnak.
- A város a hanyatló falusi mezőgazdasággal szemben a gazdasági prosperitás és a munkalehetőségek, a megélhetés gazdagabb kínálatának a világa.
- Különösen a Chicago-i Iskola (ezen belül is Ernst Burgess és Louis Wirth) nyomán, a város nemcsak a munkalehetőségek, hanem az élet szabadságának a vonzó világa: nagyobb kínálatból lehet választani társakat, fogyasztást, hitéleti és kulturális kötődéseket, szabadidő eltöltésének formáit stb. A józan érdekeket követő „szabad ember”, az individuum – az a faluból a város felé törekszik. A város mintegy vonzza a falusi lakosságot, különösen a falusi fiatalokat.

De nemcsak a város vonzásának előfeltevése tekinti „alpnak” a mobilitást, hanem a falu „taszítása” is. Kovách Imre ezt gyakran azzal a „szociál-darwinista” szentenciával rendezi el, hogy „a magyar falu túlnépesedett”, nem képes eltartani a lakosságát (Kolozi 2018). De, ezt a szentenciát ezernyi statisztikai adattal is alá lehet támasztani: nagyobb a munkanélküliség és a közmunka, alacsonyabbak a jövedelmek, kevésbé komfortosabbak a lakások és kevésbé urbanizáltak a lakókörnyezetek stb. – mint a városban. Az embereknek az a józan érdekük, hogy meneküljenek a faluból, minimum a közeli városig, de, akár Pestig vagy külföldre is.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A FÖLDRAJZI MOBILITÁS ELTÉRÉSEINEK SZOCIOLÓGIAI MAGYARÁZATAI

A fentiek következménye az, hogy a társadalomtudományi munkák a mobilitási adatokat dokumentálják,² az elméletek a földrajzi mobilitást igyekeznek magyarázni, és az immobilitás magyarázatai legfeljebb a mobilitási magyarázatok „komplementerei”. Azaz, akiknek nem sikerül interpretálni, értelmezni a mobilitását – az marad ott, ahova született, az immobil.

A társadalomtudományos értelmezések egy része társadalomtörténeti érvekkel magyarázza a mobilitás társadalmi eltéréseit. Ezek az érvek nagyrészt arra épülnek, hogy azokon a településeken, ahol meghatározó történelmi tapasztalata, szokása és hagyománya van az útra kelésnek, onnan az emberek ma is könnyebben, nagyobb arányban válnak mobillá. Ilyen térségenként és településenként eltérő mobilitási potenciált alapoz meg az, ha egy faluból

- sokan tántorogtak ki Amerikába a XIX. század fordulóján,
- a Trianon utáni „spontán betelepülés” és a II. világháború utáni, főképp a szlovák és német nemzetiséget érintő „erőszakos kitelepítés és lakosságcsere” jelentős mobilitási tapasztalatai emlékként fennmaradtak a település kollektív emlékezetében és identitásában,
- a saját földjéből megélni képtelen kisbirtokos és napszámos réteg távolabbi szezonmunkákból, summásként egészítette ki jövedelmét a II. világháború előtt, olykor után is,
- az adott falu régebbi hagyományként specializálódott, piaci értékesítésre folytatott mezőgazdasági árutermelést (szőlő és bor, hagyma, paprika, torma és más kertészeti termékek, tenyészállatok stb.), és így a lakosság egy része maga is bekapcsolódott az árut a távolabbi piacokra eljuttató fuvarozási és kereskedelmi tevékenységbe,
- tradicionális üdülő és gyógyfürdő falvak, amelyekben a távolabbról érkezett vendégekkel a kapcsolat nemcsak a helyi vendéglátásra, hanem a viszonyos látogatásokra is kiterjedt,
- valamilyen speciális szakma gyakorlása a falu sajátossága volt, és e speciális szolgáltatást, terméket távolabbi piacokon is gyakorolták (olykor e szakma valóban speciális volt, pl. Hofer Tamás és Fél Edit kutatási terepén, Átányban speciális helyi szakértelem volt a tenispályák építése, salakozása bárhol az országban; de máskor ez nem jelentett speciális „szakmát”, pl. bizonyos falvakból nagy arányban mentek fiatal lányok városi házicselédnek),

² Az ingázás alapos elemzését a 2011. évi népszámlálási adatok alapján a KSH csak nemrég hozta nyilvánosságra (Az ingázás kiemelt célpontjai, KSH 2016.április, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ido-szaki/pdf/ingazas.pdf>), a 2010 után felgyorsult nemzetközi mobilitás jelenségét Sik Endre, Hárs Ágnes, Melegh Attila, Kováts András és mások számos munkája dokumentálja.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

- a szocialista extenzív iparfejlesztés korszakában némely falvak a „fekete vonal” ingázó vonalán” tömegével bocsátott ki olyan ingázó városi munkásokat, akik később a város környékén, majd a városban le is telepedtek.³

Ez utóbbi, a végleges elköltözést részleges mobilitással megalapozó élettörténet napjaink globális mobilitással foglalkozó szakirodalmá is alátámasztja, pl. azzal, hogy a nemzetközi vándorlásban döntő jelentőségük van a „mobilitási pioníreknek”, a hozzájuk való látogatást követő odatelepedésnek.⁴

A társadalomtudományi magyarázó elméletek másik része kimondottan strukturális okokkal magyarázza a mobilitást. A magyarázó séma arra épül, hogy a mobilitási potenciál a falu társadalomszerkezetének közepén lelhető meg: akik a struktúrában fent vannak, azok „jól elvannak”, miért is akarnának elmenni; akik meg nagyon lent vannak, azoknak nincsen elég megtakarításuk ahhoz, hogy máshol kezdhessenek új életet. Ezt a fejre állított U függvényképpel szemléltethető mobilitási potenciál-megoszlást vázolja Hajdúhadház példáján Harcsa –Kovács –Szelényi tanulmánya (1998).

Az újabb kori nemzetközi irodalomban ez a kép annyiban árnyaltabbá vált, hogy a periféria országaiból és szegényebb térségeiből a leggazdagabbak mobilitása is felerősödött – a távolabbi centrum-országok irányába. A magyarázó séma azonban ugyanaz: távolra, külföldre csak az képes lejutni, akinek a megtakarításai, a vagyona még e gazdagabb környezetben is alapot jelent az új élet elkezdéséhez.

A társadalomtudományi magyarázatok harmadik csoportja a mobilitást a hálózatok elméletéből nyeri. A gondolat gyökerei részben Manuel Castellstől eredeztethetőek, aki az adott társadalmon belüli egyenlőtlenségek döntő faktorának tekinti a hálózatokba (ezen belül is, különösen a globális hálózatokba) való bekapcsolódás képességét (Castells 2005). Ennyiben, a „hálózati bekötöttség” nemcsak mobilitási potenciál, hanem a magasabb státusz mutatója is Castells teóriájában. Ezt a viszonylag tagolatlan képet tovább árnyalja az eredetileg politológus Robert D. Putnam a civil társadalomról szóló alapvető munkájában (Putnam 2000). Fő gondolatmenetének egy mellékágán ő megkülönbözteti a befelé erősen kötő, bezárkozó „bonding” jellegű, Tönnies közösségi intimitásához hasonló „erős” kapcsolatokat, és a csoport- és osztályhatárokon átnyúló, azokat áthidalni képes „bridging” típusú, Granowetter gyenge kapcsolataihoz hasonló társadalmi-közösségi kötelékeket. Ebben a megkülönböztetésben a kapcsolatok természete egyfajta hagyományokra alapozott közösségi jellemző, és eszerint a földrajzi távolságokat áthidaló „gyenge kapcsolata-

³ Ezt az ingázással a városba szokó, majd előbb az agglomerációban, később a városban letelepedő munkás képét igen expresszív és nagy meggyőző erővel írta le Berkovits György szociográfiája: Berkovits (1978): Világváros határában, Szépirodalmi Kiadó – Magyarország felfedezése, Budapest

⁴ A „mobility pioneering” kifejezés Sven Kesselring cikke nyomán vált általánosan elterjedté: Kesselring (2006): Pioneering mobilities: new patterns of movement and motility in a mobile world. Environment and Planning 2006/38, pp. 269–279, http://www.unisa.edu.au/siteassets/epi/epi-server-6-files/global/eass/hri/pioneering-mobilities_kesselring-sven.pdf

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

tok ereje” mobilitási erőforrásként és potenciálként is értelmezhető. Ugyanígy, más esetekben a hagyományok és a gazdasági/társadalmi berendezkedés sajátosságai a mobilitástól visszatartó, visszahúzó erőként is értelmezhető (Kovács 2016).

1. Akkor miért vannak, akik maradnak?

AZ IMMOBILITÁS – MINT HÁTRÁNY ÉS KIREKESZTETTSÉG

Előfeltevésként a mobilitás feltételezése a természetes, és egyszersmind a domináns is a szociológia területi-térségi mobilitáshoz való viszonyulásában, amihez képest, a faluban maradást, az immobilitást jellemzően átmeneti megkésettiségek tekinti (még nem költöztek el, de ez csak idő kérdése, vagy már nem fognak soha elköltözni, mert öregek, és úgyis meg fognak halni).

Vagy, még jellemzőbben: valamiféle kudarcnak, hátránynak. Mindenki, aki képes és tud, az onnan „menekül”, azt vonzza a város – és aki nem, az balszerencsés, lúzer, szerencsétlen, akinek ez valamilyen „hátrány” miatt nem jött össze.

Igazából nem tudjuk, hogy statisztikailag mennyire megalapozottak ezek az előfeltevések. Amint jeleztük, általánosságban is a társadalomkutatók érdeklődése inkább a mobilitás, mint az immobilitás megfigyelése és interpretációja felé fordult; a mobilitást, és nem az immobilitást akarták megmagyarázni, de ehhez még külön teher az, hogy saját kutatásunk választott eszközei és módszerei még a mobilitás szociológiai magyarázatához is legfeljebb sejtéseket, benyomásokat képes felvetni az interjúk és egyéb rendelkezésre álló információk alapján.

Mindezt indokolja az, hogy a kutatás nem a társadalomtudományokban szokásos tipikus, „normális” mobilitási körülmények feltárását tekinti (különösen az interjúk megkérdezések) fókuszának, hanem a kivételességek és rendkívüliségek leírására és értelmezésére kell koncentrálnia. Azokat az embereket igyekszik megérteni, akik

- a) falun élnek, és ott is tervezik maradni, nem akarnak elköltözni (ehhez képest leginkább olyan szerepben kérdez mobilokat is, milyen funkciót a kontroll-csoportoknak szokás szánni).
- b) Pedig, legalábbis elvileg nemhogy lehetőségeik volnának városba költözni, hanem életük során (pl. felsőfokú tanulmányaik alatt) bele is kóstoltak a városi életbe, szerettek tapasztalatokat a városi életről.
- c) Azzal a nem szokványos előfeltevéssel is él a kutatás, hogy ez a megkérdezettek körében jellemzően nem valamiféle sorsszerűség, beszorultság, társadalmi kirekesztettség – hanem tudatos és szándékos döntés következménye. Ezen, a mérvadó előfeltevésekhez képest extrém, nem szokványos tudatosságok és szándékosságok körülményeit, indítékait, magyarázatait, és ha lehet, akkor okait igyekszik feltárni a kutatás.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

d) A háttérbe szorított extrémítások kutatásának nem a „bulvár-érdeklődés” a legfőbb szociológiai mozgatója, hanem a társadalom megismerése. Ennek egyik alapsémája az a Durkheim-i program, amely az extrémítások (pl. az anómia) megértéséből igyekszik kifejtetni a normál társadalmi működésmódot (a társadalmi normák átfogó szerepét). A szociológiában nem vizsgálta, de a tudományos sztereotípiákban extrémnek tekintett immobilitás megértése nagyban hozzájárulhat az átfogó társadalmi folyamatok, így a földrajzi mobilitás értelmezéséhez is. De legalább ennyire fontos az a kérdés is, hogy vajon a mérvadó társadalomelméleti sémák szerinti sémákból, mint előfeltevésekből következő „extrémítás”, az jelenségként mennyiben kivételes és ritka? És megeshet, hogy nem is feltétlenül annyira ritka, kivételes és rendkívüli, hogy azokat empirikusan is extrémitásnak kell tekinteni. Ha ez a helyzet, akkor az ilyen tapasztalatok alapján az előfeltevések helytállóságát is meg lehet kérdőjelezni.

Az alábbiakban kifejtett részletezéssel a kutatásnak ez lehet az egyik legfontosabb koncepcionális és elméleti kerete, kitüntetett elemzési szempontja.

A NEM SZÁNDÉKOLT, „KIREKESZTETT” ÉS HÁTRÁNYTÉNYEZŐ, A MOBILITÁS KUDARCAKÉNT ÉRTELMEZETT IMMOBILITÁS, AMI OLYKOR A NARRATÍV INTERJÚK ISMERETELMÉLETI CSAPDÁJA – AMIT ÉRDEMES ELKERÜLNI

A magatartási közgazdaságtan atyamestereinek (Kahneman és Tversky) egyik kiinduló rácsodálkozása volt az, hogy még statisztikában járatos társadalomkutatók sem szeretnek, tudnak a valószínűségekkel (ha úgy tetszik, az emberi döntéseken kívül álló tendenciákkal, pláne mázlikkal és balszerencsékkel) kalkulálni. Az ember jobban szereti oksági összefüggésekbe rendezni ismereteit, mint csupán a korrelációs jellegű együttjárások statisztikus trendjeibe illeszkedőnek beállítani akár saját, akár mások döntéseit, akár a megismert, de a döntési befolyáson kívül álló jelenségeket. Szeretünk úgy tenni, mintha az időben korábban megtörtént események automatikusan okai is lennének az okozatként értelmezett később megtörténteknek. Sőt, hogy az időrendbe rendezett események, azok mintegy az ok-okozatok sorozata lennének; a végső kimenet, az pedig ezen „okági szekvenciák” végeredménye lenne. (Mint a matematikai példák lépésről lépésre haladó végeredményének a kiszámítása.)

Az okságokba rendezés iránti vonzalom (amely egyaránt jellemzi az interjúért is és az interjúalanyt is) komoly veszély minden élettörténetet (munkatörténetet, tanulástörténetet, családtörténetet stb.) feldolgozó kutatásra. De különösen az, részben az interjú, narratívákra épülő kutatások esetében, és még nagyobb veszély akkor, amikor épp szándékokat, motívumokat, indítékokat akarunk feltárni. Könnyű abba a saját előfeltevéseinket megerősítő csapdába belesétálni, hogy minden megta-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

pasztalt körülmény, minden fontos döntés, minden jelentős életesemény okszerűen következnek az általunk keresett motívumokból és az életútról korábban feltárt körülményekből. Pedig nem. Mondjuk, egy állás betöltésének olykor lényegesebb indítékának tűnik fel utólag a hasonló munka megszerzésére irányuló személyes törekvés, mint az, hogy épp akkor, épp ott volt megüresedés, amelyről véletlenül épp alanyunk keresztanyja tudott előbb, minthogy meghírdették volna az állást, de, aki éppen véletlenül a sógornője is az állás betöltéséről döntő munkaadónak stb. Az olykor el sem mesélt véletleneknek olykor jelentősebb a történeteket (esetünkben a helyben maradást) befolyásoló ereje, mint a megélt és elmesélt korábbi életeseményeknek, felmerült gondolatoknak vagy vágyaknak.

Épp e nehézséggel szembesülve jelent különös, és nagy óvatossággal kezelendő intellektuális kalandot a mégiscsak létező szándékok, motívumok, indítékok kihámozása az interjúkból.

Ezeket az indítékokat a legnehezebb kihámozni az interjúkból, de az elemzések-nél muszáj a „kis jelzéseket” is kellő súllyal értelmezni e szempontból. A helyzet az, hogy az emberek nem szívesen cipelik magukkal a megélt feszültségeket és kudarcokat, hogy a felejtés képessége épp úgy része az egészséges emberi elme működésének, mint az emlékezésé. (Emiatt is szörnyű lehet autistának lenni: ők mindenre emlékeznek, és nem képesek felejteni.) A kognitív disszonancia redukciója, az emlékezésnek a feszültségektől való meg- és felszabadítása eléggé természetes emberi tulajdonság.

Történetünkben, amely nem szociálpszichológiai, hanem mobilitási/immobilitási kutatás, e körülménynek döntő magyarázó jelentősége lehet életpályák értelmezésében és magyarázatában.

Nagyon leegyszerűsítve: a mobilitási kudarcok és feszültségek megélése, meg tapasztalása egyfelől erős „elhallgatási késztetéseket” égethetett bele az interjúalanyok megélt történeteibe; másfelől, az utólag, az emlékezésekben és elmesélt történetekben a feszültségektől megszabadított mobilitási kudarcok „rózsaszínűre festhetik” az immobilitás „sikertörténeteit” is. Az immobilitás élhető világa minden hátrány ellenére sokkal szebbnek fog tűnni akkor, ha valaki korábban megélt mobilitási kudarcokat és csalódásokat.

Emiatt, még a bizonytalan, a háttérből felfeslő mobilitási kudarcoknak is érdeemes kellő súlyt adni az esettanulmányok során.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobíli fiatalok

2. Az intencionális, szándékolt immobilitás indítékai és motívumai

SZÁNDÉK ÉS HASZON

A XX. század második felének társadalomtudományi, szociológiai és közgazdasági gondolati sémáját igen erősen uralta az a „racionális döntésemélet”, amelynek leginkább kifejtett szociológiai programját Jon Elster fektette le.⁵ Elster fő mondanója az, hogy az emberi cselekedeteket (ritka kivételtől eltekintve) szándékoltnak („intencionálisnak”) kell tekinteni, és a cselekedetek szándékainak magyarázataként dominánsan a racionális érdekeket kell magyarázatként figyelembe venni. Ha az emberek szándékosan döntéseket hoznak, akkor e szándék, az (ismét, ritka és extrém kivételektől eltekintve) nem lehet más, mint a lehetséges legnagyobb hasznok legnagyobb valószínűséggel történő realizálása (avagy ennek ellentételeként, a legnagyobb veszteségek legnagyobb valószínűséggel történő elkerülése).

Az elmúlt évtizedek társadalomtudományi gondolkodása, sőt, maga Elster is jellemzően szakított ezzel a túlzóan leegyszerűsítő, és elég normatív (sőt, gyakran doktriner) látásmóddal. Ami attól normatív és doktriner, mert túllép a leíró és magyarázó kereteken, és igencsak azt sulykolja: ha nem vagy racionális, és nem az érdekeidet követed, akkor hülye vagy, racionálisnak kell lenned.

Az immobilitás szándékait és motívumait kereső feldolgozásnak e szempontból kényes egyensúlyt kell tartania. Kétségtelen és letagadhatatlan tény az, hogy létező és erősen befolyásoló emberi motívum az önző érdek, az anyagi hasznokra törekvés, és ezen érdekezérelt motívumokat meg is kell próbálni kimutatni, „kihámozni” az interjúkból. (Ismét fel kell hívnunk a figyelmet az előfeltevések torzító hatására: a „legitim” és konvencionális beszédmód gyakran, épp a fenti normatív tartalmak miatt, szereti verbálisan érdekké és haszonná transzformálni a nem ilyen természetű indítékokat és szándékokat is, sőt, a tudatos döntéstől és befolyásolásoktól mentes „véletlen” eseményeket is.)

Tehát, az elemzéseknek nemhogy ki kell térniük a nem racionális és nem haszonelvű szándékok feltárására is, hanem sőt. Sejtésként épp az lehet az egyik legfontosabb hipotézis, hogy bár a racionális haszonelvű gondolkodási sémában a mobilitás a „normális és természetes” döntés és következtetés – az immobilitás magyarázatai között viszont könnyen lehet, hogy épp a nem ilyen természetű céloknak, szándékoknak lehet befolyásoló motíváló erejük, hatásuk.

⁵ A magyarra „A társadalom fogaskerekei” címen megjelent, eredetileg „Bolts and Nuts” (Csavarok és anyacsavarok) című könyvének 2007-es újrakiadásában azután jelentősen felülvizsgálta korábbi alapvetéseit, de ez mellékszál. Lásd: Elster, J. (2001): A társadalom fogaskerekei – Magyarázó mechanizmusok a társadalomtudományokban. Osiris–Századvég, Budapest, illetve: Elster, J. (2007): Explaining Social Behavior: More Nuts and Bolts for the Social Sciences, Cambridge University Press

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

A MOTÍVUMOK ÖSSZETETTEK, SOKFÉLÉK, NEM „TISZTÁK” – KEVEREDNEK EGYMÁSSAL

Polányi gazdaság szemléletének kulcseleme a düh és indulat a „formális” gazdaság szemlélet kizárólagosságával szemben (Polányi 1976). Ő az embert már gazdasági, mondjuk inkább így: „megélhetési” céljainak megvalósításában is bonyolult és összetett képződménynek tekinti. Aki, a piaci „értékarányos cserék” világán kívül is, olykor maga csinál meg ezt-azt a háztartásában (szereti a családtagjait megvendégetni a saját maga főzte ebédre, szereti maga fürdetni a saját koszos kölkét stb.), olykor viszonyossági kötelmeinek megfelelően „reciprok” műveletekbe vonódik be (karácsonykor meg születésnapokon megajándékoz minden féle népeket, akik ezt jellemzően viszonozzák, ha nem is ugyanakkor, hanem az ajándékozó következő születésnapján), olykor összedob és szétszot dolgokat (a szalonnasütéshez más hozza a szalonnát, a kenyeret, meg a hagymát, nem beszélve a pálinkáról és a borról, stb.) Ezek a motívumok nem kizárólagosak, hanem sőt, összeállnak egyfelől emberek-háztartások „komplex” gazdálkodásává (amiben, hát karácsonykor sokan kiköltekezik ingüket-gatyájukat az ajándékokra, ami piaci értelemben nem túl racionális, de, „benne van a pakliban”; másfelől, sajátos szokásrendeké és rögzült intézményekké. Akkor is, ha nem írásban rögzítik az intézmények szabályait – de, az ember ismeri a tanítónéni pedagógusnapi virágcsokrának meg az orvos hálapénzének a „szabályozott és intézményes kereteit”.

Polányi nem beszélt arról az „életről”, amelybe beágyazódnak a különféle gazdasági magatartások, de, már a szubsztantív gazdaság összetett, sokszínű és bonyolult komplexitásának az elemzése is eléggé nagy ívű programja volt. Nekünk itt egy kicsit bonyolultabb a feladatunk ennél is: az „élet” motívumainak sokszínűségét és összetett komplexitását kell valamennyire értelmeznünk legalább annyiban, hogy a falusi immobilitás jelenségét képesek legyünk leírni és magyarázni.

Az alábbiakban néhány, a motívumról szóló analitikus hipotézist vetek fel tehát arról, hogy milyen, egymással összefonódva kavargó, nem tisztán, de mégis érvényesülő szándékok és motívumok vezetnek a maradáshoz, a szándékos és tudatos immobilitáshoz.

a) Racionális motívumok

(„Bejáró racionalizmus”)

A tudatos faluban maradás indítéka lehet az, hogy a város könnyű, gyors és kényelmes elérhetősége mellett kombinálhatók a városi és falusi lét előnyei; illetve, a kombinációk révén csökkenthetők mind a városi, mind a falusi lét hátrányai.

A faluból a városba bejáró racionalizmus lehet „egyéni megkomponált ügyes, trükkös kombináció” is, de nem szabad megfeledkezni arról, hogy e racionalitásnak

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

erősek a társadalmi, társadalomföldrajzi meghatározottságai. Ha Kovách Imrétől (2012) merítve egy másik, a településszerkezetre a Chicago-i városszociológiából eredő koncentrikus köreinek gondolatát akarnám itt az egyszerűség kedvéért kiemelni, akkor a város körüli kvázi-koncentrikus köröket úgy írhatnánk le, hogy:

- a legbelső kör az maga a város.
- E körül egy a várossal összenőtt max. 5-10 km. Körben a lokális „Rózsadombok” kertvárosi világa, ahol csend van, nagyok a kertek és a házak – de minden városi lehetőség (üzleti, közszolgálati, kulturális, vallási, bármi) épp úgy elérhető, mint a város bármely részéből. A „zöldövezeti kertvárosok” olykor közigazgatásilag a város városrészei, de gyakran önálló települések, „falvak” – ahol nemcsak lehet, de igen magas presztízsű is „ottmaradni”, immobillnak lenni.
- Ezen kívül, mondjuk 1 órányi beutazási időhatárokra (kb. 30-60 km sugarú koncentrikus körig) vannak azok az „alkalmazotti ingázó övezetek”, ahonnan már leginkább a munkalehetőségek és pénzkereseti lehetőségek érhetők el a városban, a többi szolgáltatás, szolgálat, lehetőség már jellemzően helybeli. Ebben az „osztott bejáró” logika fenntartásában nagy szerepük van a térség települési önkormányzatainak. Bár a pénz, az emberek keresetének döntő hányada a városból jön, ám ahhoz, hogy az emberek a pénzüket ott akarják elkölteni, ahhoz viszonylag jó közszolgáltatásoknak (iskola, orvos, akár szakorvos is), urbanizációs infrastruktúrának (út, tömegközlekedés, víz, gáz, csatorna, szemétszállítás stb.), sőt, használható kereskedelemnek és bolthálózatnak is működni kell, enélkül az emberek beljebb fognak költözni.
- A legkülső körből gyakorlatilag nem, vagy csak rendkívüli események (pl. kórház) kapcsán érhető el a város. Nagyon gyakran csak ez a semmi közepén található „elmaradt kistérségi falu” jelenik meg az emberek falusról szóló képzeletében, ahonnan valóban, gyakorlatilag sem a városi munkalehetőségek, sem a város „szolgáltatási” lehetőségei nem, vagy csak alig érhetőek el.

A fenti leegyszerűsített sémában nyilvánvaló, hogy a „bejáró racionalitás” motívumaival leginkább a „rózsadombi kertvárosi” és az „alkalmazotti ingázós” sávokban fogunk gyakrabban találkozni – nem kizárva azt, hogy ott sem feltétlenül, és máshol is lehetnek „trükkös egyéni lehetőségek” a földrajzi távolságok könnyű és kényelmes áthidalására, a városi és falusi lét racionálisan hasznos kombinációjára.

(„Költség-haszon egyenleg-racionalitás” motívumai)

Az emberek nemcsak a pénz, a jövedelem megkereshető mennyiségének maximalizálása hajtja racionális érdekként, hanem az is, hogy mihez tudnak hozzájutni a pénzükön. Racionális érdek lehet olyan helyen élni, ahol igaz, hogy kisebb jövedelemre lehet szert tenni, mint a városban, de e különbségnél még nagyobb a megélhetéshez

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

szükséges összeg, még olcsóbban lehet megélni annál, mint amennyivel kisebb a megszerezhető jövedelem. Ezt a fajta „kevesebb pénzből, de még olcsóbban” racionalitás leginkább a lakásköltségek kapcsán merülhet fel: az olcsón megszerezhető falusi lakástulajdon (amelynek bérleti díja sincsen, eladósodni sem kell föltétlenül annyira, olykor olcsóbbak a rezsik is stb.) költségtakarékossága könnyen jelentősebb lehet annál, mint amennyivel többet lehet keresni a városban. Mindez különösen gyakran előforduló motívum lehet a központi bérszabályozásban működő állami/közférában, ahol a rögzített bértarifák mellett kisebbek a keresetek közötti különbségek a város és a falu között, mint az üzleti szektorban.

(Lokális funkcionális ritkaság és hasznosság magas jutalma)

A klasszikus rétegződésméletekben (Parsons, Davis – Moore, Tumin, Lenski stb., sőt, az ezekből kinövő olyan elit-elméletekben, mint C.W. Mills) a társadalmi egyenlőtlenségeket azzal szokás magyarázni, hogy a ritka és különösen fontos társadalmi funkciókat betöltő embereket a társadalom magasan jutalmazza. Ebben a narratív keretben racionális érdeke lehet ottmaradnia a falujában annak, akiknek a település boldogulásához való funkcionális hozzájárulását a település magasan (az országosan szokásosnál magasabban) honorálja, jutalmazza. Efféle extra haszonnal honorált funkcionális hasznosság lehet pl. az (idegennyelv-tudással megtámogatott) projekt- és pályázat-képesség, vagy az interneten való közösségi megjelenés számítástechnikai tudása, netán hasznos politikai kapcsolatokkal való rendelkezés.

b) „Szubsztantív gazdasági racionalitás” motívumai

Egy „ortodox közgazdasági szemléletben” (ilyenek pl. Sik Endre⁶ elemzései) Polányi szubsztantív gazdaságának piacon kívüli technikái és szokásrendjei (önellátás és „háztartási produktivitás”, viszonyosságok/reciprocitás és közösködések/redisztribúció) alapvetően mint pénzkímélő, pénzt helyettesítő, a piacok inadekvátságát kompenzáló gazdálkodási formák jelennek meg. Igen egyszerűen: ha ilyen lehetőségek (ideértve gazdálkodási vagyont, nemcsak a termelésben, hanem raktározásban, logisztikában, kamrában és veremben, ehhez való „tudásban”, kultúrában, valamint kapcsolati hálókbán, munkamegosztási szokásrendekben stb. is) rendelkezésre állnak, akkor ezzel „olcsóbbá” lehet tenni az életet, kevesebb pénzből is meg lehet élni. E koncepciónak különös népszerűsége volt a rendszerváltás előtti „második gazda-

⁶ Lásd pl.: Sik E. (2017): Néhány gondolat a háztartásról mint a gazdaság egy szereplőjéről, 2017, in: KSH: Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, I., KSH Konferenciakötet, www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lathatatlan_munka_1.pdf, illetve: Sik E. – Szép K. (2003): A háztartási termelés értéke a mai Magyarországon. A háztartási szatellit számla 2000. évi kísérleti számításai. Műhelytanulmányok, KSH.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

ság” feltárásában, de mára (alapvetően a TSZ-ek integráló szerepének kiesésével) az ártermelésben való piaci alternatívákkal szemben nagyobb jelentőségre tettek szert a szolgáltatások vásárlását kiváltani/pótolni képes alternatív technikák. Olyanok, mint a „baráti áron” szervizelt autók, amit más előnyökkel (akár bennfentes információkkal, kapcsolatok mobilizálásával, protekciókkal) lehet viszonzni.

Vélelmezhetően e „szubsztantív eszköztár” jelentőségét felnagyítja a szülővel és más rokonokkal való gazdálkodási szimbiózis előfordulása, és még ennél is inkább a gyereknevelésben a nagyszülők intenzív szerepvállalása (elmenni a kölkért az óvodába, utána megkajáltatni, akár ott is altatni, ha program van estére stb.).

c) „Torzultan racionális” motívumok

Már az előző megfontolások is beleággyazódnak egyfajta „torzult”, paraszti gyökerű racionalitásba, amelyben az idő, a munka, a munkaidő nem kalkulálódik „piaci értéken” (vagy még inkább: sehogyan sem), és az „élet a munka” mentalitás teszi pénzt kiváltó/helyettesítő piaci értelemben is „racionálissá” a szubsztantív gazdálkodási formákat.⁷ Nyilvánvaló az, hogy hasonló falusi/paraszti kulturális gyökerei vannak más „torzítottan racionális” motívumoknak is, de ilyen torzulásokat szép számban írnak le a modern magatartási közgazdaságtan elméletei is. Vélelmezhetően ezek közül a legjelentősebb torzultan racionális motívum a Kahneman és Tversky által „loss aversion” (a veszteségekkel szembeni averzió, a veszteségek elkerülését a hasznok realizálásánál előbbre helyezett igyekezete) (Kahneman. 2013). Profánabul megfogalmazva: az, ami megvan, azt nem lehet pocskba menni. Ez az olykori görcsös ragaszkodás a hagyományos falusi/paraszti gondolkodásban a földhöz való ragaszkodás (nemcsak a tulajdonláshoz, hanem a műveléshez is: ha van föld, akkor azon valamit termelni kell), de hasonló veszteségkerülő torzult racionalitás köthet embereket a házhoz, a szülők által vitt bolthoz, az iparhoz is.

Sok szempontból e torzultan racionális ragaszkodások feltárása adhatja az egyik legfontosabb választ arra a kérdésre, hogy mennyiben élnek tovább a mai fiatalokban a hagyományos paraszti mentalitás és kultúra értékei, beidegződései.

d) Társadalmi ismertség, elismertség, státuszteremtés motívumai

Ezek az immobilitási indítékok, motívumok már semmilyen értelemben nem tekinthetők a hasznok realizálásához fűződő „önző érdekek”, viszont, vélelmezhetően akár még az előzőeknél is fontosabb indítékokat jelentenek a faluban maradáshoz.

⁷ Ezt a gondolatot számos helyen kifejti Fél Edit és Hofer Tamás, legtisztább elméleti keretekben lásd: Fél E. – Hofer T. (1997): Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban. Balassi Kiadó. <http://mek.oszk.hu/04900/04950/04950.pdf>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

(Kötelem és hűség)

Sokak számára a faluból való elköltözés, a mobilitás – az egy igazából fel sem merülő lehetőség, az arról való ábrándozás, az legfeljebb olyan, mint egy regény vagy egy film történetébe való képzeltő beleélés. Az ember olykor egyszerűen odatartozik – és pont. Felelőssége, dolga, egyfajta „adóssága” és „hűsége” van a szüleivel, esetleg más rokonaival szemben (pláne, ha öregek, és segítségre szorulnak), oda kötik a barátságok, érzelmi kötelékek, az (érdekes, hogy miképpen... de) bárhogyan értelmezett közösséghez tartozás kötelmei. Ezek a kötelmek kevésbé a hasznokról, a személyes előnyökről szólnak – sokkal inkább a kötelmeknek a kötelességek tartalmáról: muszáj itt maradnom, mert nekem itt dolgom van, ennyivel tartozom az enyémekeknek.

Ezekről a kötelmekről nem feltétlenül illik beszélnie egy „modern és racionális fiatalnak”, még a társadalomtudományban sincsenek e kötelmekre használt szokásos fogalmak és koncepciók – emiatt a kötelmek jellemzően nem érzelmként, habitusként, hanem „anyagias tartozásként” szoktak megfogalmazódni. Különösen jellemzőek az öregekkel szembeni segítségi, gondozási kötelmek: az öregeknek fontos, de nehéz fizikai munkák elvégzésében, patika vagy más bevásárlás elintézésében, olykor tényleges gondozási feladatokban is.

Az interjúk feldolgozása során különösen érdekesek lehetnek azok a kötelmek, amelyek a diploma megszerzésének, a „kiemelkedésnek” a viszonzásaként jöhetnek elő, akár a falu egészével szemben, mint a falu életében fontos feladatok és funkciók betöltésének kötelme (ideértve az informális, pl. közösség-szervezői kötelmeket is), illetve a még fiatalabbakkal, gyerekekkel (a közösségként a mi kölkeinkkel) szembeni kötelezettségek. Amelyek némiképp azonosak a gyerekeknek „kijáró”, a miénknél boldogabb holnap erkölcsi kötelmeivel is.

A kötelem és hűség koncepcionális kereteiben másképp értelmeződik a piacon kívüli „alternatív gazdálkodás” gyakorlata, mint ahogyan arról korábban szó esett. Nem a piaci részvétel kudarcainak és korlátainak kompenzálási készleteiként merülnek fel az önellátás, a viszonyosságok és osztozkodások szokásrendjébe („intézményeibe”) való illeszkedés, hanem: kötelmekként. Az embernek rendben KELL tartania a portáját, nem verheti fel a gaz a földjét; az embernek el KELL mennie a temetésre és a lagziba is, és meg KELL táncoltatni a menyasszonyt, ahol oda KELL adni a jelentősebb értéket képviselő nászajándékot; és ha elromlott az autó, akkor a baráti áron vagy haveri segítségként megjavító szomszéd autószerelőhöz KELL vinni az autót, különben sértődés lesz a vége.

(Ismertség és biztonság)

Sokak számára a falu minden városi előnyt felülíró értéke és előnye az, hogy itt az emberek ismerik egymást, hogy számontartják egymást, hogy érzékelik azt, ha valakivel valami baj van és hiányzik az, ha bármikor és bárhova bárki „eltűnik”. Érték az,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

hogy itt nevük és arcuk van az embereknek – amit a város, különösen a „parvenü” gyüttment most érkezett számára biztosan nem tud nyújtani. Ismét, komoly verbális problémát jelenthet annak a „pitiáner” értéknek a kimondása, hogy jó az, ha a boltos tudja, hogy a mi családjunkban a sötétebbre sült kenyeret szoktuk szeretni – pedig, bármily pitiánernek is tűnik, ez sokaknak nagyon fontos érték, és nagyon fontos motívum a maradásra.

Sok szempontból ezek az ismertségek, arccal való felismerhetőségek nem többek, mint a „szokás hatalma”, sőt, mint a váltásra való alkati képtelenség beismerése – ami miatt sokan szégyellik is bevallani azt, hogy mindezek a „konzervatív” értékek és szokások számítanak. Pedig az otthonosság, az egymásra utalt biztonság értékeiként és motívumaiként – sokaknak igencsak számítanak.

*(Elismertség, tekintély, befolyás, hatalom)*⁸

Sokak számára letagadhatatlanul a maradásra, az immobilitásra készítető indíték, motívum az, hogy, míg a városban ő csak egy arctalan, egyéniségétől megfosztott, gyüttment senki lehet, addig ő a saját falujában egy jegyzett, számontartott, egyéniségként rendkívüli és egyéni jelenségként elkönyvelt „valaki” lehet. Neki ebben a közegben olyan tudásai, munkaképességei, kompetenciái lehetnek, amelyeket a többiek hozzá rendelnek, neki tulajdonítanak, és ezek alapján, legalábbis bizonyos kérdésekben az ő szava számít, az ő véleménye befolyásol másokat, ennyiben a rendkívülisége még hatalmat is biztosít számára.

E kitüntetettségek gyakran dinasztikus alapúak (ő az apja fia/lánya, öröklő a szülők megbecsültségét és tekintélyét), de még ezek híján is, különösen, ha magas végzettséggel tér vissza a falujába, akkor saját jogán is szert tehet efféle elismertségre, tekintélyre, befolyásra, hatalomra.

Az immobilitás vélelmezhetően egyik legfontosabb indítéka és motívuma ez lehet: neki a saját falujában van módja társadalmi státuszra, jogállásra, elismert és tisztelt szerepre szert tennie – ami gyakorta bőven ellensúlyozza akár azt is, hogy a városban (Pesten, külföldön) több pénzt kereshet.

3. A kiegészítő adatok és másodlagos források interpretációjához néhány szempont

Az elérhető kvantitatív adatok semmit sem mondanak arról, hogy mely immobilitási indíték és motívum milyen gyakran fordul elő. Sem általában, sem bizonyos leszűkített csoportok körében. Ezt a „nem tudást” érdemes legalábbis becslésekkel pótolni

⁸ A téma elméleti hátterét gazdagon ismerteti a Stanford Encyclopedia of Philosophy szócikke: Iser, M. (2013): Recognition, Stanford Encyclopedia of Philosophy, <https://plato.stanford.edu/index.html>

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

az interjúk elkészültének helyszínéről szóló statisztikai adatokkal, így a TEIR települési adataiból nyert impressziókkal.

Becslésről és impresszióról két okból muszáj beszélni.

Egyrészt, ennek statisztikai magyarázata van: miután nincsen „immobil alapsokaság”, ezért elvileg sem nagyon lehet elképzelni e nem-létező alapsokasággal megegyező összetételű „mintát” – és akkor még nem beszéltünk a ténylegesen lekérdezett és a spekulált „minta” elég súlyos torzulásairól. Statisztikai értelemben van elég sok fiatal, ami minden torzulás ellenére is, becslések megtételére a benyomások és sejtések szintjén kellő alapot ad.

A másik szükségszerű korlát az a statisztikai adatok szükségszerű információvesztése. Ami a motívumok és indítékok létezését megalapozó, minőségükben másoktól megkülönböztethető „kvalitatív” jelenséggként kiolvasható az interjúkból (sztorikból, életeseményekből, emlékekből, nyelvi gesztusokból stb.) – az bizonyosan nem tehető meg a statisztikák aggregált adataiból. Amit meg lehet tenni afféle „közelítő és becslő” eljárásaként, az az, hogy a statisztikai adatokat az interjúkból feltárt motívumokra utaló, azt sejtető, e sejtések alapján azoknak „impresszionistán megfeleltethető” információnak tekintjük, és ezek alapján teszünk mennyiségi becsléseket a motívumok előfordulásának gyakoriságára.

Mindezen statisztikai becslések szükségszerűen pontatlanok, jó esetben is csak nagyságrendekben képesek méreteket vagy belső arányokat jelezni.

A kutatás legfőbb értéke az, ha a faluban helyben maradás, a „semmi mobilitás nem történik” jelenségek értelmezéséhez az interjúk alapján olyan egyéni, családi, települési helyzetek, és olyan egyéni döntések és indítékok vázolhatóak, amelyek képesek magyarázni a megkérdezett fiatalok immobilitását.

Konklúzió

Bár az általános feltételezések szerint a falusiaknak, különösen a magasan képzett falusi fiataloknak érdemes elhagyni a falujukat, és a társadalmi mobilitásukkal összekapcsolódva földrajzi értelemben is mobillá válni – ez az általánosítás nem vezet szükségszerűen földrajzi mobilitáshoz, és ugyancsak nem feltétlenül kudarc az immobilitás. A fentiekben számba vettünk számos olyan indítékot, motívumot, közöttük anyagi érdekeket is – amelyek megfontolása józan, ésszerű döntésként vezet a maradáshoz, az immobilitáshoz.

E motívumok, indítékok tudatos döntésként való indoklása, igazolása, magyarázata számos kutatástervezési és módszertani nehézséggel jár – ugyanis az, ami közvetlenül megfigyelhető, hogy a fiatalok ottmaradnak, ahol voltak, hogy látszólag nem történik semmi, nem döntenek semmiről. Pedig, olykor a maradásnak ésszerű jó oka van, az immobilitás is tudatos, szándékolt döntés kimenete.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Irodalom

- Berkovits Gy. (1978): Világváros határában. Szépirodalmi Kiadó – Magyarország felfedezése, Budapest
- Castells, M. (2005): A hálózati társadalom kialakulása I–III. Gondolat, Budapest
- Elster, J. (2001): A társadalom fogaskerekei – Magyarázó mechanizmusok a társadalomtudományokban. Osiris–Századvég, Budapest
- Elster, J. (2007): Explaining Social Behavior: More Nuts and Bolts for the Social Sciences. Cambridge University Press
- Fél E. – Hofer T. (1997): Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban. Balassi Kiadó, <http://mek.oszk.hu/04900/04950/04950.pdf> (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)
- Harcza I. – Kovách I. – Szelényi I. (1998): The Hungarian agricultural 'miracle' and the limits of socialist reforms. In: Szelényi I. (ed.): Privatizing the Land. Rural political economy in post-communist societies. London, New York: Routledge and Kegan Paul
- Iser, M. (2013): Recognition. Stanford Encyclopedia of Philosophy <https://plato.stanford.edu/entries/recognition/> (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)
- Kahneman, D. (2013): Gyors és lassú gondolkodás, HVG Könyvek, Budapest
- Kesselring, S. (2006): Pioneering mobilities: new patterns of movement and motility in a mobile world. Environment and Planning 2006/38, pp 269–279. http://www.unisa.edu.au/siteassets/episerver-6-files/global/eass/hri/pioneering-mobilities_kesselring-sven.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)
- Kolozsi Á. (2018): Mi Orbánék titka? (Interjú Kovách Imrével) Index, 2018. 03.26. https://index.hu/tudomany/2018/03/26/az_orban-rendszer_mukodese_kovach_imre_interju/
- Kovách I. (2012): A vidék az ezredfordulón – A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai. Argumentum – MTA TKSZI, <http://mek.niif.hu/12700/12727/12727.pdf> (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)
- Kovács, K (szerk.) (2016): Földből élők: Polarizáció a magyar vidéken. Argumentum Kiadó, <http://www.regscience.hu:8080/xmlui/handle/11155/1275> (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)
- KSH: Az ingázás kiemelt célpontjai, KSH 2016.április, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ingazas.pdf> (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)
- Polányi K. (1976): Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet. Gondolat – Társadalomtudományi Könyvtár
- Putnam, R. D. (2000): Bowling Alone. Schuster & Schuster, New York

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

- Sik E. – Szép K. (2003): A háztartási termelés értéke a mai Magyarországon. A háztartási szatellit számla 2000. évi kísérleti számításai. Műhelytanulmányok, KSH
- Sik E. (2017): Néhány gondolat a háztartásról mint a gazdaság egy szereplőjéről. In: KSH: Háztartási munka, önkéntes munka, láthatatlan munka, I. KSH Konferenciakötet, www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/lathatatlan_munka_1.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 09. 06.)

RECENZIO

Együttműködő befogadás, kizáró hatalom Az egyenlőtlenségek új modelljei a magyar társadalomban

A. GERGELY ANDRÁS¹

Valahol talán megvan kies szabványa, értékálló modellje vagy kiadói-szerkesztőségi alapmintája olyan írásoknak, melyek tanulmányként vagy kiadványok ismertetőjeként szerepelnek. Ezek persze nem sémák, mint amiképpen a szóbanforgó kötetek sem sematikusak soha. Olykor azonban kétségtelen alapélmény lesz: mintha ezt már ismerném, erről már olvastam volna, itt vagy ott már „lefutott” témakör; vagy a szerző-szerkesztő ugyanaz, s akkor mintegy kész a „tapasztalat” a megismerésről. Valamiképpen így érzem magam, mikor az utóbbi évtizedek társadalomtudományi főműveit tekinteném át, s vissza-visszaköszönnek címek, szerzői körök, tematikai univerzumok – holott épp így, épp en ezt még biztosan nem ismerhetem.

Ekképpen jártam a Kovách Imre szerkesztette *Társadalmi integráció* – *Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkesztése a magyar társadalomban* kötettel is.² Mintha már írtam volna egyszer róla, mintha már visszaköszönnének a táblázatok, fejezetek témakörei, a kulcsszavak, s a szerzői kör. De mégsem. Ha közelebbről nézem, korántsem „megvolt ismeret” ez, s épp e közletről nézés „áttekintő” sémává válása téveszt meg. Ugyanis számos kutatói és érdeklődési kör kíván integrációs mechanizmusokkal foglalkozni, s bizonyosan ezek között sem utolsó Kovách Imre kutatástörténete, mely három-öt évenként (évtizedek óta) szinte vissza-visszatér a társadalmi integrációs alapkérdések kutatása, s az eredmények összegzése felé. (Egyik utóbbi, munkatársaival szerkesztett kötet, a *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon* számos jelentős kutató hivatkozásai között szerepel a Metszetek és a socio.hu oldalain, s mintha magam is írtam volna róla.)³ A kötet ismételt említése vagy hivatkozása mégis megokolt itt annyiban, hogy

¹ Egyetemi tanár, ELTE TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék.

² Belvedere Meridionale, Szeged, 2017, 378 oldal.

³ Kovách I. – Dupcsik Cs. – P. Tóth T. – Takács J. (szerk.) (2012): *Társadalmi integráció a jelenkori*

RECENZIO

Kovács egész szakmai életútja valahol a rétegződés kérdései, az integráció mechanizmusai, a mechanizmusok és társadalmi tagoltsági alapkérdések körül helyezkedik el, de jellegadó szerepet nyert újabb írásaiban a (talán korábban mechanikus strukturális modell névvel illelhető, ma már egyre inkább) kulturális tőke, prekaritás, normák, értékrendek társadalmakat átható tónusa – mondhatnám valamely emberközeli életkép-megjelenítés. S éppen e szempontból izgalmas a kollektív (2012-es) kötet tartalmának összehasonlító tükrözése a 2017-es integrációs/dezintegrációs témaválasztással. A korábbi, és fölöttébb hangsúlyozni kell: rendkívül impozáns szerzőgárdával, mintegy tizenöt-húsz oldalas tanulmányokból kiállított kötet önálló fejezetekbe tagolja üzenetét az értékek és bizalom, a települések és régiók, a gazdaság és munka, a befogadás és kizárás, valamint az egyének-csoportok-közösségek tematikai univerzumra építve. Vele kontrasztban a 2017-es tanulmány-válogatás integrációs mechanizmusok, rétegződés és integráció, normák és értékek, valamint kapcsolatok fejezetcímekkel kínál szerkezeti áttekintést. De kínálkozik a párhuzam (már a korábbi kötet bevezetőjében, Kovács Imre és Dupcsik Csaba szövegében) is arról: az utóbbi „ötven év társadalomtudományi irodalmában (és ennek hatására a közbeszédben) a társadalomszerkezet és az egyenlőtlenségek rendszere volt a domináns fogalmi keret, amelyben a magyar társadalomról szóló elemzések megszülettek. Ez a paradigmává vált tudományos beszédmód – annak ellenére, hogy ma is képes érvényes (rész)eredményeket termelni – az ezredfordulón ’elfáradt’, és így kevésbé alkalmas a jelenkori, minden korábbinál összetettebb, gyorsabb társadalmi változások követésére.” (2012: 7) Az új elméleti „keretfeltételek” leíró megalkotására elszánt kutatói kör, mintegy a szakma egésze ebben az értelemben és minden más (módszertani, forrásfeltárási, kritikai, interpretációs, összehasonlítási, másodelemzési, empirikus, stb.) eltérések „feloldására” az átmeneti fázisban éppen az integráció kulcsfogalmába vetíthető multidiszciplináris vagy interdiszciplináris megközelítések vállalását tekinthette megoldásnak, vagyis azt, hogy a „posztmodern” társadalomkutatás újabb fogalmait, helyenként lokálisabb, máskor univerzálisabb spektrumát egy közbülső, még a vitás szerkezeti kérdések megoldása előtti problematika övezetébe terelhessék. Ekképpen a fogyasztás, az egyenlőtlenségek új rendszerei, a piaci szektorok viszonya, a szociális függésrendek új dimenziói is oly módon kerülhettek immár a kötet (és az azt megelőző hosszabb kutatási periódus, több intézményes partnerség kitermelte tudásanyag révén) megképződött tapasztalati anyagba, hogy azok újdonságként illeszthetők lehetnének talán.

Éppen e kontextusban látszik mérvadónak, ilyen perspektívából mutatkozik érvényesülni képesnek az áttekintő 2012-es kötet horizontjához képesti újjáformált kérdésfeltáró (s egy nagyobb szabású négyéves kutatási projekten alapuló) 2017-es könyv, mely önképe szerint „új szempontból tekint a társadalmi egyenlőtlenségekre.

RECENZIO

A kutatás eredményeként létrejött egy új egyenlőtlenség modell, amely sokkal több szempontot figyelembe vesz a korábbi, munkajellegre alapozott rétegződés modellekkel szemben, például a kapcsolatokat, a szubjektív kirekesztettséget, a civil részvételt, a munkaintenzitást, az intézményi bizalmat vagy a normaszegés elfogadását. Az új modell alkalmas az egyenlőtlenségek árnyaltabb kifejezésére, a dezintegráltság pontosabb mérésére, a középrétegek jellegzetességeinek a pontosabb leírására” (mint ezt a kötet ismertető szövege jelzi). Kovách Imre mint projektvezető és a kötet szerkesztője az „Integrációs és dezintegrációs folyamatok a mai magyar társadalomban” kutatási tematika irányítója is, tehát fajsúlyos akadémiai program meghatározó irányváltását készíthette elő, amikor nevet, jelentőséget adott a vizsgálat egészén belüli új utak keresésének, melyek főirányában a jelenkori magyar társadalom tagoldása és az egyenlőtlenségeket alakító folyamatok megismerési lehetősége kerülhetett közelebb szemléleti alapvetésként. Itt két momentum hangsúlyára érdemes a figyelmet fókuszálni.

Egyfelől arra, hogy bár Kovách eredendő kutatási aspektusa a hajdani rétegződés-modellek megalkotási idejéhez (1980-as évek) képest markánsan gyarapodott a vidék- és településszociológia sokféle tematikájával, idővel már maga is megállapítja, hogy a kulcs-problémák a kortárs empirikus vizsgálatok tükrében a modellek egzakt ismertetésén túl a társadalom politikai integrációjának elemzése felé tértek el, „ami eddig teljesen elhanyagolt terület volt”, s ezt gazdagítja immár „a jóléti és projektalapú redistribúció” részletes, „úttörőnek számító” leírása, továbbá „a társadalmi tőke, a területiség és integráció összefüggéseinek leírása, a rétegződés, a normák, a fogyasztás és integráció összefüggéseinek az elemzése, illetve a kapcsolatok integratív szerepének az elemzése”. A sokrétű és átfogó igényű ráközelítés ezúttal az értéknormák, kapcsolatok és lakóhelyiség dimenzióival is gazdagodik! Ez pedig fontos lépés, éppenséggel nem az integrációs problematikák ellenében, hanem irányában!

Másfelől – jóllehet volna még több „felől” és „felé” momentum is – érdemi hangsúlyt kap a kutatási-szerkesztési-megértetési szempontok között a rétegződés és változás, a társadalmi beilleszkedettség és viselkedésmodellek szerinti át- vagy újragazdálkodás szempontja is. A kérdésről a kötet kifelé tükrözött képe szerint „a politikai viselkedést és értékorientációt nem lehet megérteni az egyének réteghelyzetéből, strukturális pozíciójából kiindulva. Nem a társadalom szerkezete és állapota határozza meg a politikát, hanem sokkal inkább a politika integrálja a társadalmat” – szól a kardinális meglátás. Ez pedig részint megerősíti az előző bekezdés tónusában már megjelenő aspektust, részint meg pontosítja, tónust ad neki, aláhúzza jelentőségét. Alább érzékenyítő aspektussal körvonalazom ezt, de ehhez rövid személyes valloásra kell két mondatot szánjak.

Nem két mondat, hanem két konkrét esettanulmány és számos, alaposan és részletesen citált szakirodalmi forrásutalás is kevés volna annak „bevallásához”, hogy miképpen és mióta fogalmazok „magáncélra” kifejezetten a pártállami idők „enge-

RECENZIO

délyezett”, „megtúrt” rétegződéseméleti kutatásaival szembeni szakmai véleményét. Ezekből a nagyvolumenű, soktáblás, sokábrás, sokdecilises kutakodásokból nekem a nyolcvanas évek közepe óta durván és keményen hiányzik maga a létező Ember, a válaszdó egyén, a kapcsolathálói közt vergődő személyiség személyessége és hiteles kétkedése az egyedileg általa kiváltképpen befolyásolhatatlannak tűnő társadalomkép megalkotása és megalkotói (a „szociomókusok”) ellenében. Nem kellő szakmai fölvertezettségem okán, s mert amúgy egyénként és kutatóként egyaránt azt vélem érvényesnek, lehessenek sokfélék a vélemények, a kifejezettek, a rejtettek, a leíróak, a személyesek, az intézményesek és így a kutatóiak is, ennek roppant ritkán adtam hangot nyílt szakmai vita és virtuális „győzelem” tónusában. Kovách Imre több rendszerváltás utáni kötetéről nemcsak ismertetőket írtam, s nem csupán kollégájuk voltam több évig, de épp az általa kialakított fiatal kutató team egyre izgalmasabb és egyre mélyebb szakmai érdeklődésének kialakulásában látom Kovách indokolhatóbb eredményességét, mintsem további derivátumok és táblázatok tartományai-ban. Úgy vélem tehát (az itt bevallott perspektíva-torzulás mellett, sőt ennek ellenében is), hogy ami a *struktúra-specifikus* leíró modellalkotásban épp az utóbbi másfél-két évtizedben nóvumként jeleníthető meg, az valójában lehetett a fókuszváltás, a horizont-tágulás mögöttes oka is, ugyanis ami egykor a társadalmi „struktúra-orientált” szervezeti adatok látószögében mindenkor prioritást kellett kapjon, szükségképpen egészült ki a nemcsak szervezet-specifikus, hanem épp az érték-orientált, gyakorlat-orientált, (idővel persze a haszon-orientált, piac-orientált, gyakorlat-orientált, kommunikatív szférákat átható) másféle mikromodellek társadalmi tényeivel és normatív rendszereivel, s nem utolsósorban a Papp Zsolt közvetítette, Habermas kidolgozta „adaptációs stratégiák” másik kulcsfogalmával, a *kultúra-orientált* aspektussal. Úgy látom, ezért úgy fogalmazom tehát, hogy a Max Weber-i értékmentesség követelményével a nyolcvanas években még „objektíválható” tudást legitimáló hazai struktúrávizsgálatok (talán épp a rendszerváltás során kibontakozni kezdő) kapitalizmus és polgári demokratikus tervszabályozási átalakítás következtében mintha igényt formálna immár arra, hogy a virtuálisan megképződött új társadalmi struktúra és integrációs modell ellenoldalán végre elkezdje észrevenni a térbeli tagoltság szabta másságokat, a polgári világ formális-ideológiai-értékrendi egyenlőségteremtő szabályozottságának háttérében meghúzódó esélyegyenlőtlenségi versenyhelyzeteket, a gazdasági kihívásokból fakadó leszakadást és anómiát, munkamigrációt és újraelosztási érdekversenyt, a politikai integráció mögötteseként a politikai érdekcsoportok értékcsoporthozzás válását, a rétegződésben a szegmentációt és a végletes-tömeges-korosztályi-területi leszakadások gyarapodó tömegét, a normák és értékek integrációs problematikái között a közhasznúság és esélykülönbségek elleni autonóm kezdeményezések létét és hálózatait, a kapcsolatutakutakban a társadalmi szerepek, mentális örökségek, térségi függésrendek gazdag adatanyagát is, melyek a „társadalmi integráció” részeként képesek megfogalmazni a rászorultság, a

RECENZÍÓ

közhasznúság, a leszakadás, a szolidaritás, avagy másképp megnevezve a korábbi struktúrát felülíró stratégiák meglétét, ezek sokasodását és adaptációs modellekké erősödését, vagyis a tágabb értelemben vett kultúra-orientált modellek egyre figyelemfelhívóbb rendszerének megnyilvánulásait (vagy ezek reprezentálódását és mérhetővé válását, beleértve a módszertani novumok kiteljesedési esélyeit is).

Az itt futtamban elősorolt új aspektusok tehát alapjaikban is tükrözik a Kovách-életműhöz és tematikákhöz viszonyulásom változását, az oeuvre bizonyos tónusainak változását (innovációját) is, továbbá a két kötet közötti nemcsak időbeli, de kutatási horizontok kereszteződését vagy (párhuzamossá válását tekintve) közeledését is jelzik, s erre akár ráfűzhető is lenne a tartalomjegyzékből kivilágló „funkcióváltó” vagy funkció-orientált kereső modell megannyi árulkodó eleme is. A 2017-es kötet Kovách Imre által írt fogalmi és megközelítési bevezetője, valamint a Kovách Imre – Hajdu Gábor – Gerő Márton – Kristóf Luca – Szabó Andrea értelmezésében megmutatott integrációs modell (7–48. old.) mintegy ráhangol az újraelosztás (Czibere Ibolya – Gerő Márton – Kovách Imre), a politikai integráció és az érdekcsoportok (Gerő Márton – Szabó Andrea), a társadalmi tőke integráló hatásainak kérdései (Hajdu Gábor – Megyesi Boldizsár), továbbá mindezek területiséggel összefüggő dimenziói (Csurgó Bernadett – Csizmady Adrienne – Kovách Imre) közötti „mechanizmusok” megnevezhetőségére (51–213. old.). Ezekre következően a státuszcsoportok és az egyenlőtlenségek elméleti küzdelmében korábban kiegészítést nem leelő aspektusokat mint „paradigmaváltás igényét” megfogalmazó előmunkálatok kiteljesedő példatárát hivatkozva Kovách a fogalmi bevezetőben, s az „integráció és integrációs mechanizmus fogalmának értelmezéseit” bemutató rendszerező táblázatában (7–11. old.), de az alapozó kvalitatív modellkísérletek esélyeire is utal, hogy erre megerősítésként a fogyasztással, normákkal, értékekkel és segítői hajlandósággal pontosítható fejezetben (217–229. old.) vissza is térhessen, amire ezután Kovách Imre – Kristóf Luca – Szabó Andrea és Huszár Ákos – Sik Endre résztemái következnek megerősítésként a rétegződés-mérés további perspektíváival, hogy azután a fogyasztással, normákkal, értékekkel és segítői hajlandósággal pontosítható fejezetben Kristóf Luca – Szabó Andrea, valamint Koltai Júlia – Kristóf Luca – Simonovits Bori a Bourdieu-féle tőketípusok és a Kolosi-féle státuszcsoportok ellenpontjaként az életstílus, életmodell, magaskultúra-fogyasztás, munkaerőpiaci integráltság empirikus anyagával igazolhassa egy újszerű kérdésselvetés-komplexum kérdőíves megismerési lehetőségeit (267–304. old.). A záró blokk a kapcsolatoké, a hálózati tipológiáé, naplók és kötődések „egocentrikus” viszonyrendszerének kutatásáé, meg a lakóhelyé, ahol a társas kapcsolatok ugyancsak kitettek a régiók dezintegrációs, gyenge kötésekké a társ-hiányt leíró dunántúli, közép- és keletmagyarországi szegénységi környezeté, s ebben Albert Fruzsina – Dávid Beáta – Gerő Márton – Hajdu Gábor, továbbá Dávid Beáta – Lukács Ágnes – Huszti Éva – Barna Ildikó, illetve Koltai Júlia – Nemes Dóra szerzőcsoportok részletező tanulmányaié (307–75. old.), akik

RECENZÍÓ

révén mintegy térképzetként is láthatóvá válik, miként rejlik az integráció/dezintegráció függő mutatója is a községi, szegénységi, térségi beilleszkedtség eltérő modelljeiben, függő relációkban, innovációs kapcsolati potenciálokban vagy ezek hiányában, valamiféle bekebelezésben és kiszorításban egyaránt.

Épp a fenti érdeklődési „trendváltozás” okán a legkevésbé sem lenne érdemes, a továbbiak és részletek alapján még ennél is kevésbé volna illedelmes valamiféle „olvasati szentenciába” fordítani a tanulságos áttekintések módszer és interpretációk alapján is eltérő tételeit. Ám talán bizonyosságot lelhetünk ama kihívásban, amit Kovách Imre és munkatársai (mondjuk egy klasszikusabb paradigma alapján) a habermasi „rendszer” és „életvilág” ontológiai különbségei közötti összhang kutatásával, a strukturális kérdések funkcionális lenyomatainak állapotrajzával mégiscsak megneveztek. Ami ezekből is harsányan kikiált, az a demokratikus átmenet révén megerősödött modell-értékek málladozásának tapasztalata egyfelől, a cselekvésméleti ésszerűség és az instrumentális/kommunikatív racionalitás klasszikus perspektívái révén másik oldalról, melyek már talán széleskörűen ismerősek is mint deskriptív metódus részei. Látható, hogy az integrációs esélyek (elvileg magasabb, „makro-szintű”) modellizálhatósága csak részben múlik a politikai, pártszerű, társadalmi rétegszerkezetre emlékeztető mikro-univerzumokon, mert mindezeket is egyre láthatóbban működtetni képesek és hajlamosak a nem-formális érintkezési utak, magánéleti pályák, nyilvánossági relációk meghatározó komponensei. Ennyiben a társadalmi integráció magában rejt valamely szocializációs és kulturális értékrendet is, sőt, mintegy „klasszikusan” is valamely erkölcsi-politikai célok (demokratikus feltételek melletti) képzetét, kialakulásának igényét vagy esélyét is lehetségesse teszi. Ugyanakkor, mert a társadalom bázisait, materiális újratermelését elvégző makro-rendszer szervesen is kapcsolódhat/kapcsolódik az életvilág belső racionalitásával, ez mintegy előjön, megjelenik akár a térségi, akár a civil szerveződési, autonóm, nem-intézményes rendszer-követelmények jogi és morálisan-mentálisan lehetséges szféráiban is, ahol a rétegződési komponensekhez tapadó technikai-technológiai modernizációk bár látványos területi különbségekkel, valahol messze távol mégis megokolt elvárásként, innovatív esélyként, a közösségi életvilágok szintjein már az emberi csoportok horizontján is lehetséges perspektívákként megjelenhetnek. Ennek hol része, hol szerves tartozéka, hol következménye vagy késői járuléka a közösségi anómiák jelenléte, az életvilág gyarmatosítása, a kiszolgáltatottság minőségének árnyaltabb, de intenzívebb működtetése, amire az integráló rendszer tartós működésének feltételezésével már számítani is lehet. Vagyis: a változás a struktúrában még nem változtat a kultúrában, s a társas vagy társadalmi kiszolgáltatottság sem okvetlenül módosít az integrációs modelleken, hanem rejtett lehetőségként ott marad magában a rendszerben a közösségi szintű szabadságfeltételek lehetséges igénye, továbbá a rendszer intézményei (nemzetgazdaság, párt-államhatalom, toltalizált közigazgatás, civil jogérzékenység, mozgalom-szintű társas elégedetlenség)

RECENZÍÓ

szféráiban valahol ott marad a hiábavaló stratégiai és bürokratikus sikerképesség morális deficitje, az igazságosság mindenkori érzületének rejtekező minimuma, valamint a kialakult érdekkonfliktusok tompítására alkalmas ellenoldali mechanizmusok számos célrendszere, értékképzete. Ezek ugyan a struktúraformáló folyamatok terén talán kevésbé számszerűsíthetők, ám a szolidaritás, az egyeztethető érdekek vagy megjeleníthető értékek terén mégis társas interakciókban kereshetnek önmegjelenítési utat. S ez út, ilyen utak, az integráció további esélyeinek efféle mechanizmusai azok, amelyeknek változó alaptónusa, a széttagolódás és dezintegrálódás kíméletlenné válása volt a 2012-es kötetnek is alaphangja, így hát annyira nagy tévedésben mégsem voltam a két mű közelségét illetően – de kétségtelen, hogy az öt esztendővel későbbi tanulmány-válogatás az integrációs folyamatok kevesebb, ám mélyebb zavaraira, viszont a kulturális folyamatok zavaró leépülésére, kínos válságtüneti jellé válására hangoltságot mutat immár.

S lehet persze, hogy a morális, transzcendentális vagy kevésbé struktúraalkotó kölcsönhatások nem mérhetőek ugyanúgy, mint a réteggépző vagy integráltsági mutatókkal ékesíthető társadalmi tények – ám ezek jelenlétét talán már az efféle újabb integrációs kutatások is méltóképpen tükrözhetik (lehesse talán itt utalni a kötetben az érdekek integrációs mutatóira Gerő Márton aspektusai között, a szegmentáció és prekariátus jellegadó jegyeire Sik Endre megfigyeléseiben, az újraelosztás tudástőke vagy értékmodellek vonzasköre szempontjából fontos momentumaiban Czibere Ibolya adatai szerint, a fogyasztás értékrendi normáinak esetében Kristóf Luca és Simonovics Bori témakörében, vagy a „kapcsolati naplózás” jelzéstára szempontjából fontos komponensek esetében Dávid Beáta, Barna Ildikó és munkatársaik munkáiban).

Mindezek nyomán, zárásképpen utalni érdemes az emberi viszonyok jellemző racionalitásai, az életvilág komponensei közötti érték-orientációk eltérései, és a rendszerszintű strukturális függésrendek egyenlőtlenségi modelleket kínáló magyarázatai közötti értelmezési különbségek, a mediatizált függésrendek és újraelosztásra kerülő tőketulajdonok (pénz, tudás, térbeli tagoltság, mobilitások, hozott készségek, befogadási érzékenységek, stb.) változásai közepette megmutatkozó tünetekre: a hatalom kizáró, elkülönítő médiumától elszenvedett kiszolgáltatottság (kizárás) bürokratikus mechanizmusait is egyre inkább érdemes figyelembe venni a társadalmi eligazodás, célok, értékrendek akut változásai sorában, az integrációs jel-együttes, tünetek és következményeik terén. Ehhez, s a szakmai kutatási horizonton az új modellek lehetőségeihez, leképezési irányjaihoz járul hozzá Kovách Imre és munkatársainak újabb kötete.

RECENZÍÓ

Irodalom

Kovách I. (szerk.) (2017): Társadalmi integráció – Az egyenlőtlenségek, az együttműködés, az újraelosztás és a hatalom szerkezete a magyar társadalomban. Budapest – Szeged, MTA TTK Szociológiai Intézet – Belvedere Meridionale.

Kovách I. – Dupcsik Cs. – P. Tóth T. – Takács J. (szerk.) (2012): Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Budapest, Argumentum Kiadó – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet.

OLVASS FELESLEGESET!

– SIK ENDRE ÁLLANDÓ ROVATA –

Amióta a szakmában vagyok, harcolok a túlzásba vitt specializáció, a semmiről való mindentudás irányába mutató szakszerűség eluralkodása ellen. Természetesen a kudarc elkerülhetetlen, de kedvenc fegyverem ennek ellenére hasznossá válhat mások kezében is. Arról van szó, hogy világéletemben vigyáztam arra, hogy ha nyaralni mentem vagy feleslegesnek tűnő konferencián üldögéltem, akkor olyan tanulmányokat olvassak, amelyeknek semmi köze nem volt ahhoz, amivel akkor éppen foglalkoztam. Gondosan mindig valamilyen feleslegeset olvastam. Ezek között sok volt olyan, amibe beleszerettem, s félretettem, hogy valaha talán valakinek a kezébe adhatom, hogy foglalkozzon vele behatóbban, mert a mű valamilyen szempontból zseniális.

A mű¹, amelyet a Debreceni Egyetem Szociológia és társadalompolitika doktori program PhD hallgatója bemutat, egy 2018-ban Baganha-díjra² jelölt disszertáció, amely ugyan végül nem nyerte el a díjat, de részben mert olyan kérdést fogalmazott meg, ami nagyon fontos, részben mert ötletesen alkalmazta a pszichológia módszereit, ezért érdemesnek látszott arra, hogy az érdeklődő Olvasó megismerkedjen vele.

¹ Cena, E. (2017): Return migration during the economic crisis: Experiences of Albanian return migrants and their children in the quest to belong (Doctoral dissertation, Edge Hill University).

² <https://www.imiscoe.org/training-and-awards/maria-ioannis-baganha-dissertation-award>

OLVASS FELESLEGESET!

Visszatérő migráció Albániába – ahogy a fiatalok és a gyerekek megélik¹

LONCSÁK NOÉMI²

Az emberek térbeli mozgásának hátterében számos tényező állhat, Illés (2001) szerint a vándorlások általában a külső körülmények által befolyásolt szabad egyéni és néha csoportos akarat eredményei, melyekre a makroszintű folyamatok mellett az egyéni életút egyes fázisváltozásai is hatnak. A szakirodalom alapján Lados (2018) összegyűjtötte, hogy a migrációs döntések min alapulhatnak, ez alapján beszélhetünk egyéni tényezőkről (pl. tanulmányi célú mozgás), természeti tényezőkről (pl. árvizek), gazdasági okokról vagy politikai tényezőkről (pl. háborúk). A dolgozatban a migrációs döntések meghozatalának hátterében kiemelt szerepe van az egyéni szempontoknak, a családnak, a gyerekek jövőjének, valamint a gazdasági-társadalmi tényezőknek, mivel vándorlásukat a gazdasági válság idézte elő. Ugyanakkor a gyerekek valójában nem döntenek maradásukról vagy migrációjukról, még ha a háttérben szem előtt is tartja érdekeiket a család.

A közelmúltbeli gazdasági válságot követően számos országban társadalmi és politikai zűrzavar volt tapasztalható, aminek következtében sokan, többek között albán migránsok is úgy vélték, hogy a bizonytalanság idején a legjobb megoldás a hazájukba való visszatérés. A visszatérő migrációra vonatkozó szakirodalom áttekintése mellett ez a kutatás a migránsok egy olyan csoportját vizsgálja, akiket korábban nem vizsgáltak széles körben. A kutatás feltárja a hazatérő bevándorlók és gyermekeik Albániában szerzett tapasztalatait, összpontosítva azokra a településekre, amelyekre hazatértek, a hozzátartozás érzésének újbóli megépítésének módjaira és arra, hogy ezek a változások hogyan befolyásolják identitásukat. A kutatás unikális jellege abban rejlik, hogy egyszerre vizsgálja a visszatérő migrációban érintett szülőket és gyerekeiket.

Az albán migráció, amely már a rendszerváltás idején is hatalmas mértékű volt, és nagymértékben hatott magára a rendszerváltásra is³, felkeltette a nemzetközi társadalomtudományok gondolkodóinak érdeklődését. Számos PhD dolgozat is szüle-

¹ Cena, E. (2017): Return migration during the economic crisis: Experiences of Albanian return migrants and their children in the quest to belong (Doctoral dissertation, Edge Hill University).

² Doktorandusz, Debreceni Egyetem Szociológia Társadalompolitika Doktori Program.

³ Lásd erről: King, R. – Vullnetari, J. (2003): Migration and development in Albania. http://www.sussex.ac.uk/Units/SCMR/drc/publications/working_papers/WP-C5.pdf

OLVASS FELESLEGESET!

tett a témában, sőt a Baganha-díjat két évben is (2010, 2012) az albán migrációval foglalkozó doktori disszertáció nyerte el, melyek közül az egyik fókuszában – jelen dolgozathoz hasonlóan – a gyerekek álltak.⁴

A módszerről

A kutatás módszertani erőssége a kvalitatív technikák sokszínű alkalmazásában rejlik, a szerző használt a megszokott interjúkon, fókuszcsoportokon felül családi eseteleírásokat, résztvevő megfigyelést, rajzelemzést és az interjúk felvételekor segítségül hívott fénykép elemzést is. Külön figyelmet fordított az alanyok életkorára, ehhez igazította a kutatási dizájnát. A felnőtteknél és a tinédzsereknél (13–18 évesek) használt interjúkat, fókuszcsoportos kérdéseket és az általuk elmondottak alapján készültek el a családi eseteleírások, valamint a beszélgetése előtt kért tőlük fényképeket mindkét országból és ezek bemutatására is felkérte az alanyokat. Míg a fiatalabb gyerekeket elsősorban rajzolással vizsgálta, ami kiegészítette a családok leírását, közös élményeiket, tapasztalataikat.

Két hullámban történt az adatfelvétel, ezzel alapjaiban egy longitudinális vizsgálatra törekedett a szerző. Az első adatgyűjtés 2015 májusában és júliusában történt, míg a nyomon követési adatgyűjtés (második hullám) egy év elteltével 2016. május-júniusban. Két település került kiválasztásra a kutatás helyszínéül, Tirana és Fier. Kiválasztásukat a visszatérő migránsok magas aránya indokolta, valamint mindkét település képvisel egy-egy típust, mint a főváros és mint egy vidéki város Albániában. A kutatás fő célja, hogy megértse a gazdasági válság miatt visszatérő bevándorlók tapasztalatait, így a kiválasztott alanyok többsége elsősorban Görögországból vagy Olaszországból tért haza.

Mivel az alanyok több mint fele iskoláskorú gyerek, ezért a terepmunka fő helyszíneit az iskolák jelentették, valamint a kutató megfigyelései alapján a toborzás és a lekérdezés másik helyszínei az ortodox egyház intézményei voltak, mivel a visszatérő migránsok és gyerekeik nagy százalékban látogattak egyházi programokat.

A mintába került gyerekek esetében fontos figyelembe venni, hogy szinte mindegyikjük a másik országban látta meg a napvilágot, tehát számukra szüleik visszatérő migrációja nem egyértelműen jelöl valódi visszatérést, hiszen ők sosem éltek Albániában, „visszatérési” tapasztalataik ezáltal atipikusnak mondható.

⁴ Vathi, Z. (2011): The children of Albanian migrants in Europe: ethnic identity, transnational ties and pathways of integration. Doctoral thesis, University of Sussex. <http://sro.sussex.ac.uk/id/eprint/7421/>

OLVASS FELESLEGESET!

A visszatérő migráció jelensége

Ezen fejezetcím alatt az elméleti megközelítéseket és a korábbi kutatások eredményeit foglalja össze a szerző. A visszatérő migrációra Markowitz és Stefansson (2004) alapján egy kihívást jelentő folyamatként tekint, mint egy újbóli beilleszkedésre az adott társadalomba. A visszatérő migráció a vándorlás egy különleges válfaja abban a tekintetben, hogy a módosult körülmények között az elvándorolt személy számára van menekülési útvonal, amely esetükben a származási országot jelenti. Ahogyan arra az idézett elméletek is utaltak, a szerző érdekelt a visszatérés ösztönzőinek feltárásában, a visszatérés kontextusában és körülményeiben, valamint abban, hogy ez egyfajta a válság hatására létrejött kényszerhelyzet, amely másféle értelmezést követel. A vándorlást előmozdító taszító (push) és vonzó (pull) tényezők közül ebben a megváltozott gazdasági társadalmi környezetben feltehetően jóval több a taszító elem a korábban vonzóknak tartott országban. A származási ország, esetünkben Albánia vonzó ereje valószínűleg nem változott olyan mértékben, hogy a korábban elvándorolt családok potenciált lássanak benne, sokkal inkább Görögország és Olaszország megváltozott, taszító tényezői képezhetik a visszatérő migráció okát.

Korábbi kutatások (Dustmann 2003, Konzett-Smoliner 2016) megállapították, hogy a visszatérő migráció elsődleges oka valamilyen családi megfontolás. A közelmúltig a migrációs tanulmányok a gyermekekkel kapcsolatban azon az állásponton voltak, hogy a migrációban a gyerekek „poggyászként” vagy a felnőttek szorongásának és terheinek forrásaként vannak jelen (Dobson 2009). A gyerekekhez való közeletése a dolgozatnak elsősorban az, hogy milyen mértékben vesznek részt a családi migrációs döntéshozatali folyamatban maguk a gyerekek, mennyire befolyásolják a család maradását vagy visszatérését a gyermekek lehetőségei és igényei.

Albánia azért is érdekes választás a szerző részéről, mivel ebben az országban kialakult egyfajta trend a visszatérésre, 2008-tól kezdődően folyamatosan nőtt azoknak a száma, akik megpróbáltak másik országban élni, azonban valamilyen okból kifolyólag hazatértek. A visszatérés megkönnyítése érdekében az albán kormány külön szakpolitikai intézkedéseket indított „Visszatérő bevándorlók újbóli beilleszkedésének nemzeti stratégiája 2010–15” néven. Mindezt egyfajta fenntartható visszatérés reményében, hogy támogassa az önkéntesen és akaratlanul mozgó emberek visszafogadási és reintegrációs folyamatát.

A dolgozat eredményei

Ahogyan a szerző korosztályok szerint differenciált a módszer kiválasztásánál, úgy tette azt az eredmények bemutatása során is. Három csoportot különböztetett meg, melyeket felnőtt, tinédzser és gyerek kategóriaként definiált, ezzel szeretne volna az eltérő migrációs tapasztalatokat, identitásválságokat életkor szerint feltárni és megkülönböztetni.

OLVASS FELESLEGESET!

A felnőttekről szóló fejezet a visszatérési migrációval kapcsolatos tapasztalataikat, foglalkoztatási lehetőségeiket vizsgálta, külön kitért a hazájukkal való azonosulás szintjére, a társadalmi kapcsolataikra és a jövőbeni utakra, terveikre. Ezek alapján az látszik, hogy az Albániában tapasztalható lehetőségek hiánya miatt az energiákat a jövőbeni migrációs mobilitások keresésének módjaira irányítják, ezzel mintegy kialakítva egy körkörös migrációt, melyben úgy tűnik a hazatérés egy menekülési útvonalat jelent az aktuálisan rossz helyzetből. A gazdasági válság hatására bekövetkezett visszatérő migráció egy egészen ambivalens helyzet, melyben a hazatérés egyfajta „hazatérő szörnyűség”-ként értelmezhető. A visszatérési tapasztalatok nemek szerint különböznek, a korábban dolgozó nőknek Albániába való hazatérésükkel együtt hagyományosabb szerepeket és értékeket kellett elfogadniuk. A nők sebezhetőbbek a migrációs folyamatban, mert munkaképes korban munkanélküliséget és gyakran pszichológiai problémákat tapasztaltak, míg a férfiak rugalmasabban közelítették meg a visszatérést, könnyebben tudtak barátokhoz fordulni támogatásért, és úgy tűnik, hogy szélesebb foglalkoztatási lehetőségük van. A nyomon követési hullám alapján az egy éven belül mért változások nem jelentősek, mivel a gazdasági lehetőségek nagyobb mértékben nem változnak ez idő alatt, összehasonlító kutatásra lenne szükség ahhoz, hogy jobban meg lehessen állapítani a különbségeket több év elteltével, erre már a szerző is utal.

A tinédzserek számára a szülők származási országába való visszatérés alapvetően egy nehéz időszak. A visszatérő tizenévesek kihívásokkal szembesülnek az iskolai teljesítményben, a társadalmi kapcsolataikban és a családjukon belül is. Akcentusuk, viselkedésük és megjelenésük miatt stigmatizációval találkoznak kortárscsoportjaikban, ami társadalmi kirekesztéssé nőheti ki magát, különösen a visszatérés kezdeti szakaszaiban. Fontos a tinédzserek kapcsán a földrajzi elhelyezkedés, ami azt mutatja, hogy a tizenévesek Fiernél több nehézséggel találkoznak, mint a tizenévesek Tiranában, ami a szerző megállapítása alapján azt jelzi, hogy a normatív szociális elvárások szigorúbbak Fier-ben. A szülők a visszatérés után kevésbé támogató szerepet töltenek be a tinédzserek életében. Pontosabban, a szülők egyre nagyobb mértékben kontrollálják a tinédzser gyermekeiket, amikor Albániába visszatérnek, szigorúbb szabályokat gyakorolnak és akadályozzák gyerekeiket abban, hogy élvezhessék korábbi szabadságukat. A család szerepe, a szülő-gyermek viszony, döntő fontosságú az adaptációs folyamatban, a tinédzserek számára ugyanakkor fontos szerepet töltenek be a különböző szervezetek által végzett beilleszkedést segítő programok. A kutatás a tinédzserek kapcsán arra világít rá, hogy számukra a hozzátartozás érzését leginkább olyan helyek és gyakorlatok megszervezésével lehet kialakítani, amelyek az előző országhoz kapcsolják őket, ezzel pedig mintegy hidat képeznek számukra az Albániával való kapcsolataikban is.

A gyerekek élményeinek, tapasztalatainak feldolgozását az általuk készített rajzok segítették, rávilágítottak arra, hogy a mindennapi helyek és a társadalmi kap-

OLVASS FELESLEGESET!

csolatok fontosak számukra, és hogy ezek a szerzett élmények befolyásolják az „új” élethez való alkalmazkodásuk sikerét. A visszatérő bevándorlók gyermekeikkel való kapcsolata a múlt és a jelen helyek közötti tárgyalásokat vonja maga után, ezek közös átbeszélése, különbségek feltárása befolyásolja a gyerekek identitásépítésének folyamatát. A tinédzserekkel ellentétben a szülőknek kiegyensúlyozottabb szerepük van a fiatalabb gyermekek visszatérésében, támogatják és elősegítik a reszocializációs folyamatokat, amelyek pozitívan befolyásolják a gyermekeket.

Összefoglalóan...

az eredmények összességében arra utaltak, hogy a gazdasági válság idején a visszatérő migráció mélyen befolyásolta a családi struktúrát és a családi élet általános minőségét. Különösen a jelenlegi kutatásban részt vevő alacsonyabb jövedelmű családok esetében a „kényszerű visszatérés”, a munkakörülmények és a gazdasági nehézségek gyakran a családi konfliktusokhoz vezettek. Lehetne azt mondani, hogy nincs új a nap alatt, azonban a dolgozatban kidolgozott elméleti háttér és a frappáns módszertani megközelítés megér egy olvasást, még ha helyenként nem is lettek kielégítően feldolgozva az összegyűjtött információk.

Irodalom

- Dobson, M. E. (2009): Unpacking children in migration research. *Children's Geographies*, 7(3), 355–360.
- Dustmann, C. (2003): Children and return migration. *Journal of Population Economics*, 16(4), 815–830.
- Illés S. (2001): A belföldi vándormozgalom alakulása és népesedési összefüggései. In: Cseh-Szombathy L. – Tóth P. P. (szerk.): *Népesedés és népessépolitika*. Budapest, Századvég. 363–394.
- Konzett-Smoliner, S. (2016): Return migration as a ‘family project’: exploring the relationship between family life and the readjustment experiences of highly skilled Austrians. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(7), 1094–1114.
- Lados G. (2018): *A Magyarországra történő visszavándorlás társadalomföldrajzi vizsgálata*. Doktori (PhD-) értekezés, Szeged.
- Markowitz, F. – Stefansson, A. H. (2004): *Homecomings: Unsettling Paths of Return*. Oxford, Lexington Books.

Abstracts

Rural youths and their lack of mobility

IBOLYA CZIBERE – IMRE KOVÁCH

International research on the lack of mobility and its causes among people in rural areas primarily focuses on motivations for emigration and consequences of immigration. In the first half of our study we summarize the findings of the research described above. We explain the relationship between poverty and lack of mobility, review the link between agriculture and local mobility, predominantly through the functions of rural businesses. We explore the return migration of youths, especially those who move back to their village after a long period of education and/or job search. We revisit structural theories that connect migration to different types of capital and shed light on the impact of changing perceptions on rural life. We use longitudinal quantitative studies and their statistics to analyze the characteristics of the lack of mobility among Hungarian rural youths and emigration patterns between 2010-2017. The second half of our manuscript delineates the results of studies done by the Mobility Research Center of the Hungarian Academy of Sciences. The pertinent articles and case studies examine the role of social bonds in the lack of mobility, types of employment among rural youths, and how those influence their attachment to their village. Mobility case studies among the youths are also analyzed, along with the social representation of their identity, categories of success, the effects of poverty, their family bonds, perspectives for the future, as well as the consequences of the social and regional characteristics of their villages.

KEYWORDS: migration, lack of mobility, rural youths, regional inequalities

Advantages of the home ground

The role of the social contacts in the immobile status of the rural youth

ÉVA HUSZTI

The paper deals with the effects of the structure and the working of the egocentric network to the immobile status of rural youth. The research was made in 2018 among 19-25-year-old youth living in villages with not more than 2500 inhabitants. More, than a hundred (104) structured interview was made: 53 youth and 51 parents. Firstly, the study shows the network size and composition of the examined population, then the influence of the revealed functions of the egocentric network of the youth to their immobility. Based on the data the egocentric network of the youth mainly consist of strong ties: close kin and other relatives. From the weak ties the most frequent contacts belong to the education institutions as primary or grammar school, university. The local schools have a great role in the forming of the friendships. The local working place contacts, neighbours and acquaintanceships are not general actors of the egocentric networks of the youth.

KEYWORDS: egocentric social network, immobile status, rural youth, strong ties, weak ties.

Where do young villagers work? Types of social bonds and occupational characters of young generations living in small villages

JUDIT CSOBA

One of the defining elements of local identity is the opportunity to work and the chance of earning money. These factors are especially important in small villages within low-populated rural areas, where due to changes in the production structure and land ownership job opportunities become less and less. In the absence of livelihood opportunities and adequate income for young people living in the countryside, the migration process is intensifying, the villages are aging and become more and more depopulated. A smaller part of young villagers however remain in the settlement, with new marginalized settlers from urban areas, who appear alongside them.

Our case study, based on 104 interviews in 12 settlements, seeks to find whether young people – aged 19-25 – look at village life as a constraint or an opportunity. The central question is whether they think that this marginal status, with an assumingly cheap village life, is the only choice for them, or they are convinced that they are staying in small villages due to their conscious choice in favour of a rural lifestyle.

Focusing on employment strategies, the aim of this paper is to look at the dimensions of local attachment of the target group, and to show the various labour market characteristics of the target group that develops within the given framework.

KEYWORDS: local attachment, village youth, labour market status, employees characters

Here you can or should stay? Narratives of mobility

TERÉZIA NAGY

In this case study that focuses on mobilities' narratives, we exam the experiences that works against mobility. Thus we are curious how to effect individual experiences (studies, employees), possibly in a larger city or abroad, small mobilities (vacation, office work in a city), how to effect on the duality of city and village as well as on commitment to their village. Involving the experiences of parents complement it and role a significant effect on the youth's mobility and settlement. The case study is based on some pair of interviews: immobilized youth and parents talk about the causes of settlement, desires, commitment, experiences, and about young adults have chance to stay or to migrate. Understanding immobility is about exam the recent and past family experiences present in the family at the parent's side, the migration culture of the local community and relatives, the separation of experiences, transmissible fears and hopes. These have to be completed by the young adults' interview where we found the „immobility potential” towards successful, failures, fears, individual and family experiences.

KEYWORDS: immobility, decisions, involuntary immobility, spatial continuity, exclusions, absence of migration, disadvantage

Social representation of rural youth identity

ISTVÁN MURÁNYI

In this paper, we investigate the local and self-identity characteristics of socio-cultural groups based on social representation theory and one of its methods (association method). Carried out on a sample of rural youth, the analysis focused on the relationship between the four groups, distinguished by their social representations of identity, with different intensities of meaning and the sociological background variables. In addition to the expected results, the hypothetical explanation for the contradiction in the emotional attachment and mobility variables can be further empirically confirmed.

KEYWORDS: social representation, local identity, youth

Territorial immobility as an opportunity in the life of young people in the village

NOÉMI LONCSÁK

The purpose of the study is to explore and describe the characteristics, mobility dimensions of immobilized youth living in small settlements of less than 2500 people and seeing opportunities and perspectives in their own villages. We examine separately the views of parents of young people on their children's mobility, seeking parallels and explanations with their views. The results may serve as a basis for further research and may prepare analyzes focusing on the target group. The research was carried out in the framework of the MTA Excellence Cooperation Program, the Mobility Research Center, and 104 interviews form the basis of the research.

KEYWORDS: immobility, rural area, rural youth, territorial anchorage, reasons for staying

Causes for the Lack of Mobility Among Low-Status, Impoverished Rural Youths

IBOLYA CZIBERE

This study explores the lack of mobility and the lack of motivation for mobility among poverty-stricken youths with low levels of education who live in small villages. I strive to find out why underprivileged young individuals stay in their local village instead of moving to areas with more abundant opportunities and employment. My manuscript also examines their family life and their relationship with their parents, and how those factors could impact their attachment to their village. The main question to analyze is whether young people stay in impoverished rural villages voluntarily or as a result of a lack of choice and a rational decision, or whether they are drifting. My analysis of the data indicates that the lack of mobility among destitute rural youths is not driven by free decisions. My results suggest that these young people belong to a drifting social group, not in charge of their own fate, unaware of the world beyond their immediate surroundings, uninformed, dependent, vulnerable, living in an environment based on mere reciprocity, and thus, in a sense, they are a marginalized social group.

KEYWORDS: poverty, rural youths, lack of mobility, unemployment, lack of social bonds

The impact of the family on the immobility of young people

ÉVA MOLNÁR

The study examines the effects of the spatial mobility of the family. The family's influence in many areas of people's lives, so the socio-spatial movements. The people in the family will inherit the bulk of their resources, provides for standards, values, skills, behavior patterns of transmission, all have an impact on the social and geographical movement-related efforts and opportunities. A study of rural young people in interviews to examine the family and the relationship between mobility, immobility. The interviewees aged between 19 and 25 have in common is that they have already completed their studies, and their parents live in the same village. An analysis of how these young people are present in the családtörténetében mobility, we are characterized by their family members, relatives, and family resources spatial movement, kötődéseik, what impact does the site less costly.

KEYWORDS: youth in village, family history, mobility, immobility, family obligations, family formation

The vision of young people living in villages

ILDIKÓ BIHARI

According to the results of the youth research, young people are often pointless and find it difficult to plan for the future. Based on the results of a qualitative study conducted in 2018, this study presents the future plans of a special target group of young people aged 19-25 living in villages who have completed their education. We looked at how young people think about their career paths at school and in the labor market and also their future residence. Based on their ideas on their future, we classified young people into three types (conscious future builder, drifting, accumulator of failures) and, in the analysis, we present each vision indicator based on the types examined. We will also look at how the educational gap between young people and the current situation in life influence future plans.

KEYWORDS: school career path, labor market, locality, young people, school dropout

Municipal Characteristics Increasing and Decreasing Immobility

JUDIT KERÜLŐ

The study looks for answers to the question: what are the reasons behind staying in small municipalities, especially in highly disadvantaged villages, when moving into cities offers obvious advantages. We have analysed the motives, as well as attractive and repulsive factors based on 104 interviews, in case of 13 municipalities. The interviews convincingly certify that the decision about moving or staying in one place is a complex, multifactorial process. In this, employment opportunities have an undeniably important, however, not completely exclusive role. It is correlated with the demographic characteristics, gender, age, family status, labour market parameters, education level, financial characteristics, individual peculiarities, health status of the individual, as well as with its attitude towards changes, ethnic background, and its contentment concerning the given settlement.

KEYWORDS: Municipal Characteristics, Increasing and Decreasing Immobility

**Why it is sensible to stay, if it is not? –
Insights for processing and analyzing prospects of „immobility research”**

BALÁZS KRÉMER

The paper takes into account theoretical, speculative considerations to explain why villagers, especially highly educated young villagers, stay (relocate) to their village after completing their studies. Explanations are needed because the usual assumptions are that the village offers poorer job opportunities, lower earnings, poorer conditions of consumption, entertainment and education than cities - it seems useful and rational for young people to move to a city (or abroad) with a richer supply of facilities; if they are geographically and socially mobile. Against this often generalized assumption, there are circumstances in which both the interests of material utility and the prospect for gaining attractive social status make it a reasonable choice to stay in the village, to be ,immobile'. These circumstances are considered as possible explanations for immobility.

KEYWORDS: *mobility-immobility, interest, social status, interpretation/explanation*